

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

İTTİHAT VE TERAKKİ GENEL MERKEZ BİNASI

KIZIL KONAK'IN RESTORASYONU (1917-1918)

Deniz AYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Murat HANİLÇE

TOKAT- 2025

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

İTTİHAT VE TERAKKİ GENEL MERKEZ BİNASI

KIZIL KONAK'IN RESTORASYONU (1917-1918)

Deniz AYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Murat HANİLÇE

TOKAT- 2025

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Murat HANİLÇE danışmanlığında hazırlamış olduğum “İttihat ve Terakki Genel Merkez Binası Kızıl Konak’ın Restorasyonu (1917-1918)” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

03/01/2025

Deniz AYDIN

(İmza)

JÜRİ KABUL VE ONAY

Deniz AYDIN tarafından hazırlanan “İttihat ve Terakki Genel Merkez Binası Kızıl Konak’ın Restorasyonu (1917-1918)” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 03/01/2025 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Üye (Başkan)	Doç. Dr. Yunus Emre TEKİNSOY	
Üye :	Prof. Dr. Murat HANİLÇE	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi İlyas AK	

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim boyunca desteklerini hiç eksik etmeyen, belge transkripsiyonu ve araştırma konusunda daima yanımda olan gece gündüz demeden ulaşabildiğim, akademik alanda tecrübelerini benimle paylaşan, her türlü konuda yardımcım, destekçim olan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Murat HANİLÇE'ye desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Çalışmanın hazırlanması için her türlü destekte bulunan Prof. Dr. İsmet TÜRKMEN'e, Doç. Dr. Yunus Emre TEKİNSOY'a, Doç. Dr. İbrahim AYKUN'a, Dr. Öğr. Üyesi Nazım BOY'a, Dr. Öğretim Üyesi İlyas AK'a, Öğr. Gör. Ümit Baki ERDEM'e ve Doktora Öğrencisi Sinan ÇAKMAK'a yardımlarından dolayı teşekkür etmek isterim.

Aktif olarak çalıştığım için çalışmanın hazırlanması sürecinde zaman zaman izin almam çalışmaya zaman ayırmam gereken zamanlar olmuştu. Bu zamanlarda izin konusunda hiç sıkıntı çekmediğim için izin konusunda büyük anlayış gösteren Tokat ADSM Müdürü Yusuf TOPÇU'ya, personel şefimiz Gonca AKAR'a da ayrıca teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca desteklerini her an yanımda hissettiğim annem Sadet AYDIN'a, Babam Ejder AYDIN'a ve kardeşim Derya AYDIN'a da teşekkürü borç bilirim.

ÖZET
İTTİHAT VE TERAKKİ GENEL MERKEZ BİNASI
KIZIL KONAK'IN RESTORASYONU
(1917-1918)

AYDIN, Deniz

Yüksek Lisans, Tarih Anabilim Dalı

Murat HANİLÇE

Ocak 2025, xvii + 190 sayfa

Bu çalışma, bir zamanlar İstanbul Cağaloğlu'nda bulunan günümüzde ayakta olmayan Kızıl Konak'ın (Münif Paşa Konağı, Pembe Konak) 1917-1918 yılları arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti himayesinde iken geçirmiş olduğu restorasyonu anlatmaktadır. Osmanlı Devleti'nin son döneminin fiilen yönetildiği konak Türk tarihi açısından önemli bir yere sahiptir.

Çalışmanın kaynakları İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilgili genel başvuru eserleri ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan Maliye Nezareti Emlak-i Emriyye Müdiriyeti fonu içerisinde bulunan belgeler olmuştur. Bu belgeler 533 görüntüde sıralanmaktadır ve bu çalışma için tamamı incelenmiş ve çevirisi yapılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemine damga vuran önemli devlet adamlarından birisi olan Münif Paşa ile başlayan konağın serüveni Cumhuriyet Gazetesi'nin 1974 yılında yeni bir binaya taşınması ile son bulmuştur. Kızıl Konak dönemine damga vuran bir yapı olarak inşa edilmiştir. Yaklaşık 110 ila 120 yıl ayakta kaldığı tahmin edilen konak çok önemli kararlara ve tarihi olaylara yakından tanıklık etmiştir. 1917-1918 yıllarında yapılan geniş çaplı restorasyon çalışmalarından sonra büyük bir onarım geçirmemiş, bakımsız kalmış ve yılların getirdiği yorgunluğa dayanamamıştır. Münif Paşa, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Cumhuriyet Gazetesi gibi önemli şahıs ve kurumlara ev sahipliği yapan Kızıl Konak için restorasyon çalışmaları başlatılmak istenmiş fakat izinler zamanında çıkmayınca konak daha fazla dayanamayarak 2019 yılında yıkılmıştır. Günümüzde konağın bulunduğu yerde bir otopark vardır.

Çalışma; giriş, üç ana bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Girişte Osmanlı Devleti'ni çöküşe götüren olaylardan bahsedilmiştir. Birinci bölümde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluş aşamasından başlayarak lağvedilmesine kadar geçen süre üzerinde

durulmuş ayrıca bu bölümde cemiyetin taşra yapılanması anlatılmıştır. İkinci bölümde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin genel merkezi olan Kızıl Konak'ın inşasından yıkılmasına geçen süre incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde konağa ait restorasyon süreci Osmanlı arşivlerinden elde edilen belgeler üzerinden değerlendirilmiştir. Sonuç kısmında ise çalışmadan elde edilen veriler ve ulaşılan sonuçlar izah edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İttihat ve Terakki Cemiyeti, Kızıl Konak, Restorasyon, Cumhuriyet Gazetesi, Münif Paşa

ABSTRACT
THE RESTORATION OF THE
UNION AND PROGRESS PARTY HEADQUARTERS RED MANSION (KIZIL
KONAK)
(1917-1918)

AYDIN, Deniz

Master's Thesis, Department of History

Advisor: Murat HANİLÇE

January 2025, xvii + 190 pages

This study describes the restoration of the Red Mansion (Münif Pasha Mansion, Pink Mansion), once located in Cağaloğlu, Istanbul, which is no longer standing today, while it was under the auspices of the Party of Union and Progress between 1917 and 1918. The mansion, where the last period of the Ottoman Empire was actually managed, has an important place in Turkish history.

The sources of the study were general reference works on the Party of Union and Progress and the documents in the fund of the Ministry of Finance Emlak-i Emriyye Müdüriyeti in the Ottoman Archives of the Presidency of State Archives. All of these documents are listed in 533 images, all of which have been analyzed and translated for this study.

The adventure of the mansion, which started with Münif Pasha, one of the important statesmen who marked the last period of the Ottoman Empire, ended with the relocation of Cumhuriyet Newspaper to a new building in 1974. The Red Mansion was built as a building that left its mark on its period. The mansion, which is estimated to have survived for approximately 110 to 120 years, has closely witnessed very important decisions and historical events.

After the large-scale restoration works carried out in 1917-1918, it fell into disrepair and could not withstand the fatigue of the years. The Red Mansion, which hosted important individuals and institutions such as Münif Pasha, the Party of Union and Progress, and Cumhuriyet Newspaper, was intended to be restored, but when the permits were not issued on time, the mansion could not withstand more and was demolished in 2019. Today, there is a parking lot where the mansion is located.

The study consists of an introduction, three main chapters and a conclusion. In the introduction, the events that led to the collapse of the Ottoman Empire are mentioned. In the first chapter, the period starting from the establishment of the Party of Union and Progress until its dissolution is emphasized and the Anatolian organization of the Party is explained in this chapter. In the second part, the period from the construction to the demolition of the Red Mansion, the headquarters of the Party of Union and Progress, is examined. In the third part of the study, the restoration documents of the mansion were transcribed and evaluated. In the conclusion, the data obtained from the study and the conclusions reached are explained.

Keywords: Party of Union and Progress, Red Mansion, Restoration, Cumhuriyet Newspaper, Münif Pasha

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME	i
JÜRİ KABUL VE ONAY	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR.....	xvii
GİRİŞ.....	1
ÇALIŞMANIN AMACI VE SINIRLARI	1
ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI	2
BÖLÜM 1: OSMANLI YÖNETİMİNDE İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİNİ	
İKTİDARA GÖTÜREN SÜREÇ	4
1.1. JÖN TÜRK HAREKETİ ve İTTİHAT TERAKKİ CEMİYETİNİN	
KURULUŞUNA GİDEN SÜREÇ	9
1.1.i Jön Türkler.....	10
1.1.ii. Jön Türklerin İdeolojileri.....	11
1.1.iii. İttihat ve Terakki Cemiyetinin Kuruluşu.....	13
1.1.iv. Birinci Jön Türk Kongresi	18
1.1.v. İkinci Jön Türk Kongresi	20
1.2. İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİNİN OSMANLI SİYASETİNE	
HÂKİMİYETİ.....	22
1.2.i İkinci Meşrutiyet’e Doğru	22
1.2.ii. Makedonya Sorununda İttihat ve Terakki Cemiyeti.....	22
1.2.iii. Meşrutiyetin İlanında İttihat ve Terakki Cemiyeti	24
1.2.iv. 31 Mart Olayında İttihat ve Terakki Fırkası	28

1.2.v. Babıali Baskını'nda İttihat ve Terakki Fırkası	29
1.2.vi. Balkan Savaşlarında İttihat ve Terakki Fırkası.....	31
1.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİNİN KENDİNİ FESHETMESİ.....	33
1.3.i Birinci Dünya Savaşı'nda İttihat ve Terakki Fırkası	33
1.3.ii. İttihat ve Terakki Fırkasının Feshedilmesi	37
1.4. İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'NE AİT TAŞRADAKİ KULÜP BİNALARI	38
1.4.i. Edirne İttihat ve Terakki Binası.....	40
1.4.ii Afyonkarahisar Kulüp Binası	41
1.4.iii. Ankara Kulüp Binası	42
1.4.iv. Kastamonu Kulüp Binası.....	43
1.4.v. Tokat Kulüp Binası	44
BÖLÜM 2: KIZIL KONAK VE SAKİNLERİ.....	46
2.1. MAARİF NAZIRI MÜNİF PAŞA'NIN KONUTU OLARAK KIZIL KONAK	46
2.2. KONAĞIN İLK SAHİBİ MÜNİF PAŞA	47
2.3. İTTİHAT VE TERAKKİ FIRKASININ MERKEZİ OLARAK KIZIL KONAK	51
2.3.i. Kızıl Konak'ın Daimî Sakinlerinden İttihat ve Terakki Cemiyeti Genel Sekreterleri: Dr. Nazım ve Mithat Şükrü Bleda	54
2.3.ii. Dr. Nazım.....	54
2.3.iii. Mithat Şükrü Bleda.....	55
2.4.CUMHURİYET GAZETESİ BİNASI OLARAK KIZILKONAK	56
2.5. KIZILKONAK'IN MEVCUT KONUMU ve MİMARİ ÖZELLİKLERİ.....	59
BÖLÜM 3: KIZIL KONAK'IN 1917-1918 RESTORASYON SÜRECİ.....	65
3.1 31 KANUNUEVVEL 1332 (13 OCAK 1917)-31 MART 1333 (31 MART 1917) ARASI SÜREN ÇALIŞMALAR.....	65

3.1.i. 31 Kanunuevvel (13 Ocak) ve 27 Kanunusani 1332 (9 Şubat 1917) Tarihleri Arasındaki Çalışmalar	65
3.1.ii. 2 Şubat 1332 (15 Ocak 1917) ve 15 Şubat 1332 (28 Şubat 1917) Tarihleri Arasındaki Çalışmalar	68
3.1.iii. 2 Mart 1333 (2 Mart 1917) ve 26 Mart 1333 (26 Mart 1917) Tarihleri Arasındaki Çalışmalar	71
3.2. NİSAN 1333 (1917)- HAZİRAN 1333 (1917) ARASI YAPILAN ÇALIŞMALAR	77
3.2.i. Nisan Ayı Çalışmaları	77
3.2.ii. Mayıs Ayı Çalışmaları	86
3.2.ii. Haziran Ayı Çalışmaları	94
3.3 TEMMUZ 1333- EYLÜL 1333 ARASI YAPILAN ÇALIŞMALAR.	106
3.3.i Temmuz Ayı Çalışmaları	106
3.3.ii. Ağustos Ayı Çalışmaları	113
3.3.ii Eylül Ayı Çalışmaları	121
3.4. TEŞRİNİEVVEL 1333 (EKİM 1917)-KANUNUSANİ 1334 (OCAK 1918) ARASI YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	129
3.4.i. Teşrinievvel (Ekim) Ayı Çalışmaları	129
3.4.ii Teşrinisani (Kasım) Ayı Çalışmaları.....	137
3.4.iii. Kanunuevvel 1333 (Aralık 1917)-Kanunusani 1334 (Ocak 1918) Ayı Çalışmaları.....	141
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	144
KAYNAKÇA	148
EKLER	156
ÖZGEÇMİŞ	190

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. 1908 Yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kulüplerinin Bulunduğu Şehirler	39
Tablo 2. Kızıl Konak Tamiratında 31 Kanunuevvel ve 6 Kanunusani Tarihleri Arasında İstihdam Olunan Amelenin Çalışma Pusulası	66
Tablo 3. 11 Şubat 1332-2 Mart 1332 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası	72
Tablo 4. 3-9 Mart 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası	73
Tablo 5. 20 Mart 1332 Akribas Stepnian Şirketinden Su Tesisatı İçin Alınan Malzemeler	74
Tablo 6. 8 Şubat 1332 Tarihinde Konak Tamirâtı İçin Alınan Malzemenin Fiyat Listesi	75
Tablo 7. 17-23 Mart 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konak Tamiratında İstihdam Olunan Amelenin Yevmiye Pusulası	76
Tablo 8. 12 Nisan 1333 Tarihinde Satın Alınan Malzemelerin Fiyat Listesi.....	80
Tablo 9. 18 Nisan 1333 Tarihinde Satın Alınan Boya ve Motif İşlemlerine Ödenen Ücretlerin Faturası	81
Tablo 10. 21 Nisan 1333 Tarihinde Satın Alınmış Olan Malzemelerin Miktarları ve Fiyatları.....	81
Tablo 11. İsmail Hakkı ve Şürekası İsimli Şirket Tarafından Konaktaki Elektrik İşlerinin Halledilmesi İçin Gönderilen İşçilerin Yevmiye Pusulası	82
Tablo 12. İsmail Hakkı ve Şürekâsı Tarafından Gönderilen İşçilerin Yevmiye Pusulası ve Satın Alınan Malzemelerin Fiyatlarının Bulunduğu Fatura	82
Tablo 13. İsmail Hakkı ve Şürekâsı Şirketinden Satın Alınan Malzeme ve Fiyatlarının Bulunduğu Cetvel.....	83
Tablo 14. 21 Nisan-27 Nisan 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	85
Tablo 15. 28 Nisan-4 Mayıs 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	88
Tablo 16. 19 Mayıs 1333 Tarihinde Konak Tamiratında Kullanılmak İçin Satın Alınan Malzemelerin Listesi	90

Tablo 17. 12-18 Mayıs 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	91
Tablo 18. 19-25 Mayıs 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	93
Tablo 19. 4 Haziran 1333 Tarihinde Konak Tamirâtı İçin Satın Alınan Boya Ücretlerinin Belirtildiği Tablo	95
Tablo 20. 2-8 Haziran 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	97
Tablo 21. 12 Haziran 1333 Tarihinde Irgatbaşı İbrahim Tarafından Temin Edilen Malzemelerin Listesi	98
Tablo 22. 9-15 Haziran 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	99
Tablo 23. Konak Tamirâtı İçin Satın Alınan Elektrik Malzemelerinin Belirtildiği Makbuz	102
Tablo 24. 16 Haziran 1333- 22 Haziran 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	102
Tablo 25. 14 Haziran 1333 Tarihinde Mehmed Ağa Tarafından Satın Alınan Malzemenin Listesi ve Fiyatları.....	104
Tablo 26. 23-29 Haziran 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	105
Tablo 27. 7 Temmuz 1333- 13 Temmuz 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	107
Tablo 28. 17 Temmuz 1333 Tarihinde Konaktaki Ahşap Cila İşlemleri İçin Satın Alınan Malzeme ve Fiyatları.....	108
Tablo 29. 17 Temmuz 1333 Tarihinde Konak Tamirâtı İçin Alınan Malzeme ve Fiyatları	109
Tablo 30. 14 Temmuz 1333- 20 Temmuz 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	110
Tablo 31. 21-27 Temmuz 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	111
Tablo 32. Temmuz Ayına Ait Olduğu Bilinen Fakat Tam Tarihleri Verilmeyen İşçi Pusulası	112

Tablo 33. 4-10 Ağustos 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	114
Tablo 34. 11 Ağustos 1333 Tarihinde Akribas Stepnian Şirketinden Satın Alınan Malzemeler ve Fiyatlarının Bulunduğu Liste	115
Tablo 35. 13 Ağustos 1333 Tarihinde Sipariş Edilen Kerestelerin Ölçü Tablosu.....	115
Tablo 36. 11 Ağustos 1333- 17 Ağustos 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	116
Tablo 37. Kızıl Konak İçin Satın Alınmış Olan Kalorifer Kazanının Özelliklerinin Belirtildiği Tablo	117
Tablo 38. 18-24 Ağustos 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	119
Tablo 39. 30 Ağustos 1333 Tarihinde Konakta Çalışan Elektrik İşçilerinin Yevmiyeleri ve Satın Alınan Malzemelerin Fiyatlarının Belirtildiği Tablo	120
Tablo 40. 25-31 Ağustos 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	121
Tablo 41. 1-7 Eylül 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası	122
Tablo 42. 3 Eylül 1333 Tarihinde Siparişi Verilen Boyaların Miktarı ve Fiyatlarının Belirtildiği Tablo.....	123
Tablo 43. 15 Eylül 1333 Tarihinde Satın Alınan Kırmızı Toprak ve Kumun Miktar ve Fiyatını Belirten Tablo	124
Tablo 44. 8-14 Eylül 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	125
Tablo 45. 15 Eylül 1333- 21 Eylül 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	126
Tablo 46. Franz Thamm Şirketinden Satın Alınan Malzeme ve Usta Yevmiyelerinin Bulunduğu Liste.....	127
Tablo 47. 26 Eylül 1333 Tarihinde Konak İçin Satın Alınan Malzeme ve Yapılan İşlemlerin Belirtildiği Tablo.....	128
Tablo 48. 22 Eylül 1333- 28 Eylül 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	129

Tablo 49. 29 Eylül 1333- 5 Teşrinievvel 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	130
Tablo 50. 6 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konak İçin Satın Alınan Malzemelerin Listesi ve Fiyatlarının Tablosu	131
Tablo 51. 6 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konakta Kullanılmak Üzere Satın Alınmış Malzemenin Listesi ve Fiyatı.....	131
Tablo 52. 9 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konağa Satın Alınan Kum, Demir, Toprağın Miktar, Fiyat, Ücretinin Belirtildiği Tablo	132
Tablo 53. 10 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konağa Satın Alınan Lambaların Listesi ...	132
Tablo 54. 6 Teşrinievvel- 12 Teşrinievvel 1332 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	133
Tablo 55. 18 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konağa Satın Alınan Avize Kancalarının Tablosu.....	134
Tablo 56. 13 Teşrinievvel 1333- 19 Teşrinievvel Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	134
Tablo 57. 27 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Kızıl Konak İçin Satın Alınan Özel Kesim Mermerlerin Ölçü Tablosu	135
Tablo 58. 27 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Kızıl Konak Tamiratında Kullanılmak İçin Satın Alınan Demirlerin Fiyat Listesi	136
Tablo 59. 20 Teşrinievvel 1333- 26 Teşrinievvel 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	136
Tablo 60. 3 Teşrinisani 1333 Tarihinde Satın Alınan Toprak, Kum ve Moloz Nakliyesinin Fiyat Listesi	137
Tablo 61. 27 Teşrinievvel-2 Teşrinisani 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konak'ta İstihdam Olunan İşçi Pusulası	138
Tablo 62. 18 Teşrinisani 1333 Tarihinde Konak İçin Satın Alınan Kalasların Fiyat Listesi	139
Tablo 63. 24 Teşrinisani 1333 Tarihinde Mihran Kesaryan'dan Satın Alınan Boruların Fiyat Listesi	139
Tablo 64. 17-23 Teşrinisani 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	140

Tablo 65. 27 Teşrinisani 1333 Tarihinde Konak İçin Satın Alınan Malzemenin Fiyat Listesi.....	140
Tablo 66. 24 Teşrinisani 1333- 30 Teşrinisani 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	141
Tablo 67. 4 Kanunusani 1334 Tarihinde Satın Alınan Malzemelerin Listesi	142
Tablo 68. 29 Kanunuevvel 1333- 4 Kanunusani 1334 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası.....	142
Tablo 69. Restorasyon Sırasında İşçi Yevmiyelerindeki Değişim	146

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası, Edirne	41
Şekil 2 Afyonkarahisar İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası	42
Şekil 3. Ankara İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası (I. TBMM Binası).....	43
Şekil 4. Kastamonu İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası	44
Şekil 5. Tokat İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası.....	45
Şekil 6: Konağın konumu	59
Şekil 7: Zemin Kat Döşeme Planı.....	60
Şekil 8: Tavan çizimleri	61
Şekil 9: Güney cepheden görünüş	62
Şekil 10: Güney ve doğu cepheden Görünüş.....	62
Şekil 11: Kuzey cepheden görünüş.....	63
Şekil 12: Doğu cepheden görünüş	63
Şekil 13: Batı cephe çizimi	64

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
BOA	Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
M.	Miladi
s.	Sayfa
TDVİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ML. EEM.	Maliye Nezareti Emlak-i Emriyye Müdüriyeti

GİRİŞ

ÇALIŞMANIN AMACI VE SINIRLARI

Bu çalışma, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen ve dönemin Avrupai tarzda yapılarından birisi olan İstanbul Cağaloğlu'ndaki Kızıl Konak'ın 1917-1917 yıllarında geçirdiği restorasyon sürecine odaklanmaktadır. Kızıl Konak, Osmanlı Devleti'nin Maarif nazırlarından Münif Paşa'nın ikameti olmuş, Türk siyasi tarihinde önemli bir yer teşkil eden İttihat ve Terakki'ye ev sahipliği yapmış önemli ve simge bir yapıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1912 yılından itibaren kaderini etkileyen kararların ilk görüşüldüğü yer olması yanı sıra Cumhuriyet gazetesinin 50 yıl tefrika edildiği merkez konumuyla da öne çıkmaktadır. 622 sene boyunca hüküm sürmüş bir imparatorluğun son karar merkezi olan bu tarihi konağın günümüzde ayakta olmaması Türk siyasi tarihi açısından önemli bir kayıptır.

Çalışmanın ilk bölümünde Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkılışa götüren olaylardan ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ortaya çıkışından bahsedilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşundan iktidar olmasına, iktidarından lağvedilmesine kadar geçen sürede yaşananlar aktarılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti Osmanlı tarihinin son dönemine damgasını vurması açısından önemlidir. Cemiyet, farklı özellikleri ve üyeleriyle tarihçiler için her zaman dikkate değer araştırma konularının başında gelmiştir. Bu çalışma cemiyetin bir başka özelliğini, şu ana kadar çalışılmayan Merkez-i Umumi Binası'nı konu edinmiştir. Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler ışığında yok olan tarih ve bugün ortada olmayan yapının yeniden gün yüzüne çıkarılması hedeflenmiştir. Devamında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin taşra yapılanması hakkında bilgiler verilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin teşkilatlanmasında kulüplerin ve binalarının yeri üzerinde durulmuştur. Ayrıca o tarihlerde şimdiki Türkiye'nin farklı illerinde bulunan kulüplerin bir listesi verilmiştir. Bazı meşhur kulüp binalarının da tanıtımı yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Kızıl Konağın ilk sahibi, dönemin Maarif Nazırı Münif Paşa'nın hayatından bahsedilmiş, konağı o tarihlerdeki kullanımı ile ilgili bilgilere değinilmiştir. Kızıl Konağa çeşitli tarihlerde yakıştırılan isimler, bu yakıştırmaların nedenleri de bu bölümde ele alınmıştır. Devamında Konağın tamamen İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tahsisine sunulmasından sonraki geçmişinden bahsedilmiştir. Bu süreçte Kızıl Konak ilk olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul Şubesi/Kulübü olarak

kullanılmıştır. Konak daha sonra adeta İttihat ve Terakki'nin genel merkezi olmuş ve Merkez-i Umumi ismini almıştır. Bu bölümde konak hakkında elde edilen bütün bilgiler aktarılmıştır. Konakta bulunan yapılar, konakta çıkarılan Yeni Mecmua, konağın o dönemdeki dış görünüşü ve dönem için öneminden bahsedilmiştir. Kızıl Konak dönem dönem başka unsurların kullanımına geçmiş ve bunlar da yeri geldikçe ifade edilmiştir. İlerleyen süreçte ise Konağın son sakini olan Cumhuriyet Gazetesi'ne geçişinden bahsedilmiştir. 1924 yılında Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleriyle Yunus Nadi'ye yeni bir gazete kurulması emrinin verilmesi ile konak Cumhuriyet Gazetesi'nin kullanımına tahsis edilmiştir. Yaklaşık 50 yıl boyunca Kızıl Konak'tan yayın yapan Cumhuriyet Gazetesi 1974 yılında konağın bakımsızlığı nedeniyle yeni binasına taşınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan konak tamirâtı ile ilgili belgelerin çözümlenmesiyle elde edilen bulgularla konağın 1917-1918'de geçirdiği restorasyon gün gün aktarılmış; restorasyonda çalışan işçilerden kullanılan malzemelere kadar geniş bir yelpazede restorasyonun her aşamasına göz atılmıştır.

ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI

Yakın dönem Türkiye Tarihi konusunda çalışanlar için İttihat ve Terakki Cemiyeti oldukça popüler bir konu olmaya devam etmektedir. Bu bakımdan konuyu farklı açılardan ele alan birçok eser yayımlanmıştır. Bu çalışmada genel çerçeveyi oluşturabilmek için öncelikle konuyla ilgili önemli tektik çalışmalardan Tarık Zafer Tunaya'nın üç ciltten oluşan "Türkiye'de Siyasal Partiler" eserine başvurulmuştur. Feroz Ahmed'in "İttihat ve Terakki 1908-1914" başvurduğumuz önemli bir çalışmadır. Ayrıca Sina Akşin'in "Jön Türkler ve İttihat Terakki" ile "31 Mart Vakası" eserleri diğer başvuru kaynağı olmuştur. Stefano Taglia'nın "Osmanlı'da İttihat ve Terakki'nin Fikrî Doğuşu" isimli eseri İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluş aşamalarının çalışmaya aktarılmasında önemli bir yer tutmuştur. Türkçülük akımıyla ilgili önemli eserleri bulunan Ziya Gökalp'in "Türkleşmek İslamlaşmak, Muasırlaşmak" isimli eseri İttihat ve Terakki Cemiyeti için önemli bir kaynaktır. Tarih yazıcılığında önemli isimlerden birisi olan Enver Ziya Karal'ın "Osmanlı Tarihi eserinin IX. Cilt 2. Kısımına da müracaat edilmiştir.

Kızıl Konak'ın mimarî yapısı İttihat ve Terakki döneminde kullanımı ile ilgili müracaat ettiğimiz bir yüksek lisans tezini de burada anmamız gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim Melek Yalvaç'ın "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihi Kentsel Mekânlar Üzerinde Bir Semt Okuması: Cağaloğlu Semt Örneği" isimli yüksek lisans tezinden oldukça fazla istifade ettik. Ayrıca Burak Arslanmirza'nın "İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kızıl Konak Evrakı" isimli eseri konağın tanıtımında, İttihat ve Terakki Cemiyeti için öneminin ortaya konmasında çalışmamıza önemli katkılar sağlamıştır. Yine kullandığımız önemli bir başvuru kaynağı da TDV İslam Ansiklopedisi'ndeki çeşitli maddeler olmuştur.

Çalışmanın esas konusu olan restorasyon bölümünde en önemli kaynaklarına Devlet Arşivleri kataloglarından ulaştık. Maliye Nezareti Emlak-i Emriyye Müdüriyeti içerisinde bulunan belgelerde konağın tamiratından gün gün bahsedilmiştir. Belgelerin sadeleştirilmesiyle konak tamiratında çalışan işçilerin çalıştıkları günler, aldıkları yevmiyeler hafta hafta takip edilebilmiştir. Belgelerden görüldüğü kadarıyla konağa alınan malzemeler önce testlerden geçirilmiş ve sağlamlıkları onaylandıktan sonra kullanılmıştır. Malzemeler itinayla seçilmiş ve satın alınmıştır. Malzemeler toptan değil perakende biçimde satın alınarak israfın önüne geçilmek istenmiştir. Yaklaşık 533 görüntü içerisinde 277 kullanılacak belge bulunmuş ve tamamının transkripsiyonu gerçekleştirilmiştir. Ayrıca konağın Cumhuriyet Gazetesine devredilmesi ile ilgili belgelere de Cumhuriyet Arşivinden ulaşılmıştır. Konakla ilgili son ve güncel kaynaklar gazeteler olmuştur. Konağı 2012 yılında satın alan İpekyolu Kuyumculuk'un sahibi İbrahim Kaygısız'ın gazetelerde verdiği röportaj da tezimizde yer bulmuştur. Kızıl Konak ile ilgili diğer kaynaklar taranmış, tahlil çalışması yapılmış ve çalışmanın muhtelif kısımlarında kullanılmıştır.

BÖLÜM 1: OSMANLI YÖNETİMİNDE İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİNİ İKTİDARA GÖTÜREN SÜREÇ

Osmanlı Devleti 15 ve 16. yüzyıllarda elde ettiği gücü ve istikrarı 17. yüzyıldan itibaren yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Siyasi, askeri ve iktisadi yönden Batılı devletlerin hepsinden önde gelen Osmanlı Devleti bu gücünü muhafaza etmeyi başaramamıştır. Karadeniz'in kuzeyinden Afrika'ya Kafkasya'dan Atlas Okyanusu'na kadar uzanan toprakları ve elinde bulunan boğazlar sayesinde Osmanlı Devleti, uluslararası deniz ticaretinden de payına düşeni almıştır¹. Bu durum Batılı devletleri coğrafi keşiflere zorlamıştır. Coğrafi keşifler 1400-1600 yılları arasında Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan deniz ticaret yollarına alternatif bir yol arama çabasıyla gerçekleşmiştir. Coğrafi keşiflerle gidilen kıta ve topraklardan Avrupa'ya getirilen ganimet kısa sürede Avrupa'nın güçlenmesine vesile olmuştur. Batılı devletlerin coğrafi keşiflerde başarılı olması Osmanlı Devleti'nin elinde tuttuğu deniz ticaret yollarının önemini kısmen azaltmıştır.²

Osmanlı Devleti, topraklarının geniş olmasının verdiği avantajları vergiye dönüştürme işini ustalıkla yönetmiştir. Böylesine büyük bir coğrafyayı sadece vergi ile yönetmek mümkün olmamıştır. Devletin önemli bir diğer gelir kaynağı ise tımar sisteminden³ gelmiştir. Tımar sistemi adeta Osmanlı Devleti'nin can damarlarından birisi olmuştur. Vergi ve her an savaşa hazır asker ihtiyacını bu sistemle karşılayan Osmanlı Devleti, para iktisadının yaygınlaşması sonucu tımar sisteminde bozulmalarla karşılaşmıştır ve bu sistemi koruyamamıştır. Bunun üzerine iltizam sistemi yaygınlaşmaya başlamıştır. Halk bu durumdan huzursuz olunca Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde isyanlar çıkmıştır. Bu isyanlar Osmanlı Devleti'nde köy hayatını etkilemiştir. Kırsal alanda yaşamak zorlaşınca köyden kente göçler çoğalmıştır. Bu durum kırsal-şehir nüfus dengesini ve Osmanlı tarım ekonomisini derinden sarsmıştır.⁴

¹ Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki* (Ankara: İmge Kitabevi, 2009), s. 40-45.

² Murat Hanılçe, *Coğrafi Keşifler* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2022), s. 9.

³ Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren devlet yönetiminde en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Osmanlı Devleti'nde Tımar Sistemi ilk kez Osman ve Orhan Beyler döneminde uygulanmıştır. Devlet bu sistemle hem halktan vergileri toplamış hem de tımarlı sipahi adı verilen bir süvari ordusunu da her zaman hazır olarak elinde tutmuştur. Detaylı bilgi için bkz: Eser Ünlü, *Klasik Dönem Osmanlı Tımar Sisteminin Taşra İdaresine Etkisi* (Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), s. 6-11.

⁴ Ünlü, *Klasik Dönem Osmanlı Tımar Sisteminin Taşra İdaresine Etkisi*, s. 6-11.

Osmanlı Devleti iç işlerindeki sorunlarla boğuşurken Avrupa'daki devletler Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağı gibi önemli yeniliklere ve değişimlere imza atmıştır. Osmanlı Devleti 18. yüzyıla kadar köklü geleneklere ve sağlam temellere sahip devlet yapısının verdiği güçle, Avrupa'daki ilerlemelerden fazla etkilenmeden, kendi dinamiği ile ayakta durabilmiştir. 18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile meydana gelen gelişmeler zaten ileride olan Avrupa'yı Osmanlı Devleti karşısında daha da ileriye taşımıştır.⁵ Bu süreçte, Osmanlı Devleti'nin merkezi gücü büyük ölçüde sarsılmıştır. III. Selim ve II. Mahmud'un ıslahatlarıyla devletin eski gücüne döndürülmesi hedeflenmiş, II. Mahmud bu gaye uğruna otuz bir sene boyunca çalışmalar yürütmüştür. Devleti eski güçlü günlerine geri döndürmek, güçlü Osmanlı toplumunu yeniden oluşturmak için büyük çaba sarfetmiştir.⁶

II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağını kaldırmasından sonra peş peşe yaşanan Yunan İsyanı, 1828-1829 Rusya ile savaş, Hünkâr İskelesi Anlaşması, Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın isyanı gibi olumsuzluklar 1838 yılında İngilizlerle imzalanan Baltalimanı Antlaşması ile en yüksek noktasına erişmiştir. Özellikle Balta Limanı Anlaşması'yla İngilizler Osmanlı pazarlarında büyük ekonomik ayrıcalıklar elde etmişlerdir. Bu süreçte yayımlanan Tanzimat Fermanı (1839) ve Islahat Fermanı (1856) ile Osmanlı Devleti batılı devletlerin de zorlamasıyla tebaasına, en çok da gayrimüslimlere bazı haklar tanımış ve bir hukuk devleti olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bununla beraber Kırım Savaşı (1853-1856) devam ederken 1854 yılında alınan dış borçlar zaten iyi durumda olmayan Osmanlı Devleti'ni daha da zayıflatmıştır.⁷

Osmanlı Devleti klasik dönemde dünyaya yön veren bir devlet konumunda iken artık dengeler değişmeye başlamış ve Avrupalı devletlerin eline geçmiştir. Avrupalı güçler dünyanın her yerinde yaptıkları gibi Osmanlı Devleti'ni de sindirmek istemiştir. Bunun için ticaret, yabancı okullar, misyonerler, bankalar gibi çeşitli araçları kullanmışlardır. Osmanlı Devleti batılı devletlere verdiği kapitülasyonlarla yarı sömürge bir hale

⁵ Mesut Küçükcalay, "Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2 (Güz 1997), s. 3.

⁶ Rûveyda Nida Yıldırım, *II. Mahmut Dönemi Islahat Hareketleri* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), s. 10.

⁷ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 13-14.

gelmiştir. Bu durumdan kurtulmak, devleti eski güçlü günlerine geri döndürmek için bazı girişimler olmuştur.⁸

Osmanlı Devleti'ni bu çöküşten kurtarmak için farklı aydın gruplar (Tanzimatçılar, Genç Türkler, Yeni Osmanlılar) ortaya çıkmıştır. İlk olarak III. Selim döneminden başlayarak bir modernleşme hareketi filizlenmiştir. Daha sonra İslamcılık ve devletin son dönemlerine doğru Türkçülük fikri ortaya atılmıştır. İslamcılık fikrinin savunucuları Sırât-ı Müstakim-Sebilürreşat, Türkçülük fikrinin savunucuları ise Türk Yurdu mecmualarında seslerini duyurmuştur.⁹

Örgütlü Muhalefette İlk Adım: Yeni Osmanlılar Cemiyeti'dir. Fikri altyapısı daha önce oluşmaya başlamış olmasına rağmen Tanzimat devri ile birlikte ortaya çıkan "Osmanlıcılık" kavramının savunucuları Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan tüm unsurları Osmanlı vatandaşı sayma prensibini benimsemiştir. Bu fikir ile ülkede yaşayan farklı etnik kökenden insanların kaynaştırılması hedefi güdülmüştür. Bu durum ilerleyen süreçlerde "*nizamat*" olarak isimlendirilen her milletin kendi yasasını yapma düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Ermeni, Musevi ve Rum vatandaşların bu durumdan faydalanmak istemeleri ile her millet için ayrı ayrı yasalar oluşmaya başlamıştır. 1789 yılında Fransa'da meydana gelen ihtilalin etkilerinin Osmanlı Devleti'ne vereceği hasarı en aza indirmek için öne çıkarılan "Osmanlıcılık" fikri devletin bölünmesini önleme konusunda başarılı olamamıştır. Tam tersine Balkanlar'da yaşayan unsurların birer birer bağımsızlıklarını kazanmalarını ve başta Ermeniler olmak üzere imparatorluğun diğer bölgelerinde yaşayan toplulukların da milli kimliklerini inşa etmelerinde dolaylı bir katkı sunmuştur. Bu yönüyle Osmanlı anâsırı arasında birliği tesis etme iddiasıyla ortaya çıkan Osmanlıcılık fikri, aksine bölünmeye zemin oluşturmuş gibi görünmektedir. Ancak her şeye rağmen imparatorluğun ortadan kalkışına kadar en etkili fikir olarak varlığını devam ettirdiği söylenebilir.¹⁰

Osmanlı Devleti için şartların oldukça zorlayıcı olduğu, içte büyük buhran ve karışıklıkların dışarıda ise paylaşım projelerinin devreye alındığı bir dönemde bir kısım

⁸ Bayram Kodaman, "Osmanlı Devleti'nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (Aralık 2007), s. 15-16.

⁹ Ziya Gökalp, *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2019), s. 13.

¹⁰ Yaşar Semiz, "İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 35 (Haziran 2016), s. 219.

Osmanlı aydını tarafından kurulan bir cemiyet daha sonra Jön Türk hareketine ilham kaynağı olacaktır. Takvimler 1865 senesini gösterirken, İstanbul Belgrad Ormanı'nda piknik yapan, daha sonra "hürriyet şairi" olarak da anılacak olan Namık Kemal'in de aralarında bulunduğu bir kısım genç Osmanlı aydını tarafından "İttifak-ı Hamiyyet" adında bir dernek kurulmuştur. Derneğin amacı, Mustafa Reşit Paşa'nın başlattığı Tanzimat sürecinin etkin simalarından hariciye kökenli Ali ve Fuat Paşa'ya karşı muhalefet oluşturmaktır. Dernek kurucuları, paşaların Avrupa karşısında fazla taviz verdiğini, Osmanlı Devleti'nin egemenlik ve bütünlüğünün korunamadığını düşünmektedirler. 1860-1864 yılları arasında özerklik alan devletlerin Avrupa'da Osmanlı merkezi yönetimine olan muhalefeti de artırmıştır. İdeolojik olarak hürriyetçiliği benimseyen dernek üyeleri, politikalarında bağımsız bir Osmanlı Devleti hayali kurmaktaydılar. Bu noktada ayrılıkçı Balkan uluslarının temsilcileri ile yeni kurulan derneğin üyelerini birleştiren şey ise paşaların politikalarında belirledikleri baskıcı yönetim anlayışlarıdır.¹¹

Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin fikir dünyalarının oluşmasında önemli temel taşlarını İbrahim Şinasi ve Namık Kemal oluşturmuştur. Şinasi Jön Türklerin fikirlerinin oluşmasında önemli bir isim olmasına rağmen diğer isimler kadar çalışmamıştır. Meşrutiyet çalışmalarında diğer isimlere göre geri planda kalmıştır.¹²

Şinasi, genel olarak akıl, medeniyet ve millet konuları ile ilgilenmiştir. Devlet için iyi ve kötü olanın şer'i kurallar değil de akıl yoluyla tercih edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Toplum içerisinde dini düşünceye karşıt birisi gibi lanse edilse de öyle bir yapıya sahip olmamıştır. Sadece gelişen olayların kaderci bir bakış açısıyla yani "Allah böyle yazmış" düşüncesiyle izah edilmesine karşı çıkmış ve insanın yaptıklarının aslında kendisi ile ilgili olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.¹³

Yeni Osmanlılar Hareketinin başka bir önemli ismi Namık Kemal'dir. Namık Kemal İbrahim Şinasi'nin öğrencisidir. Tasvir-i Efkâr, Hürriyet ve İbret gazetelerindeki yazılarıyla ünlü olmuştur. Namık Kemal Jön Türk hareketinde düşünceleri ile öne

¹¹ Sina Akşin, *100 Soruda Jön Türkler ve İttihat Terakki* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1980), s. 14-15.

¹² Selçuk Kızılkaya, *İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumisi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), s. 6.

¹³ Kızılkaya, *İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumisi*, s. 6.

çıkarmıştır. Sultan Abdülaziz'i tahttan indirmek ve Sultan Murad'ı meşrutiyetin yeni padişahı yapmak gibi düşünceleri savunmuştur.¹⁴

II. Abdülhamid, iktidarının ilk yıllarında Midhat Paşa'yı¹⁵ sürgüne göndermiş ve bu sürgün aslında bir baskı hareketinin başlangıcı olmuştur. Rusların Ayastefanos'a kadar gelmesi üzerine II. Abdülhamid Mebusan Meclisini dağıtmıştır. II. Abdülhamid'in baskıcı davranmasının arkasında yatan sebep Sultan V. Murad'ı tahta yeniden geçirmek isteyenlerin oluşturduğu kaos ortamını ortadan kaldırmaktır. Bu kaos ortamını oluşturan iki büyük olay olmuştur. İki olayda İngilizlerin desteklediği masonlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ali Suavi liderliğinde Çırağan Olayı ve Cleanthi Scalieri Aziz Bey komitesi¹⁶ II. Abdülhamid'in baskıcı politikasının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Abdülhamid'in baskıcı politikalarına hafiye teşkilatı, özel mahkemeler, keyfi tutuklamalar ve sürgünler örnek olarak gösterilebilir. Bu dönemde ülkede korku havası hâkim olmuştur. Midhat Paşa'nın sürgüne gönderilmesi bu havanın simgesi haline gelmiştir.¹⁷

Fikir akımlarının yükseldiği bir dönemde Midhat Paşa ve Halil Şerif Paşa tarafından Osmanlı Devleti'nin aynı Alman İmparatorluğu gibi federal bir yapıya sahip olması gerektiği fikri ortaya atılmıştır. 1876 yılında Kanun-ı Esasi ile bu yapı oturtulmaya çalışılmış fakat II. Abdülhamid'in Meşrutiyeti kaldırması ile istenilen sonuç elde edilememiştir. Bu sırada yeni bir çıkış yolu aranmaya başlanmıştır.¹⁸

¹⁴ Kızılkaya, *İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumisi*, s.7.

¹⁵ Asıl İsmi Ahmet Şefik'tir. Babası Mehmed Eşref Efendi'dir. 1822 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babasının Vidin Kadılığına atanması üzerine 1834 senesinde Vidin'e gitmiştir. Burada çeşitli dersler almış ve 1835 senesinde tekrar İstanbul'a dönmüştür. Dönemin hariciye nazırı olan Akif Paşa'nın desteğiyle Divan-ı Humayun'da işe başlamış ve 6 ay gibi kısa bir sürede divan yazısını öğrenme başarısını göstermiştir. Bu yazıyı öğrenenlere hitaben verilen Midhat mahlasını da almış ve bundan sonra Midhat ismiyle anılmaya başlamıştır. Devletin önemli kademelerinde çalışmış ve giderek yükselmeyi başarmıştır. Osmanlı Devleti'nin uluslararası ilişkilerinin farkında olan Midhat Paşa Meclis-i Vala da memurluk yaparken Fransızca'yı öğrenmiştir. Tuna, Aydın ve Suriye'de valilik yapmıştır. Osmanlı Devleti için dönüm noktası niteliğinde olan Kanun-ı Esasi'yi hazırlayan heyete başkanlık yapmıştır. Midhat Paşa Sultan Abdülaziz döneminde iki kez sadrazamlık yapmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Gökhan Çetinsaya ve Ş. Tufan Buzpınar, "Midhat Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yayınları, 2020), 30, s. 7-11.

¹⁶ Cleanthi Scalieri Aziz Bey Komitesi, II. Abdülhamid'i tahttan indirip yerine V. Murat'ı tahta çıkarmak için kurulan örgüttür. Detaylı bilgi için bkz. Cevdet Küçük, "Çırağan Vak'ası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yayınları, 1993), 8, s. 306-309

¹⁷ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 47-48.

¹⁸ Semiz, "İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası", s. 220.

Yeni Osmanlılar Hareketi 1877 yılından sonra II. Abdülhamid tarafından dağıtılmıştır. Hareketin başında gelen isimler sürgüne gönderilmiştir. Sürgüne gönderilseler bile hareketin içinde öne çıkan isimler ilerleyen tarihlerde ortaya çıkacak olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bağlanmıştır.¹⁹

1.1. JÖN TÜRK HAREKETİ ve İTTİHAT TERAKKİ CEMİYETİNİN KURULUŞUNA GİDEN SÜREÇ

İttihat ve Terakki Cemiyeti Osmanlı Devleti'nin son dönemine yön veren ve 1908-1918 yılları arasında yönetimi elinde tutan partidir. Sultan II. Abdülhamid'in Meşrutiyeti yeniden ilan etmesinden sonra ülke genelinde başlayan düşünce akımlarından bazılarını savunan kişi ya da gruplar örgütlenmeyi başarmış ve siyasi bir teşekkül haline gelebilmişlerdir. İttihat ve Terakki Cemiyeti bu teşekküllerin başında gelmektedir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin oluşumu uzun ve meşakkatli bir süreç sonunda gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nde batılılaşma hareketi ilk olarak 18. yüzyılda başlamış olsa da bu alanda asıl hareketlenme 19. yüzyılda kendini göstermiştir. Batılılaşma çabalarıyla Osmanlı Devleti Avrupa'nın kültür, medeniyet ve teknoloji araçlarını kendi ülkesine getirmek istemiş; hemen hemen her alanda Avrupa'yı örnek almaya başlamıştır. Batılılaşma ilk olarak ülkedeki düşünce yapısını değiştirmeyi hedeflemiştir. Aydınlar arasında daha hızlı taraftar bulan Batılılaşma fikri halk arasında aynı hızda yayılmamış ve daha yavaş bir seyirde kabul görmüştür.²⁰

Fransız İhtilali'nin (1789) yaydığı milliyetçilik akımının tesiriyle İngiltere, Fransa ve Rusya Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak için daha güçlü bir koza sahip olmuşlardır. Bu yolla Osmanlı egemenliğinde yaşayan milletleri ayaklandırarak karışıklıklar çıkarıp Osmanlı Devleti'nin iç işlerine doğrudan müdahale etmeyi amaçlamışlardır. Örneğin Rusya 1770 yılında Mora'yı geçici olarak işgal ederken Yunanistan'ı kışkırtmaktan geri durmamıştır. Fransa ise 1797 yılında Napolyon Bonaparte'ın generalleri aracılığıyla Yedi Ada'da bağımsızlık fikirleri yaymıştır. Meydana gelen bu kışkırtmalar geçici olarak ertelenmiş olsa da 19. yüzyılda dış kaynaklı ayaklanmalar neticesinde Yunanistan istediği bağımsızlığı kazanmıştır. 1830 yılından

¹⁹ Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2008), s. 34.

²⁰ Ayten Aksular, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Jön Türkler* (Hakkari: Hakkari Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), s. 45.

itibaren Sırp da özerklik istemeye başlamıştır. 1848’de isyan eden Eflak Boğdan 1859 yılında özerklik kazanmıştır. 1861 yılında Rumenler bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. 1870’lerde çıkan isyanlardan anlaşılmaktadır ki Rusya bu topraklarda istediğini yerine getirmeyi başarmıştır.²¹

Jön Türk ismi Avrupa’da iki nesil için kullanılmıştır. İlk olarak Namık Kemallerin kuşağı bu isimle anılırken daha sonraları II. Meşrutiyet için çalışan gruplara Jön Türk ismi verilmiştir. Namık Kemallerin kuşağı Jön Türkler ismi yanında Yeni Osmanlılar ismi ile de anılmıştır. Tarık Zafer Tunaya, Yeni Osmanlılar hareketinin Avrupa’da Jön Türkler olarak isimlendirilmesinden dolayı 1889 yılından sonraki kuşak için İkinci Jön Türk Hareketi ismini tercih etmiştir.²²

1.1.i Jön Türkler

Jön Türk hareketi ilk olarak “İttihad-ı Osmaniye Cemiyeti” olarak karşımıza çıkmaktadır. Tam teşkilatlanamamış olmasına rağmen bu oluşum atılan ilk adım olarak kabul edilmektedir. Sultan II. Abdülhamid döneminin baskıcı idaresine karşı Konyalı Hikmet Emin, Diyarbakırlı İshak Sukuti, Ohrili İbrahim Ethem (Temo), Arapkirli Abdullah Cevdet, Kafkasyalı Mehmet Reşit isimli beş arkadaş tarafından 1889’da “İttihat-ı Osmani Cemiyeti” adıyla kurulmuştur.²³ Cemiyet ilerleyen zamanlarda uzun süre akıllardan silinmeyecek olan İttihat Terakki ismini almıştır.

19. yüzyılın sonlarında Sultan II. Abdülhamid’in iktidar dönemi boyunca izlediği baskıcı politika ve merkezi güç anlayışı, ülkede karşıt fikir akımlarının öne çıkmasında önemli bir etken olmuştur. Sultan II. Abdülhamid’in, Saray dışında tüm yönetim organlarına el koyma gibi bir takıntısı bulunmaktaydı.²⁴ Sultan Abdülhamid’in uyguladığı bu baskıcı tutum ve Avrupa’da meydana gelen milliyetçilik akımının etkileri ülke içindeki muhalefeti Jön Türkler etrafında toplamayı başarmıştır.

Jön Türkler ifadesi Avrupa’da 1867 yılında Nord gazetesinde yanlış belirtilen bir haberi düzeltmek için Mustafa Fazıl Paşa tarafından gönderilen mektupta kullanılmıştır.

²¹ Stefano Taglia, *Osmanlı’da İttihat ve Terakki’nin Fikrî Doğuşu*, çev. Selen Ak, (Ankara: Fol Kitap, 2023), s. 32-33.

²² Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 46.

²³ Mehmet Burak Durdu, “Osmanlı Devleti’nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 14 (Haziran 2003), s 297,298.

²⁴ Taglia, *Osmanlı’da İttihat ve Terakki’nin Fikrî Doğuşu*, s. 47.

1867 yılında mektup Türkçeye çevrilmiş ve Jön Türk ifadesi Ali Suavi ve Namık Kemal tarafından çok beğenilmiştir.²⁵

1.1.ii. Jön Türklerin İdeolojileri

Jön Türkler Osmanlı Devleti içerisinde genel anlamda muhalif söylemler ve hareketlerle öne çıkmışlardır. Yeri geldiği zaman silahlı faaliyetlerde bulunmuş, grevler başlatmışlardır. Muhalifliği o kadar ileriye götürmüşlerdir ki devletin idaresi için gerekli olan vergileri bile ödememişlerdir. Devlet yönetimine genel olarak gösterdikleri muhalefeti asıl hedefi olan II. Abdülhamid'e seslerini genel olarak duyurmayı başarmışlardır.²⁶

1881 yılında Fransa'nın Tunus'u himayesi altına alması, 1882'de İngiltere'nin Mısır'ı işgal etmesi, Berlin Kongresi ile Doğu Rumeli topraklarının özerklik kazanması hemen akabinde isyan edip 1885 yılında Bulgaristan ile birleşmesi II. Abdülhamid'in istibdatçı yönetimine karşı muhalif hareketleri canlandırmıştır. Yeni Osmanlılar hareketi yavaş yavaş tekrardan dirilmeye başlamıştır. Bu sefer farklı ve genç bir kadroya sahiplerdi. Yeni bir kadroya sahip olmalarına rağmen bu grubun da fikir babası Namık Kemal'di.²⁷

Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti içerisinde milliyetçilik akımının fitillerini ateşleyen Jön Türkler dilin önemini her fırsatta vurgulamışlardır. Her ne kadar Milliyetçilik konusunda Fransız İhtilalinin etkisinde kalsalar da Anadolu ve Balkanlardaki Türklük ve Osmanlı askeri okullarındaki aldıkları eğitim Jön Türklerin ideolojilerinin oluşmasında öncü rol oynamıştır.²⁸

Jön Türklerin ideolojilerinin başında milliyetçilikle beraber laiklik de bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin sosyal yapısında İslami duruş ağır bastığı için fikirlerinin yayılması ve yerlerinin sağlamlaşması gecikmeye uğramıştır. Jön Türkler, devletin çok uluslu bir yapıya sahip olmasını göz önünde bulundurarak ilk olarak devletin

²⁵ Oğuz Kaan, "Türk Siyasi Tarihi'nde Jön Türk Kongreleri", *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi* 3/4 (2019), s. 3.

²⁶ Aksular, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Jön Türkler*, s. 36-37.

²⁷ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 48.

²⁸ Aksular, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Jön Türkler*, s. 40.

bütünlüğüne zarar vermeden hep birlikte yaşanabilecek bir devlet hayali kurmuşlardır. Ulus devleti planları bir süreliğine ikinci planda kalmıştır.²⁹

Dernek/Cemiyet gizliliğe önem vermiş, kimliklerini gizlemek için İtalyan Birliği'nde önemli rol oynayan Carbonari teşkilatı tarzı örgütlenmeyi benimsemiştir. Bu sistemde üyeler hücre hücre ayrılmaktaydılar. Her üye sadece üyesi olduğu hücredeki kişileri tanımaktaydı. Cemiyet tüzük çalışmaları için Ayetullah Bey'den yardım almıştır. Ayetullah Bey bu örgütlenme yapısı hakkında yeterli bilgi ve birikime sahip bir kişidir. Hazırlanan ilk tüzüğe göre hücreler hücre reisleri tarafından yönetilecek ve her reis sadece altı kişiyi yönetebilecekti. Cemiyete altı kişi katıldığı zaman yedinci olarak bir reis tayin edilecekti. Tayin edilen reisler birbirlerini tanıyacak ve sürekli irtibat halinde olup beraber hareket edeceklerdi.³⁰

Cemiyet, örgütlenmesinde yaptığı gibi faaliyetlerini de gizli bir şekilde yürütmüştür. Halk arasında popülaritelerinin az olması, halkın kendilerini tanımaması gibi durumlar yüzünden kendi faaliyetlerine halkı dâhil edememişlerdir. Cemiyetin kuruluş aşamasında yeterli üyeye sahip olmaması ve savundukları fikirlerin dar bir kitleye hitap etmesi işleri de oldukça zorlaştırmıştır.³¹

Cemiyet üyelerinin birçoğunun Mülkiye Mektebinde genellikle Fransızca eğitim almış olmasından ötürü cemiyet çalışmaları için en iyi yerin Paris olduğu düşünülmüştür.³² Osmanlı tebaası elit bir kesimin Fransa'da yaşaması da Paris'in düşünülmesinde etkili olmuştur. Fransa'da görev yapan Osmanlı Büyükelçisi Naum Paşa Fransa'da yaşanan Osmanlı nüfusu için 20.000 kişilik bir sayı vermiştir. Burada yaşanan Jön Türkler Fransız basınından etkilenmiş ve çeşitli eleştirel yazılarıyla siyasi mizah-tiyatro oyunlarını "Mechveret" isimli gazetede yayınlamışlardır. Cemiyetin çalışmaları için Paris'in yanı sıra Kahire, Cenevre, Londra, Folkestone, Napoli, Brüksel, Bükreş gibi şehirler de gündeme gelmiştir.³³

²⁹ Aksular, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Jön Türkler*, s. 42.

³⁰ Kızılkaya, *İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumisi*, s.9.

³¹ Aksular, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Jön Türkler*, s. 36.

³² Tamer Usta, *İttihat ve Terakki: Zihniyet ve Siyaset* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), s. 25.

³³ Taglia, *Osmanlı'da İttihat ve Terakki'nin Fikri Doğuşu*, s. 80.

II. Abdülhamid'in Meclis-i Mebusanı kapatmasıyla (1878) Jön Türkler teşkilatlanma hareketlerine hız vermiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru meşrutiyeti yeniden ilan ettirme yoluna koyulmuşlardır. Jön Türklerin ilerleyen süreçteki hedefleri II. Abdülhamid baskısını kırmak, Padişahın yetkilerini kısıtlamak ve halkın kanun önünde eşitliğini sağlamak olacaktır. Jön Türkler Osmanlı sınırları içerisinde örgütlenmesini yaymaya başlamış ve Avrupa'da bilinen bir grup haline gelmiştir. Kanun-i Esasi'yi ilan ettirmeleri, halkı eşitlik, anayasa, meşrutiyet gibi kavramlarla tanıştırmıştır.³⁴

Osmanlı Devleti'nin yaşadığı sıkıntılı süreç Jön Türkler gibi muhalif grupların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Jön Türkler, gelişen, değişen dünya düzenine Osmanlı Devleti'ni dâhil etmek, Avrupa karşısında gerilemesini durdurmak, Osmanlı toplumunda adaleti-eşitliği sağlayıp refah seviyesini artırmak istemişlerdir. İlk başlarda sayıları çok az olmasına rağmen hedeflerinden vazgeçmeyip gerekli çalışmaları sürdürerek ilerleyen zamanlarda Türk siyasi tarihine uzun yıllar damga vuracak olan bir siyasi partiye dönüşmüşlerdir. Batının etkisinde kalarak Osmanlı Devleti'ni batılı devletler arasına sokmayı hedeflemiş ve bunun da padişah otoritesiyle değil parlamentoyla mümkün olacağını düşünmüşlerdir. Bütün bu gelişmeler üzerine 1889 yılında İttihat ve Terakki Cemiyetini kurmuşlardır.

1.1.iii. İttihat ve Terakki Cemiyetinin Kuruluşu

II. Abdülhamid'in baskıcı yönetimi ve meydana gelen bu olaylarla birlikte tekrar harekete geçmeye başlayan Jön Türk hareketi bu sefer Türk siyasi tarihinden uzun süre silinmeyecek döneme damgasını vuracak İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni doğurmuştur. İbrahim Temo'nun anılarına göre 1889 yılında Askeri Tıbbiyenin dört öğrencisi bir teneffüs arasında otururken memleketin kötüye giden durumundan şikâyetçi olduklarını birbirlerine anlatmış ve bir cemiyet kurma kararı almışlardır. Aralarında geçen konuşma şu şekildedir:

“Ben- Gel arkadaş, düşündüklerimi sana biraz anlatayım. Aziz vatanın bugünkü durumu ve idare tarzıyla yok olup gideceğini hepimiz biliyoruz. Bu hususta her vakit ve heman her serbest saatlerimizde birbirimizle dertleşip duruyoruz; fakat bu tehlikenin giderilmesi için bir çare düşünüp bulamıyoruz. Bence böyle kuru mülahazalar ve mütalealarda dert yanacağımıza, faaliyete geçmek lazımdır.

³⁴Usta, *İttihat ve Terakki: Zihniyet ve Siyaset*, s. 26.

İshak- Ne gibi bir faaliyete?

Ben- Bir cemiyet halinde çalışmakla.

İshak- Güzel ama sen kime itimat edip de böyle tehlikeli bir işe teşebbüs etmemizi düşünüyorsun?

Ben- Evvela sen, bir; (koğuştan çıkıp bize doğru gelmekte olan yamalı suratlı) Mehmed Reşid'i göstererek, bu da iki, olduk üç. İşte bir cemiyet başladı demektir!”

Bu dört öğrenci aralarında konuşmaya devam ederken Mehmed Reşid bu durumda ne yapabilecekleri hakkında umutsuzluğa kapılmış ve şu sözleri sarf etmiştir:

Mehmed Reşid-Kardeşim, teklifinize itiraz değil, teşekkür ederim. Lakin bu dört tıbbiyeli genç ne yapabilir? Koca bir gizli cemiyet nasıl teşekkül edebilir? Bu koca şeytani istibdadla nasıl boğuşabiliriz? Hayal ile uğraşmayalım; bunun başka bir yolunu bulalım, dedi.

Mehmed Reşid'in bu umutsuz sözleri üzerine İbrahim Temo şu sözlerle karşılık vermiştir:

Ben-Arkadaşlar, Türkiyemizin başına bela kesilerek, Yunanistan'ın istiklalini kazandıran Etnik-i Eteryâ komitesini teşkil edenler kimlerdi bilir misiniz? Rusya'nın Odesa şehrinde, ticaretle meşgul bir meyhaneci ve bir bakkal çırağı ile amcası, zengin bir tüccarın yeğeni ve tüccarın üç Rum çırağı idi. Tekâmül etmemiş bu cahil gençler pek az zaman içinde buna, bu büyük emellerine muvaffak oldukları halde, bizim gibi yüksek tahsil görmüş, dünyanın iyisini kötüsünü görüp çıkmış dört tıbbiyeli niçin, muvaffak olamasınlar? Hem de dâhili vatanımızda mukaddes bir fikir ve emelle işe başlarsak ve yeter ki, bu ideal ve bu amaçla and edersek, biz dört hamiyetli, namuslu, vatanperver gençlerin elleri birbirini sıkılmış olur ve kalbleri vatan sevgisiyle çarparsa, tabii muvaffakiyet kapıları, açılır, dedim.

İbrahim Temo'nun bu konuşması üzerine 1889 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti bu dört genç tarafından kurulmuştur.³⁵

Cemiyetin ana gayesi hürriyeti tesis edip, “istibdat” idaresini ortadan kaldırmak olmuştur. II. Abdülhamid yeni kurulan bu cemiyetten haberdar olmuş ve faaliyetlerini

³⁵ İbrahim Temo, *İttihad ve Terakki Anıları*, (İstanbul: Arba Yayınları 2000), s. 15.

yakından takip ettirmiştir. Yakın takip altında olduklarını hisseden ve bilen İttihatçılar II. Abdülhamid'in baskılarına dayanamayarak Avrupa'ya kaçmışlardır.³⁶

Cemiyet kuruluşundan sonra diğer okullarda popülerleşmeye ve getirdiği akım hızla yayılmaya başlamıştır. II. Abdülhamid saltanatının sıkıntılı geçen yılları İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fikirlerinin yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Cemiyet gizli bir yapılanma içerisinde olmuş, İtalyan Carbonari Teşkilatı'nı örnek almış ve hücre tipi yapılanmaya gitmiştir. Cemiyet üyeleri kimliklerini gizli tutmak ve gerekli güce ulaşmadan eylemlere başlamamak eğiliminde olmuştur. Büyük toplantılardan kaçınmış; sadece iç eğitim niteliğinde toplantılar gerçekleştirmiştir. İttihat ve Terakki'nin önde gelenlerinden olan Ahmed Rıza o yıllarda Bursa'da Maarif Müdürlüğü yapmaktaydı. Paris'te sergi ziyareti için izin alarak Fransa'ya gitmiştir. Burada hiçbir muhalif harekette bulunmamıştır.³⁷

Cemiyet büyüdükçe üyeler hücrelere dağılmıştır. Üyelerin numaraları kesirli bir şekilde belirlenmiştir. Kesrin pay kısmında hücre numarasına, payda kısmında üye numarasına yer verilmiştir. Cemiyete katılanlar arasında üst düzey bürokratların da olduğu görülmüştür. Sultan II. Abdülhamid ancak 1892 yılına gelindiğinde cemiyetin varlığından haberdar olabilirmiştir. Sultan, bu tarihten itibaren cemiyeti dağıtmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu meyanda okul komutanlarını ve bazı ileri gelenleri tutuklatmıştır. Tutuklamanın üzerinden üç ay gibi kısa bir süre geçmesinden sonra tutuklananlar padişah tarafından affedilmiştir. Affedilen üyeler görevlerine geri dönmüştür.³⁸

1894 yılında Ermeni ayaklanması meydana gelmiştir. Ayaklanma Ermeni bağımsızlık ve özgürlük hareketine bağlı kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Olaylar gelişirken yeni affedilmiş olan cemiyetin üyeleri bir bildiri yayınlamıştır. Bildiri şöyledir:

“Müslüman ve yurtsever Türkler... Ermeniler öylesine yüz buldular ki, tüm yabancılarca saygıdeğer olarak kabul edilen devletimizin en yüksek katı olan Babiâli'yi basıyorlar. Başkentimizi tir tir titretiyorlar. Bu küstahça hareketler yurtsever ordumuzun üzüntü nedeni olmaktadır. Ancak bu meydan okurcasına, acı ve

³⁶ Yunus Emre Tekinsoy, *Balkan Harpleri Esnasında Osmanlı Kamuoyu (1912-1913)*, (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), s. 52.

³⁷ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 49,50.

³⁸ Tevfik Çavdar, *İttihat ve Terakki* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), s. 16.

üzüntü veren, hareketler despotların, yöneticilerin baskı yapmalarına neden olmaktadır. Biz Türkler, bütün Osmanlılar gibi bu despotik yönetimden kurtulmak istiyoruz. Örgütümüz bu amaçlar uğruna eylem veriyor. Gelin bugün Babîâli'ye yürüyelim ve Ermenileri kınayalım. Kırılcılığın merkezi olan Şeyhülislam'ın 16 konağına ve Yıldız Sarayı'na saldıralım. Despotları ortadan kaldıralım, yok edelim. Birleşip el ele verelim, gücümüzü çoğaltalım. Bizim de özgürlük ateşiyle yandığımızı, ona layık olmak için tuttuğumuzu tüm uygar dünyaya kanıtlayalım.”

Bildiriyi yayınlayan İbrahim Temo ve arkadaşları bildirinin nüshalarını ülkenin çeşitli noktalarına ve okullara dağıtmıştır. Ülkede büyük ilgiyle karşılanan bildirinin altında alışılmışın dışında bir ibare konmuş ve şöyle yazılmıştır: “Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti”.³⁹

İstanbul'da meydana gelen olaylar Ermenilere olan güveni azaltmıştır. Paris'te bazı girişimler de olmuştur. Fransa'da Ahmed Rıza ve Halil Ganem öncülüğünde Meşveret dergisi yayınlanmaya başlamıştır. Ahmed Rıza'nın bu hareketi ile İstanbul'daki İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri Ahmet Rıza'ya desteklerini göstermiş ve cemiyetin Paris şube reisi olmasını istemişlerdir. Paris Şube Reisi Ahmed Rıza Bey olurken Murat Bey, İbrahim Temo, İshak Sükûti, Tunalı Hilmi de ülkeyi terk edip yurtdışına kaçmışlardır.⁴⁰

Ahmed Rıza, II. Abdülhamid'e meşrutiyetin kötü bir şey olmadığını anlatmak istemiştir. İslam'ın danışmaya verdiği önemden bahsetmiştir. Padişahı bu konuda istediği tarafa çekmek istemiş olsa da istediğini alamamış daha sonra babasının arkadaşı olan eski Suriye Mebusu Halil Ganem ile görüşmüştür. Halil Ganem'in yayınladığı gazete olan Fransızca *La Jeune Turquie* gazetesinde II. Abdülhamid'e muhalif yazılar yazmaya başlamıştır. II. Abdülhamid için hazırlamış olduğu reform programına karşılık bulamayınca Londra'da *Lâyiha* ve *Mektub* adıyla kitap haline getirmiştir. ⁴¹II. Abdülhamid Kanun-ı Esasi hazırlıkları yapılırken Ahmed Rıza'nın meşrutiyet hakkında söylediklerini yine dinlememiştir. ⁴²

³⁹ Çavdar, *İttihat ve Terakki*, s. 16,17.

⁴⁰ Buse Çakmakkaya, *İttihat ve Terakki'nin Temel Hedefleri ve II. Meşrutiyetteki Rolü* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), s. 24-25.

⁴¹ Ziyad Ebüzziya, “Ahmet Rızâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2, s. 124.

⁴² Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2003), s. 394.

Tarihler 1896 yılına geldiğinde Ermeni olayları hala devam etmekteydi. Ermeniler Van civarında bir ayaklanma başlatmışlardı. Diğer taraftan Rumlarda Girit'te bir ayaklanma çıkarmışlardı. Bu ayaklanmalar devam ederken Osmanlı topraklarına nereden ve nasıl geldikleri belli olmayan Ermeni komitecilerinin Osmanlı Bankası'nı basması olayları alevlendiren diğer bir nokta olmuştur. Ermenilerin bankayı basması ile Türkler ve Ermeniler arasında yeniden kanlı bir çatışma çıkmıştır. Batılı devletlerin müdahale etmesi ile sorun çıkaran Ermeniler Osmanlı topraklarından çıkartılmıştır. Olayların art arda gelişmesi batılı devletlerin gözünde Osmanlı Devleti'nin bunalımda olduğu, II. Abdülhamid iktidarının değişmesi gerektiği, topraklarının da paylaşımına açık hale geldiği düşüncesini kuvvetlendirmiştir.⁴³

Ermeni olaylarının cereyan etmesi İttihat ve Terakki'nin popülaritesini artırmıştır. II. Abdülhamid muhalifliği son olaylardan sonra artık daha belirgin bir hale gelmiştir. II. Abdülhamid buna karşı olarak istibdat yönetimini daha sıkılamış, hafiye teşkilatını yaygınlaştırmış ve hilafetin gücünü kullanmak gibi önlemler almıştır.⁴⁴

1906 yılından önce İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin özgürlükçü hareketlerinin pek aktif olmadığı, varla yok arasında ince bir çizgi üzerinde hareket edildiği söylenebilir. 1895-1897 yılları arasında Ermeni olaylarının da etkisi ile muhalif hareketlere hız veren İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ilk örgüt nizamnamesi için 1895 tarihi en uygun tarih olarak görülmüştür.⁴⁵ Cemiyetin ilk beyannamesinde cemiyetin yapısı, üyeleri, cemiyetin yürütme işlerinin nasıl olacağı, cemiyetin yurtdışı ile olan bağlantılarından bahsedilmiştir.⁴⁶

⁴³ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 56.

⁴⁴ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 56.

⁴⁵ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 57.

⁴⁶ Beyannamenin tamamına ulaşmak için bkz: Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler I. Cilt İkinci Meşrutiyet Dönemi* (İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988), s. 38-45.

1.1.iv. Birinci Jön Türk Kongresi

Jön Türkler Prens Sabahaddin⁴⁷ ve Lütfullah Bey'in⁴⁸ çağrısı üzerine 4 Şubat 1902 tarihinde Paris'te buluşmuştur. Burada bir toplantı kararı alınmıştır. Toplantı 9 Şubat 1902'ye kadar sürmüştür. Üyeler toplantıya gelirken bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorluklardan birisi üyelerin ulaşım ve Paris'te konaklama masraflarının yüklü olmasıydı. Üyelerin bazılarının Mısır, Kıbrıs, Bulgaristan, Romanya gibi farklı ülkelere toplantıya katılacağı düşünüldüğü zaman bu masrafların gerçekten azımsanmayacak kadar yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu üyelerin yol masraflarını Prens Sabahaddin kendi şahsından, borçlanarak ödemiştir.⁴⁹

İlk toplantı, Jön Türk hareketine hayranlık duyan Fransız Akademisi üyelerinden Lefevre Pountalis'in evinde olmuştur. Bundan sonraki toplantılar Prens Sabahaddin'in evinde yapılmıştır. Prens Sabahattin'in evinde yapılan toplantıya Jön Türklerin ileri gelenleri de dâhil olmak üzere 70 üye katılmıştır. Prens Sabahaddin, İsmail Kemal, İbrahim Temo, Nazım Bey, Halil Ganem, Ali Haydar Midhat kongreye katılan isimlerden bazılarıdır. Kongre üyelerinin birçoğu Meşrutiyet'in kurulması bu konuda geç kalınmaması istiyorlardı. Bu üyelerin istekleri kongrede görüşülmüş ve bazı kararlar alınmıştır.⁵⁰ Kararlar şöyledir:

⁴⁷ Prens Sabahattin, Asıl adı Mehmet Sabahaddin'dir. Babası Damat Mahmud Celaleddin Paşa, annesi 31. Osmanlı Padişahı olan Sultan Abdülmecid'in kızı Seniha Sultan'dır. Annesinin hanedan üyesi olmasından dolayı kaynaklarda "Sultanizade" veya Prens lakaplarıyla bilinmektedir. Babasının Sultan İkinci Abdülhamid ile arasının açılmasından dolayı kardeşi Lütfullah ile Paris'e kaçmıştır. Paris'e geldikten sonra burada II. Abdülhamid yönetimine karşı muhalefette olan Jön Türklerle tanışmış ve onlara katılmıştır. Milli Mücadele'nin sonunda yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin aldığı kararla Osmanlı hanedan üyelerinin yurtdışına gönderilmesinden dolayı 1924 yılında yurtdışına çıkarılmıştır. 1948 yılında İsviçre'nin Neuchatel kasabasında vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Abdullah Uçman, "Prens Sabahaddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34, s. 341-342.

⁴⁸ Prens Lütfullah 1880 yılında İstanbul'da doğmuştur. Prens Sabahattin'in kardeşidir. Küçük yaşlardan itibaren babasının konağında özel dersler almıştır. Prens Lütfullah'ın tarih sahnesine çıkması 1899 yılında babası ve kardeşi Prens Sabahattin ile Fransa'ya kaçması ile başlamıştır. Meşrutiyet yeniden ilan edilene kadar Prens Sabahattin'in yakın yardımcısı olarak görev yapmıştır. Kardeşi Prens Sabahattin ile birlikte istabdata karşı hürriyeti savunmuştur. Prens Sabahattin ile birlikte çeşitli Avrupa ülkelerinde ve Mısır'da çalışmalar yürütüştür. Birinci Jön Türk Kongresi'nin toplanmasında katkısı büyüktür. Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi ile birlikte yurda dönmüştür. Yurda dönmesiyle birlikte daha siyasete karışmamış ve uzakta durmuştur. Fakat 5 Mart 1924 tarihinde TBMM tarafından alınan kararla hanedan mensuplarının yurdu terk etmeleri yönünde çıkarılan kararla yurt dışına çıkarılmıştır. Prens Lütfullah 1973 yılında Paris'te vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Cavit Orhan Tütengil, Vedat Günyol, *Prens Lütfullah Dosyası*, (İstanbul: Can Yayınları, 1977), s. 7-9.

⁴⁹ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 80.

⁵⁰ Çavdar, *İttihat ve Terakki*, s. 18.

“Yirmi beş yıldır imparatorluğun başına gelen tüm felaketlerin tek kaynağı bütün insanlığın utanç vesilesi olan bugünkü baskı rejimiyle Osmanlı halkları arasında her türlü ilişkiye karşıyız.

İmparatorluk’un çeşitli halklar arasında Hattı Hümayunlar ve uluslararası antlaşmalarla sağlanacak haklardan eşit olarak yararlanma alanı sağlayacak bir birlik yaratmak amacındayız. Bu birliklerdir ki, yönetime katılıma gibi haklı ve yasal istekleri yerine getirilecek, bütün yurttaşlara eşit hak ve görevler tanınacak ve bu birliğin sürebilmesi için biricik koşul olan Osmanlı tahtına ve hanedanına karşı bağlılık duygusunun uyanması sağlanacaktır.

Koşullar ne olursa olsun, ülkenin tüm halklarının çıkarlarını korumak için, bütün gücümüzü aşağıdaki dört amaca yönelteceğiz:

- 1-Osmanlı İmparatorluğu’nun bütünlüğünün ve bölünmezliğinin sürdürülmesi,
- 2-İlerlemenin gereği olan ülke içi barış ve düzenin yeniden kurulması,
- 3-İmparatorluk’un temel yasalarına ve özellikle de imparatorluğumuz halklarının hak ve özgürlüğünün ve genel reformların koruyucusu olan 1876 Anayasası’na saygı duyulması,
- 4-Uluslararası antlaşmalara ve özellikle Berlin Antlaşması’na duyduğumuz kesin ve sarsılmaz saygımızı bir kez daha belirtiriz.”

Kongrede ele alınan konularda anlaşmazlık çıkmış ve gruplar ikiye ayrılmıştır. Görüşlerden birisi devrimin askeri güç ile yapılmasından bahsederken diğer görüş ise yabancı devletlerin desteğinin alınmasından yanadır. Devrim için ihtiyaç olan desteğin alınması ve askeri gücün kullanmasında iki grup da hemfikirdir. Prens Sabahaddin yabancı müdahalesinin ülkenin genel durumu için faydalı olmayacağını fakat devrimden sonra görüşlerinin desteklenmesi ve devrimin kalıcı hale gelebilmesi için bu durumun devletin yararına olabileceğini söylemiştir.⁵¹

Prens Sabahaddin gibi İsmail Bey de yabancı müdahalesini savunmuş; Ahmed Rıza Bey bu görüşe katılmamıştır. Ahmet Rıza Bey Âdem-i Merkeziyetçiliği⁵²

⁵¹ Oğuz Kaan, “Türk Siyasi Tarihi’nde Jön Türk Kongreleri”, *Econharran Üniversitesi İİBF Dergisi* 3/4 (Eylül 2019), s. 10.

⁵² 1902 yılında yapılan 1. Jön Türk Kongresinde grubun ikiye ayrılması ile birlikte muhalefet çalışmaları başlamıştır. Prens Sabahattin ve destekçileri yeni bir oluşum işine girmişlerdir. Teşebbüs-i Şahsi ve Âdem-i Merkeziyet Cemiyetini kurmuşlardır. Âdem-i Merkeziyetçilik ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Şerif Mardin, “Âdem-i Merkeziyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1, s. 364-367.

savunmuştur. Kongrenin sonunda beklenen birleşme olmamış, aksine bir ayrışma olmuştur. I. Jön Türk Kongresi'nde istenilen kararların alınamamasının, ayrılıkların olmasının nedeni Prens Sebahaddin'in yanında bulunan üyelerin Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yer alan Müslüman olmayan vatandaşların isteklerini tümüyle reddetmek yerine kabul edilebilecek düzeyde olanların kabul edilmesi kanaatinde olmasıdır. Prens Sabahaddin ve yanındakiler Âdem-i Merkeziyet görüşünün etrafında yeni bir program hazırlanması ve bu programa göre hareket edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.⁵³

Ahmet Rıza'nın Âdem-i Merkeziyetçiliği savunması geçmişte yazdığı yazılarla ters düşmektedir. Meşverette yazdığı yazılarla kongrede savunduğu Âdem-i Merkeziyetçilik fikri uyuşmamaktadır. Ahmet Rıza Meşveret'in bazı sayılarında (1 Teşrinievvel 1896, 13 Mayıs 1897, 1 Ağustos 1900, 15 Şubat 1901 tarihli sayılarda) Fransız ve İngilizlerden yardım talebini birçok kez dile getirmiştir. Müdahale isteyen grup aslında memleketin iç işlerine müdahaleyi değil, Jön Türk hareketine destek istemekteydiler.⁵⁴

1.1.v. İkinci Jön Türk Kongresi

Osmanlı ülkesinde acıklı olaylar meydana gelmekteydi.⁵⁵ Baskılar artmakta, tutuklamalar devam etmekteydi. Jön Türkler yılmadan usanmadan ellerinden geleni yapıyor, görüşlerini yaymak, faaliyet alanlarını genişletmek için durmadan çalışıyorlardı. Bu kaos ortamında beklenmedik bir olay olmuş, sakin bir politika izleyen Ermeni Komitecileri meydana çıkmıştır.⁵⁶

Ermeni örgütleri 1906 yılında bir araya gelmiş ve birlikte hareket etmeye başlamışlardır. 1907 yılında merkezi Cenevre olan Taşnaksutyun Cemiyeti, Teşebbüs-i Şahsi ve Âdem-i Merkeziyet ve İttihat Terakki cemiyeti ile bir araya gelerek ortak bir kongre yapılması fikrini ortaya atmışlardır.⁵⁷

Kongrenin hazırlık aşamalarının gerçekleştirilmesi için Prens Sabahaddin'in Paris'te bulunan işyerinde bir hazırlık heyeti toplanmıştır. Prens Sabahaddin grubunu Dr. Nihat Reşat ve Fazlı Bey, İttihat ve Terakki Cemiyetini Dr. Bahaeddin Şakir ve Hüsrev

⁵³ Oğuz Kaan, "Türk Siyasi Tarihi'nde Jön Türk Kongreleri", s. 11.

⁵⁴ Ahmet Bedevi Kuran, *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2000), s. 192.

⁵⁵ Kuran, *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*, s. 284-286.

⁵⁶ Kuran, *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*, s. 287.

⁵⁷ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 112.

Sami Bey, Ermenileri ise Malumyan temsil etmiştir. Toplantı⁵⁸ 27 Aralık 1907’de başlamıştır. Ahmed Rıza’nın kongrenin başında hilafet ve saltanatın haklarının korunmasını istemesi kongrede Ermeniler ve bazı üyeler arasında huzursuzluk çıkmasına sebep olmuştur. Çıkan huzursuzluk ortamı Ermenilerin uzlaşmacı davranması ile sorun olmaktan çıkmış ve tatlıya bağlanmıştır.⁵⁹

Jön Türklerin ikinci kongresinde Birinci kongreden farklı olarak toplantının gündeminde olmayan bazı konular tartışılmıştır. Bu konular şöyledir:

- 1-Veraset usulünün babadan oğula değil, hanedanın en büyük üyesine verilmesi
- 2-Ülke içerisinde cemiyetleşme aşamasını tamamlamamış grupların kongreye katılamayacak olması
- 3-Dış müdahalenin kesinlikle reddedilmesi
- 4-Eylemlere kesin bir şekilde karşı durulması, ülkeye dış müdahale gerektirecek hiçbir eylemde bulunulmaması⁶⁰

1907’de gerçekleşen kongrede 1902 yılındaki kongrede yaşananların hiç birisi olmamıştır. Tartışılan konular grupların uzlaşmacı yaklaşımları sayesinde sorun çıkmadan sonuca bağlanmıştır. Bu sonuçlar özetle şöyledir: Ülkede yaşayan gayrimüslim ve Müslümanların haklarının korunarak kardeşlik ilişkisi içerisinde yaşamlarının sürdürülmesi, II. Abdülhamid’e karşı birlik olunması, mevcut iktidarın yetkilerinin elinden alınarak devlet idaresinin ele geçirilmesi.⁶¹

1907 kongresinde alınan kararlar yapılacak müdahalenin dış devletlerin desteği ile değil askeri güç ile yapılmasından yanaydı. Dışarıdan gelecek bir müdahalenin devletin bekasında sorun ortaya çıkarabileceği endişesi de bulunmaktaydı. İttihat ve Terakki Cemiyeti bu yüzden böyle bir olaya girmek yerine II. Abdülhamid’in ölmesini

⁵⁸ Ahmet Bedevi Kuran’ın *İnkılap Tarihimiz* ve *Jön Türkler* isimli kitabında kongrenin başkanı olarak sadece Prens Sabahattin’den bahsedilmiştir. Hatta Kongrede tartışmaya sebep olacak konu hakkında Ahmet Rıza’nın Prens Sabahattin’in başkanlığını çekemediği ve ortalığı karıştırmak için böyle bir atılımda bulunduğu bahsedilmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Kuran, *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*, 189-193.

⁵⁹ Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 113.

⁶⁰ Mustafa Ateş, *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Balkanlar* (Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), s. 8.

⁶¹ Ateş, *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Balkanlar*, s. 8.

bekleyen bir örgüt haline gelmiştir. Ahmed Rıza bütün sorunların topyekûn bir eğitim seferberliği aracılığıyla yapılmasının mümkün olacağı görüşündeydi.⁶²

1.2. İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİNİN OSMANLI SİYASETİNE HÂKİMİYETİ

1.2.i İkinci Meşrutiyet'e Doğru

İttihat ve Terakki, Cemiyeti üye toplamak maksadıyla ülkenin çeşitli yerlerindeki kişilere davet mektupları göndermekteydi. II. Abdülhamid yönetimi bundan ne kadar haberdar olsa da bu girişimi engelleyememiş ve cemiyet davetlere devam etmiştir. Cemiyet soruşturmaları örtbas ettirebilecek nüfuzlu kişilere de ulaşabiliyordu. Bu kişilerden bazıları; Manyasizade Refik Bey, Azmi Bey, Hacı Adil Bey'dir.⁶³

1908 yılının mayıs ayında İttihat ve Terakki Cemiyeti, hız verdiği çalışmalarını gizli olarak yürütmekten vazgeçip artık bütün planı, programı, toplantıları açık bir şekilde uygulama kararı almıştır. Cemiyet Selanik'te dünyanın büyük devletlerine varlığını açıklamıştır. Makedonya'da meydana gelen sorunları sadece cemiyetin çözebileceğini, yapılan ıslahat hareketlerinin faydasız olduğunu ve çarenin kendilerinde olduğunu bildirmiştir.⁶⁴

1.2.ii. Makedonya Sorununda İttihat ve Terakki Cemiyeti

Balkanlarda Selanik, Kosova, Manastır vilayetlerini kapsayan bölge için kader Ayastefanos Antlaşması ile bölgede yaşayan komşu devletlerin çıkarlarını karşılayacak bir hale gelmiştir. Bölgenin güçlü devletlerinden olan Bulgarlar antlaşmadan destek alarak Makedonya'yı işgal edip topraklarına dâhil etmek için ellerinden geleni yapmaktan çekinmemişlerdir. 1902 yılından itibaren yıpratma çalışmaları için bölgede çeteleri fonlayıp kaos ortamı oluşturmuşlardır. Balkanlarda oluşan kaos ortamı, çıkabilecek bir savaşın habercisi durumundaydı.⁶⁵

Balkanlarda nabız giderek yükselirken Osmanlı Devleti adeta eli kolu bağlı bekliyordu. Bölgeye müdahale edecek ne askeri ne polisi vardı. Subay ve erlerin

⁶² Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, s. 118.

⁶³ Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, çev. Nuran Yavuz (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999), s. 15,16.

⁶⁴ Ahmad, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, s. 16.

⁶⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: TTK Yayınları, Ankara 1999), IX, s. 24.

ödenmeyen maaşları orduda moral bozukluğuna sebep olmuştur. Balkanlarda yaşanan kaos ortamında Osmanlı Devleti'nin yetersiz kalması Rusya ve Avusturya'yı harekete geçirmiştir. Milliyetçilik akımının ülkelerinde yarattığı hareketleri halklarına hiç acımadan acı bir şekilde bastırmışlardır. Osmanlı Devleti'nin durumunu bilen bu devletler Balkan devletlerini desteklemekten, Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmaktan çekinmiyorlardı. Rusya'nın Balkan politikasının orada yaşayan halk ile bir alakası yoktu. Tamamen ticari yolları elde etme isteğinden geçiyordu. Burada bozulacak denge şüphesiz Avusturya'nın işine yarayacaktı, bu da Rusya'nın işine gelmeyecekti. Alman yanlısı olan Avusturya'nın burada güçlenmesi Rusya'yı bölgeden tamamen geri düşürecekti. Ruslar buna karşı İngilizlere yanaşmayı düşünmüştür. İngilizler de bölgenin hayalini kuran diğer devletlerden birisiydi. İngilizler ve Ruslar Makedonya ile ilgili sorunları görüşmek için Reval'de bir araya gelip bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. Görüşmeler gizli bir şekilde yürütülmüştür. İngilizler ve Ruslar, giderek güçlenen Almanya ile yayılmacı politika izleyen Avusturya'nın Balkanlarda güçlenmesini istemiyorlardı. Osmanlı Devleti'nin Almanya ile ikili ilişkilerinin her geçen gün iyileşmesi bu devletleri korkutmaya başlamıştı.⁶⁶

Reval Görüşmeleri sonucunda Makedonya bölgesi için yabancı bir vali atanmak istenmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti için bardağı taşıran son damla bu olmuştur. Cemiyet güçlü örgütlenmesi sayesinde olaylara tepkisini koymuş ve bu kararı engellemeyi başarmıştır. Bu engelleyiş II. Abdülhamid yönetimini de endişeye düşürmüştür. II. Abdülhamid yönetimi bu olayları inceletmek için yüksek rütbeli subay ve memurlardan oluşan bir heyet kurmuş olsa da bu heyet başarılı olamamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti artık silahlı eylemlere başlıyordu. İlk olarak bir suikast ile Nazım Paşa'yı öldürmeye çalışmışlar fakat başarılı olamamışlardır. II. Abdülhamid bu olayı araştırmak için bir heyet kurup Selanik'e göndermiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ihtilal uğruna verdiği mücadele hızla yükselerek devam etmekteydi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelenleri yeni bir sistem deneyerek çeteler kurup dağlara yerleşmeye başlamışlardı. Enver Bey Tikveş'te, Salahaddin ve Hasan Tosun Bey Arnavutluk'ta, Niyazi ve Eyüp Sabri Beyler'de Ohri ve Resne'de yerleşmişlerdir. Firzovik'te sabah namazı çıkışında bir araya gelen 20.000 kişilik Arnavut grup meşrutiyet isteklerinin de

⁶⁶ Karal, *Osmanlı Tarihi*, 9/s. 25-26.

bildirildiği bir telgrafı Yıldız Sarayına II. Abdülhamid'e göndermişlerdir. İttihat ve Terakki Cemiyetini susturmak için askeri birlik gönderen II. Abdülhamid bu girişimde başarılı olamamış; İttihat ve Terakki Cemiyeti askeri birlikleri kendi yanlarına çekmeyi başarmıştır.⁶⁷

1.2.iii. Meşrutiyetin İlanında İttihat ve Terakki Cemiyeti

Reval Görüşmeleri sonrasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen isimleri tarafından devletin topraklarının paylaşılacağı ve işgal edileceği düşüncesi yayılmaya başlamıştır. İstibdat yönetimine olan muhalefet ve hürriyet çalışmaları böylelikle daha da hız kazanmıştır. Cemiyetin önde gelen isimleri hürriyetin, başka bir deyişle meşrutiyetin ilanını konuşmak için Serez'de bir araya gelmişlerdir. Mithat Şükrü Bleda'nın anlattığına göre, kasabanın ileri gelenlerinden Derviş Bey, Müftüzade Esat Bey, bacanağı olan Akil ve Yusuf Beyleri görmüş ve cemiyetin derhal anayasayı ilan etmesi gerektiğini anlatmıştır. Reşit Paşa ile Akil Bey'in konağında buluşarak II. Abdülhamid'e "Meclisin tekrar toplanması gerektiğini, milletin isteklerinin yerine getirilmesini, anayasanın tekrar yürürlüğe konulması" tarzındaki taleplerini ileten bir mektup yazmışlardır. Mektubun sonunda isteklerinin kabul edilmemesi halinde Abdülhamid'e tahttan elden çektilirip o şekilde meşrutiyetin ilan edileceği tarzında bir ibarede eklemişlerdir. Cemiyet Müftüzade İhsan Namık Bey'i görevlendirerek Tikveş'e Enver Bey⁶⁸'in yanına göndermiştir. Aynı mektup Tikveş'ten de gönderilmiştir. ⁶⁹

21-22 Temmuz tarihinde gerçekleştirilen toplantıda alınan karara göre 24 Temmuz'da Meşrutiyetin ilanı için gerekli çalışmalar başlayacaktı. Yıldız Sarayına gönderilen mektubun nüshaları cemiyetin Selanik merkezi ve diğer illerdeki merkezlerin duvarlarına asılacaktı. Cemiyetin Manastır merkezi 24 Temmuz günü yapılacak olan hareketi bir gün önceye alarak II. Abdülhamid yönetimi tarafından gönderilen Osman

⁶⁷ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiyede Siyasal Partiler III. Cilt İttihat ve Terakki* (İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1989), s. 18.

⁶⁸ Enver Paşa 1881-1922 yılları arasında yaşamış Osmanlı Devleti'nin yıkılış dönemlerine damga vurmuş bir isimdir. Asıl ismi İsmail Enver'dir. Askerlik, devlet adamlığı yapmıştır. İstanbul'da küçük bir devlet memurunun oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 1902 yılında harbiyeyi bitirerek üçüncü orduda göreve başlamıştır. 1908 yılında Komite üyeliği yapmış. 1911 yılında Libya'da 1913 yılında Balkan Harbinde görev almıştır. 1914 Yılında Sarıkamış'ta komutanlık yapmıştır. 1918 yılında I. Dünya savaşının kaybedilmesi üzerine yurtdışına çıkmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin son dönem yönetiminde önemli payı bulunmaktadır. Enver Paşa cesur ve karizması olan bir kişilikken örgütlenme konusunda istediği başarıyı yakalayamamıştır. Detaylı bilgi için Ahmad, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, s. 205.

⁶⁹ Mithat Şükrü Bleda, *İmparatorluğun Çöküşü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1979), s. 48.

Paşa'yı Manastır'da Niyazi ve Eyüp Sabri beylerin çeteleri yakalamış ve dağa kaldırmıştır. Olay karşısında İstanbul ne yapacağını şaşırmıştır. Manastır yönetimi meşrutiyetin ilan edilmesi için İstanbul'a bir telgraf çekmiştir. Sultan II. Abdülhamid gereğinin yapılmasını için konunun Meclis-i Vükela'da⁷⁰ görüşülmesini uygun bulmuştur.⁷¹

Eyüp Sabri Bey ve adamları Osman Paşa'yı kaçırdıktan sonra İstanbul'daki görüşmeleri beklemeden 23 Temmuz günü Meşrutiyeti ilan ettiklerini bildirmişlerdir. Birkaç saat arayla Balkanlardaki diğer kasabalarda da meşrutiyetin ilan edildiğine dair haberler gelmiştir. Selanik her ne kadar İttihat ve Terakki Cemiyetinin merkezi konumunda olsa da meşrutiyet ilk olarak Makedonya'da vuku bulmuştur. Selanik yönetimi ise durumlarının el vermesi durumunda 27 Temmuz'da Meşrutiyeti ilan edeceğini bildirmiştir. Daha sonrasında yaşanan olaylar karşısında bu tarih erkene alınmış ve 25 Temmuz olmuştur. 24 Temmuz tarihinde dönemin Sadrazamı olan Hilmi Paşa'nın gönderdiği telgrafta padişahın halkın isteklerini kabul ettiği ve meşruti yönetime geri geçildiği bildirilmiştir.⁷²

İstanbul'da durum hayli can sıkıcıydı. II. Abdülhamid eli kolu bağlanmış bir vaziyetteydi. Şemsi Paşa'nın öldürülmesi, Anadolu'dan isyanı bastırmak için gönderilen birliklerin gerekeni yapmaması yönetimi daha da sıkıntıya sokmuştu. Osmanlı Devleti'nde gelenek haline gelmiş olan sistemin değişmesi ile sadrazam değişikliği Meşrutiyetin ilanında da devam etmiştir. Fakat bu sefer ek olarak Harbiye Nazırı da değişmiştir. 23 Temmuz gecesi Osmanlı Devleti için 1876 Anayasası yeniden yürürlüğe konulmuş ve yeni bir çağı başlatmıştır.⁷³

II. Abdülhamid meşrutiyeti kendi isteği ile zamanının geldiğini öne sürerek ilan ettiğini bildirmiştir. Resmî belgeye göre meşrutiyet ile halk üzerindeki baskı, hafiyelik hareketlerinin kaldırıldığı, siyasi hükümlülerin kesinlikle affedilmeyeceği konusunda bilgiler verilmiştir. II. Abdülhamid meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra hedefin kendi tahtı olduğunu düşünmüştür. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çok teşkilatlı yapılanması, üçüncü ordu ve diğer ordular üzerinde hâkimiyet kurması II. Abdülhamid'i korkuya

⁷⁰ Bakanlar Kurulu, detaylı bilgi için bkz. Kubbealtı Lügatı, *Meclis-i Vükela*, Erişim: 12.09.2024.

⁷¹ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950* (Ankara: İmge Kitabevi, 1999), s. 97,98.

⁷² Ahmad, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, s. 28, 29.

⁷³ Ahmad, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, s. 29.

düşürmüştür. Hal böyle olunca Sultan Abdülhamid yıllardır istenilen hürriyet ortamını kabullenerek ortamı yumuşatmaya çalışmış böylelikle düşündüklerinin olmaması için bir adım atmaya çalışmıştır.⁷⁴

Meşrutiyetin ilanından bir gün sonra merkez toplantısı gerçekleşmiştir. Cemiyetin Selanik, Manastır, Üsküp, Edirne merkezlerine ve İstanbul'a Sultan II. Abdülhamid'e tebrik telgrafları gönderilmiştir. Merkez-i Umumi'den acil olarak bir heyetin İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir. Kazım Karabekir isteklerini Selanik'te Talat, Enver ve İsmail Hakkı Beylere yazmıştır.⁷⁵

İkinci Meşrutiyetin ilanı Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan halkları sevince boğmuş olsa da Batı'da Osmanlı Devleti'ni bölmek isteyen devletler için aynı durum söz konusu olmamıştır. Batılılaşma yolunda birçok ıslahat denemesi yapan Osmanlı Devleti tecrübesizliğin ve muhafazakârlığın gölgesinde kalmıştır. Meşrutiyetin gelmesi ve siyasi partilerin ortaya çıkması artık Osmanlı Devleti için parlamenter sisteme geçişin ayak sesleri olmuştur. Bu ayak sesleri güçlü birer sese dönüşme yolunda emin adımlarla ilerlerken ülkenin iç ve dış sorunları bu noktada ilerlemenin önünde büyük bir engel olmuştur. Batılı devletler Osmanlı Devleti'nde meydana gelen bu yeni hareketten hiç memnun olmamıştır. Bu durum karşısında siyasi ve iktisadi baskıyı artırmışlardır. Borçlandırma ve kapitülasyonları kullanarak bu emellerine biraz daha yaklaşmayı hedeflemişlerdir. Devlet içerisinde yaşayan azınlıkları devlete karşı kışkırtarak ulaşmak istedikleri hedefe giden yolu kısaltmışlardır.⁷⁶

İkinci Meşrutiyet her ne kadar Sait Paşa'nın sadrazamlığında ilan edilmiş olsa da Sait Paşa'nın sadrazamlığı uzun sürmemiştir. Sait Paşa İTC üyeleri tarafından istifa etmeye zorlanmıştır. Sait Paşa'dan boşalan sadrazamlık görevine Kâmil Paşa getirilmiştir. Kâmil Paşa döneminde otuz iki yıl sonra yeniden Osmanlı Parlamentosu açılmıştır. Meclis açılırken içeride bazı anlaşmazlıklar da ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmazlıklardan ilki II. Abdülhamid'in mebusların yemin etmesini istemesi üzerine oluşmuştur. Kâmil Paşa

⁷⁴ Kazım Karabekir, *İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909* (İstanbul: Emre Yayınları, 1995), s. 327,328.

⁷⁵ Karabekir, *İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909*, s. 331.

⁷⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Hürriyetin İlanı İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar* (İzmir: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1998), s. 19-20.

ise bu yeminlerin 1876 yılında I. Meşrutiyet ilan edilirken yapıldığını ve lüzum olmadığını dile getirmiştir.⁷⁷

İTC kurulurken gizlilik esasına her zaman bağlı kalınmıştır. İTC'yi kuran kadroların çoğunluğunu subaylar oluşturmaktaydı. O dönemde büyük bir fedakârlık göstererek partiye sadık kalmışlar, II. Abdülhamid rejimine boyun eğmeyip her daim direnişlerini sürdürmüşlerdir. Bu subaylar meşrutiyetin ilanından sonra askerlikten istifa ederek daha önemli vazifelere atanmışlardır. İTC'yi kuran ekip ile daha sonradan katılanlar arasında bir çekişme olmuştur. İTC daha sonra dört kademeye ayrılmıştır. İlk kademedede vilayet teşkilatlarını yönetenler bulunmaktaydı. İkinci kademedede ise bugünün valileri diyebileceğimiz makamdaki kişiler bulunmaktaydı. Üçüncü kademedede ise denetleme kurulu diyebileceğimiz İTC'yi denetleyecek heyet bulunmaktaydı. Dördüncü ve en önemli kademedede ise Merkez-i Umumi üyeleri bulunmaktaydı. Bu üyelerin sayısı 40 kadardır. Partinin prensiplerine uyacak otoriter güç ihtiyacını Merkez-i Umumi üyeleri karşılamıştır. İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi üyeleri dönemin genel merkez binası Kızıl Konak'ta toplanmış, tartışmalar yapmış ve kararlar almıştır.⁷⁸

İTC'nin en aktif olduğu dönem 1908-1918 yılları arasındır. Bu dönemde üç seçime katılmış ve dokuz kongre gerçekleştirmiştir. İlk seçimleri 1908 yılındadır. Bu seçimlerde partinin tek rakibi sayılabilecek parti Ahrar Fırkasıdır. Fakat İTC katıldığı ilk seçimden alınının akıyla çıkmasını bilmiştir. İkinci seçimler 1911 yılında yapılmış ve bu sefer İTC'nin en güçlü rakibi Hürriyet ve İtilaf Fırkası olmuştur. Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile bir muhalefet grubuyla karşılaşan İTC bu seçimlerden de galibiyetle çıkmasını bilmiştir. 1912 yılına gelindiğinde bir seçim daha gerçekleşmiştir. Bu seçimi de İTC kazanmıştır. Bu seçimle iktidara gelen kadro Mondros Mütarekesine ve İTC'nin lağvedilmesine kadar iktidarını korumuştur.⁷⁹

⁷⁷ Çakmakçaya, *İttihat ve Terakki'nin Temel Hedefleri ve II. Meşrutiyetteki Rolü*, s. 81-82.

⁷⁸ Samih Nafiz Tansu, *İttihâd ve Terakkî İçinde Dönerler* (İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları, 2003), s. 79-80.

⁷⁹ Tansu, *İttihâd ve Terakkî İçinde Dönerler*, s. 81.

1.2.iv. 31 Mart Olayında İttihat ve Terakki Fırkası

Kâmil Paşa kabinesinin düşmesinden sonra⁸⁰, muhalefet gazeteleri dini siyasete alet ederek, İTC hakkında ağır ithamlarda bulunmuşlardır. Hasan Fehmi'nin⁸¹ öldürülmesi ile nabız giderek yükselmiştir. Hasan Fehmi'nin cenaze töreninde muhalefete gösterilen ilgi, başta ilmiye öğrencileri olmak üzere, ulemalar ve büyük kalabalıklar tarafından İTC'ye olan muhalefetin giderek arttığının habercisi olmuştur. Volkan gazetesinde basılan mektup ve yazılarda orduya mensup erlerin de İTC'ye karşı muhalif kalabalığın içerisinde olduğu dile getirilmiştir. Ortamda gerginlik seviyesi giderek yükselirken 31 Mart olayının vuku bulması ile durum daha vahim bir hal almıştır.⁸²

Olayın cereyan etmesinden sonra İTC ve Meşrutiyete karşı artan bir muhalefet başlamıştır. 4. Avcı Taburuna bağlı askerler 31 Mart 1325 (12-13 Nisan 1909) gecesi şeriat istediklerini bildirerek subayları rehin almışlardır. Bu askerler daha sonra Ayasofya Meydanına gelip Meclisi Mebusan'ın önünde toplanmışlardır. Volkan Gazetesi'nin sahibi Derviş Vahdeti, İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti üyeleri ve Bayezid, Fatih medresesi öğrencileri de bu topluluğa karışmışlardır. Karşılarına çıkan ve onları durdurmak isteyen askerleri ilmiye mensuplarını öldürmüşlerdir. Can güvenliği olmayan İTC üyeleri İstanbul'u terk etmişlerdir. Makedonya'da güçlü bir durumda olan İTC olaya el atmak için İkinci ve Üçüncü Orduyu Hareket Ordusu ismiyle olaya müdahale etmeleri ve isyanı bastırmaları için görevlendirmişlerdir.⁸³

31 Mart Vakası Selanik'te tepkiyle karşılanmıştır. Meşrutiyetin elden gideceği fikri ile Hareket Ordusuna gönüllü er toplanmaya başlanmıştır. Toplanan orduya Ferik Hüsnü Paşa komuta etmiştir. Hareket Ordusu 22 Nisan tarihinde İstanbul yakınlarında

⁸⁰ Kâmil Paşa kabinesinin İttihat ve Terakki Cemiyeti ile arasının açılmasından sonra artan gerginlikler ve gelişen olaylar üzerine baskı giderek artmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından tehditlere uğrayan Kâmil Paşa istifaya zorlanmıştır. Kâmil Paşa'nın istifa etmesi beklenirken Meclis duruma el atmış ve Hükümeti düşürmüştür. Meclis Başkanı II. Abdülhamid'in huzuruna çıkarak Kâmil Paşa Hükümetinin düştüğünü ve yerine birisinin atanması gerektiğinin bilgisini vermiştir. Bu olay üzerine II. Abdülhamid Hüseyin Hilmi Paşa'yı sadaret görevine getirmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Ali Kuzu, *31 Mart Vakası ve Abdülhamid Han* (İstanbul: Parola Yayınları, 2016), s. 85-87.

⁸¹ Hasan Fehmi Serbesti gazetesinin yazarlarından birisidir. Meşrutiyetin 1908 yılında yeniden ilan edilmesi ile İstanbul'a gelmiştir. Hukuk-ı Umumiye gazetesinde de çalışan Hasan Fehmi çalıştığı iki gazetede İttihat ve Terakki, Yıldız yönetimi hakkında ağır eleştirilerde bulunmuştur. Hasan Fehmi Galata Köprüsünde yürürken bir suikast sonucu ölmüştür. Bu suikastın İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Kuzu, *31 Mart Vakası ve Abdülhamid Han*, s. 89-94.

⁸² Sina Akşin, *31 Mart Olayı* (İstanbul: Sinan Yayınları, 1972), s. 53.

⁸³ Azmi Özcan, "Otuzbir Mart Vak'ası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34, s. 9.

Yeşilköy Mevkiinde toplanmıştır. Hareket Ordusu komutanları Yıldız Sarayına II. Abdülhamid'e telgraf göndererek ordunun İstanbul'a gireceğini ve olayları bastıracağını bildirmişlerdir. II. Abdülhamid isyanın hemen bitmesi ve kan dökülmeden durdurulması ikazıyla ordunun İstanbul'a girmesine izin vermiştir. İsyandan bir hafta sonra İstanbul'a gelen ordu İstanbul ahalisine bildiri göndermiştir. Orduya karşı gelinmemesi yönünde uyarılarda bulunulmuştur. Hareket Ordusu İstanbul'a nüfuz etmeyi başarmış ve Maçka kıışlasında bulunan muhaliflerle küçük bir çarpışma yaşamıştır. Hareket Ordusu isyanı dağıtırken bazı gayrimüslim çeteleri sokak aralarında öldürülmüş ve bu durum isyanın dağılmasında etkili olmuştur. 24 Nisan akşamı isyan bastırılmıştır. Bu olay üzerine incelemeler bir süre daha devam etmiş ve yargılamalar olmuştur. 31 Mart Vakası ile birlikte hükümet el değiştirmiş, yeni hükümeti Mahmut Şevket Paşa kurmuştur.⁸⁴

Hareket Ordusu İstanbul'a girerken II. Abdülhamid'in saltanatına dokunulmayacağını sözünü vermiştir. Fakat İstanbul'daki olaylar yatıştırılınca verdiği sözden dönmüşlerdir. II. Abdülhamid tahttan indirilmeden iki gün önce bir bildiri yayınlarak verilen sözün İTC ile bir alakası olmadığını bildirmişlerdir. Meclis-i Umumi, Hareket Ordusunun İstanbul'daki olayları bastırmasından sonra şehre geri dönmüş ve 274 üyenin katılımıyla gerçekleşen meclis oturumuyla II. Abdülhamid'in tahttan indirildiğini bildirmiştir. II. Abdülhamid'in tahttan indirildiği fetvasını Elmalılı Hamdi kaleme almıştır. Meclis kararı ile tahttan indirilen II. Abdülhamid'in yerine V. Mehmed unvanıyla Mehmed Reşad tahta çıkarılmıştır.⁸⁵

1.2.v. Babıali Baskını'nda İttihat ve Terakki Fırkası

İTC 31 Mart Vakasından sonra ordu desteğiyle birlikte artık ülkenin tek hâkimi, tek söz sahibi olarak iktidarın sahibi olmuştur. Osmanlı Devleti'nde İTC meclis ile dikta rejimi uygulamaya başlamıştır. Bu rejim kısa sürede İTC'ye olan muhalefeti artırmıştır. 1911 yılında bu rejime karşılık olarak Hürriyet ve İtilaf Fırkası kurulmuştur.⁸⁶ Yeni

⁸⁴ Ahmet Turan Alkan, "Ordu Siyaset İlişkisinin Tarihine Bir Derkenar: 31 Mart Vakası ve Sonuçları", *Osmanlı* 11 (1999), s. 427-428.

⁸⁵ İsmail Hami Danişment, *31 Mart Vak'ası* (İstanbul: İstanbul Kitabevi, 1986), s. 134-136.

⁸⁶ Osmanlı Devleti'nde 1908 yılında Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi ile ortaya çıkan siyasi partilerden birisidir. İTC karşısında mecliste 70 kadar mebusla temsil edilmiştir. İTC karşısında güçlü bir muhalefet ile siyaset yapmışlardır. Fırkanın kuruluş beyannamesini Mahir Said, Kemal Midhat, Hüseyin Siret, Rıza Nur'dan oluşan bir heyet İstanbul Valisine vermiştir. Fırka 21 Kasım 1911 tarihinde fiilen kurulmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Ali Birinci, "*Hürriyet ve İtilâf Fırkası*", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınlar, 1998), 18, s. 507-511.

kurulan parti 1912 seçimlerine katılmaya hak kazanmıştır. 18 Ocak 1912’de yapılan ve sopalı seçim⁸⁷ olarak adlandırılan seçimleri İTC kazanmıştır. Seçimi kazanan İTC baskıcı tutumundan vazgeçmemiş hatta bu tutum giderek daha da çoğalmıştır. Seçimin ertesinde Arnavutluk’ta isyan çıkmıştır. İTC tarafından isyanı bastırmakla görevlendirilen ordu mensubu muhalif subaylar “Halâskâr Zâbitân” adı verilen bir grup kurup dağlara çıkmış ve muhalif hareketlere başlamıştır. Bu grup İTC hükümetine muhtıra vermiş; meclisin lağvedilmesini istemiş ve Said Paşa Hükümeti yerine Gazi Ahmed Muhtar Paşa emrinde yeni bir hükümet kurulmasını istemiştir. Bu grubun üyeleri isteklerin yerine getirilmemesi durumunda Hükümeti zorla ortadan kaldıracaklarını ve yönetime el koyacaklarını bildirmişlerdir. İTC yönetimi bu isteğe boyun eğmiş ve Said Paşa kabinesinden yetkiyi alıp Gazi Ahmed Muhtar yönetiminde yeni bir hükümet kurulmasına rıza göstermiştir.⁸⁸

8 Ekim 1912 tarihinde patlak veren Balkan Savaşı ile Osmanlı Devleti zor duruma düşmüştür. Savaşın başladığı günlerde ordu içerisinde siyasi görüş ayrılıkları yaşanıyordu. Bu durumu fırsat bilen Balkan devletleri ilerleyişlerini sürdürmüştür. Alınan kötü sonuçlar neticesinde yeni kurulmuş olan Gazi Ahmet Muhtar Paşa hükümeti istifaya davet edilmiştir. Balkan devletlerinin Trakya bölgesine girmeleri sonucu Kıbrıslı Kâmil Paşa göreve gelmiş ve hükümetini kurmuştur. Kıbrıslı Kâmil Paşa bazı topraklardan vazgeçerek Balkan Devletleri ile anlaşma fikrindeyken İttihatçılar sonuna kadar direnmek gerektiği fikrini savunmuştur. Kıbrıslı Kâmil Paşa bunun mümkün olmadığı, cephedeki askerin moralinin düşük olduğu yanıtını vermiştir. İttihatçılar isteklerinin olmaması üzerine Kıbrıslı Kâmil Paşa’yı sadaret koltuğundan indirmek için harekete geçmiştir.⁸⁹

Kıbrıslı Kâmil Paşa’yı koltuğundan etme çabaları sonuçsuz kalmıştır. İttihatçıların bir sonraki hedefi Nazım Paşa olmuştur. Talat Bey Brüksel’deki İttihatçılara mektup göndererek bir hükümet darbesi planladıklarını bildirmiştir. İTC mektubu göndermeden önce Nazım Paşa ile görüşülmüş savaşa devam edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Fakat Nazım Paşa bu görüşe karşılık vermemiştir. Bunun üzerine ellerinden geleni yaptıklarını

⁸⁷ 1912 seçimleri zora dayalı bir şekilde gerçekleştirmiştir. Demokrasinin vazgeçilmezi olan seçimlerde İTC cemiyetinin zor kullanarak, şiddet kullanarak seçimlere gitmesi tarihimize sopalı seçimler olarak geçmiştir. 1912 seçimleri ayrıca demokrasi tarihimizin ilk erken seçimi olma özelliğini taşımaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Bahar Öngüç, “1912 Seçimleri: Demokratik Seçim İlkeleri Işığında Kısa Bir İnceleme”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (2) (Temmuz 2021), s. 307-323.

⁸⁸ Cevdet Küçük, “Bâbîâli Baskını”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4, s. 389.

⁸⁹ Ahmad, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, s. 146,147.

düşünen İttihatçılar hükümet darbesini planlamaya başlamışlardır. Bu sırada Bulgarlar Çatalca'ya kadar ilerlemişlerdi. İttihatçıların isteği Çatalca'daki düşman birliklerini yarıp Edirne'yi tekrar düşman işgalinden kurtarmaktı. Kıbrıslı Kâmil Paşa Edirne'yi vererek barış anlaşması yapmak fikrindeydi. Kıbrıslı Kâmil Paşa bu sorumluluğu tek başına almamak için yönetimde sorumlu olan kişilerin bulunduğu Saltanat Şurasını toplama kararı almıştır. Saltanat Şurası Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın görüşlerini desteklemiştir. Şura'da alınan karar bir gün sonra Babıali'de hazırlanıp bildirilecekti. İttihatçılar karar bildirilmeden Babıali'ye baskın yapacak ve silah zoruyla Kıbrıslı Kâmil Paşa'yı istifaya zorlayacaklardı. Ertesi gün olduğunda Enver Paşa ile birlikte giden kişiler toplantı odasına doğru yürümeye başlamışlardır. Toplantı odası önünde denk geldikleri Nazım Paşa'yı vurarak Kıbrıslı Kâmil Paşa'yı istifaya zorlamışlardır. İlerleyen süreçte Edirne direnmeye devam etmiş fakat fazla dayanamayarak düşmüştür. Balkan Savaşında kaybedilen Edirne toprakları Balkan devletleri tarafından paylaşılamamıştır. İTC bu durumdan faydalanıp Edirne'yi tekrar Osmanlı topraklarına katmayı başarmıştır. İTC halk arasında Edirne'nin kurtarıcısı unvanını kazanmıştır.⁹⁰

Babıali Baskını ile İTC artık ülkede kendisinin üzerinde güç olmadığını herkese kanıtlamıştır. İTC gücünü giderek artırmış ve yönetimde tek söz sahibi olmanın verdiği ayrıcalıkla muhalefet partilerine karşı yerini sağlamlaştırmıştır. Osmanlı Devleti ve İTC 31 Mart Vakası ve Babıali Baskını ile çalkantılı bir süreç geçirmiştir. Özellikle 31 Mart Vakası ile İTC'ye karşı artan muhalif olaylar Babıali Baskını ile İTC'nin iktidarını güçlendirmesi ile azalmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti kendi iç sorunlarını halletmeye çalışırken dünyada ise sömürgecilikten doğan bir güç kavgası hâkimdi. Dünya güçleri giderek güçlenmekte, zayıf devletleri sömürgeleri haline getirmekte ısrarcı bir tutum izlemekteydiler. Gözler uzun zamandan beri Asya, Avrupa ve Afrika'nın ortasında adeta bir köprü görevi gören Osmanlı Devleti'ne çevrilmişti. Osmanlı Devleti zengin yeraltı kaynakları, sahip olduğu boğazlar sayesinde dünya güçlerinin hâkim olmak istediği bir coğrafya durumuna gelmiştir.

1.2.vi. Balkan Savaşlarında İttihat ve Terakki Fırkası

Balkan Devletleri milliyetçilik akımının etkisiyle çeşitli ittifaklar kurmuş; Osmanlı Devleti'nden ayrılmak, kendi devletlerini kurmak için Osmanlı Devleti'ne

⁹⁰ Ahmad, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, s. 147-150.

başkaldırmıştır. Osmanlı Devleti'ne saldırmak için fırsat bekleyen Balkan devletleri İtalya'nın Trablusgarp'a saldırmasıyla aradıkları fırsatı bulmuştur. Sırbistan ve Bulgaristan, Makedonya üzerinde hak iddia etmişlerdir. Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak oluşturmuş, askeri koalisyonlar imzalamıştır. İlerleyen süreçte bu Balkan devletlerine Karadağ da dâhil olmuştur. Makedonya'da çete faaliyetleri artış göstermiş, çeteler 1912 yılının ağustos ayında bölgede yaşayan Müslüman halka saldırmaya başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nin olaya müdahale etmesi sonucunda gergin bir ortam oluşmuş ve Balkanlarda büyük kentlerde Osmanlı aleyhine gösteriler başlamıştır. 1912 Mayıs'ında İtalya'nın kışkırtmaları sonucu Arnavutluk'ta ayaklanma başlatmıştır. 8 Ekim 1912 tarihinde Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle Balkanlarda Osmanlı Devleti'ni yıkılışa sürükleyecek bir savaş başlamıştır. Savaşın başlamasından dokuz gün sonra Bulgaristan ve Sırbistan, 11 gün sonra da Yunanistan savaşa katılmıştır.⁹¹

Trablusgarp Savaşı'nın devam ettiği günlerde Balkanlarda çıkan bu savaş Osmanlı Devleti'ni daha sıkıntılı bir duruma düşürmüştür. Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda savaşacak maddi ve askeri gücü yoktu ve devlet iç siyasette de sıkıntı çekmekteydi. Gazi Ahmed Muhtar Paşa Kabinesi savaşın çıkmasıyla görevden alınmış, yerine Kıbrıslı Kâmil Paşa kabinesi gelmiştir. İki hükümet de İTC karşıtı bir durum sergilemiştir. Bu siyasi karışıklık içerisinde İTC ordu ile daha yakın ilişkilerde bulunmuştur.⁹²

Yeni kurulan Kıbrıslı Kâmil Paşa Kabinesi büyük devletlerin araya girmesini, ateşkes için uygun ortam sağlanmasını istemiştir. Tam bu sırada Babıali Baskını gerçekleşmiştir. 3 Şubat 1913'te savaş kaldığı yerden devam etmiş ve Osmanlı Devleti Balkanlarda toprak kaybetmeye başlamıştır. 6 Mart'ta Yanya, 26 Mart'ta Edirne, 23 Nisan'da İşkodra işgale uğramıştır. Osmanlı Devleti Balkanlarda çok zorlu bir savaştan geçmekteydi. Arnavutluk'ta direnen Osmanlı Devleti burada da başarılı olamamıştır. Edirne'nin kurtarılması vaadiyle Babıali Baskını yapan İTC yönetimi Kâmil Paşa'nın kabul etmediği şartları kabul etmek zorunda kalmıştır.⁹³

⁹¹ Zafer Toprak, "Cihan Harbi'nin Provası: Balkan Harbi," *Toplumsal Tarih* 104 (Ağustos 2002), s. 48.

⁹² Toprak, "Cihan Harbi'nin Provası: Balkan Harbi", s. 6.

⁹³ Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5, s. 23-25.

Savaştan bunalan Osmanlı Devleti barış yollarını aramaya başlamıştır. Barışı sağlamak üzere Londra’da sefir olarak görev yapan Tevfik Paşa vasıtasıyla büyük devletlere haber gönderilmiş, arabulucu olmaları istenmiştir. Aradan bir ay geçtikten sonra İstanbul’da görev yapan büyükelçiler Hariciye Nazırı Said Halim Paşa’ya dört maddelik bir anlaşma teklifi sunmuştur. İTC Hükümeti tarafından kabul edilen anlaşma maddeleri üzerine Londra Konferansı düzenlenmiştir. 30 Mayıs 1913 tarihinde savaşan tarafların anlaşması üzerine Birinci Balkan Savaşı sona ermiştir.⁹⁴

Birinci Balkan Savaşı bitse de Balkan coğrafyasındaki karışıklıklar birdenbire sona ermemiştir. Bulgarlar savaşta zararı en çok kendilerinin gördüğünü fakat istediklerini alamadıklarını öne sürmüştür. Bulgarların bu istekleri üzerine Sırp ve Yunanlar da aynı tarzda itirazlarda bulunmuştur. Bu anlaşmazlık Balkan Devletlerini Bulgarlara karşı birlik olmaya teşvik etmiştir. Romanya da savaşa katılmıştır. Birinci Balkan Savaşı sonunda imzalanan barıştan bir ay sonra Balkan Devletleri bu sefer Bulgarlar üzerine bir savaş başlatmışlardır. Sırp ve Yunanların saldırılarıyla Bulgarlar mağlup olmuştur. Romanya ise Plevne, Silistre ve Dobruca’yı topraklarına katmıştır. Balkan coğrafyasındaki karışıklıktan istifade eden İTC Hükümeti 21 Temmuz’da Kırklareli’ni, 22 Temmuz’da Edirne’yi geri almayı başarmıştır. Bu bölgede güçlü bir direnişle karşılaşmayan Osmanlı Ordusu Balkan savaşlarındaki kayıplarını telafi edip daha ileriye gitmek istemiş olsa da Batılı Devletler olaya müdahale ederek daha fazla ileriye gitmelerini engellemiştir. Yaklaşık bir ay kadar süren İkinci Balkan Savaşı 10 Ağustos 1913 tarihinde imzalanan Bükreş Antlaşması ile sona ermiştir. 29 Eylül 1913’te Bulgarlar ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan anlaşma ile Trakya’daki topraklar geri alınmış ve Dimetoka Osmanlı Devleti topraklarına dahil edilmiştir.⁹⁵

1.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİNİN KENDİNİ FESHETMESİ

1.3.i Birinci Dünya Savaşı’nda İttihat ve Terakki Fırkası

İTC, Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı Devleti’ni yaşadığı sıkıntılardan kurtarmak ve güçlendirmek için savunma siyasetinden vazgeçip aktif bir siyaset izleme

⁹⁴ Küçük, “Balkan Savaşı”, 5, s. 23-25.

⁹⁵ H. Yıldırım Ağanoğlu, *Türkiye’de Göç ve Göçmen Meselesi, (Balkan Harbi Sonrası Örneği 1912-1914)*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999), s. 8.

fikrine yanaşmıştır.⁹⁶ Balkanlarda verilen kayıplar İTC'nin gücünü giderek artırmasını sağlamıştır. Bu kayıplar ülke içerisinde Türkçülük fikrinin atağa geçmesini sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'na doğru ilerlerken Osmanlı Devleti'nde görevli olan Alman subayların başarısız olduğu fikri de yayılmaya başlamıştır. Almanlar Osmanlı Devleti'nin yardım istemesi üzerine Osmanlı Ordusu'nu modernize edebileceklerini fakat bu modernizasyonun karşılığında askerlerinin yüksek yetki ile görevlendirilmesini, alacakları kararlarda kimsenin etkisinin olmamasını istemişlerdir. Almanlar Osmanlı Ordusu'nda yeterli nüfuza sahip olmuşlardır. Enver Paşa'nın Almanlarla olan ilişkileri de Osmanlı Devleti'nin çıkacak bir Dünya Savaşında Almanların yanında savaşa gireceği fikrini akıllara düşürmüştür.⁹⁷

Balkan Savaşı'ndan sonra aktif siyaset izleme kararı alan İTC batılı devletler ile ilişkilerini korumak ve iyileştirmek için sürekli bu devletlerle irtibat halinde bulunmuştur. Akıllarda Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaş'ına Almanların yanında savaşacağı düşüncesi olmasına rağmen Osmanlı Devleti savaşa girmek için farklı müttefikler aramaya başlamıştır. İlk olarak İngiliz ve Fransızlar ile görüşmeye başlanmıştır. İngiliz ve Fransızların destekleri her ne pahasına olursa olsun elde edilmek istenmiştir. İlişkileri iyileştirmek için Bahriye Nezareti'nin ıslah edilmesi işi İngilizlere verilmiştir. Tersanelerin iyileştirilmesi işi de yine İngilizlere verilmiştir. Fransızların istemesi halinde daha öncesinde Alman nüfuzunda kalan ordunun düzenlenmesinin bile Fransızlara verilmesi düşünülmüştür. İTC Fransız desteğini alabilmek için orduda Fransız üretimi olan savaş teçhizatları sipariş etmiştir. Giderek iyileşen Türk-Fransız dostluğu meyvesini vermiş ve Fransa-Türkiye Dostluk Cemiyeti kurulmuştur. Fransızlar Türkleri müttefik olarak kabul etmek için bazı şartlar sunmuştur. Fransızlar Avrupa ve Balkanlardaki merkezi imparatorlukları çember içine alarak sıkıştırmak gayretine düşmüşlerdi. Eğer Türkiye üçlü itilafa katılırsa Bulgaristan'ın da mecburen itilaflara katılacağı düşünülmüştür. Fransızlar Osmanlı idarecilerinin, On İki Adalar için Yunanlarla anlaşıp ittifak etmelerini istemişlerdir. Böylece Almanlar için doğu yolu tamamen kapanmış olacaktı. Fransızlar aslında gönülsüz olukları bir müttefiklik için tek başlarına karar

⁹⁶ Alpay Kabacalı (hızl.), *Cemal Paşa Hatıralar* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006), s. 117.

⁹⁷ Mahmut Sonkaya, *İttihat ve Terakki Cemiyet Üyelerinin Kaleme Almış Olduğu Hatıralarda I. Dünya Savaşı* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), s. 38.

veremeyeceklerini ve müttefik devletlere sormaları gerektiğini öne sürerek Osmanlı Devleti'nin teklifini reddetmiştir.⁹⁸

Osmanlı Devleti kendisine daha yakın hissettiği Almanya ile doğrudan doğruya bir müttefiklik antlaşması yapmak istememiştir. Bunun sebebi Trablusgarp Savaşı'nı Almanların müttefiki olan İtalya ve Avusturya'nın çıkarmış olmasıdır. Tam da bu sebepten ötürü Osmanlı yöneticileri müttefiklik konusunda ilk önce İngiliz ve Fransızlara yönelmiştir. İngiliz ve Fransızların desteğini alamayan Osmanlı Devleti çıkacak olan dünya savaşı sahnesinde yalnızlıktan kurtulmak amacıyla Almanlara yakınlaşmaya başlamıştır. Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dâhiliye Nazırı Talat Paşa ve Sadrazam Said Halim Paşa Almanların yanında savaşa girmenin daha doğru olduğu fikrini savunmuşlardır. Almanya, İngiliz ve Fransızların çevreleme politikasından kurtulmak ve bu çemberi yarmak için Osmanlı Devleti'nin topraklarına ihtiyaç duymuştur. İngiliz ve Fransızların Balkan savaşlarında Osmanlı aleyhine izledikleri politika ve Rusya ile yakın ilişkileri Osmanlı Devleti'ni Almanlar ile ittifaka doğru itmiştir. Kendi çıkarlarının da etkisinde Almanlar, Osmanlı Devleti'nin güçlenmesini istemişlerdir. Avusturya'nın aracı devlet olarak önerisiyle Osmanlı Devleti ve Almanya, 2 Ağustos 1914 tarihinde İstanbul'da Osmanlı-Alman Anlaşması imzalanmıştır.⁹⁹

Osmanlı Devleti'nde devlet adamları iki tarafa ayrılmıştı. Bir taraf savaşa girmek isterken diğer taraf savaşa girmek istememiştir. İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'ni kendi saflarına almadığı gibi savaşta tarafsız kalmalarını arzu etmiştir. Bunun sebebi Osmanlı Devleti'nin İttifak Devletlerinin yanında savaşa girmesi durumunda Rusya ile olan bağlantılarının sıkıntıya girecek olmasıydı. İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalma isteğini bildirmiş fakat bir zorlamada bulunmamıştır. Dönemin iktidar partisi olan İTC yöneticileri savaşa girip girmeme konusunda sadece Almanlar tarafından baskıya uğramıştır.¹⁰⁰

Büyük savaşa doğru ilerlerken Osmanlı Devleti bazı adımlar atmaya başlamıştı. İlk olarak ülke genelinde seferberlik ilan edilmiştir. Hemen akabinde Boğazlar gemi trafiğine kapatılmıştır. 1 Ağustos tarihinde Meclis-i Mebusan'da bir toplantı

⁹⁸ Kabacalı, *Cemal Paşa Hatıralar*, s. 119-129.

⁹⁹ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995), s. 464.

¹⁰⁰ Ahmet Emin Yalman, *Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, çev. Birgen Keşoğlu, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019), s. 84-85.

gerçekleştirilmiş ve bütün ordu, milletin bu büyük savaşta topyekûn seferber olması kararlaştırılmıştır. Toplantıdan sonra bazı nazırlar ve henüz kurulmamış fakat temsili sayılabilecek bir savaş kabinesi ile alınacak tedbirler ve nasıl bir yol izleneceği hakkında görüşmeler yapılmıştır.¹⁰¹

İTC iktidarı hareketli günler yaşarken mühim bir vaka vuku bulmuştur. Almanlara ait olan iki gemi (Goeben-Breslau) Akdeniz’de İngilizlerin sıkı takibine takılmış ve rotalarını Marmara Denizi’ne çevirmiştir. Boğaza kadar gelen gemiler Enver Paşa’nın içeri alın emri ile güvenli bölgeye alınmıştır. Bu durum Almanları sevindirmiştir. Almanlar sevinirken İtilaf Devletleri bu durum karşısında bir hayli öfkelenmiştir. Osmanlı Devleti bir açıklama gereksiniminde bulunmuş ve gemileri Almanya’dan satın aldığını ilan etmiştir. Gemilerin mürettebatları korunarak sancakları değiştirilmiştir.¹⁰²

Goeben ve Breslau zırhlılarının alınmasından sonra Babıali’de ortalık sakinleşmiş gibi gözükmekteydi. Babıali bu sakinliği yabancı sefaretlere gönderdiği bir genelge ile bozmuştur. 10 Eylül tarihinde gönderilen genelge ile 1 Ekim tarihinden itibaren Osmanlı Devleti için bütün kapitülasyonların kaldırılacağı bildirilmiştir. İttifak ve İtilaf Devletlerinin elçileri itirazlarda bulunmuş fakat Osmanlı Devleti bütün bu itirazları görmezden gelerek kapitülasyonları kaldırmıştır.¹⁰³

Almanlar Osmanlı Devleti’ni savaşa sokmak için verdiği çabalar olumlu sonuç vermiştir. Almanlar ile ittifak yapılmasını isteyen Sadrazam Halim Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dâhiliye Nazırı Talat Paşa ve Meclis Reisi Halil Bey’in de etkisi ile Almanlardan satın alındığı bildirilen gemiler ile Amiral Souchon komutasındaki Osmanlı Donanması Odesa ve Sivastopol gibi Ruslara ait limanları bombalamıştır. Böylelikle 29-30 Ekim 1914 yılında Osmanlı Devleti Birinci Dünya savaşına dâhil olmuştur.¹⁰⁴

İTC Hükümeti büyük bir kurnazlıkla izlediği savaş politikası ile saldırının ilk olarak Rusya tarafından geldiğini belirtmiştir. Ruslardan verilen zararın giderilmesi

¹⁰¹ Yalman, *Birinci Dünya Savaş’ında Türkiye*, s. 86.

¹⁰² Nurer Uğurlu, *İsmet İnönü Birinci Dünya Harbi Hatıraları* (İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1999), s. 18.

¹⁰³ İlyas Ak, “Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girişindeki Kritik Dönemeç: İngiliz Basınına Göre Goeben ve Breslau’nun Osmanlı Donanmasına Katılması ve Rus Limanlarını Bombalaması (10 Ağustos 1914- 29 Ekim 1914)”, *Genel Türk Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Eşref Buharalı Özel Sayısı, (Kasım 2024), s. 468.

¹⁰⁴ Gönül Güneş, “Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 29 (85) (Mart 2013), s. 111.

istenmiş olsa da sonuç istenilen gibi olmamıştır. Bu olay üzerine Ruslar 1 Kasım günü Kafkaslardan saldırıya geçmiştir. İngilizler de saldırıya geçmiş ve Akabe'yi bombalamışlardır. İngiliz ve Fransızlara ait bir donanma Çanakkale Boğazı girişindeki tabyalara uyarı ateşi niteliğinde kısa bir bombardıman yapmıştır.¹⁰⁵ Saldırıları dayanamayan Osmanlı Devleti, halifelik makamının konumundan yararlanıp maddi ve manevi destek sağlamak maksadıyla 7 Kasım'da bir fetva yayınlamıştır. Bu fetvada halifenin düşmanlarına karşı savaşmanın bütün Müslümanlara farz olduğu belirtilmiş ve Sultan Mehmed Reşad İslam Halifesi sıfatıyla 11 Kasım 1914'te İtilaf Devletlerine resmen savaş ilan etmiştir.¹⁰⁶

1.3.ii. İttihat ve Terakki Fırkasının Feshedilmesi

Birinci Dünya Savaşı 1914-1918 yılları arasında olmuştur. Osmanlı Devleti içerisinde bu süreçte üç kez kabine değişikliği olmuştur. Said Halim Paşa, Talat Paşa ve Ahmed İzzet Paşa hükümetleri kurulmuştur. Said Halim Paşa'nın kabinesinde bakanlık ve diğer makamlara yapılan atamalar İTC içerisinde tartışma ve olaylara neden olmuştur. Dâhiliye Nazırı olarak görev yapan Talat Paşa'nın etkisiyle, Enver Paşa Harbiye, Cemal Paşa Bahriye, Mahmud Paşa Nafia nazırı olarak atanmıştır. Ürgüplü Hayri Efendi'nin Şeyhülislam olarak atanması İTC'nin devlete nüfuz konusunda başarılı olduğunu göstermiştir. Said Halim Paşa, 3 Şubat 1917'de sadrazamlık görevinden ayrılmıştır. Yerine İTC'nin en etkili üyelerinden olan Talat Paşa getirilmiştir. Talat Paşa göreve gelir gelmez savaşın getirdiği kötü ekonominin düzeltilmesi için çalışmalara başlamıştır. Talat Paşa, İaşe-i Umumiye Kararnamesini çıkartarak fiyatların düzenlenmesi için önlem alma sorumluluğunu orduya vermiştir. Enver Paşa ve Talat Paşa arasında asker-sivil çatışması başlamıştır. Savaşın başlamasından bitişine kadar İTC kadroları bir çekişme içerisinde olmuş, kurulan hükümetler bu çekişmeler yüzünden sık sık yıpranmış ve istenilen icraatlar çoğu kez yapılamamıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁵ İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), s. 64.

¹⁰⁶ İsmet Türkmen, Mustafa Ersagun Dalan, *Birinci Dünya Savaşı 1914-1918*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2024) s. 94.

¹⁰⁷ Lütfi Arslan, "Birinci Dünya Savaş'ında İttihat ve Terakki Hükümetlerinin Aldığı İktisadi Tedbirler ve Uygulamalar: Savaş Ekonomisi Ekseninde Bir Değerlendirme", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21 (4) (2022), s. 2327.

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda mağlup olunca İTC'ye olan muhalefet çoğalmıştır. İtilaf Devletlerinin ilerleyişi bu durumun alevlenmesine sebep olmuştur. Temmuz 1918'de Sultan Mehmed Vahdeddin tahta geçmiştir. Vahdeddin itilaf devletleri ile bir barış anlaşması yapması için Ahmed İzzet Paşa'yı sadrazam olarak görevlendirmiştir. Dönemin Bahriye Nazırı olan Rauf Bey komutasında bir heyet 29 Ekim günü Ege Denizi açıklarında Limni Adasında Agamemnon gemisine ateşkes yapmak için görüşmeye gitmiştir. 30 Ekim 1918 günü Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.¹⁰⁸ Bu sırada Talat Paşa, Enver Paşa ve Cemal Paşa Almanların da desteği ile ülkeyi terk etmişlerdir. İtilaf Devletlerine ait altmış gemilik bir donanma Çanakkale boğazını geçerek 13 Kasım günü İstanbul sularında demir atmıştır.¹⁰⁹

Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin savaşı kaybettiği kesinleşmiştir. 1908-1918 yılları arasında İktidarı elinde tutan İTC Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra 1 Kasım 1918 günü Talat Paşa önderliğinde kongre toplama kararı almıştır. Kongrede İTC hükümetinin iktidarı bıraktığı, cemiyete önderlik eden kişilerin istifa ettiği belirtilmiştir. Beş gün süren kongre sonunda 5 Kasım 1918 günü alınan toplu karar ile İTC kendisini feshetmiştir. Bazı üyeler partinin feshedilmesinden memnun olmayarak başka bir isimle siyasete devam etmek istemiş ve çalışmalar başlatmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 11 Kasım 1918 günü Hüseyin Hüsnü Paşa önderliğinde Teceddüt Fırkası adında İTC'nin devamı niteliğinde yeni bir parti kurulmuştur.¹¹⁰

1.4. İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'NE AİT TAŞRADAKİ KULÜP BİNALARI

Kuruluşundan itibaren İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezleri farklı şehirlerde konumlanmıştır. Paris, Selanik ve İstanbul cemiyete merkezlik etmiş önemli şehirlerdendir. Cemiyet Paris'te basın yayın işlerini yürütürken, İstanbul ve Selanik'te yönetim işleri ile ilgilenilmiştir. Meşrutiyetin ikinci kez ilan edilmesiyle cemiyetin merkezi İstanbul'a taşınmıştır. Cemiyetin yeni merkezinin bir süre İstanbul'da

¹⁰⁸ Mondros Ateşkes Antlaşması Osmanlı Devleti ve İtilaf Devletleri arasında çatışmaları durdurmak ve barış görüşmelerini başlatmak için imzalanan ateşkes antlaşmasıdır. Detaylı Bilgi için bkz. Gotthard Jaeschke, "Der Weg Nach Mudros Im Lichte Der Englischen Dokumente", *Belleten*, 31 (121) (Ocak 1967), s. 113-130.

¹⁰⁹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993), s. 323-324.

¹¹⁰ Nejla Günay, "Teceddüt Fırkası", *Atatürk Ansiklopedisi*, (Erişim: 15 Temmuz 2024).

kalmasından sonra, İttihat ve Terakki'ye artan muhalefet olayları cemiyet merkezinin Selanik'e taşınmasına sebep olmuştur. 9 Kasım 1912 yılında Balkan savaşlarının devam ettiği tarihte şehir direnememiş ve Selanik Yunanistan'a teslim edilmiştir. Selanik'in düşmesi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezi tekrar İstanbul'a taşınmış ve cemiyet buradaki eski binası olan İstanbul Cağaloğlu'ndaki Kırmızı Konak'a yerleşmiştir.¹¹¹

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ait merkez binalarına ek olarak taşrada kulüpler vasıtasıyla örgütlenme yoluna gidilmiştir. Kulüpler İttihat ve Terakki idaresinin taşrada bulunan halk ile iletişimi sağlamasında, halkın partiye olan bağlılıklarını artırmasında önemli rol oynamıştır. Bu kulüplere kuruldukları yerlerde birer bina tahsis edilmiş ve kulüpler faaliyetlerini bu binalarda gerçekleştirmişlerdir. 1909'daki İttihat ve Terakki Kongresinde alınan kararla kulüplerin üye sayısının artması durumunda binaların genişletilmesi ya da sayılarının artırılması bildirilmiştir. Kulüp heyetleri buralarda yapılan işleri, çalışma tarzlarını Merkez-i Umumi'ye bildirmekle mükellef tutulmuştur. Kulüpler seçim zamanında partiyi desteklemek için mitingler düzenlemiş, halkın partiye olan bağlılığını canlı tutmak için çalışmalar yürütmüştür. Kulüpler Katib-i Mesuller (sorumlu kâtipler) idaresi altında yönetilmiştir. Bu kişileri ilk başta halk seçerken daha sonrasında İttihat ve Terakki'nin güçlü bir yapıya sahip olması gerekliliğiyle atamalar Merkez-i Umumi'den yapılmaya başlanmıştır.¹¹²

İttihat ve Terakki'nin 1908 yılında yapılan seçimlere gelen tebrik telgraflarından anlaşıldığı kadarıyla kulüplerin bulunduğu yerleşimler aşağıdaki gibidir (Bkz. Tablo-1).¹¹³

Tablo 1. 1908 Yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kulüplerinin Bulunduğu Şehirler

Avrethisar	Drama	Yenice	Ağustos	Toyran
Strumca	Kavala	Karakarye	Manastır	Elbasan
Cumayıbala	Bitlis	Geylan	İnegöl	Cide
Mudurnu	Petriç	Kerbela	Ergani	Antalya
Karahisarşarki	Nevşehir	Kesriye	Adana	Ankara
Kastamonu	Diyarbakir	Nusaybin	Selanik (Cemiyet Merkezlerinden)	İzmir
Halep	Mamuretülaziz	Antakya	Maraş	Musul
Beyrut	Kilis	Kayalar	Ammare	Levhe
Resne	Beyazıt	Hürbeşte	Nevşehir	Eğridir
Basra	Halep	Sarışaban	Rupçuz	Surye (Tanta) suryeliler cemiyeti.
Kosova	Maraş	Bolu	Zağferanbolu	Gerede

¹¹¹ Kızılkaya, *İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumisi*, s. 58.

¹¹² Mesut Çalışır, *İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Anadolu Kulüpleri ve Faaliyetleri* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), s. 80.

¹¹³ TBMM, Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Üçüncü İntikat, (TBMM, 9 Kanunuevvel 1324 (1908), s. 20.

Urfa	Kantire	Edirne	Çerkeş	Bağdat
Araç	Cide	Hicaz	İşkodra	Erzurum
Can	Malatya	Sivas	Yanya	Taaz
Bursa	Komanova	Gerebele	Trabzon	Lengaza
Zilhuve	Köprülü	Poliroz	Siroz	Fevgili
Konya	Mustafapaşa	Kalaisultaniye	Birecik	Zor
Vidune	Peraveçte	Demirhisar	Medelik	Nurakop
Taşoz	Karacaabat	Razlık	Katrin	Tikveş
Sille	Daday	Mardin	Ayıntap	Hudeyde
Midyat	Rekka	Kudüs	Uşak	Biga

İttihat ve Terakki Cemiyeti kulüpler ve binalarıyla Osmanlı Devleti'nin çeşitli vilayetlerine örgütlenmiştir. İmkân dâhilinde şehirde bulunan binalar ya satın alınmış veya kiralanmış, mevcut binalar yetersiz kaldığında yeni binalar tasarlanıp yapılmıştır. Bu binaların bazıları hakkında yeterli bilgiye ulaşılabilmektedir.

1.4.i. Edirne İttihat ve Terakki Binası

Edirne'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin siyasi faaliyetlerini yürütebilmesi için 1913 ve 1914 yılları arasında kulüp binası inşa edilmiştir. Binanın mimarı Mimar Kemaleddin'dir.¹¹⁴ Binanın tasarımını Mimar Kemaleddin yapmasına rağmen içinde ve dışında bazı değişiklikler yapan Rifat Osman binanın tasarımcısı olarak kayda geçmiştir.¹¹⁵

Kulüp olarak kullanılan bina 1932 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün emri ile restore edilmiş ve Edirne halkının hizmetine halk evi olarak açılmıştır. Edirne Kargı Baba

¹¹⁴ İstanbul Acıbadem doğumlu olan Mimar Kemaleddin 1870 yılında dünyaya gözlerini açmıştır. İlköğretim hayatını Acıbadem İbrahim Ağa Mektebinde tamamlamıştır. Babası Osmanlı Ordusu'na mensup bir deniz subayıdır. Babasının görevi dolayısıyla 1880 yılında Girit'e gitmek zorunda kalmıştır. 1881 yılında Suda Tersanesi'nde özel okula başlamıştır. 1882 yılında tekrardan İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'a gelmesi ile birlikte Şehzadebaşı Şemsülmaarif'te ortaöğretim eğitimi almıştır. Lise eğitimini ise Numune-i Terakki Lisesi'nde tamamlamıştır. Matematik hocaları Mehmed Nadir Bey'in etkisinde kalan Kemaleddin mühendis olmaya karar vermiştir. 1887 yılında Handese-i Mülkiye Mektebi'ne başlamıştır. 1891 yılında mezun olmuştur. A. Jasmund'un etkisinde kalan Kemaleddin Bey, bu hocanın yardımcılığına atanmıştır. (A. Jasmund, Osmanlı Devleti'nde görev yapmış Rus bir mimardır.). 4 yıl süren yardımcılık görevinin ardından Budapeşte ve Viyana'ya gitmiştir. Mimar Kemaleddin Bey özel bir mimarlık bürosu açarak İstanbul'da konak ve köşk inşaatları yapmıştır. Mimar Kemaleddin Bey, hocası A. Jasmund'un önerisi ile devlet tarafından mimarlık eğitimi alması için Almanya'ya gönderilmiştir. 1909 yılında II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ile İTC üyesi olan Halil Hammade Paşa Evkafı Hümayun Nezaretinin başına geçmiştir. Mimar Kemaleddin bu dönemde başmimar olarak atanmıştır. Daha sonra İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü kurulmuş ve Mimar Kemaleddin Bey, buraya tayin edilmiştir. 1910 yılında Evkaf nazırlığının başındaki Ürgüplü Hayri Efendi zamanında İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü'nün kadrolarını genişleterek büyük bir mimarlık ve inşaat bürosu olacak şekilde çalışmasını sağlamıştır. Milli mimarlık anlayışı içerisinde çok sayıda mimar, mühendis yetişmesini sağlamıştır. Osmanlı Devleti sınırları içerisinde birçok esere imza atan Mimar Kemaleddin Ankara'da Ankara Palas'ın inşaat şantiyesi içinde yer alan evinde 13 Temmuz 1927 tarihinde beyin kanaması sonucu dünyaya gözlerini kapatmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Vefa Çobanoğlu, Özkan Ertuğrul, "Kemaleddin Bey", Mimar, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022) 25, s. 230-231.

¹¹⁵ Atakan Balcı- Erkan Atak, "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nden Bir Örnek: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası", *Art-Sanat Dergisi*, 21 (Ocak 2024), s. 143-144.

Tekke Sokak Kıyı Caddesinde bulunan bina bugün hala Halk Eğitim Merkezi olarak hizmete devam etmektedir.¹¹⁶

Şekil 1. İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası, Edirne

(<https://kulturenvanteri.com/tr/yer/ittihat-ve-terakki-cemiyeti-binasi-edirne>)

1.4.ii Afyonkarahisar Kulüp Binası

Afyonkarahisar’da bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne ait bir kulüp binası bulunmaktadır. Binanın yapılış tarihine dair kesin bir bilgi bulunmamakla beraber Afyonkarahisar İl Kütüğünde 1908 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir. 1908 senesi İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin iktidarı yeni ele aldığı dönem olması vesilesiyle bu bilginin kesinliği tartışma konusudur. Ayrıca bina iki katlı gibi tasarlanmış ve ikinci katının inşaatı yarım kalmış, daha sonra tek kata çevrilmiştir. Binanın yarım kalma sebebi savaş yıllarındaki ekonomik sıkıntılardır. Binanın mimarının kim olduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca bina işgal yıllarında zarara uğramış ve daha sonra tekrardan onarılmıştır. Yapı Askeri Mahfil olarak da kullanılmıştır. Şekil 2’deki kartpostalda bina için Orta Mektep (Afyon Lisesi)

¹¹⁶ Balcı-Atak, “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nden Bir Örnek: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası”, s. 143-144.

ve Askeri Mahfil ifadesi kullanılmıştır. Bina bugün hala aktif olarak kullanılmakta, Afyonkarahisar Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi olarak faaliyet sürdürmektedir.¹¹⁷

Şekil 2 Afyonkarahisar İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası

(<https://kulturenvanteri.com/tr/yer/ittihat-ve-terakki-cemiyeti-binası>)

1.4.iii. Ankara Kulüp Binası

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ait kulüp binasının yapımına 1916 (çoğu kaynakta 1915 olarak belirtilmektedir) yılında başlanmıştır. Dönemin Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından yapılması için emir verilmiştir. Binanın yapım işi Salim Bey'e havale edilmiştir. Mimar Salim Bey de bu işi Askeri Mimar Hasip Bey'e tevdi etmiştir. Binanın yapımı kısa sürede bitirilmek istense de Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi olumsuzluklar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin lağvedilmesi binanın yapımını sürekli geciktirmiştir. İşgal yıllarında İngiliz ve Fransız askerleri bu binayı da işgal ederek karargâh olarak kullanmışlardır. İstanbul'un işgal edilmesi ile Meclis-i Mebusanın faaliyetleri ertelenmiştir. Ülkede karar verecek bir mercinin olmaması üzerine Mustafa Kemal Atatürk, Ankara'da meclis kurulması emrini vermiştir. Ankara'da meclis binası

¹¹⁷ Kadir Türkmen, *Tanzimat'tan Sonra Karahisar-I Sahip Sancağında Türk Mimarisi (1839-1923)* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), s. 480-493.

niteliğini taşıyacak bina olmamasından dolayı inşaatı yarım kalan bu bina halk desteği ile tamamlanarak ilk meclisin açılması için uygun hale getirilmiştir. Bina bugün hala ayakta durmakta ve Kurtuluş Savaşı Müzesi olarak faaliyete devam etmektedir.¹¹⁸

Şekil 3. Ankara İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası (I. TBMM Binası)

(<https://kulturenvanteri.com/tr/yer/i-tbmm-binası>)

1.4.iv. Kastamonu Kulüp Binası

Kastamonu’da İttihat ve Terakki cemiyetine ait bir kulüp binası bulunmaktadır. Binanın proje çizimini Mimar Kemaleddin yapmıştır. Yapımı 1917 yılında bitmiştir.¹¹⁹ İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin lağvedilmesinden sonra 1921 yılında İstiklal Mahkemelerinin hizmetine verilen bina 1940’lı yıllara kadar Türk Ocağı binası, daha sonralarında CHF (Cumhuriyet Halk Fırkası) gibi parti, kurum, derneklerin şubesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra 1945 yılında Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından satın alınmıştır. Bina bugün hala ayakta ve Kastamonu Arkeoloji Müzesi olarak faaliyete devam etmektedir.¹²⁰

¹¹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, “Kurtuluş Savaşı Müzesi”, (Erişim: 21 Temmuz 2024).

¹¹⁹ Kültür Portalı, “Kastamonu Arkeoloji Müzesi”, (Erişim: 21 Temmuz 2024).

¹²⁰ Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB), “Kastamonu Arkeoloji Müzesi, Atatürk Salonu”, (Erişim: 22 Temmuz 2024).

Şekil 4. Kastamonu İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası

(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kastamonu/gezilecekyer/arkeoloj-muzes219478>)

1.4.v. Tokat Kulüp Binası

Tokat Merkez’de Saat Kulesi mevkiinde bulunan “Yüksek Kahve Demokrasi Müzesi” İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından kulüp binası olarak kullanılmıştır. 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiştir. Yapının güney cephesinde bulunan ahşap bezemenin üzerinde eski rakamlarla 1903 yazmaktadır. 3 katlı bir yapıya sahip olan bina; bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. İnşa tarihi itibarıyla devlet kurumlarının bulunduğu mevkide yapılmıştır. Bina İTC, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Kuva-yı Milliye, Türk Ocağı gibi parti ve cemiyetlere merkezlik yapmıştır. Bina toplantı ve konaklama mekânı olarak da kullanılmıştır. Önemli devlet büyükleri; Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Rauf Orbay, Celal Bayar, Adnan Menderes gibi devletin üst kademe kişileri Tokat ziyaretlerinde Yüksek Kahve’nin balkonundan halka hitap etmişlerdir. Yapı günümüzde hala ayakta ve Demokrasi Müzesi olarak hizmet vermektedir. Bina 2013 yılında Tokat Valisi Mustafa Taşkesen’in girişimleri ile satın alınarak kamulaştırılmıştır. Binanın mülkiyeti Tokat İl Özel İdaresine aittir. Yüksek

Kahve Demokrasi Müzesi Tokat'ın siyasi ve sosyal hayatına yakından tanıklık etmiştir.¹²¹

Şekil 5. Tokat İttihat ve Terakki Cemiyeti Binası

(Yunus Emre Tekinsoy Arşivi: <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/tokat-yuksekkahve-demokrasi-muzesi>)

İttihat ve Terakki Cemiyetine ait kulüp binalarının çoğunun inşaatının işgal yıllarına denk gelmesi ile yarım kalması, ayrıca İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faaliyetlerini sona erdirmesi nedeniyle binaların önemli bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Günümüzde ayakta ve kullanılabilir durumdaki binalar hala çeşitli faaliyetler yürütmek amacıyla kullanılmaktadır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Anadolu ve Rumeli'deki yapılanmasındaki önemli yeri olan kulüplerin binalarının günümüzde hala kullanılması tarihe canlı bir gözle bakmak açısından oldukça önemlidir.

¹²¹ Yunus Emre Tekinsoy, "Tokat Yüksek Kahve Demokrasi Müzesi", *Türkiye Turizm Ansiklopedisi*, ed. N. Kozak, Online: Türkiye Turizm Ansiklopedisi, <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/tokat-yuksekkahve-demokrasi-muzesi> (Erişim tarihi: 15.01.2025).

BÖLÜM 2: KIZIL KONAK VE SAKİNLERİ

Kızıl Konak, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 yılından Selanik'in kaybedilmesine kadar İstanbul şubesi olarak görev yapmıştır. Selanik'in 1912 yılında kaybedilmesi ve İstanbul'un yeni merkez olması ile Merkez-i Umumi buraya taşınarak İttihat ve Terakki Cemiyeti bu konaktan yönetilmiştir. Devletin geleceği için önemli kararlar burada alınmış, kanun tekliflerinin ön hazırlıkları bu konakta yapılmıştır.¹²²

Konak, bugünkü İstanbul sınırları içerisinde Fatih İlçesinin Cağaloğlu semtinde bulunmaktaydı. Son dönemlerinde yıkık dökük, harabe bir halde bulunan konaktan bugün eser kalmamıştır. Yılların yorgunluğuna dayanamayan konak restore edilememesi sebebiyle dayanamamış ve yıkılmıştır.

Osmanlı siyasi tarihi ve Türk Basın Tarihi açısından önemli yere sahip olan konak tarih boyunca Münif Paşa Konağı, Kırmızı Konak, Pembe Konak, Kızıl konak isimleriyle de anılmıştır.¹²³

2.1. MAARİF NAZIRI MÜNİF PAŞA'NIN KONUTU OLARAK KIZIL KONAK

Kızıl Konak olarak isimlendiren konağın bilinen ilk sahibi Münif Paşa'dır. Münif Paşa Osmanlı siyasi tarihi açısından önemli bir devlet adamıdır. Paşaya ithafen konak ilk yıllarında Münif Paşa Konağı ismi ile anılmıştır. Konağın yapım tarihine ilişkin bir bilgi bulunamamıştır. Münif Paşa 1860'lı yılların başlarında konağı satın almıştır. Münif Paşa, konağı satın aldıktan sonra konağı batılı tarzda restore ettirerek yeni bir hale bürünmesine vesile olmuştur. Münif Paşa bu konakta batılı misafirlerini ağırlamıştır. Konak çevresindeki diğer binalara benzememesi çevresindeki komşuları tarafından kıskançlık konusu olmuştur.¹²⁴

Münif Paşa'nın Maarif Nazırı olması komşularını bir nebze olsun korkutmaya yetmiştir. Fakat komşuları bu korkuya rağmen konağa *Frenk Evi* demekten geri

¹²² Burak Arslanmirza, *İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kızıl Konak Evrakı* (İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları, 2021), s. iii.

¹²³ Melek Yalvaç, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihi Kentsel Çevrede Mekânlar Üzerinden Bir Semt Okuması: Cağaloğlu Semt Örneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), s. 90.

¹²⁴ Ali Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002), s. 107-108.

durmamıştır. Konak, boyası, panjurları ve bahçe stili bakımından bu ismi almıştır. Bahçesinde bulunan iki ayağı üzerinde duran doldurulmuş ayı mahalle sakinleri ve çocuklar için hem merak hem de eğlence konusu olmuştur.¹²⁵

2.2. KONAĞIN İLK SAHİBİ MÜNİF PAŞA

Münif Paşa'nın asıl adı Mehmed Tahir'dir. Mehmet Münif, Tahir Münif, Mehmet Tahir Münif isimleriyle de bilinmektedir. Doğum yılı kesin olarak bilinmemektedir. 1824 veya 1830 olduğu hakkında fikirler bulunmaktadır. Eğitim hayatına Antep'te başlamıştır. Babası devlet görevlisi olan Mehmet Münif Paşa, babasının görev için gittiği Kahire'de eğitim hayatına devam etmiştir. Arapça ve Farsça eğitimi alan Münif Paşa bu dillere oldukça hakimdir. Mısır'ın batı etkisine girmesi ile Avrupa kültürü ile tanışmıştır. Avrupa kültürünün etkisi ile Fransızcaya olan ilgisi artmış ve Fransızca öğrenmeye başlamıştır.¹²⁶

Münif Paşa 1849 yılında Mısırdan ayrılarak Şam'a gelmiştir. Şam'da iki seneye yakın bir süre kalan paşa burada Meclis-i Kebir Kalemi'nde çalışmıştır. 1852 yılında İstanbul'a gitmiştir. 1853 yılında Babıali'de tercümanlık görevine başlamıştır. Tercümanlık yaptığı esnada Fransızcasını geliştirme fırsatı bulmuştur. 1854 yılında Gelibolu Asakir-i Muavine Komisyonu Başkâtipliği yapmıştır. 1855 yılında Berlin'de sefaret ikinci kâtipliği yapmıştır. Kısa süre sonra Berlin Sefareti Başkâtipliğine atanmıştır.¹²⁷

Avrupa'da görev yaptığı süre içerisinde batılı yazarları ve aydınlanma çağının düşünürlerini yakından takip etme fırsatı bulmuştur. Münif Paşa bir devlet adamı olmasına rağmen bu kimlikle değil de edebi ve fikri hayatı ile ön plana çıkmıştır. Tercüme Odasında görev yaptığı sıralarda farklı fikirden insanlarla tanışması, aldığı eğitimler, özel dersler Münif Paşa'nın sosyal çevresinin değişmesini ve entelektüel bir ortama girmesini sağlamıştır. Kemal Paşa'nın Berlin Sefareti'nde onun kadrosunda yer alması Münif Paşa'nın gelişimi açısından hayatının dönüm noktası olmuştur.¹²⁸

¹²⁵ Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*, s. 107,108.

¹²⁶ İsmail Doğan, "Münif Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınlar, 2006), 32/ s. 9,10.

¹²⁷ Doğan, "Münif Paşa, 32/ s. 9,10.

¹²⁸ Doğan, "Münif Paşa", 32/ s. 9,10.

Kemal Paşa oğlunu kaybetmesinden duyduğu derin üzüntü sebebiyle Münif Paşa'nın üzerine normalden fazla düşmüştür. Münif Paşa'yı adeta kendi manevi oğlu yerine koymuştur. Münif Paşa'nın devlet kadrolarında yükselmesi için elinden geleni yapmaya özen göstermiştir. Döneminin güçlü devlet adamlarından olan Ali Paşa'ya Münif Paşayı tavsiye ederek devlet kademelerinde ilerlemesinin temelini atmıştır. Ali Paşa, Münif Paşa'yı koruyarak her daim destekçisi olmuştur. Durmaksızın öğrenme güdüsünde olan Münif Paşa, İngilizce öğrenmek için çabaladığı sıralarda Karadağ sınırlarının belirlenmesi için Kemal Efendi ile Hersek Sancağına Başkâtip olarak atanmıştır.¹²⁹

Karadağ'daki görevi bittikten sonra Tercüme Odasına dönen Münif Paşa, 1860 senesinde Mahkeme-i Ticaret'in (Ticaret Mahkemesi) başkanlığına getirilmiştir. Bu sıralarda ayrıca Ceride-i Havadis gazetesinde yazar olarak göreve başlamıştır. Ayrıca *Ruzname-i Ceride-i Havadis* unvanıyla her gün bir yapraktan ibâret 10 paraya bir varaka neşretmiştir. Münif Paşa gazetede yazmaya devam ederken daha sonra Bab-ı Ali'de baş mütercim olarak görev yapmaya başlamıştır.¹³⁰

Münif Paşa, aynı yıllarda *Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye*'yi kurmuştur. Cemiyeti kurmasındaki amacı ilerlemenin halkı aydınlatmanın gazete, dergi, kitap gibi yayın organları ile olacağını düşünmesidir. Bütün bunları başarmak için bu cemiyeti kurmuştur. Cemiyet, faaliyet olarak kitap yazmak, kitap tercümeleri yapmak, genel bilgi dersleri vermek tarzı bilimsel gelişime dair hareketlerle eğitime katkıda bulunmuştur. Cemiyete kaydolun üyelerle toplantılar düzenlenerek yeni fikirler üzerinde tartışmalar yapılmış, üyeler daha fazla düşünmeye teşvik edilmiştir. Cemiyet tartışmaları ve hazırladığı eserleri *Mecmua-i Fünûn* isimli dergide yayınlamıştır.¹³¹

1868 yılında yeni bir göreve atanan Münif Paşa'nın yeni durağı Divan-ı Temyiz Reisliği olmuştur. Bu görevde fazla kalmamıştır. Münif Paşa, 1869 yılında ûlâ sınıf-ı evveli rütbesiyle Meclis-i Kebîr-i Maarif Reisliğine getirilmiştir.¹³²

¹²⁹ Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*, s. 48.

¹³⁰ Recep Duran, "Mehmet Tâhir Münif Paşa, Hayatı, Felsefesi", *Erdem* 2/6 (Eylül 1986), s. 807.

¹³¹ Betül Batır, "Türk Eğitim Reformunda Bir İsim Mehmet Tahir Münif Paşa", *HAYEF Journal of Education* 1 (2)2 (Mart 2012), s. 13-15.

¹³² Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*, s. 51.

Meclis-i Maarif Riyaseti'ne atanmasıyla Münif Paşa eğitim alanında yeni düşüncelerini hayata geçirmek için aradığı fırsatı bulmuştur. Bu dönemde Yeni Osmanlıların da gün yüzüne çıkması Münif Paşa'yı bir hayli sevindirmiş olsa da bürokratik engeller yüzünden bu sevinci yarım kalmıştır. 1864 yılında kurulmuş olan mecliste etnik yönden farklı temsilcilerin olması Münif Paşa'yı bir hayli üzmüştür. Türk eğitiminde topyekûn bir değişiklik yapmak isteyen Münif Paşa meclisin etnik yapısı yüzünden birlik sağlayamamış ve istediklerini başaramamıştır.¹³³

Münif Paşa, Meclis-i Maarif Riyasetindeki görevinde her ne kadar istediklerini başaramamış olsa da Osmanlı ıslahatçılarının büyük hayali *Darülfünun*'un kurulmasında öncü rol oynamıştır. 1870 yılında Meclis-i Kebir-i Maarif Reisi sıfatı ile *Darülfünun*'un açılışını yapmıştır.¹³⁴

Münif Paşa 1871 yılında Muhtelit Rusya Komisyonu'nun reisliğine getirilmiş, daha sonra İran'da rahat edemeyen, havasına alışamayan bulunduğu durumdan huzursuz olan Eşref Paşa'nın yerine Tahran'a sefir olmuştur. Tahran'da sefir olarak görevde kaldığı beş yıl boyunca Osmanlı-İran ilişkilerinde önemli işlere imza atmıştır. İki devletin ilişkilerinin iyileşmesinde önemli rol oynamıştır. Uzun zamandır çözülemeyen sınır sorunları çözülmüştür. Münif Paşa'nın Tahran'daki başarılarından dolayı rütbesi yükseltilmiş ve birinci derece mecîdî nişanı ile ödüllendirilmiştir.¹³⁵

Tahran'daki başarıları ile ününe ün katan Münif Paşa, Sultan İkinci Abdülhamid'in tahta çıkması ile yurda dönmüş ve kendisine verilecek yeni görevi beklemeye başlamıştır. Eğitim konusundaki çalışmaları ve eğitime verdiği değer ile bilinen Münif Paşa Maarif Nazırı olarak 1877 Şubat'ında göreve başlamıştır. Maarif Nazırı olarak üç kez görev yapacak olan Münif Paşa'nın ilk nazırlığı uzun soluklu olmamıştır ve 1877 Kasım'ında Ticaret Nezaretinde göreve getirilmesiyle son bulmuştur.¹³⁶

Münif Paşa'nın, ikinci Maarif Nazırlığı görevi iki yıl kadar sürmüştür. İki yıllık görev süresince önemli işlere imzasını atmıştır. İlk olarak Osmanlıca alfabesinin

¹³³ Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*, s. 52.

¹³⁴ Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*, s. 53.

¹³⁵ Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*, s. 55.

¹³⁶ F. Samime İnceoğlu, "Münif Paşa: İntişar-ı Ulûm u Maarife Adanmış Bir Ömür", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6 (12) (Eylül 2008), s. 638.

düzenlenmesi için bir komisyon kurmuştur. Kütüphanecilik konusunda ıslahatlar yapmıştır. Kütüphanelere katalog sistemi oluşturulması için bir komisyon kurdurtmuştur. Münif Paşa, ikinci nazırlık döneminde kız çocuklarının eğitime önem vermiş ve yeni kız okulları açmıştır. Yabancı dil eğitime de önem veren Münif Paşa, bazı okullarda Fransızca okutulmasını sağlamış ve okullara Fransızca öğretmeni atamıştır. Yine bu dönemde askeri tıp okulları Maarif Nezaretine bağlanmıştır.¹³⁷

Münif Paşa'nın son Maarif Nazırlığı dönemi 1885 yılında başlamıştır. Altı sene bu görevde kalmıştır. 1891 de görevi sona ermiştir. Münif Paşa bu defa ilk iş olarak, Müslüman ve gayrimüslimlerin okuyacağı yüksekokullar açılmıştır. Eğitim seferberliği başlatmak amacıyla vilayet ve kazalara yeni okullar açılmıştır. Hukuk, ticaret, ziraat, kız sanayi mektepleri bu dönemde maarif nezaretine bağlanmıştır. Eğitim kurumlarının vergilerinde düzenlemeler yapılmıştır.¹³⁸

Münif Paşa Maarif Nazırlığı görevi bittikten sonra hemen yeni bir göreve tayin edilmemiştir. Sultan II. Abdülhamid, devlete uzun yıllar boyu hizmet etmiş bu devlet adamını payitahttan uzaklaştırmak istemiştir. Münif Paşa ve Sultan II. Abdülhamid'in arasının iyi olmasına karşılık Münif Paşa'nın korkusuz tavrı Padişahın böyle bir tutum sergilemesine sebep olmuştur. Bu olaylar üzerine İran'da Nasirüddin Şah'ın tahta geçişinin 50. senesi olması vesilesiyle Münif Paşa tebrik ve nişan götürmek amacıyla memur olarak Tahran'a görevlendirilip gönderilmiştir. Münif Paşa Tahran yolunda iken İran Şahı'nın öldürülmesi üzerine yerine Muzafferüddin Şah tahta çıkmıştır. Bunun üzerine Münif Paşa'ya payitahttan gelen emirle tekrardan Tahran sefiri olarak atandığı bildirilmiştir. II. Abdülhamid, Münif Paşa'yı bu görevle aslında payitahttan uzaklaştırıp Tahran'a sürmüştür.¹³⁹

Münif Paşa, Tahran'da görevli iken kızının vefat ettiğini öğrenmiştir. Tahran'da daha fazla duramayarak Payitahta gelmiş ve büyükelçilik görevinden de azlini istemiştir. Bu olay üzerine memurluk hayatı sona ermiştir. Bundan sonraki yaşantısını Payitahta geçirmiştir. Son dönemini hasta ve zayıf bir insan olarak geçiren Paşa 6 Şubat 1910'da İstanbul'da vefat etmiştir.¹⁴⁰

¹³⁷ İnceoğlu, "Münif Paşa: İntişar-ı Ulûm u Maarife Adanmış Bir Ömür", s. 640-641.

¹³⁸ İnceoğlu, "Münif Paşa: İntişar-ı Ulûm u Maarife Adanmış Bir Ömür", s. 641.

¹³⁹ Budak, *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*, s. 71-75.

¹⁴⁰ Batır, "Türk Eğitim Reformunda Bir İsim Mehmet Tahir Münif Paşa", s. 14.

Münif Paşa, Osmanlı tarihinin gördüğü en başarılı devlet adamlarından biridir. Almanya, Romanya, Rusya, Yunanistan gibi devletlerden aldığı nişanlar ve Papa tarafından verilen nişan bu durumu kanıtlar niteliktedir. Münif Paşa batının ilmini ve kültürünü almak istemiş; Osmanlı Devleti'nin durmadan terakkide olmasını amaçlamıştır. Fikir ve yaşam şekli ile adeta o dönemde bir marka haline gelmiştir. İstanbul Cağaloğlu'nda bulunan konağı Avrupalı yaşam tarzının en belirgin göstergesi olmuştur. Eski kafes usulü camlar yerine panjur adı verilen Avrupalı cam stili sokakta yaşayan herkesi etkilemiştir. Münif Paşa aslında bu konakla beraber çevresindeki insanların dikkatini çekip örnek olamaya çalışmıştır. Bunda başarılı da olmuştur. Kızıl Konağın önünden geçen herkes konağa hayranlıkla bakmıştır.¹⁴¹

2.3. İTTİHAT VE TERAKKİ FIRKASININ MERKEZİ OLARAK KIZIL KONAK

1908 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin öncülüğünde Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi ile İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul merkezini Kızıl Konak'a taşımıştır. İlk başlarda Cemiyetin İstanbul Merkezi olarak kullanılan bina Balkan Savaşları neticesinde Selanik'in düşmesi ile İttihat Terakki Fırkası'nın Merkez-i Umumi Binası olmuştur. Birinci Dünya Savaşının yönetildiği konak İstanbul'da savaşı merak edenlerin sık sık uğradığı bir ziyaret mekânı olmuştur. Kızıl Konak, İttihat ve Terakki Fırkasının genel yönetim merkezi olduğu süre boyunca önemli olaylara şahitlik etmiştir. Babıali Baskını'nın hazırlıkları bu konakta gerçekleştirilmiş, Enver Paşa bu konaktan çıkarak sadrazamlık makamına yürümüştür. Ermeni tehciri kararı bu konakta alınmıştır. İttihat ve Terakki Fırkası Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kendini feshetmeden önce Talat Paşa bu konakta istifasını hazırlamış; konuşmasını bu konakta yapmıştır.¹⁴²

Kızıl Konak, Fransız İhtilalinden beri süregelen milliyetçilik akımının Osmanlı Devleti'nde ete kemiğe büründüğü yer sayılmaktadır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülük hareketi doğrultusunda birçok kararına ev sahipliği yapan konak, bu anlamda büyük bir öneme sahiptir. Türkçülük bu konakta sadece İttihat ve Terakki'nin ideolojisi

¹⁴¹ Batır, "Türk Eğitim Reformunda Bir İsim Mehmet Tahir Münif Paşa", s. 14.

¹⁴² Yalvaç, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihi Kentsel Çevrede Mekânlar Üzerinden Bir Semt Okuması: Cağaloğlu Semt Örneği*, s. 91-92.

olarak kalmamış; Osmanlı topraklarında yaşayan bütün Türkleri etkileyen bir yapıya bürünmüştür.¹⁴³

Konak İttihat ve Terakki Fırkası'na ev sahipliği yaparken alt kısmında *Yeni Mecmua*¹⁴⁴ isimli bir derginin idarehanesi bulunmaktaydı. Dergi İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından desteklenmiştir. Dergi maddi yetersizliklerle boğuşurken Talat Paşa tarafından çok beğenilmiş ve yayınlanması için Kızıl Konak'ın alt katında bir oda tahsis edilmiştir. Derginin maddi sorunları İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından çözülmüş fakat yayın politikasına pek karışılmamıştır.¹⁴⁵

Dış cephe renginin kırmızı olmasından dolayı konağa Kırmızı Konak dense de Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı yenilgisiyle sonuçlanması, bu sonuçtan İttihat ev Terakki Fırkası'nın sorumlu tutulması konağın başka bir isimle de anılmasına neden olmuştur. Konak Birinci Dünya Savaşı'ndaki sahiplerinin savaş sonrasındaki olumsuz havadan en büyük payı almasından dolayı lanetlenmiş bina anlamına gelen Kızıl Konak ismiyle anılmaya başlanmıştır.¹⁴⁶

Konak bir dönem için Numune-i İnas Rüşdiyesi Mektebinin kullanımına tahsis edilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından konak İstanbul Şubesi olarak kullanılırken 1909 yılında Numune-i İnas Rüşdiyesi'ne bir aylık kiralanması gündeme gelmiştir. Bunun üzerine görüşmeler yapıldıktan sonra konak için belirlenen aylık kira bedeli olan 500 kuruş ödenmiştir. Okul yönetimi konaktaki eşyaların tahliye edilmesini istemiştir. Konaktaki eşyaların çıkarılması için ödenen bir aylık kira bedelinin yeterli olmayacağı ve en az iki üç aylık kira bedelinin ödenmesi gerektiği belirtilmiştir.

¹⁴³ Arslanmirza, *İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kızıl Konak Evrakı*, s. 23.

¹⁴⁴ 1917 yılında Ziya Gökalp öncülüğünde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin maddi desteği alınarak Kızıl Konak'ta çıkarılan dergidir. Dergi haftalık periyotlarla çıkarılmaya başlanmıştır. Fakat ittihat ve Terakki Fırkası'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gerilemesi ile dergi yayın hayatına Mondros Mütarekesi'nden dört gün önce (26 Ekim 1918) son vermek zorunda kalmıştır. 1923 yılında tekrar yayın hayatına dönen derginin yeni başkanı Faliş Rıfki Atay olmuştur. Fakat dergi yayın hayatına devam edememiş ve aynı sene kapanmıştır. Dergi, Türkçülük, milliyetçilik gibi fikir akımlarını konu edinmiştir. Dergide sosyoloji, tarih, edebiyat gibi alanlar da işlenmiştir. Ziya Gökalp, Köprülüzade Mehmed Fuat, Ahmet Refik Altınay, Necmettin Sadak gibi dönemin önde gelen isimleri derginin yayın politikasını belirlemiştir. Derginin isim babası Yahya Kemal Beyatlı'dır. Dergiye mecmua ismini veren Beyatlı yayına hazırlık aşamasından itibaren Ziya Gökalp'i desteklemiştir. Ziya Gökalp'in de Mecmua ismine Yeni sıfatını eklemesi ile derginin adı *Yeni Mecmua* olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Alim Kahraman, "Yeni Mecmua" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43, s. 428-429.

¹⁴⁵ Beşir Ayvazoğlu, *Bozgunda Fetih Rüyası* (İstanbul: Kabcı Yayınevi, 2001), s. 222.

¹⁴⁶ Yalvaç, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihi Kentsel Çevrede Mekânlar Üzerinden Bir Semt Okuması: Cağaloğlu Semt Örneği*, s. 91.

Bununla birlikte İnas Rüştîyesinin konağa taşınıp taşınmadığına dair başka bir bilgiye rastlanmamıştır.¹⁴⁷

Kızıl Konak 1908-1918 yılları arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından bilfiil kullanılmıştır. Bu konakta önemli kararlar alınmış, devletin idaresi bu konaktaki Merkez-i Umumi üyeleri tarafından yapılmıştır. Konak, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kendisini feshedip Teceddüd Fıkrası'na dönüşünce bu fırkaya ev sahipliği yapmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kendini feshinden sonra Teceddüd Fıkrasının merkezi haline gelen konak bu dönemde hor kullanılmış ve arşivi talan edilip yağmalanmıştır. Kızıl Konak ve burada olan bitenin birçoğu günümüze ulaşamamıştır. Devlet arşivlerinde veya özel arşivlerde sınırlı sayıda günümüze ulaşabilmiştir.¹⁴⁸

Cağaloğlu'nda bulunan konak İstanbul'un merkezi konumunda yer alması, Osmanlı Devleti'nin kamu kurumlarına yakın olması münasebetiyle özellikle İtilaf Devletlerinin dikkatini çekmiş ve burada bir karakol yapılanması kurmuşlardır. Konakta Fransız polisleri faaliyetlerini yürütmüştür. Eski İstanbul olarak adlandırılan surların iç tarafında kalan kısımdan Fransız polisleri sorumlu tutulmuştur.¹⁴⁹ Bu karakolun İstanbul'da taşkınlık çıkaranlar ve direnenler için bir nezarethanesi de bulunmaktadır. Ağah Sırrı 1928'de kaleme aldığı *Acılar* isimli kitabında Kırmızı Konak'ta hapis tutulduğunu anlatmıştır.¹⁵⁰ Fatih'te bulunan Kızıl Konak ile beraber Beyoğlu'nda bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti kulübü de İstanbul'un işgal altında bulunduğu süreçte işgal kuvvetlerince el konulmuştur.¹⁵¹ Konak kısa bir süreliğine kanun ile Maarif Vekâleti'ne, bu vekâletin emriyle de Maliye Vekâleti'ne verilmiştir. Bundan sonra ise Cumhuriyet Gazetesine kiralanmıştır.¹⁵²

¹⁴⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri (BOA), Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi (MF.İBT), Dosya No: 247, Gömlek No: 51 (247/51), Tarih: 10 Şevval 1327/25 Ekim 1909.

¹⁴⁸ Arslanmirza, *İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kızıl Konak Evrakı*, s. 2.

¹⁴⁹ Abdurrahman Bozkurt, *İtilaf Devletlerinin İstanbul'da İşgal Yönetimi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), s. 489.

¹⁵⁰ Ağah Sırrı (Levent), *Acılar*, (İstanbul: Matbay-ı Ebulziya, 1928), s.114.

¹⁵¹ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri (BOA), Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı, Dosya No: 236 Gömlek No: 38 (236-38).

¹⁵² Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı, Fon Kodu 30-18-1-1, Kutu No: 10 Dosya No: 38, Gömlek No:1 (10/38/1), Tarih: H.10 Şaban 1340/8 Nisan 1922.

2.3.i. Kızıl Konak'ın Daimî Sakinlerinden İttihat ve Terakki Cemiyeti Genel Sekreterleri: Dr. Nazım ve Mithat Şükrü Bleda

Kızıl Konak'ın İttihat ve Terakki dönemini anlatırken hayatlarının önemli bir dönemini bu konakta geçiren, hayatlarını İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne adayan iki isimden bahsetmek gerekmektedir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin genel sekreterlerinden olan Dr. Nazım ve Mithat Şükrü Bleda Kızıl Konak'ın İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kullanımında olduğu yıllarda (1908-1918) bu konağın asıl sakinleri olarak gösterilebilir. Zira genel sekreter olmaları sebebiyle günlerinin çoğunu bu konakta geçirmişlerdir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidara geldiği dönem boyunca bu iki ismin cemiyete önemli katkıları olmuştur.

2.3.ii. Dr. Nazım

Dr. Nazım 1870 yılında Selanik'te dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini Selanik'te tamamlamıştır. Selanik Rüştîye Mektebini bitirdikten sonra (1887), İstanbul Askeri Tıbbiye İdadisi'ne, sonra da Mekteb-i Tıbbiye'ye başlamıştır. Dr. Nazım öğrencilik yıllarında Namık Kemal'in yazılarının etkisinde kalmış ve tıbbiye de öğrenci iken 1889 yılında kurulan İttihad-ı Osmani Cemiyeti'ne üye olmuştur. Cemiyet içerisinde aktif rol alan Dr. Nazım daha sonra bu cemiyet tarafından eğitimini tamamlaması için Paris'e gönderilmiştir. Paris'te kaldığı süre boyunca İttihad-ı Osmani Cemiyeti için siyasi çalışmalar içerisinde bulunmuş ve 1 Aralık 1895 yılında Meşveret gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Gazetede vatan, millet, konuları işlenmiş laiklik görüşünden bahsedilmiş ve II. Abdülhamid rejimine karşı yazılar yazılmıştır.¹⁵³

1895 yılında Paris Tıp Fakültesi'nden mezun olan Dr. Nazım Paris Hastanesi'nde çalışmaya devam etmiştir. Siyasi faaliyetleri bulunan Dr. Nazım İstanbul Hükümeti tarafından vatan haini ilan edilmiştir. Dr. Nazım 1894 yılında Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurulmasında da etkili rol oynamıştır. Cemiyetin kadrolaşma ve teşkilatlandırılması görevi 1907 yılına gelindiği zaman Dr. Nazım'a verilmiştir. Hummalı bir çalışma yürüterek yurtiçinde ve dışında yeni şubelerin açılmasına vesile olmuştur. Bu şubelerin neler yapması gerektiği ile yakından ilgilenerek teşkilatlanma işini başarıyla yapmıştır.¹⁵⁴

¹⁵³ Ahmet Eyicil, Nâzım Bey, *TDVİA*, (İstanbul, TDV Yayınları, 2006), 32, s. 446.

¹⁵⁴ Eyicil, Nazım Bey, s. 446

1908 yılında Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesi ile birlikte Dr. Nazım "Anadolu Vilayetleri Umumi Valisi" olarak görevlendirilmiştir. Dr. Nazım görev yeri olarak İzmir'e geldiğinde büyük bir coşku ile karşılanmıştır.¹⁵⁵ Dr. Nazım İzmir'e geldiği vakitte İzmir'de bazı geziler yapmıştır. Bu gezilerinde hürriyet, eşitlik, vatan sevgisi ile ilgili konuşmalar yapmıştır.¹⁵⁶

Dr. Nazım 1908-1918 yılları arasında İttihat ve Terakki Merkez-i 'Umumi üyesi olarak görev yapmıştır. Görev süresi boyunca eğitim almaları gerekçesi ile Avrupa'ya öğrenciler göndermiştir. Balkan Savaşı sırasında Hilaliahmer Hastanesinde başhekimlik yapmıştır. Selanik'in işgal edilmesi ile Yunanlara yaklaşık 11 ay boyunca esir düşmüştür. Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce esaretten kurtularak İstanbul'a gelmeyi başarmıştır. Burada ülkenin kötü gidişatını engellemek maksadıyla İktisat Kongreleri düzenlemiş ve halka ticaretle meşgul olmaları gerektiğini anlatmıştır. 21 Temmuz 1918 yılında Talat Paşa Kabinesi'nde Maarif nazırlığı yapmıştır. Yaklaşık 3 ay bu görevde kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile 2 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'dan ayrılarak Berlin'e gitmiştir. Bir süre sonra yurdun düşmandan temizlenmesi ile yurda dönmesi için izin çıkmıştır. Fakat izin verilirken siyasi eylemde bulunmama şartı getirilmiştir. 17 Haziran 1926 günü Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e suikast girişiminde bulunan ittihatçılar ile birlikte tutuklanmıştır. 1 Temmuz 1926 yılında Ankara'ya getirilmiş ve Ankara İstiklal Mahkemesinde yargılanmıştır. Kendisine atılan suçlamaları kabul etmemiş olsa dahi mahkeme tarafından idam cezası verilmiş ve 26 Ağustos 1926 günü idam cezası ile cezalandırılmıştır.¹⁵⁷

2.3.iii. Mithat Şükrü Bleda

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin genel sekreterlerinden birisi olan Mithat Şükrü Bleda 1874 yılında Selanik'te dünyaya gelmiştir. İlk, ortaokul ve lise hayatını Selanik'te geçirmiştir. 1894 yılında Selanik'e gitmiştir. Oradan da İsviçre'ye giden Bleda, Cenevre

¹⁵⁵ M. Vahit İpekçi, *Dr. Nazım Bey'in Siyasi Yaşamı*, (İstanbul, Yeditepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), s. 24.

¹⁵⁶ Neşe Özden, Mehmet Temel, Yasemin Doğaner, Zehra Aslan vd. (ed.), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2023) s. 233

¹⁵⁷ Eyicil, Nazım Bey, 32/ s. 447

Üniversitesi Fen Fakültesi'nde iki sene eğitim almıştır. Öğrencilik hayatı devam ederken Dr. Nazım ve Ahmet Rıza ile iletişime geçerek Jön Türk hareketine katılmıştır.¹⁵⁸

Dr. Nazım, Mithat Şükrü Bleda Cenevre'de iken kendisine yolladığı mektupta Cenevre'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir şubesi olarak çalışması gerektiğini bildirmiştir. Mithat Şükrü Bleda anılarında bu durumdan bir hayli sevinçli olduğundan bahsetmiştir. Dr. Nazım'dan gelen haber sonrasında hemen işe koyulan Bleda, İsviçre'de arkadaşlarını toplayarak örgütlenme çabası işine girişmiştir.¹⁵⁹

İttihat ve Terakki Cemiyeti 1913 yılında bir kongre düzenlemiştir. Bu kongrede bazı önemli kararlar alınmıştır. Bab-ı Ali Baskını ile birlikte ülke yönetimini tamamen ele geçirmiştir. Cemiyetin politik görüşü kesin çizgilerle belirlenmiş ve tam anlamıyla siyasi alanda faaliyet gösterecekleri belirtilmiştir. Bu Kongre ile birlikte Mithat Şükrü Bleda İttihat ve Terakki Cemiyet'inin Katib-i Umumi'si (Genel Sekreter) seçilmiştir.¹⁶⁰

1918 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kendini feshedene kadar Katib-i Umumi görevine devam etmiştir. 1918 yılında Birinci Dünya Savaş'ının kaybedilmesi sonucu 1919 yılında İngilizler tarafından ilk önce Mondros'a daha sonra Malta'ya sürgün edilmiştir. İzmir'in düşman işgalinden kurtarılması ile birlikte yurda dönüş yapmıştır. (9 Eylül 1922). 1926 yılında Mustafa Kemal Atatürk'e suikast girişiminde ilişkisi olduğu gerekçesi ile gözaltına alınmıştır. Ankara'da İstiklal Mahkemelerinde yargılanmış ve suçsuz olduğu kanıtlanmıştır. Daha sonralarında tekrardan siyasete atılan Bleda, V. Dönem, VI, VII, VIII. Dönemlerde Sivas Milletvekili seçilmiş ve görev yapmıştır. 1956 yılında İstanbul'da hayata gözlerini kapatmıştır. Ölümünden sonra hatıralara toplanarak "İmparatorluğun Çöküşü" isimli bir eseri yayımlanmıştır.¹⁶¹

2.4.CUMHURİYET GAZETESİ BİNASI OLARAK KIZIL KONAK

Kızıl Konak'ın üçüncü ve son dönemi Cumhuriyet Gazetesi ev sahipliğinde geçmiştir. 1923 yılında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne muhalefet hareketleri gazeteler tarafından yönetilmiştir. Bu bakımdan Cumhuriyet'in fikirlerini savunmak ve

¹⁵⁸ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-V. Dönem, 1935-1939 (Özgeçmişler)*, (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 2000), 2, s.680.

¹⁵⁹ Mithat Şükrü Bleda, *İmparatorluğun Çöküşü*, (Ankara: Remzi Kitabevi, 1993), s.15

¹⁶⁰ Cemal Necip Gürsel, *İttihat ve Terakki ve Paramiliter Yan Kuruluşları*, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), s. 38,39.

¹⁶¹ Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-V. Dönem, 1935-1919 (Özgeçmişler)* s. 681.

halka yapılanların anlatmak için bir gazete kurulması fikri ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal Atatürk Yunus Nadi'ye böyle bir gazete kurmasını tavsiye etmiştir. Gazete yeni rejimin muhaliflerine ve hilafet yanlılarına karşı duracak şekilde tasarlanacaktı. İstanbul'un merkezi konumlarından birisi olan İttihat ve Terakki'nin eski Merkez-i Umumi binası Kızıl Konak Cumhuriyet gazetesinin yeni merkezi olarak belirlenmiştir.¹⁶² Gazete 7 Mayıs 1924 tarihinde yayın hayatına başlamıştır.¹⁶³

Cumhuriyet'in ilan edildiği günlerde konak Emlak-ı Emriye'nin tasarrufundaydı. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatları ve Bakanlar Kurulu tarafından alınan bir kararla 10 Ağustos 1924 tarihinde Cumhuriyet Gazetesine, Yunus Nadi Bey'e 1000 lira bedelle kiralanması onaylanmıştır.¹⁶⁴

Cumhuriyet Gazetesi'nin konakta geçirdiği süre boyunca konağın dış cephe boyalarının rengi solmuştur. Kırmızı renk pembeye dönüşmüş ve halk arasında konak, Pembe Konak olarak da anılmaya başlamıştır.¹⁶⁵

Cumhuriyet Gazetesi 1970'lere kadar yayın hayatını Kızıl Konak'ta sürdürmüştür. Bu konakta sayısız yazar ve şair çalışmıştır. 1975 yılına gelindiğinde büyük bir gazete haline gelen Cumhuriyet Gazetesi için bu bina yetersiz kalmaya başlamıştır. İlk etapta binanın hemen arkasında prefabrik bir yapıya taşınan Cumhuriyet Gazetesi, bu tarihten itibaren konağı yalnız kâğıt ve mürekkep deposu olarak kullanmıştır. İşlevsiz hale gelen konak giderek kötü bir hale gelmiş ve bakımsız kalmıştır. Çatısı çöken konağın onarımı yapılmamış ve yağın yağmurlar neticesinde merdivenleri çürümüştür.¹⁶⁶

Konağın müştereklerinden Nadir Nadi ve Berin Nadi hisselerini Cumhuriyet Vakfına bağışlamıştır. Konağın birden çok müştereginin olması sebebiyle ödenen kira az bulunmuş, Cumhuriyet Gazetesinden 100 bin dolar aylık kira ücreti istenmiştir.

¹⁶² Yalvaç, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihi Kentsel Çevrede Mekânlar Üzerinden Bir Semt Okuması: Çağaloğlu Semt Örneği*, s. 92.

¹⁶³ Mustafa Arıkan, "Cumhuriyet Gazetesi", *Atatürk Ansiklopedisi*, (Erişim: 10 Ağustos 2024).

¹⁶⁴ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), (30-18-1-1) Kutu: 10-Gömlük: 38-Sıra: 20 (10-38-20), Tarih: 10 Ağustos 1924.

¹⁶⁵ Yalvaç, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihi Kentsel Çevrede Mekânlar Üzerinden Bir Semt Okuması: Çağaloğlu Semt Örneği*, s. 93.

¹⁶⁶ T24, "İttihat ve Terakki'nin Genel Merkezi Olan, Cumhuriyet Gazetesinin İlk Evi Pembe Konak'ın Yerinde Artık Otopark Var", (Erişim: 14 Ağustos 2024).

Cumhuriyet Gazetesi bu kirayı ödeyecek gücü olmadığını belirterek 2005 yılında Şişli’de yeni bir binaya taşınıp yayın hayatına burada devam etmiştir.¹⁶⁷

Konak 1970 ve 1980’li yıllar arasında Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından koruma altına alınmak istenmiştir. Nadi ailesi bu talebe olumlu cevap vermemiştir. Konak aslında tarihi eser statüsünde değerlendiriliyor olsa da koruma altına alınamamıştır. Anıtlar Kurulu konağı restore etmek için mülk sahiplerine yazı göndermiş olsa da konak sahipleri buna yaklaşmamış ve konak restore edilememiştir.¹⁶⁸

Konak yıkık dökük harabe bir halde 2019 yılına kadar ayakta kalmayı başarmıştır. Fakat daha fazla dayanamayan konak etrafına tehlike saçtığı gerekçesiyle kontrollü bir biçimde yıkılmıştır. Konak yıkılmadan yedi sene önce İpekyolu Kuyumculuk Şirketi sahibi Gaziantep’li iş adamı İbrahim Kaygısız tarafından 11 milyon dolara satın alınmıştır. Gereken izinlerin çıkmaması gerekçesi ile restore edilememiştir. Kaygısız, Radikal Gazetesine verdiği röportajda konağın akıbetini şöyle açıklamıştır:

“O zaman Uşaklıgil Ailesi ve Cumhuriyet Gazetesi Vakfı ile uzun süren görüşmelerimiz oldu. Burayı ruhuna uygun bir şekilde yapacağız.

Malzeme toplamaya başladık. Gerek aile ile gerek aile dostları ve gerekse geçmişte orada çalışmış insanlarla görüşmeye başladık. Ellerin de orayla ilgili bilgi belge, resim, malzeme olanları arıyoruz. Alt katta bir galeri yapacağız. Galeride kimler tarafından hangi kalem kullanılmış, okka divit mi kullanılmış, hangi masada, sandalyede oturmuş bunları araştırıp, sergileyeceğiz.

Sıradan biri olsa ve tarihi silip atsaydı daha mı iyi olurdu. Ne adı, ne sanı kalırdı. Yatırım bittiğinde bir bölüm yapacağım. Yazarçizerlere hafta sonları benim misafirimsiniz, diyeceğim. Belki Babıâli toplantıları, sohbetler düzenleyeceğim. Gençler de gelsin, üstatlarla oturup sohbet etsinler. Hayalimiz geniş”¹⁶⁹

¹⁶⁷ T24, “İttihat ve Terakki’nin Genel Merkezi Olan, Cumhuriyet Gazetesinin İlk Evi Pembe Konak’ın Yerinde Artık Otopark Var”, (Erişim, 16 Ağustos 2024)

¹⁶⁸ Blog Bisav, “Osmanlı ve Cumhuriyet İstanbul’unda Bir Hafıza Mekânı: Kırmızı Konak” (Erişim: 15 Ağustos 2024).

¹⁶⁹ Cihat Arpacık, “Bir Dönem Osmanlı’nın Yönetildiği Pembe Konak’tan Geriye Hiçbir şey Kalmadı: Bina Bürokrasi Yüzünden Mi Yıkıldı.” *Independent Turkish* (Erişim: 16 Ağustos 2024).

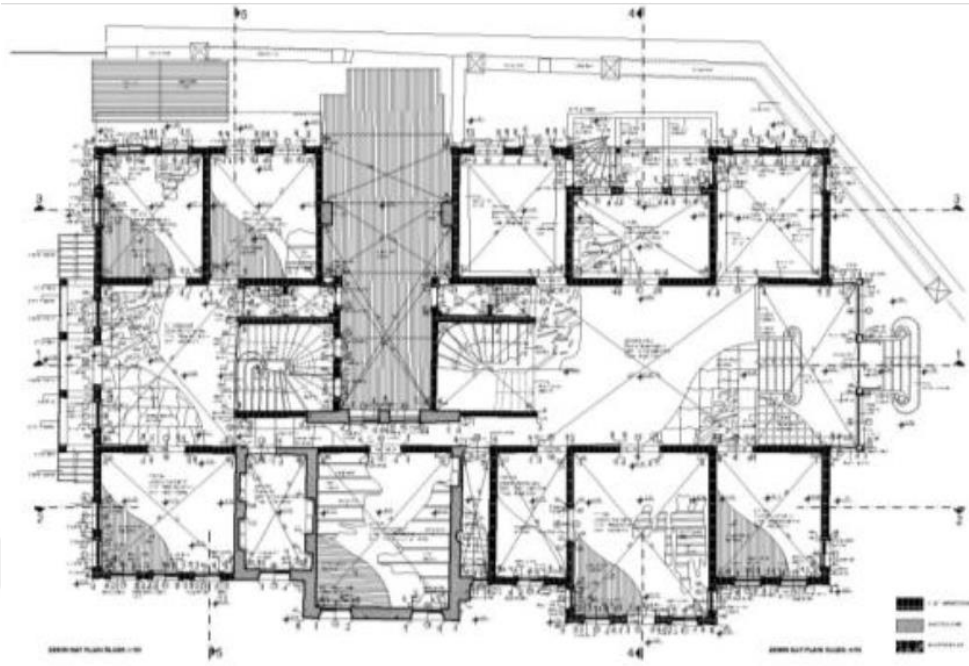
2.5. KIZIL KONAK'IN MEVCUT KONUMU ve MİMARİ ÖZELLİKLERİ

İstanbul İli Fatih İlçesi'nin Cağaloğlu Mahallesi'nde, İstanbul Erkek Lisesinin güney batısında Türk Ocağı Caddesi ile Sultan Mektebi Sokağı'nın kesiştiği alanda 321 ada, 44 parselde bulunan yapı uzun yıllar harabe bir halde kaderine terk edilmiş, 2019 yılında Koruma Bölge Kurulu gözetiminde yıktırılmıştır. Günümüzde konağın bulunduğu alan otopark olarak kullanılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 6: Konağın konumu (Google earth – Erişim tarihi: 10.09.2024)

Geçmişte Kırmızı Köşk ve Pembe Köşk gibi değişik isimlerle anılan konak 2012 yılında bir şirket tarafından satın alınarak projelendirilmiştir. Ancak Kurul onayından henüz geçmemiş olduğu için herhangi bir işlem yapılamamıştır. Restorasyon projesi için hazırlanan ve internet üzerinden eriştiğimiz giriş kat planı ile eski fotoğraflardan yola çıkarak yapıyla ilgili bilgi sahibi olunabilmektedir (Şekil 2-3).

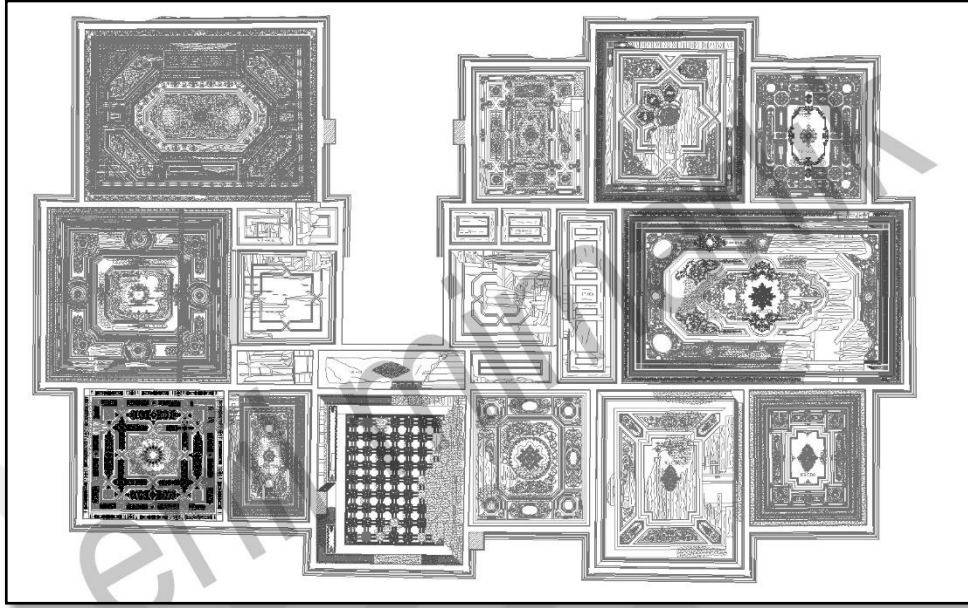
Şekil 7: Zemin Kat Döşeme Planı¹⁷⁰

Çizimden yapının doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olduğu anlaşılmaktadır. Yapının, cephe çizimlerinden ve fotoğraflardan doğu kısımda kalan selamlık bölümünün bodrum kat üzerine üç katlı, batı tarafta yer alan haremlik bölümünün ise bodrum üzeri iki katlı olduğu anlaşılmaktadır. Selamlık bölümüne yapının doğu ve güney cephelerde yer alan iki kapıdan giriş sağlanmaktadır.

Türk ev mimarisi içerisinde iç sofalı plan tipi içerisinde değerlendirilen konağın zemin katı doğu-batı doğrultusundaki orta sofanın kuzey ve güneyine sıralanan odalardan ibarettir. Türk ev mimarisinin genel uygulamalarına paralel bir şekilde konağın giriş katı mutfak, kiler vb. hazırlık mekânları ile ıslak zeminli mekânlardan oluşmaktadır. Doğü cepheden dışarıya çıkıntı yapan sofanın batısına konumlandırılmış merdivenle üst katlara çıkış sağlanmaktadır. Esas yaşam alanı olarak kullanılan birinci katın tavan süslemelerinden hareketle önemli misafirlerin burada ağırlandığı söylenebilir.

Selamlık bölümünde sofanın etrafına yerleştirilmiş altı oda birbirinden farklı desen özelliklerine sahip ahşap tavanlara ve duvar resimlerine sahiptir. Tavanlarda geometrik ve bitkisel süslemelerin aynı kompozisyonlar içerisinde kullanıldığı görülmektedir.

¹⁷⁰ <https://www.ehilmimarlik.com/pembe-kosk-2013-2014>

Şekil 8: Tavan çizimleri¹⁷¹

Haremlük bölümüne yapının batı cephesinin orta aksına yerleştirilmiş çift kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir. Girişin üst katı sokağa çıkma yapmakta olup, bu çıkma dört ahşap direk ile desteklenmekte ve giriş kapısına da bir sundurma oluşturmaktadır. Selamlık bölümümde olduğu gibi haremlük bölümü de iç sofalı plan tipine sahip olup, giriş katı hazırlık mekânlarını üst katlar ise asıl yaşam alanlarını oluşturmaktadır. Selamlık bölümünde olduğu gibi haremlük bölümünde yer alan odaların duvarlarında ve tavanlarda ahşap ve kalemişi süslemeler dikkat çekmektedir.

Yapının pencere açıklıklarına baktığımızda cepheden dışarıya çıkma yapan kısımlarda yuvarlak kemerle sonlanan giyotin pencere diğer kısımlarda ise düşey dikdörtgen şeklinde ahşap giyotin pencereler yer almaktadır (Şekil 4-5).

¹⁷¹ <https://www.ehilmimarlik.com/pembe-kosk-2013-2014>

Şekil 9: Güney cepheden görünüş¹⁷²

Şekil 10: Güney ve doğu cepheden Görünüş

¹⁷² <https://www.ehilmimarlik.com/pembe-kosk-2013-2014>

Şekil 11: Kuzey cepheden görünüş¹⁷³

Şekil 12: Doğu cepheden görünüş¹⁷⁴

Yapının üst örtüsünün çizimlerden görüldüğü kadarıyla ahşap kırma çatı ile örtülü olduğu ve üzerinin kiremitle kaplandığı anlaşılmaktadır (Şekil 6).

¹⁷³ <https://www.ehilmimarlik.com/pembe-kosk-2013-2014>

¹⁷⁴ <https://www.ehilmimarlik.com/pembe-kosk-2013-2014>

Şekil 13: Batı cephe çizimi¹⁷⁵

¹⁷⁵ <https://www.ehilmimarlik.com/pembe-kosk-2013-2014>

BÖLÜM 3: KIZIL KONAK'IN 1917-1918 RESTORASYON SÜRECİ

Konak Münif Paşa ve İttihat Terakki Cemiyeti'nin kullandığı yıllar arasında bir hayli yıpranmış ve restorasyona ihtiyaç doğmuştur. Konak, ayrıca, 31 Mart Olay'ında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezi olması sebebiyle İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne tepki gösterenler tarafından yağmalanmış ve önemli oranda tahribe uğramıştır.¹⁷⁶ Bu nedenlerle İttihat ve Terakki Cemiyeti 1917-1918 yılları arasında restore çalışmalarına başlamış ve konak yaklaşık bir yıllık restore süreci geçirmiştir. Konakta ilk çalışma 31 Kanunuevvel 1332 (13 Ocak 1917) tarihinde başlamıştır. Restorasyonda ilk olarak duvarcı, dülger ve rençberler görev almıştır.¹⁷⁷ Konağın restorasyonu aşağıda yaklaşık üç aylık periyodlarda ele alınmaya çalışılmıştır.

3.1 31 KANUNUEVVEL 1332 (13 OCAK 1917)-31 MART 1333 (31 MART 1917) ARASI SÜREN ÇALIŞMALAR

3.1.i. 31 Kanunuevvel (13 Ocak) ve 27 Kanunusani 1332 (9 Şubat 1917) Tarihleri Arasındaki Çalışmalar

Kızıl Konak'ın restorasyonu ile ilgili ilk belge 31 Kanunuevvel (13 Ocak) ve 6 Kanunusani (19 Ocak) 1332 (1917) tarihleri arasında çalıştırılan amelenin çalışma pusulasıdır. Bu çalışma pusulasında amelelerin isimleri, zanaatları, çalıştıkları günler, aldıkları ücretlere yer verilmiştir (Bkz. Tablo 2). Bu pusuladan elde edilen bilgilere göre Duvarcılarının günlük yevmiyeleri 28 kuruş olup en yüksek yevmiyeyi duvarcılar almıştır. Dülgerler, duvarcılarının ardından en çok yevmiye alan ikinci meslek grubu olmuştur. Onlar da günlüğü 27 kuruştan çalışmışlardır. Dülgerlerle aynı yevmiye üzerinden çalışan ırgatbaşı restorede çalışan rençberlerden sorumlu kişi olarak öne çıkmaktadır. Rençberlerin yevmiyeleri değişkenlik göstermiş olmakla birlikte 15-16 kuruş seviyelerinde yevmiyeleri olmuştur. Restorasyonun ilk başlarında işçilerin Cumartesi, Pazar ve Pazartesi genel olarak çalışmadığı görülmektedir. Ustaların

¹⁷⁶ Olayların durulmasından ve Kızıl Konağın yağmalanmasından sonra hummalı bir çalışma yürütülmüş ve yağmalayanlar teker teker tespit edilmiş cezalandırılmıştır. Konağın yağmalanması ve yağmacılar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası, Dosya No: 3594, Gömlek No: 269548 (3594-269548), Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Zabtiye, Dosya No: 405, Gömlek No: 63, 74, 85.

¹⁷⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti (ML.EEM.), Dosya No: 1254- Gömlek No: 20 (1254-20), Belge. 1. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti 1254-20 nolu dosyada toplam 533 görüntü vardır. Bu görüntülerdeki 277 belge İttihat ve Terakki Kulübü Merkez-i Umumi Binası'nın tamir, tefriş, inşaat malzemeleri, nakliye, yemek ve işçi ücretlerinin ödendiğine dair makbuz, cetvel ve pusulaları içermektedir. Bu çalışmanın arşiv belgeleri bu dosyadan temin edilmiştir. Dosya içerisinde yer alan belgelerin sıra numarası belge no olarak belirtilmiştir.

çalışmadığı günlerde emekçiler (rençberler) de çalışmamıştır. Ustalık gerektiren işleri yapan (Duvarcılar, Dülger) zanaatkârlar genelde Rum ahaliden oluşurken ırgatbaşı, rençber gibi emekçi kesim Müslüman ahaliden oluşmaktadır. Restorasyon işlemleri İstanbul Evkaf Baş Mimarı'nın önderliğinde başlamış ve ilk mührü kendisi atmıştır. (Bkz. Tablo-2).¹⁷⁸

Tablo 2. Kızıl Konak Tamiratında 31 Kanunuevvel ve 6 Kanunusani Tarihleri Arasında İstihdam Olunan Âmelinin Çalışma Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yekûn	Yevmiye Adedi	Kânun-ı Evvel ve Sâni (1)332							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
Guruş	Para			Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
112		28	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Nikoli İstadi
84		28	3	X	X	X	✓	✓	✓	X	Duvarcı	Andorya Mistakim
54		27	2	X	X	X	X	✓	✓	X	Dülger	Dimitri Apro
108		27	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	İrgât Baş	Mehmed İbrahim
64		16	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Fetullah Abdurrahman
68		17	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Abdurrahman Mehmed
64		16	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
39		13	3	X	X	X	✓	✓	✓	X	Rençber	Yusuf Osman
60		15	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed Aziz
30		15	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Rençber	Halid Rüstem
30		15	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Rençber	Kamil Abdullah
30		15	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Rençber	Yusuf Hüseyin

3 Kanun-i Sani 1332 (16 Ocak 1332) tarihinde düzenlenmiş elektrik tesisatı işleri ile ilgili bir fatura bulunmaktadır. *İsmail Hakkı ve Şürekası* tarafından düzenlenen fatura usta yevmiyeleri ile 16 kalemden oluşmaktadır. Bu şirketten bakır tel, boru, dirsek, tıpa, kroşe, buvat, bergman, bergman-ı kebir gibi malzemeler alınmıştır. Bu faturada alınan malzemelerin kutu veya paket olarak değil adet olarak alındığı görülmektedir. İhtiyaca göre alım yapılmıştır. 3 Kanun-i Sani 1332 de düzenlenen bu

¹⁷⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/1. İnşaatın başlangıç aşamasındaki ilk restorasyon işlemleri bir hafta sürmüş ve işçi yevmiyelerinin Merkez-i Umumi'ye toplam maaliyeti 793 kuruş olmuştur. İşin bitmesinden bir gün sonra yevmiyelerin ödenmesi için İstanbul Evkaf Baş Mimarı tarafından onay verilmiş ve ödemeler yapılmıştır.

faturanın restorasyona maaliyeti 2424 kuruş olmuştur ve 14 Kanunusani 1332 (27 Ocak 1917) tarihinde ödenmiştir.¹⁷⁹

5 Kanunusani 1332 (18 Ocak 1917) tarihinde inşaat işlerine kaloriferciler devam etmiş, kaloriferlerin tamiratında siyah sac, soda, kürek, harç, hammaliye gibi masraflar meydana gelmiş ve ödemesi aynı gün yapılmıştır.¹⁸⁰ Malzemelerin alındığı aynı gün Galata'da Kaloriferci Ustası olan Arşak konağa gelerek kaloriferin tamiratını gerçekleştirmiş ve ücretini almıştır. Malzemeler ve işçilik toplamda 3662 kuruş tutmuş ve gereken para Merkez-i Umumi veznesinden ödenmiştir.¹⁸¹

7 Kanunusani 1332 (20 Ocak 1917) tarihinden 13 Kanunusani 1332 (26 Ocak 1917) tarihine kadar konağın duvar ve çeşitli ahşap işleri yapılmıştır. Söz konusu haftadaki çalışmalar sürecinde işçi sayısı artmıştır. Bir önceki duvarcılar ve dülgerler çalışmaya devam ederken ek olarak başka ustalar da gelmiştir. Dülgerler ve duvarcılar genel olarak günlük 28 kuruş olarak aynı ücreti alırken yalnız dülger Andon Vasili 35 kuruş almıştır. İşçilerin bir haftalık çalışmalarının bitmesi sonucu 14 Kanunu sani 1332 (27 Ocak 1917) günü 1136 kuruşun ödenmesi için Merkez-i Umumi veznesine gerekli emir gönderilmiştir. Dülger ve duvarcılar Rum, rençberler Müslüman ahaliden seçilmiştir. Rençberler genel olarak haftanın her günü çalışmış; duvarcı ve dülgerlerin bir kısmı Çarşamba, Perşembe ve Cuma günleri çalışmıştır.¹⁸²

16 Kanunusani 1332 (29 Ocak 1917) tarihinde konaktaki musluklar tamir edilmeye başlanmıştır. Musluk tamiri için iki adet tapa alınmış 240 kuruşluk masraf çıkmıştır. 240 kuruş İstanbul Evkaf İnşaat ve Tamirat Veznesi tarafından ödenmiştir.¹⁸³

19 Kanunusani 1332 (1 Şubat 1917) tarihinde konak tamirâtı için 30 çuval kireç alınmıştır. Kirecin her çuvalı için 22 kuruş ödenmiştir. Toplam 660 kuruş kireç teslim alındıktan hemen sonra ödenmiştir. Belgenin altında Mutemed Yusuf isimli görevlinin mührü bulunmaktadır.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/16.

¹⁸⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/2.

¹⁸¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/3.

¹⁸² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/4.

¹⁸³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/5.

¹⁸⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/6.

21 Kanunusani 1332 (3 Şubat 1917) tarihinde yapılan işlemlerde kanatların tamir edildiğinden bahsedilmektedir. Kanatların konaktaki panjurlara ait olduğu düşünülmektedir. Gelen malzemelerin konak tamirâtı için uygun olduğu kesinleştikten sonra ödemesi gerçekleşmiştir. Toplamda 200 kuruş ödenmiştir.¹⁸⁵

21 Kanunusani 1332 (3 Şubat 1917) tarihinde konakta kullanılmak üzere mermer siparişi verilmiştir. Mermerlerin birimi 75 kuruştan olmak üzere 50 tane alınmıştır. 3800 kuruş Merkez-i Umumi idaresi tarafından mermerciye ödenmiştir. Mermerler iki seferde konağa taşınmıştır. Arabalara her sefer için 25 kuruş olmak üzere 50 kuruş ödenmiştir.¹⁸⁶

Mermerlerin gelmesini müteakiben 21 Kanunusani 1332 (3 Şubat 1917) tarihinde duvarcılar, dülgerler, taşçılar, rençberler tekrar konağa gelerek bir hafta boyunca tamirata devam etmişlerdir. Bu tarihteki restorasyon işlemlerinde konakta çalışan işçilerin (rençber) çoğu cuma günü çalışmamıştır. Taşçılar Çarşamba, Perşembe, Cuma günleri çalışmıştır. Çalışan iki duvarcının birisi tüm günler gelirken diğer duvarcı Aleks Cumartesi, Pazar, Pazartesi çalışmıştır. Taşçı ustalarının yevmiyeleri duvarcılara yakın durumda seyrederken günlük yevmiyeleri ortalama 26,5 kuruştan hesaplanmıştır. 27 Kanunusani 1332 (9 Şubat 1917) günü biten işlerinin akabinde üç gün sonra ücretleri ödenmiştir. Toplamda 2170 kuruş Merkez-i Umumi veznedarı Mutemed Yusuf tarafından işçilere tevdi edilmiştir.¹⁸⁷

3.1.ii. 2 Şubat 1332 (15 Ocak 1917) ve 15 Şubat 1332 (28 Şubat 1917) Tarihleri Arasındaki Çalışmalar

2 Şubat 1332 (15 Şubat 1917) tarihinde konakta parke tamirâtı işlemleri yapılmıştır. Yapılan işler içim parkeci ustalarına 500 kuruş ödenmiştir. Ustalar ücretlerini Merkez-i Umumi veznesinden almışlardır.¹⁸⁸

28 Kanunusani 1332 (10 Şubat 1917) ve 3 Şubat 1332 (16 Şubat 1917) tarihleri arasında restorasyon sürecinde bir haftalık taş ve ahşap işi olmuştur. Bir haftalık süren işte rençber sayısının fazla olması inşatta işçilik gerektiren işten çok güç gerektiren işlerin yapıldığını göstermektedir. Ahşap işi ile uğraşan dülgerler sadece kendileri

¹⁸⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/7.

¹⁸⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/8.

¹⁸⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/9.

¹⁸⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/10.

gelmemiş; çıraklarını da getirmişlerdir. Dülger çıraklarının dülgerler kadar yevmiye alması dikkat çekmiştir. Dülgerler ortalama 28 kuruş yevmiye alırken üç çıraktan birisi 35 kuruş, birisi dülgerlerle beraber 28 kuruş, birisi ise 18 kuruş yevmiye almıştır. Dülgerler Çarşamba, Perşembe ve Cuma günleri ağırlıklı olarak çalışmıştır. Dülgerlerle beraber inşaata gelen taşçılar, Cuma günü gelmeyen birisi hariç, her gün çalışmış olup ortalama 26,5 kuruş yevmiye almışlardır. Dülger ve taşçı ustalar Rum ahaliden oluşmuş rençberler ise Müslüman ahaliden oluşmuştur. Rençberlerin (bazıları hariç) her gün işe geldiği görülmektedir. Bütün yapılan işler sonucunda işçilerin yevmiyeleri toplam 2364 kuruş olarak hesaplanmış; Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir.¹⁸⁹

7 Kanunusani 1332 (20 Ocak 1917) tarihinde istemi yapılmış 5 Şubat 1332 (18 Şubat 1917) tarihinde kesilmiş olan bir faturaya göre konak için kalay satın alınmıştır. Kalayın nerede ne amaçla kullanıldığına dair bir bilgi bulunamamıştır. Alınan kalay için toplam 150 kuruş ücret ödenmiştir. Kalay, *Karnik Değirmenciyan* isimli tüccardan satın alınmıştır. Dükkân İstanbul Merkez’de kerestecilerin bulunduğu kısımda 541-507 numarada bulunmaktadır.¹⁹⁰

11 Şubat 1332 (24 Şubat 1917) tarihinde düzenlenen bir belgeye göre daha sonra yapılacak iş için bir ustaya 3000 kuruş ödeme yapılmıştır.¹⁹¹

4-10 Şubat 1332 (17-23 Şubat 1917) tarihleri arasında restorasyonda duvarcı ve dülgerlerin inşaat alanında çalıştığı görülmektedir. Rençber sayısındaki fazlalık işin ağır olduğunu göstermektedir. Rum ahaliden olan duvarcılar Cuma günü çalışmamışlardır. Dülgerleri biri iki, diğerleri dört ya da yedi gün çalışmıştır. Rençberlerin yevmiyeleri yaptıkları işe ve geldikleri güne göre belirlenmiştir. Rençber Halil Kasım, bir gün çalışıp 10 kuruş yevmiye alırken Rençber Sadullah yedi gün çalışarak 140 kuruş yevmiye almıştır. Rençber Halid Rüstem ise yedi gün çalışarak 105 kuruş kazanmıştır. Rençberlerin kazançlarındaki farklılığın sebebini ortaya koyacak verilere belgelerden

¹⁸⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/11.

¹⁹⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/121. 122. Belge de 121. Belgede istenilen malzemenin istem kağıdı bulunmaktadır. Belgeler sıra sıra gider iken Haziran ayı belgeleri içerisinde Kanunusani ve Şubat 1332 tarihine ait belgelerde bulunmuştur.

¹⁹¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/12.

ulaşmak imkânsızdır. Şurası muhakkaktır ki her birinin iş yükü ve yeteneği farklı olmalıdır.¹⁹²

4 Şubat 1332 (17 Şubat 1917) tarihinde kesilen bir fatura bulunmaktadır. Faturayı kesen şirketin ismi *İsmail Hakkı ve Şürekâsı* olarak kayda geçmiştir. Mühendislik ve mimarlık şirketi olan İsmail Hakkı ve Şürekâsının kestikleri faturadan elektrik işleri ile de uğraştıkları anlaşılmaktadır. Şirket merkezinin Galata'da Arslan Han 4 Numara olduğu yazmaktadır. Restorasyon işlerinde elektrik işlerinin yapımını üstlenen şirket usta teminini de kendisi yapmıştır. Şirket, bir ustabaşı, iki usta, iki çırağı restorasyona göndermiştir. Ustabaşı 70 kuruş, ustalar 30 kuruş, çıraklar 15 kuruş yevmiyeden çalışmışlardır. Elektrik tesisatının tamiratı için malzeme temini de bu şirketten yapılmıştır. Ustaların yevmiyeleri ve malzemelerin toplam masrafı 3838 kuruş tutmuştur. Bu tutara ek olarak %10 “masarif-i umumiye ve ticaret” ismi ile bir kalem daha eklenmiş ve toplam tutar 4221 kuruş olarak belirlenmiş ve Merkez-i Umumi tarafından onaylanmıştır. 12 Şubat 1332 (25 Şubat 1917) günü ödenmesi için gereken emir verilmiştir.¹⁹³

Kızıl Konağın önemli bir bina olması önemli misafirlerin gelmesi veya önemli konuların görüşülmesi sebebiyle sürekli kullanılan kapı kilitlerinin yıpranmasından dolayı kapı kilitlerinin değiştirilmesi uygun görülmüştür. Tamir olacak kapılar ve kilitleri tamir edilmiştir. Nikel malzemeden üretilen anahtarlar, kapı kilitleri, duvar çivileri, kapı topu gibi malzemeler alınmıştır. Bu malzemelerin toplam maaliyeti 1204 kuruş tutmuştur. Tamir işini yapan kişi veya şirket hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁹⁴

Restorasyon sırasında konakta bir bekçinin istihdam edildiği de ödeme makbuzlarından anlaşılmaktadır. Makbuzda Bekçi Kamil'in 15 günlük alacağı olan 214 kuruş 15 Şubat 1332 (28 Şubat 1917) tarihinde ödendiği kayıt altına alınmıştır.¹⁹⁵

¹⁹² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/14.

¹⁹³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/15.

¹⁹⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/17.

¹⁹⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/18.

3.1.iii. 2 Mart 1333 (2 Mart 1917) ve 26 Mart 1333 (26 Mart 1917) Tarihleri Arasındaki Çalışmalar

Rumi takvime göre yeni yılın (Mart 1333) başlarında konakta cam yenileme işlemleri başlanmıştır. Ölçüleri alınan camlar yerinden sökülerek yenileri ile değiştirilmiştir. Konakta eskiyen aynaların da değişimi yapılmıştır. Aynalar kenarlı ayna olarak kayda geçerken camlar *kristal* ya da *çinbikli* cam olarak kayda geçmiştir. İşlemi yapan kişiler camların sökülmesi ve temizleme işlemlerini de yapmışlardır. Bu işlemin Merkez-i Umumi'ye maaliyeti 2815 kuruş olmuştur. 4 Mart 1333 (4 Mart 1917) tarihinde ödemesi yapılmıştır.¹⁹⁶

Konakta cam işleri yanında elektrik işleri de devam etmiştir. *İsmail Hakkı ve Şürekâsı* tarafından düzenlenen faturada önceki belgelere göre usta ve malzeme sayısının arttığı görülmektedir. Bir ustabaşı, üç usta ve üç çırak elektrik tesisatının yenilenmesinde çalışırken 23 kalem malzeme alınmıştır. Bu malzemeler arasında dirsek, boru, T, kroşe, vida, izole bant, çivi, iplik, alçı, kalay, endrotör kristal, priz kristal, komünatör kristal, zil, kablo numaratorü, tel, siyah izoleli tel, çift kordon tel bulunmaktadır. Malzemeler bu sefer adet olarak değil toplu şekilde alınmıştır. Ustalar ve çırakları 12 gün çalışmışlardır. Bu işlemler toplam 15386 kuruş tutmuştur. Merkez-i Umumi Veznesi tarafından 4 Mart 1333 (4 Mart 1917) tarihinde ödenmesi için gerekli emirler verilmiştir.¹⁹⁷

11 Şubat 1332-2 Mart 1332 (24 Şubat 1917-2 Mart 1333) tarihleri arasında konakta taş, duvar, ahşap ve su işleri üzerine restore işlemleri yapılmıştır (Bkz. Tablo 3). Çalışan usta sayısının rençber sayısından fazla olması bu aralıktaki tamiratta çoğunluklar ince işçilik gerektiren işler yapılmıştır. Dülger, duvarcı, taşçı, sebilci ve tekneci ustalarının yevmiyeleri birbirlerine yakın düzeyde seyretmiştir. Ortalama yevmiye 27-28 kuruş seviyelerinde olmuştur. En yüksek yevmiyeyi 35 kuruş ile Dülger Andon Vasil almıştır. Bu bir haftalık restore işlemlerinde çalışan ustaların yevmiye giderleri 2935 kuruş olmakla, 5 Mart 1333 (5 Mart 1917) tarihinde ödenmesi için emir verilmiştir. (Bkz. Tablo-3).¹⁹⁸

¹⁹⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/19.

¹⁹⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/20.

¹⁹⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/21.

Tablo 3. 11 Şubat 1332-2 Mart 1332 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	11 Şubat 1332'den 2 Mart 1332'ye kadar.							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		11	12	13	14	15	1	2		
32		16	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
14		14	1	X	X	X	X	X	X	✓	Rençber	Halid Davud
60		15	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
112		28	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Sebilci	Apostol Yorgi
112		28	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Sebilci	Apostol Suva
112		28	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Sebilci	Yanni Mihail
84		28	3	✓	✓	✓	X	X	X	X	Sebilci	Serkim Apostol
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Apostol Korki
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Yorgi Parabet
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	İstapo Penayot
168		28	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Apro Kosti
110		20	5/5	✓	✓	✓	✓	✓	✓/2	X	Dülger	Diyonni İbya
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Toma Bagule
175		35	5	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	Dülger	Andon Vasil
189		27	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Perdor Maçık Tıvas
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Yanni İspod
126		28	4/2	X	X	✓	✓	✓	✓	✓/2	Taşçı	İspiro Gabriel
140		28	5	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	Taşçı	Diyonni Penayot
120		30	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Taşçı	Matul Yanni
112		28	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Taşçı	Areşti Nikola
90		30	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
67		27	2/2	X	X	X	X	/2	✓	✓	Taşçı	Françis Kuzma
54		27	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Taşçı	Kâzım Mustafa
54		27	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Taşçı	Halil Mehmed
24		24	1	X	X	X	X	X	✓	X	Taşçı	İsmail Mehmed
140		28	5	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	Tekneci	Niko Nikola
2935												

5 Mart 1333 (1917) tarihinde konak içerisinde yıpranmış durumdaki mermerlerin tamiri için yeni mermerler ve mermer işleri için tomruklar alınmıştır. Mermerlerin nakliye ücretleri gibi ücretlerin tamamı faturalandırılmıştır.¹⁹⁹ Mermerler Cibali'de Mermer tüccarı İbrahim'den alınmıştır.²⁰⁰ Bu süreçte inşaatta biriken molozların taşınması için işçiler tutulmuştur.²⁰¹ İşçiler inşaattan çıkarılması gereken

¹⁹⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/22.

²⁰⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/23.

²⁰¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/24.

molozları çıkarmıştır. Değişen kaloriferlerin ücretleri yine bu süreçte ödenmiştir.²⁰² Molozları taşıyan arabacıların ücretleri de verilmiştir.²⁰³

3-9 Mart 1333 (1917) tarihlerinde inşaatta taşçılar, duvarcılar, dülgerler ve bir tenekeci işlerine devam etmiştir (Bkz. Tablo 4). Taşçı sayısının diğer ustalardan fazla olması alınan mermerlerin döşendiğini göstermektedir. Ustaların yanı sıra çok sayıda rençber de bu hafta inşaatta görev almıştır. Taşçı ustası Marko Dimitri 45 kuruşla en çok yevmiyeyi alan usta konumunda olmuştur. Diğer dülger, taşçı, duvarcı yevmiyeleri ise 28-35 kuruş aralığında seyretmiştir. (Bkz. Tablo-4).²⁰⁴

Tablo 4. 3-9 Mart 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekün	Guruş	Para	Guruş	Yevmiye Adedi	Mart 1333							Zanaatı	Âmenin Esâmisi
					Cumartes	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamb	Perşembe	Cuma		
					3	4	5	6	7	8	9		
196			28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmed İbrahim
126			18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Fetullah Abdurrahman
85			17	5	✓	✓	X	X	✓	✓	✓	Rençber	Abdurrahman Mehmed
105			15	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Resul Yusuf
140			20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Sadullah Hasan
105			15	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halit Rüstem
105			15	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Osman Sadullah
96			16	6	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hüseyin Celal
78			13	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Yusuf Osman
105			15	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed Aziz
80			16	5	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	Rençber	Mecid İbrahim
56			14	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Rençber	Haild Davud
52			15	3/2	✓	/2	✓	✓	X	X	X	Rençber	İbrahim Rüstem
75			15	5	✓	✓	X	X	✓	✓	✓	Rençber	Ali Mahmud
126			18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Apostol Kostaki
36			18	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Rençber	Yanni Apro
15			15	1	X	X	X	✓	X	X	X	Rençber	Ahmed Hasan
168			28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Apro Kosti
168			28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Yorgi Parabet
168			28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	İstapo Penayot
50			20	2,5	✓	X	/2	✓	X	X	X	Dülger	Diyones İlya
245			35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Arslan Harlambo
56			28	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Duvarcı	Toma Nikola
310			45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Marko Dimitri
196			28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Gabril
Yekünü 2948													

²⁰² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/25.

²⁰³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/26.

²⁰⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/28.

196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Diyonnis Yanot
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Martul Yanni
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apostol Nikola
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
28"		28	1	✓	X	X	X	X	X	X	X	Taşçı	Françis Kozma
108		27	4	✓	✓	✓	X	✓	X	X	X	Taşçı	Kazım Mustafa
189		27	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Halid Mecid
168		24	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	İsmail bin Mehmed
189		27	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Pero Roman Vasil
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Sadullah Numan
189		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Ali Yusuf
90		15	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Taşçı	(okunmuyor) Kamil
81		27	3	✓	✓	✓	X	X	X	X	X	Taşçı	Mehmed Ali
54		27	2	✓	✓	X	X	X	X	X	X	Taşçı	Mustafa Sadık
42		28	1,5	X	X	X	X	X	/2	✓	✓	Tenekeci	Niko Nikola
170		35	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Andon Vasil

İnşaatta 3-9 Mart 1333 (1917) tarihleri arasında çalışan usta ve işçilerin yevmiye ücretlerinin toplamı 5681 kuruş olmuştur ve ücretlerin 10 Mart 1333 (1917) tarihinde ödenmesi için gerekli emir Merkez-i Umumi merkezi tarafından verilmiştir.²⁰⁵

Konak tamiratında kullanılmak için beş ambar kum alınmıştır. Kumun hangi şirketten alındığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Kumun ambarı 50 kuruştan toplam maaliyeti 250 kuruş olmuştur. 17 Mart 1333 (1917) tarihinde kumun bedeli olan ücret ödenmiştir.²⁰⁶ Hemen akabinde konak için özel sipariş edilmiş milimetrik kesilmiş taşlar gelmiştir. Taşların nakliye ücreti dâhil toplam maaliyeti 4054 kuruş olarak faturalandırılmıştır. Taşların cinsleri belli olmamakla birlikte bir kısmının mermer olduğu belgede geçmektedir.²⁰⁷ Alınan kum bu taşların serilmesinde ve harç yapımında kullanılmış olmalıdır.

Konak tamiratında sıhhi tesisat çalışmaları da olmuştur. 20 Mart 1333 (1917) tarihinde Akribas Stepnian isimli şirket tarafından kesilen faturada musluk ve maymuncuk gibi eşyaların konak için satın alındığı belirtilmiştir. (Bkz. Tablo-5).²⁰⁸

Tablo 5. 20 Mart 1332 Akribas Stepnian Şirketinden Su Tesisatı İçin Alınan Malzemeler

Cinsi	Prix (Fiyat)	Piastres (Guruş)	Cent
Demir Maymuncuk Tulen 35	2,50	62,50	50
Nikel Kıyye 6	0,50	3	
Nikel Terkos İçme suyu Musluğu 12	44,00	132	

²⁰⁵ İnşaatı aynı ekip küçük değişiklikler ile aynı işin devamını 10-16 Mart 1333 (1917) tarihinde devam ettirmiştir. Çalışan işçi ve ücretleri büyük çoğunlukla aynıdır. Yalnız dülger ve taşçı sayısı artmış; rençber sayısı azalmıştır: 13 rençber, 8 dülger, 18 taşçı çalışmıştır. Bir haftalık işçi yevmiyelerinin Merkez-i Umumi'ye toplam maaliyeti 5337 kuruş olmuştur. Detaylı Bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/31.

²⁰⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/32.

²⁰⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/33.

²⁰⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/34.

Nikel Terkos İçme Suyu Musluğu 10	40,00	40	
Yekün	237,0	Guruş	

Bu şirketten alışverişlerle ilgili belgeler bir arada bulunmaktadır. Devam eden konak inşaatında daha önceden de Akribas Stepnian Şirketinden alışverişler yapılmıştır. 8 Şubat 1332 tarihinde bu şirketten alınan 12 kalem eşyanın toplam maaliyeti 987,50 kuruş olmuştur. Bu malzemeler cam ve çerçeve tamiratında kullanılmıştır. (Bkz. Tablo-6).²⁰⁹

Tablo 6. 8 Şubat 1332 Tarihinde Konak Tamirâtı İçin Alınan Malzemenin Fiyat Listesi

Cinsi	Adet/Miktar	Fiyat	Guruş
Kebir Pomel Menteşe ve vida tulen ve arzen	51	7	357
Kebir Çerçeve Gönyesi	120	1,25	150
Kebir Çerçeve Menteşesi ma vida	32	3,50	80
Çerçeve Halkası	39	1,00	39
Çerçeve Çengeli	51	1,75	89,50
Demir Vida	4 Kilo	22,00	88
Tel Çivi	250 Dirhem	40	25
Tutkal	200	40	20
Zımpara Kağıdı	12	1	12
Nikel Musluk Çarklı	3	35	105
İspanyolet	1		28
Mandal	9	0,50	4,50
Yekün	987,50	Guruş.	

24 Mart 1333 inşaat faaliyetleri içerisinde yıpranmış olan duvarların ve tavanların boyalarının yenilenme işlemleri devam etmiştir. Dış duvarların boyanması, tavanların tamir edilmesi, badana edilecek yerlerin badana edilmesi, yeni gelen kaloriferlerin boyanması gibi işlerin yapılması için malzeme tedarik edilmiştir. Duvar boyası, tavan tamirinin maliyeti, badana işlemleri, kalorifer boyası gibi kalemlerin toplam maaliyeti 47440 kuruş tutmuştur.²¹⁰

17-23 Mart 1333 (1917) tarihleri arasında konakta ahşap, taş, duvar işleri olmuştur (Bkz. Tablo 7). Bu tarihler arasında tamiratta çalışan usta ve rençber sayısının

²⁰⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/35. Konak tamirâtı için 16 Kanunusani 1332 (29 Ocak 1917) tarihinde gönderilen malzemelerin fiyatlarının da faturalandırılıp gönderilmesi için Akribas Stepnian şirketine bir yazı gönderilmiştir. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/36. 30 Kanunusani 1332 (12 Şubat 1917) tarihinde olan 9 kalem malzemenin Akribas Stepnian şirketine görevli olan Kivork Efendi'den konak için gönderilmesi talep edilmiştir. İstemi yapan kişi İstanbul Evkaf İnşaat Dairesi Baş Katibidir. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/37. 19 Kanunusani 1332 (1 Şubat 1917) tarihinde İstanbul Evkaf İnşaat Dairesi Başkatibi tarafından 10 kalem malzeme Akribas Stepnian şirketinden istenilmiştir. Fatura kesilmesi gerektiğine dair bir not düşülmüştür. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/38. Bu belge dizisinde Akribas Stepnian şirketinden Kanunusani 1332 (Ocak-Şubat 1917) tarihinde istenilen malzemeler belgelendirilmiştir. Malzemelerin geldiği tarih ve hangi bölümde kullanıldığına dair bilgi bulunmamaktadır.

²¹⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/39.

birbirine yakın olması işin yük ağırlığının fazla olduğuna işaret etmektedir. Tamiratın bu sürecinde konağa marangoz ve pervazcı da getirtilerek işçilik gerektiren ahşap işleri konakta yapılmıştır. Ustalar genel olarak 5-6 gün çalışırken rençberler çoğunlukla haftanın 7 günü çalışmıştır. Yevmiye konusunda en yüksek yevmiyeyi taşçı ustası olan Marko Dimitri almıştır. 45 kuruş günlük yevmiyeyle çalışmıştır. Diğer taşçı ustalarının yevmiye ortalamaları 29-32 kuruş arasında seyretmiştir. Marangoz ve dülger yevmiyeleri birbirlerine yakınlık göstermiş ve 28-30 kuruş aralığında olmuştur. Rençberler de ise en yüksek yevmiyeyi Irgatbaşı olan Mehmed İbrahim almıştır. Mehmed İbrahim 28 kuruş yevmiye alırken diğer rençberler 15-20 kuruş aralığında yevmiye almışlardır. (Bkz. Tablo-7).²¹¹

Tablo 7. 17-23 Mart 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konak Tamiratında İstihdam Olunan Amelenin Yevmiye Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Mart 1333							Zanaatı	Amelenin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		17	18	19	20	21	22	23		
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmed İbrahim
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Fetullah Abdurrahman
119		17	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Abdurrahman Mehmed
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Sadullah Hasan
90		15	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Halid Rüstem
105		15	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Osman Abdullah
112		16	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed Aziz
85		17	5	✓	✓	✓	✓	X	X	✓	Rençber	Mustafa Muvasi
112		16	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
75		15	5	✓	✓	✓	✓	X	X	✓	Rençber	Ali Mahmud
100		20	5	✓	✓	✓	✓	X	X	✓	Rençber	Diyomi İbya
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Apostol Kostaki
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Yorgi Parabet
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Apostol Penayot
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Apro Kosti
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Artin Nikoli
150		30	5	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	Marangoz	Vasil Estabo
168		28	6	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Toma Nikola
140		28	5	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	Dülger	Lefter Nikoli
315		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Marko Dimitri
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Gavril
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Diyonni Panabol
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Manul Yanni
182		28	6,5	✓	✓	✓	✓	✓	✓	/2	Taşçı	Arti Nikoli
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
174		29	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Taşçı	Halid Mehmed
208		32	6,5	✓	✓	✓	✓	✓	✓	/2	Taşçı	Sâdi Numan

²¹¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/40.

24		16	1,5	X	X	X	X	X	✓	/2	Taşçı	Bahri Kâmil
174		29	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	/2	Taşçı	Mustafa Sadık
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Manul Arteni
180		30	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Taşçı	Dimitri Yorgi
160		32	5	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	Taşçı	Yonba Yorgi
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Pervazcı	Rıza Emin
84		28	3	X	✓	✓	✓	X	X	X	Pervazcı	Yuvan Lefter
175		35	5	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	Dülger	Andon Vasil
Yekün		5578	Guruş									

Tamiratta çalışan işçilerin yevmiyelerinin Merkez-i Umumiye'ye toplam maaliyeti 5578 kuruş olmuştur. Yevmiyelerin 25 Mart 1333 (1917) tarihinde ödenmesi için Merkez-i Umumi tarafından gereken emir verilmiştir.²¹²

Tablo 7'de listelenen işçi grubu 24-30 Mart 1333 (1917) tarihleri arasında tekrar istihdam olunmuştur. Bu ekip bir önceki haftanın işi ile genel olarak aynı işleri yapmıştır. Tablo 7'de marangoz bulunurken bir sonraki belgedeki tabloda marangoz bulunmamaktadır. Marangoz işini 17-23 Mart 1333 (1917) tarihleri arasında bitirmiş olduğundan 24-30 Mart 1333 tarihli işçi pusulasında marangoz görülmemektedir. 24-30 Mart Tarihleri arasında çalışan işçilerin Merkez-i Umumiye'ye toplam maaliyeti 5108 kuruş olmuştur. Yevmiyelerin ödenmesi için gereken emir 31 Mart 1333 (1917) tarihinde verilmiştir.²¹³

26 Mart 1333 (1917) tarihinde kesilmiş olan bir faturaya göre Kızıl Konak'ta kullanılmak üzere özel bir mermer taşı kestirilmiştir. Özel olarak ölçüleri verilen Mermer taşı 720 kuruşa mal edilmiş ve satın alınmıştır.²¹⁴

3.2. NİSAN 1333 (1917)- HAZİRAN 1333 (1917) ARASI YAPILAN ÇALIŞMALAR

3.2.i. Nisan Ayı Çalışmaları

2 Nisan 1333 (1917) tarihinde kesilmiş olan bir faturaya göre Kızıl Konak'ın tuvaletleri Galata'da Parsih Cezayirliyan isimli bir kartonpiyer tüccarına tamir ettirilmiştir. Bu tamirat 400 kuruşa mal olmuştur.²¹⁵

2 Nisan 1333 (1917) tarihinde kesilmiş olan bir başka fatura Kızıl Konak tamirâtı için gerekli olan malzemelerin bedellerini göstermektedir. Bu malzemeler; kazma sapı, kalay, ispiroto, musluk, tuz ruhu, gaz tenekesi, şevaliye ve mumdur. Bu

²¹² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/40.

²¹³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/41.

²¹⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/43.

²¹⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/44.

giderlere ek olarak kilitler tamir ettirilmiştir. Alınan malzemeler ve kilit tamirâtı toplamda 630 kuruş tutmuştur.²¹⁶

2 Nisan 1333 (1917) tarihinde Kızıl Konak’a kireç satın alınmıştır. Alınan kirecin miktarı 60 kantardır. Bir kantar yaklaşık 56 kilogramdır.²¹⁷ 60 kantar kirecin her bir kantarı için 18 olmak üzere toplam 1080 kuruş ödenmiştir.²¹⁸

5 Nisan 1333 (1917) tarihinde Kızıl Konak’ın Avrupaî görüntüsünü kaybetmemesi için var olan panjurların bakım ve tamirâtı yapılmıştır. Panjurlar için yeni hatıllar kesilerek konağa getirtilmiştir. Konak restore edilirken estetik görüntüsünün korunmasının İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin yöneticileri tarafından dikkate alındığı görülmektedir. Panjur ve hatılların konağa toplam maaliyeti 8131 kuruş olmuştur.²¹⁹

Ahırkapı²²⁰ İskeleyi’nden tamirat için gerekli olan kumlar Kızıl Konak’a 8 Nisan 1333 (1917) tarihinde gönderilmiştir. 30 ambar kum alınmıştır. Ambarı 20 kuruştan toplam 600 kuruş tutan kum tamirat için kullanılmıştır. Kumu nakleden kişi ücretini aldığını senette belirtmiştir.²²¹

9 Nisan 1333 (1917) tarihli belgede konakta elektrik olmayan veya olup da hasar gören bir bölümün elektrik tesisatının yeniden döşenmesi ile ilgili bir fatura kesilmiş olup faturanın ücreti İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir. Toplam maaliyeti 4009 kuruş 10 para olmuştur.²²²

9 Nisan 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan belgede konakta daha önce yapılmış olan parke işlemlerinden dolayı alacaklı olan ustanın 5 Osmanlı Lirası ücretini Merkez-i Umumi Veznesinden aldığı bildirilmiştir.²²³

9 Nisan 1333 tarihinde İttihat ve Terakki Merkez-i ’Umumi İdaresi yetkilileri tarafından hazırlanmış faturada konaktaki ahşap işlemleri için ağaç nakliyesi olduğu ve

²¹⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/45.

²¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Kubbealtı Lugatı, “Kantar”, 07 Ekim 2024 tarihinde erişildi, <https://lugatim.com/s/KANTAR>.

²¹⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/46.

²¹⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/47.

²²⁰ Ahırkapı İstanbul’un Fatih ilçesinde bulunan bir iskelenin ismidir.

²²¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/48.

²²² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/49. Bir Sonraki 50. belgede yapılan elektrik işinin faturasının ödendiğine dair bilgi bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/50.

²²³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/51.

kireç satın alındığı belirtilmiştir. Alınan malzemelerin ücretleri belirtilmemişken sadece nakliye ücretleri belirtilmiştir. Kireçler ambardan, kalaslar Firuz Ağa isimli kişiden, keresteler Fatih'ten, meşe direkler ise Kabataş'tan konak inşaatına nakledilmiştir. Toplam 8 sefer için nakliyeciyeye 200 kuruş ücret ödemiştir.²²⁴

10 Nisan 1333 (1917) tarihinde Kızıl Konak'ın süslemeleri için kullanılması düşünülen yıldız motifleri imal edilmiştir. Yıldızların boyası da tamamlanarak kullanıma hazır hale getirilmiştir. Yıldızların toplam maaliyeti 20.000 kuruş olmuştur. 10 Nisan tarihinde faturası kesilmiş ve 11 Nisan 1333 (1917) tarihinde ücretinin ödenmesi için vezneye gerekli emirler verilmiştir.²²⁵

11 Nisan 1333 (1917) tarihinde konağa gelmiş olan kireç ve çimento nakliyesinden konakta duvar işlerinin yapıldığı düşünülmüştür. Ambardan getirilen kireç için vasıta başı 20 kuruş ödenmiş ve 5 sefer gelmiş olan araca toplam 100 kuruş, Unkapanı'ndan gelen çimento içinse 55 kuruştan 2 sefer için 110 kuruş ödenmiştir. Toplam maaliyet 210 kuruş iken 100 kuruşluk iskonto ile toplam maaliyet 110 kuruşa düşürülmüştür. Konak tamiratına gelen kireç ve çimentonun ücreti 14 Nisan 1333 tarihinde ödenmiştir.²²⁶

12 Nisan 1333 (1917) tarihinde Merkez-i Umumi Veznesi tarafından hazırlanan pusulada konağa gelen 1,50x3,20 ölçülerinde özel kesim mermerlerin fiyatı yer almaktadır. Mermer için Merkez-i Umumi Veznesi'nden 2304 kuruş ödeme yapılmıştır.²²⁷ Bu pusulada geçmekte olan özel kesim mermer için satıcı faturası da gönderilmiştir. Faturayı kesen şirketin ismi *B.K & H. Pehlivanian Freres'tir*. Şirketin adresi faturada şöyle belirtilmiştir: "İstanbul Keresteciler'de 435 Langa Yenikapı Taşçılar'da 051 Galata Kasım Paşa Kışla Meydanı 109 Numara. Tuğla İmalathaneleri Haliç Karaağaç'da ve Feriköy Şişli Fakirhane Caddesinde".²²⁸

12 Nisan 1333 (1917) tarihinde Merkez-i Umumi Veznesi tarafından hazırlanan faturada konak tamiratına lazım olan malzemelerin alındığı belgelenmiştir. Alınan

²²⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/116.

²²⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/52.

²²⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/61.

²²⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/53.

²²⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/54. 11 Nisan 1333 (1917) tarihinde kesilen faturanın bir örneği de İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi İdaresi tarafından hazırlanmıştır. Bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/53.

malzemelerin ne kadar alındığı kaç kuruştan alındığının kaydı tutulmuş ve saklanmıştır. Alınan malzemelerin Merkez-i Umumiye'ye toplam maaliyeti 305,50 kuruş olmuştur. (Bkz. Tablo-8).²²⁹

Tablo 8. 12 Nisan 1333 Tarihinde Satın Alınan Malzemelerin Fiyat Listesi

Cinsi	Miktarı	Fiyatı	Guruş
İspirto	200 Dirhem	100	50
Gomalak	25 Dirhem	650	27,50
Aniş	4 Dirhem	400	4
Zımpara Kâğıdı	6 Aded	-	4,50
Zeytinyağı	100 Dirhem	50	12,50
Pamuk	25 Dirhem	-	5
Demir Dolap Kilidi	1 Aded	-	5
Menteşe	2 Aded	1	2
Balmumu	-	-	5
Yenikapı'dan Mermer Nakliyesi	2 Araba	40	80
Kalbur Tel Çivisi	-	-	55
Mermer Tozu	-	-	50
			Yekûn 305,50

12 Nisan 1333 (1917) tarihinde düzenlenmiş olan bir başka belge Kızıl Konak inşaatına kum taşınmasıyla ilgilidir. Kumun nereden ve ne için getirildiği belirtilmemiştir. Miktar olarak belirtilmiş bir ölçü birimi bulunmamaktadır. Miktarı 5 olarak belirtilen kumun 5 ambar olduğu düşünülmüştür. Ambarı 20 kuruştan taşınan kumun Merkez-i Umumi'ye toplam maaliyeti 100 kuruş olmuştur.²³⁰

13 Nisan 1333 (1917) tarihinde düzenlenmiş olan belgede Kızıl Konak'ın pencerelerinin cila işlemleri için alınmış olan malzemelerin ücretlerinin ödendiğine dair bir bilgi bulunmaktadır. Alınmış olan malzemelerin listesine erişilememiştir. Belgede malzemelerin Merkez-i Umumi'ye toplam maaliyeti 669 kuruş olarak kaydedilmiştir.²³¹

14 Nisan 1333 (1917) tarihinde konakta parke işlemi yapmış olan bir ustanın önceden alacağı olan ücretin ödendiği belirtilmiştir. Usta yaptığı işten 10 Osmanlı Lirası ücret almıştır.²³²

Kızıl Konak tamiratında kullanılmak üzere Kabataş'tan kereste nakliyesi yapılmıştır. Keresteler tek ve çift atlı olmak üzere iki çeşit vasıta ile gelmiştir. Çift atlı arabalar her bir yük için 75 kuruş olarak ücretlendirilmiştir. 6 yük getiren çift atlı arabalar için toplamda 450 kuruş ödenmiştir. Tek atlı arabalar ise bir yük için 45 kuruştan ücretlendirilmiştir. 9 yük getiren tek atlı arabalar için toplamda 405 kuruş ücret

²²⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/55.

²³⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/56.

²³¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/58.

²³² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/57.

ödenmiştir. Kabataş'tan nakliyesi yapılan kerestelerin Merkez-i Umumiye'ye toplam maaliyeti 855 kuruş olmuştur. Ücretin ödenmesi için 17 Nisan 1333 (1917) tarihinde Merkez-i 'Umumi'ye gereken emir verilmiştir.²³³

18 Nisan 1333 (1917) tarihinde İttihat ve Terakki Merkez-i Umumisi İdaresi tarafından hazırlanan belgeye göre konakta boya ve motif işleri yapılmıştır. Boya ve motifler için alınan malzemelerin kûsuratlı olması, ihtiyaca göre alınması hiçbir malzemenin israf olmaması için çaba gösterildiğini göstermektedir. Malzemelerin pahalı olması bunun önemini daha iyi açıklamaktadır. Alınan boya ve yıldızların imali Merkez-i Umumi'ye 90.032,50 kuruşluk bir fatura çıkartmıştır. Ücretin ödenmesi için 19 Nisan 1333 (1917) tarihinde gereken emir verilmiştir. (Bkz. Tablo-9).²³⁴

Tablo 9. 18 Nisan 1333 Tarihinde Satın Alınan Boya ve Motif İşlemlerine Ödenen Ücretlerin Faturası

Cinsi	Miktarı	Ücreti	Guruş
Duvarlar için 4 katlı yağlı boya tolası ile yıldızların tamiri	405,54	80	24443,20
Duvarlar için 4 yağlı boya tolası	673,37	70	47135,90
Kapıların son macunları için üç kat beyaz lake boya	169,34	70	11853,80
Kaloriferler için renklerine uygun boyalar	10 Adet	130	1300
Etraftaki duvarlar için dört yağlı boya tolası	421,66	60	25299,60
Toplam			90032,50

21 Nisan 1333 (1917) Kızıl Konak'ta bir yandan inşaat işleri devam ederken bir yandan da temizlik işleri yapılmıştır. Konağın üst katındaki merdivenlerin üstünde bulunan pencere camlarının temizlenmesi için bir işçi istihdam edilmiş ve kendisine 130 kuruş yevmiye ödenmiştir.²³⁵

Konağın ahşap bir yapıya sahip olması sebebi ile boya ve cila işlemleri için gerekli malzemelerin sıkça kullanıldığı görülmüştür. 21 Nisan 1333 (1917) tarihinde cila işlemleri için 7 kalem malzeme alınmış ve toplam 390 kuruş ödenmiştir. (Bkz. Tablo-10).²³⁶

Tablo 10. 21 Nisan 1333 Tarihinde Satın Alınmış Olan Malzemelerin Miktarları ve Fiyatları

Cinsi	Miktar	Fiyat	Guruş
Vernik	300 Dirhem	160	120
Bezir	1 Dirhem	50	12,25
Cila	1/5 Kıyye	140	230
Boya			5
Vida	1 Paket		20
Ponje	2 Parça		2,200
Toplam			390

²³³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/59.

²³⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/60.

²³⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/62.

²³⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/63.

Kızıl Konak'ın İstanbul ve Osmanlı Devleti için önemli bir yere sahip olması sebebiyle konak tamiratında her şey düşünülmüş ve elektrik tesisatı önemle elden geçirilmiştir. 20 Nisan 1333 tarihinde konağın elektrik tesisatının yenilenmesi işlemi İsmail Hakkı ve Şürekası isimli Mühendislik ve mimarlık şirketine verilmiştir. Galata'da bulunan şirket Konağın elektrik tesisatını tamir etmiş, yenilemiştir. (Bkz. Tablo-11).²³⁷

Tablo 11. İsmail Hakkı ve Şürekası İsimli Şirket Tarafından Konaktaki Elektrik İşlerinin Halledilmesi İçin Gönderilen İşçilerin Yevmiye Pusulası

Miktarı	Mal Numrosu	Cins-i Eşya	Fiyatı Guruş santim	Müfredat Guruş santim	İcmâl Guruş santim
3 Yevmiye		Elektrik Usta Başı	50	150	
3 Yevmiye		Elektrik Usta	30	90	
3 Yevmiye		Elektrik Usta	25	75	
3 Yevmiye		Elektrik Çırak	15	45	405
3 Yevmiye		Elektrik Çırak	15	45	
3 Yevmiye		Taşçı Usta	35	105	
7 Yevmiye		Elektrik Usta Başı	50	350	
7 Yevmiye		Elektrik Usta Başı	30	210	
7 Yevmiye		Elektrik Usta Başı	25	175	
7 Yevmiye		Elektrik Çırak	15	105	
7 Yevmiye		Elektrik Çırak	15	105	1050
2 Yevmiye		Taşçı Usta	35	70	
7 Yevmiye		Elektrik Usta Başı	50	350	
7 Yevmiye		Elektrik Usta Başı	25	175	
7 Yevmiye		Elektrik Çırak	15	105	
7 Yevmiye		Elektrik Çırak	15	105	805
					2260

20 Nisan 1333 tarihinde başlayan elektrik işlerinin devam ettiği görülmektedir. Bu kısımda kesilen faturada usta yevmiyelerine ek olarak alınan malzemelerinde fiyatlandırıldığı görülmektedir. Elektrik kablolarının döşenmesi için gerekli olan malzemeler satın alınmıştır. (Bkz. Tablo-12).²³⁸

Tablo 12. İsmail Hakkı ve Şürekâsı Tarafından Gönderilen İşçilerin Yevmiye Pusulası ve Satın Alınan Malzemelerin Fiyatlarının Bulunduğu Fatura

Miktarı	Cins-i Eşya	Fiyatı Guruş santim	Müfredat Guruş santim	İcmâl Guruş santim
				Devreden Nakliyekün 2260
7 Yevmiye	Elektrik Usta Başı	50	350	
7 Yevmiye	Elektrik Usta	25	175	
7 Yevmiye	Elektrik Çırak	15	105	

²³⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/64.

²³⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/65.

7 Yevmiye	Elektrik Çırak	15	105	
5 Yevmiye	Elektrik Usta Başı	50	250	980
5 Yevmiye	Elektrik Usta Başı	25	125	
5 Yevmiye	Elektrik Çırak	15	105	
5 Yevmiye	Elektrik Çırak	15	105	
108	Boru 11	3,50	378	
90	Boru 14	4	360	
300	Kroşe 11	%20	60	1073
200	Kroşe 14	25	50	
25	T (T Boru)14	2	50	
90	Dirsek	1,50	135	
90	Dirsek	2	180	
2	Bergman buvat	5	10	425
				4743

20 Nisan 1333 tarihinde başlayan elektrik işlerine ait devam eden bu belge dizisinde belgeler devrederek devam etmektedir. Elektrik işleri ile ilgili olarak *İsmail Hakkı ve Şürekasının* yapmış olduğu elektrik işleri bir belge dizisinde sırasıyla verilmiştir. Tabloların alt kısmında bulunan toplam maliyet bir sonraki tablonun ilk satırında belirtilmiş ve ücret eklemesi üzerine yapılmıştır. Elektrik tesisatı için önemli olan kablo, priz, tel gibi malzemeler satın alınmıştır. (Bkz. Tablo-13).²³⁹

Tablo 13. İsmail Hakkı ve Şürekâsı Şirketinden Satın Alınan Malzeme ve Fiyatlarının Bulunduğu Cetvel

Miktarı Santim metro guruş	Mal Numrosu	Cins-i Eşya	Fiyatı Guruş santim	Müfredat Guruş santim	İcmâl Guruş santim
		Nakl-i yekûn			4743
		Çift bakır tel	150	375	
10		Çift Kebir Kordon tel 2	27	54	
5		Çift Kebir 1	20	10	
4 Rulo		Bant izolant beheri 100 metroluk rulo	80	320	849
1 Aded		Mermer Tablo Büyük	30	30	
7 Aded		Mermer Tablo Küçük	18	126	
		Kalay 150/400	450	16875	
4 Aded		Kablo izolatörü büyük	5	20	
28 Aded		Kablo izolatörü küçük	3,50	98	
32 Aded		Kablo vidası	1,25	40	48280
22 Aded		Küp Sirkodu	20	550	
3 Aded		Komuator Anahtar	55	165	
1		Piriz	45	45	
20		Garif?	2	40	
		Alçı 1 Çuval	200	100	
					6974,75

²³⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/66. Bir sonraki belge, bu belgenin devamı olup İsmail Hakkı ve Şürekası tarafından yapılan elektrik işleri toplamda 9996 kuruluş tutmuştur. Ödemeler için 22 Nisan 1333 tarihinde gerekli olan emir verilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/67.

21 Nisan 1333 (1917) tarihli bir faturada konaktaki kapıların tamirâtı ile ilgili malzemelerin alındığı görülmektedir. Malzemeler Akribbas Stepnian Şirketinden alınmıştır. Galata'da bulunan şirketin 21 Nisan 1333 tarihinde konağa göndermiş olduğu 4 kalem malzeme için 324 kuruş ödenmiştir. Şirketten kapı tamirâtı için vida ve menteşe alınmıştır.²⁴⁰

Konaktaki yapılan işlerden meydana gelen inşaat atıklarının taşınması için görevlendirilen kişiler yaptıkları işlerden ücretlerini almışlardır. 22 Nisan 1333 (1917) tarihinde İttihat ve Terakki Merkez-i Umumisi idaresi tarafından hazırlanan bir faturada moloz nakliyesi için 822,20 kuruşluk bir fatura hazırlanmış ve 23 Nisan 1333 tarihinde ödemesi yapılmıştır.²⁴¹

28 Nisan 1333 (1917) tarihinde konaktaki boya işleri için malzeme istenmiştir. Malzemenin nereden alındığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Zeytinyağı, nişadır ruhu, mermer nakliyesi, boya fırçası, anış ve zımpara kâğıdı ile beraber 5 kalem için toplam 214,50 kuruş maaliyet çıkmıştır. Malzemeler konağa gelir gelmez 28 Nisan 1333 günü ödemesi yapılmıştır.²⁴²

29 Nisan 1333 (1917) tarihinde konaktaki parkelerin cilalanması işi yapılmıştır. Parkelerin cilalanması, bozuk parkelerin taşınması gibi işlerin konağa maaliyeti 1000 kuruş olmuştur. Bozuk parkelerin kurtarılabilecek durumda olanları tamir edilmiş cilalanmış ve kullanıma devam edilmiştir.²⁴³

29 Nisan 1333 (1917) tarihinde Konakta atların bulunduğu bir ahırın olduğunu temizlenmesi için görevlendirilmiş bir kişiden anlamak mümkündür. Bu kişi ahırdaki gübreleri temizleyerek konak dışına çıkartmıştır. İş bedeli olarak İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi idaresi tarafından kendisine 300 kuruş ücret ödemiştir.²⁴⁴

²⁴⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/68. Belgedeki malzemelerin konağa istemi 26 Mart 1333 tarihinde yapılmıştır. Malzemeler konağa geldikten yaklaşık bir ay sonra ödemeleri 21 Nisan 1333 tarihinde yapılmıştır. İttihat ve Terakki Merkez-i Umumisi şirketle iletişime geçerek yazılı bir belge ile konak tamirâtında ihtiyaç duyulan malzemelerin listesini göndermiş ve Akribbas Stepnian şirketi malzemeleri konağa teslim etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/69.

²⁴¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/70.

²⁴² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/71.

²⁴³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/72.

²⁴⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/74.

Konakta çalışmakta olan konak personelinin maaşı bu belge dizisinde eklenmiş olup konakta bekçilik görevi yapan bir kişinin maaşını aldığına dair bir belge bulunmaktadır. 30 Nisan 1333 (1917) tarihli belgede bekçinin kaç günlük maaşı olduğuna dair bir bilgi bulunmamakla 400 kuruş maaş aldığı belirtilmiştir.²⁴⁵

21-27 Nisan 1333 (1917) tarihleri arasında Kızıl Konak tamiratında işçiler istihdam edilmiştir. İşçiler taşçı ve marangoz ustalarından oluşmaktadır. Konakta yapılan ahşap ve taş işleri için görevlendirilen ustaların yanında rençber sayısının az olması ustalık gerektiren işlerin fazla olduğunu göstermektedir. Ustalar genel olarak birbirlerine yakın yevmiyeler alırken bu tarihler arasında en yüksek yevmiyeyi taşçı ustaların ustabaşı olan Marko veled-i Dimitri 47 kuruş olarak almıştır. Çalışan ustalar ve rençberler arasında birtakım bağılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Bunun başlıca göstergesi usta ve rençberlerin bir kısmının aynı günler işe gelmesidir. (Bkz. Tablo-14).²⁴⁶ Bkz. (Ek-1).

Tablo 14. 21 Nisan-27 Nisan 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn	Guruş	Para	Guruş	Yevmiye Adedi	Nisan 1333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
					Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
					21	22	23	24	25	26	27		
282			47	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı başı	Marko Veledi Dimitri
192			32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
32			32	1	✓	X	X	X	X	X	X	Taşçı	Matul Yanni
112			28	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Taşçı	Artin Nikoli
224			32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Lonya Yorgi
120			30	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Taşçı	Apro Azil
174			29	6	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	Taşçı	Halid Mehmed
203			29	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Mustafa Sadık
60			30	2	X	✓	X	X	X	X	✓	Taşçı	Dimitri Yorgi
210			30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Franko Suva
210			30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedros
180			30	6	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	Taşçı	Michael Mavru Mara
224			32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Buvan Franko
128			32	4	✓	✓	✓	X	X	X	✓	Taşçı	Nikoli Yorgi
210			30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Niko Kosti
30			30	1	X	X	X	X	X	X	✓	Marangoz	Corci Parabet
175			25	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Koci Yorgi
70			35	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Marangoz	Andon Yanni
70			35	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Marangoz	Yako Yanni

²⁴⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/73.

²⁴⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/75.

64		32	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Marangoz	Anastas Konstantin
56		28	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Marangoz	Nikoli Materat
60		30	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Marangoz	Yanni Karakol
203		29	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmed İbrahim
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Kethüda Abdullah
105		15	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Osman Abdullah
56,5		17	3,5	X	X	/2	✓	✓	X	✓	Rençber	Halid Rüstem
63		18	3,5	X	X	/2	✓	✓	X	✓	Rençber	Abdullah Mehmed
51		17	3	X	X	✓	✓	✓	X	X	Rençber	Mecid İbrahim
3571	Guruş											

3.2.ii. Mayıs Ayı Çalışmaları

1 Mayıs 1333 (1917) tarihinde Franz Thamm Şirketinden banyo ve soba malzemeleri satın alınmıştır. Dirsek, ağızlık, banyo kazanı gibi ısıtıcı ve banyo tadilatı için gerekli malzemeler temin edilmiştir. Bütün alınan malzemeler için 8836 kuruş ücret ödenmiştir.²⁴⁷

5 Mayıs 1333 (1917) tarihinde kesilmiş bir fatura konağa özel sacdan sandık ve kement imaliyle ilgilidir. Özel ölçülerle gelen bu malzemeler için toplam 382 kuruş ödenmiştir.²⁴⁸

Üzerinde tarih bulunmayan bir belgede Vakıflara ait olan Süleymaniye Medresesinden sökülen mermer taşları Kızıl Konak tamiratında kullanılmıştır. Özel bir görünüme sahip olduğu düşünülen mermer taşları konağın estetik yapısına katkı sağlayacağı hesaba katılarak konağa getirilmiştir. Mermerler Süleymaniye'nin harap olmuş şadırvanından alınmıştır. 5 parça mermer için 3236 kuruş ödenmiştir. Para Zihni Bey isimli kişi tarafından İstanbul Evkaf İdaresi Veznesine teslim edilmiştir. Bkz. (Ek-8).²⁴⁹

5 Mayıs 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan faturaya göre konak için satın alınmış olan ispirto, fırça, bezir yağı, gomalak, pamuk, zımpara kağıdı ve vernik için 849 kuruş ödenmiştir.²⁵⁰

6 Mayıs 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış faturaya göre konaktaki inşaattan doğan temizlik işleri için zaman zaman işçiler tutulmuştur. Kirlenen avizelerin

²⁴⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/76.

²⁴⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/77.

²⁴⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/78.

²⁵⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/79.

temizlenmesi için tutulan işçi avizeleri temizlemiş ve ücreti olan 500 kuruşu almıştır. Aynı kişi avizeleri temizlerken yıpranmış ve hasar görmüş avizeleri tamir etmiştir.²⁵¹

6 Mayıs 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış faturaya göre konak tamirâtı için kurşun boru satın alınmıştır. Boruların yanı sıra hurda kurşun da alınmıştır. Galata Azapkapısı'ndan konağa nakliyesi gerçekleşen kurşunların taşınması için 30 kuruş ödenmiştir.²⁵²

7 Mayıs 1333 (1917) tarihinde APRAHAM EKŞİYAN isimli kereste tüccarı tarafından kesilmiş olan faturada konak duvarları için meşe hatıl²⁵³ alındığı yazılıdır. Alınan üç hatıl için toplam 1200 kuruş ödenmiştir. Hatıllar Üsküdar Balaban İskelesi'nde bulunan kereste tüccarının dükkânında hazırlandıktan sonra konağa gönderilmiştir. Bkz. (Ek-10).²⁵⁴

Konaktaki camların tamirâtı için doğramalar yenilenmiştir. Ağaçların cilalanmış, doğrama bedeli hesaplanmış, ispirto ile gomalak temin edilmiş ve camlar için yeni parmaklıklar da yapılmıştır. Yapılan bütün bu işler için İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından 1225 kuruş 10 Mayıs 1333 (1917) tarihinde ödenmiştir.²⁵⁵

28 Nisan-4 Mayıs 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamirâtında işçiler çalıştırılmıştır. Tutulan pusulaya göre konakta ağaç ve taş işleri yapıldığı anlaşılmaktadır. Rençber sayısının az olması konakta ustalık gerektiren işin fazla olduğunu göstermektedir. Tablo genel olarak incelendiği vakit ustaların Pazar ve Pazartesi günleri çalışmadığı, rençberlerin ise bu günlerde çalıştığı görülmektedir. Pazar ve Pazartesi günleri bu yönüyle yapılan işlerden arta kalanların temizlendiği gün olduğu düşünülmektedir. Usta yevmiyeleri birbirine benzerlik gösterirken en yüksek yevmiyeyi

²⁵¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/80.

²⁵² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/81. Kurşunlar 2 Mayıs 1333 tarihinde Galata'da II. ΣΤΕΙΑΝΙΔΟΥ & II. ΚΙΟΜΠΟΥΟΓΑΟΙ isimli şirketten satın alınmıştır. Kurşunlar izabe edildikten sonra aynı gün konağa gönderilmiştir. Toplamda 58 kıyye alınan borular için 174 kuruş ücret ödenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/82. Bkz. (Ek-9).

²⁵³ Yapıların yatay yüklere, özellikle de deprem etkilerine karşı dayanıklılığını arttırmak ve yükleri yaymak için duvarlarda bağlantılar yapılır. Bu bağlantılara hatıl adı verilir. Hatıllar, subasman başlangıcında, duvar bitiminde (kat veya dam kirişlerinin oturacağı yerlerde), pencere alt ve üst hizalarında duvarın dış yüzünden biraz içeride olacak şekilde yapılır. Hatıllar ahşap veya betonarme olabilir. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.sanalsantiye.com/hatil-nedir-hatil-uygulamasi-nasil-yapilir/>

²⁵⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/83.

²⁵⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/85.

taşçı ustalarının başı olan Marko veled-i Dimitri 47 kuruş olarak almıştır. Taşçılar haftanın 6-7 günü çalışırken marangoz ve dülgerler 3 ila 5 gün arasında çalışmıştır. Çalışan usta ve işçilerin İttihat ve Terakki Merkez-i Umumisine toplam maaliyeti 4361 kuruş olmuştur. (Bkz. Tablo-15).²⁵⁶

Tablo 15. 28 Nisan-4 Mayıs 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	28 Nisan 1333- 4 Mayıs 1333							Zanaatı	Âmenin Esâmisi
				Cumartes	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		28	29	30	1	2	3	4		
329		47	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Lonya Yorgi
203		29	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Halid Mehmed
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Franko Suva
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedos
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Mavru Mara
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Buvan Franko
192		32	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Nikoli Yorgi
128		32	4	X	X	✓	X	✓	✓	✓	Taşçı	Matol Yanni
168		28	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Yanni Beyin oğlu
150		35	6	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Koçi Yorgi
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Makomi Yanni
180		30	6	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Yanni Karakol
140		28	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mınya Anastas
105		35	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Marangoz	Artin Harlambo
140		28	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Buvan Benin
140		28	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Akitaki Kiryako
140		28	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Bogos Todori
54		27	2	X	✓	✓	X	X	X	X	Dülger	Franko Dimitri
28		27	1	X	X	✓	X	X	X	X	Dülger	Franko Yorgi
84		28	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Marangoz	Nikoli Andon
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmet İbrahim
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Abdullah
112		16	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Osman Abdullah
34		17	2	X	✓	✓	X	X	X	X	Rençber	Mecid İbrahim
18		18	1	X	X	X	X	✓	X	X	Rençber	Abdurrahman Mehmed

²⁵⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/86.

27		27	1	X	X	✓	X	X	X	X	Dülger	Dimitri Yorgi
Yekün 4361												

13 Mayıs 1333 (1917) tarihinde kesilen bir faturaya göre Kızıl Konak'taki boya işlemleri için boya satın alınmıştır. Alınan boyaların toplam maaliyeti 20.000 kuruş olmuştur. Ücret malzemenin alındığı gün ödenmiştir.²⁵⁷

1 Mayıs 1333 (1917) tarihinde konağın tamiratında kullanılmak üzere 2 metre 40 santimetre ölçülerinde özel bir mermer taşı sipariş edilmiştir. Özel kesim mermerin maaliyeti 1200 kuruş olmuştur ve 2 Mayıs 1333 tarihinde ücreti ödenmiştir.²⁵⁸

Konak için özel mermerler getirilmeye devam etmiştir. Belçika usulü özel bir mermer hazırlatılıp konakta kullanılmak üzere sipariş edilmiştir. Toplam 8 parça olan mermer için İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından 2085 kuruş ödemiştir. Ücrete mermerlerin nakliyesi dâhildir.²⁵⁹

5-11 Mayıs 1333 (1917) tarihinde konakta devam eden işler için işçiler çalıştırılmıştır. İlgili pusula incelendiğinde taş ve ahşap işlerinin devam ettiği görülmektedir. Ustalık gerektiren işlerin fazla olduğundan dolayı rençber sayısı az tutulmuştur. Yevmiyeler 86. belgedeki belgelerle benzerlik göstermektedir. En yüksek yevmiyeyi taşçı ustalarının başı olan Marko veled-i Dimitri almıştır. 47 kuruş yevmiye alan ustabaşı haftanın 7 günü çalışmıştır. 1 haftalık işçi ücretlerinin konağa toplam maliyeti 4204 kuruş olmuştur. Ücretler 12 Mayıs 1333 tarihinde dağıtılmıştır.²⁶⁰

15 Mayıs 1333 (1917) tarihinde kesilmiş faturaya göre konakta bulunan avizelerin tamiri ve temizlik işleri gerçekleştirilmiştir. Avizelerin bakım ve temizlik ücreti toplam 1000 kuruş tutmuştur.²⁶¹

Konakta bulunan aynalar için özel tasarım yıldızlar sipariş verilmiştir. Dört adet ayna için sipariş edilen yıldızlar 19 Mayıs 1333 (1917) tarihinde konağa gelmiştir. Özel

²⁵⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/87.

²⁵⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/88.

²⁵⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/89.

²⁶⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/90. Bu belgedeki pusula 86. Belgedeki pusula ile benzerlik göstermektedir. İşçi isimleri yevmiyeleri genel olarak aynı sadece çalıştıkları günler arasında farklılık görülmektedir.

²⁶¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/91.

sipariş olan yıldızların tanesi 1500 kuruştan olmak üzere toplamda 6000 kuruş ödenmiştir.²⁶²

19 Mayıs 1333 (1917) tarihinde konak için ihtiyaç duyulan malzemelerin listesi çıkarılmış ve sipariş edilmiştir. Kürek, testere, eşme gibi malzemeler sipariş edilmiştir. Sipariş edilen malzemeler aynı gün konağa gelerek ödemeleri yapılmıştır. (Bkz. Tablo-16).²⁶³

Tablo 16. 19 Mayıs 1333 Tarihinde Konak Tamiratında Kullanılmak İçin Satın Alınan Malzemelerin Listesi

Cinsi	Fiyatı	Guruş
İki Adet Kürek maa sap	30 Guruş	60 Guruş
Kazma maa sap	30 Guruş	30 Guruş
İki adet testere	15 Guruş	30 Guruş
İki adet eşme	10 Guruş	20 Guruş
Süleymaniye'den Mermer Nakliyesi	1 Seferi 45 Guruş	45 Guruş
Toplam		180 Guruş

20 Mayıs 1333 (1917) tarihinde kesilmiş olan bir faturada Taşçı Marko isimli taş tüccarından 1 kilo kum çeliği alınmıştır. Alınan kum konaktaki taş yüzeylerin parlatılmasında kullanılmıştır. 1 kilo kum için toplamda 85 kuruş ödenmiştir.²⁶⁴

12-18 Mayıs 1333 tarihleri arasında Kızıl Konak tamiratında istihdam edilmiş işçiler için tutulmuş bir pusula bulunmaktadır. Pusula incelendiğinde bu hafta içerisinde ağırlıklı olarak taşçı ve marangozların çalıştığı görülmektedir. Dülgerlerin olmaması kaba ağaç işlerinin olmadığı, marangozların ise ince işçilikleri hallettiğini göstermektedir. Rençber sayısının yine az olması ustalık gerektiren işlerin fazlaca olduğunu göstermektedir. Yevmiyelerde yine önceki belgelerde olduğu gibi en yüksek yevmiyeyi 47 kuruşla Marko veled-i Dimitri almıştır. Rençberlerin yevmiyeleri bu hafta standart olarak 17 kuruştan dağıtılmıştır. Marangoz Artin Harlambo'nun ise yevmiyesi artarak 40 kuruşa çıkarılmıştır. İşçilerin konağa toplam maaliyeti 4183 kuruş olmuştur. (Bkz. Tablo-17).²⁶⁵

²⁶² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/92.

²⁶³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/93.

²⁶⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/94.

²⁶⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/95.

Tablo 17. 12-18 Mayıs 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Mayıs 1333							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		12	13	14	15	16	17	18		
329		47	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko veledi Dimitri
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
192		32	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Lonya Yorgi
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Franko Suva
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedos
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Michael Mavru Mara
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Buvan Franko
64		32	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Taşçı	Nikoli Yorgi
30		30	1	X	X	X	X	X	X	✓	Taşçı	Dimitri Yorgi
150		25	6	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	Taşçı	Koçi Yorgi
35		35	1	✓	X	X	X	X	X	X	Marangoz	Yakos Yanni
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Nikoli Andon
329		33	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Minya Anasan
168		28	6	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	Marangoz	Buvan Mihail
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Akitaki Kiryako
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Artin Harlambo
140		28	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Seranni Yanni
28		28	1	X	X	X	X	X	X	✓	Marangoz	Yanni Yorgi
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Yanni Beyin Oğlu
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	İrgat Başı	Mehmed İbrahim
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Fetullah Abdurrahman
119		17	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Osman Abdullah
119		17	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Cengiz Tahir
119		17	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Abdullah Halid
119		17	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halid Ali
17		17	1	X	X	X	X	X	X	✓	Rençber	Ali Murad

Yekûn 4183 guruştur.

10 Mayıs 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan faturadan anlaşıldığına göre konak kapılarının topları tamir edilmiş ve temizlenmiştir. Ek olarak kapıların altına tahta parçalarından pullar yapılmıştır. Pul ve topların toplam maaliyeti 252 kuruş olmuştur. Alınan malzemelerin ücreti İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından ödenmiştir.²⁶⁶

Konağa getirilmiş ve tamiratta kullanılmak üzere 4 çeşit ağacın temizlenerek kullanıma sunulması için temizlik işlemleri yaptırılmıştır. 8 Adet Pıynar ağacı, 4 Adet Fiğ, 19 Adet Meşe, 10 Adet Ceviz ağacı getirilmiştir. Ağaçların konağa toplam maaliyeti 935 kuruş olmuştur. Ücretler 23 Mayıs 1333 (1917) tarihinde ödenmiştir.²⁶⁷

²⁶⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/96.

²⁶⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/97.

26 Mayıs 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış faturaya göre konaktaki biriken molozların konak dışarısına çıkarılması işlemi için işçiler görevlendirilmiştir. Nakliyeciler 68 seferde konaktaki molozları çıkarabilmişlerdir. Her bir sefer için 35 kuruş ödenmiştir. Molozların konak dışına nakliyesi için toplamda 2380 kuruş ödenmiştir.²⁶⁸

29 Mayıs 1333 (1917) tarihinde kesilmiş olan faturaya göre duvarların tamirâtı için satın alınmış olan bezir, boya, tutkal, ispiro, vernik, gomalak, alçı, pamuk, çivi, zımpara kâğıdı, fırça için toplamda 232 kuruş para ödenmiştir.²⁶⁹

Konak tamirâtı için gerekli olan bazı eşyaların listesi hazırlanıp konakta görevli Mehmed Ağa'ya teslim edilmiştir. Mehmed Ağa'ya teslim edilen listeye göre toplamda 25 kalem malzeme alınmıştır. Bunların önemli bir kısmı boya malzemesidir. Boya malzemesinin yanı sıra duvarları onarmak için alçı, kum gibi inşaat malzemeleri de alınmıştır. Alınan malzemelerin toplam maaliyeti 1233 kuruş olmuştur. Belgede tarih bulunmamaktadır.²⁷⁰

19-25 Mayıs 1333 (1917) tarihleri arasında konakta 1 haftalık inşaat işleri yapılmıştır. Taş ve ahşap işleri ön planda olmuştur. İşçi sayısı önceki haftalara göre artış göstermiştir. Buradan işin yoğun olduğu, ağır işler yapıldığı anlaşılmaktadır. Önceki haftalara kıyasla bu sefer inşaat alanına doğramacı ustaları gelmiş ve çalışmıştır. Rençber sayısının artış göstermesi ağır işlerin yanı sıra beden gücü ile yapılacak işlerin de olduğunu göstermektedir. Yevmiyeler önceki haftalar ile benzerlik göstermektedir. En yüksek yevmiyeyi taşçı ustaların başı olan Marko veled-i Dimitri almıştır. 47 kuruş alan ustabaşı 7 gün çalışmıştır. Taşçılar ve marangozlar genel olarak haftanın 7 günü çalışırken rençberler genel olarak Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri çalışmışlardır. İnşaat işlerinde çalışan işçilerin 1 haftalık maaliyeti 4898 kuruş olmuştur. Ödemeleri İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından yapılmıştır. (Bkz. Tablo-18).²⁷¹

²⁶⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/98.

²⁶⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/99.

²⁷⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/100.

²⁷¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/101.

Tablo 18. 19-25 Mayıs 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Mayıs 1333							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
				Cumartes	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamb	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		19	20	21	22	23	24	25		
329		47	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Lonya Yorgi
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Franko Suva
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedos
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Mihail Mavru Mara
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Buvan Franko
120		30	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Taşçı	Dimitri Yorgi
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Artin Harlambo
165		30	5,5	✓	✓	✓	✓	✓	/2	X	Marangoz	Nikoli Andon
231		33	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mınya Anasan
32		28	1,5	✓	/2	X	X	X	X	X	Marangoz	Buvan Michael
140		28	5,5	✓	✓	✓	✓	✓	/2	X	Marangoz	Akitaki Kiryako
182		28	6,5	✓	✓	/2	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Seranni Yanni
182		28	6,5	✓	✓	/2	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Yanni Yorgi
105		35	3	✓	X	X	X	X	✓	✓	Marangoz	Vasili Andon
140		28	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Makomi Yanni
60		30	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Marangoz	Nikoli Andon
60		30	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Marangoz	Nikoli Yorgi
128		30	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Receb Abdi
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmed İbrahim
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Bekir Oğlu Sani
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Fetullah Abdurrahman
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Osman Abdullah
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Cengiz Tahir
25		17	1,5	✓	/2	X	X	X	X	X	Rençber	Hadil bin Ali
85		17	5	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	Rençber	Abdullah Hasan
25		17	1,5	✓	/2	X	X	X	X	X	Rençber	Ali Murad
108		18	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halid Rüstem
64		16	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Şeyh Seyyid
51		17	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Rençber	Hacı Mecid İbrahim
20		20	1	X	X	X	X	X	X	✓	Marangoz	Dimitri Yorgi
30		30	1	X	X	X	X	X	X	✓	Marangoz	Andorya Vetatora
56		28	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Doğramacı	İgor Todori
40		20	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Rençber	Selim Ali
36		18	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Rençber	Kasım Cengiz
36		18	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Rençber	İsmail İbrahim
36		18	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Rençber	Abdurrahman Abdullah
Yekûn 4898												

2 Haziran 1333 (1917) tarihli bir makbuzda konakta çalışan bekçi Hasan bin Mehmed'in maaşı olan 400 kuruşu aldığına dair bir bilgi bulunmaktadır. İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi İdaresi, restorasyon sırasında ustasından amelesine çalışan

herkesin kazandıkları maaşı aldığına dair belgeleri koruma altına almış ve saklamıştır.²⁷²

3.2.ii. Haziran Ayı Çalışmaları

26 Mayıs-1 Haziran 1333 (1917) tarihleri arasında konakta devam eden inşaat için işçiler çalışmaya devam etmiştir. Bir hafta önceki ahşap ve taş işçilerine ek olarak bu hafta dülger de inşaata dâhil olmuştur. Devam eden ahşap işleri için marangozların yanı sıra cilacılar da gelmiştir. Ahşap boyama ve cilalama işleri yapan ustalar genel olarak 7 gün çalışmaya özen göstermişlerdir. Rençber sayısının fazla olması güç gerektiren işler için işçiye ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Duvarların tamiri için duvarcı ustalar gelerek tamir edilecek kısımlar tamir edilmiştir. İnşaatta 1 taşçıbaşı 7 taşçı, 9 marangoz, 5 cilacı, 1 düğler, 3 duvarcı, 1 ırgatbaşı ve 9 rençber çalışmıştır. Yevmiyeler önceki haftalarla benzerlik göstermektedir. En yüksek yevmiyeyi 47 kuruşla Marko veled-i Dimitri almıştır. Bir haftalık istihdamın İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i 'Umumi'ye maaliyeti 5371 guruş olmuştur.²⁷³

2 Haziran 1333 (1917) tarihinde restorasyonda kullanılmak üzere konağa Beşiktaş'tan kereste nakliyesi yapılmıştır. Muhacir olduğu bilinen arabacı bir sefer için İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi'nden 120 kuruş almıştır.²⁷⁴

Konak için 3 Haziran 1333 (1917) tarihinde özel kesim olarak somaki taş alınmıştır. 48x37 boyutlarında olan özel taş konağa getirilmiştir. Somaki taş kırmızı ve yeşil renkli damarlı bir mermer çeşidi olarak bilinmektedir. Gelen özel taşın nerede kullanıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. 1 parça özel taş için 115 kuruş ödenmiştir.²⁷⁵

4 Haziran 1333 (1917) tarihinde kesilmiş olan bir faturaya göre konakta yıldız imali ve boya işlemleri yapılmıştır. 6 kalem işlem için toplam 94.131 kuruş para ödenmiştir. Bu işlemler içerisinde duvarların, kapıların ve kaloriferlerin boyanması da

²⁷² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/102.

²⁷³ Belgede bulunan tablo 101. belgedeki tablo ile benzerlik göstermekte, küçük farklılıklar bulunmaktadır. İşçilerin çalıştıkları günlerdeki farklılıklardan doğan ücret farkları bulunmaktadır. 101. belgedeki tabloda işçi sayısı fazla olmasına rağmen çalıştıkları günlerde eksik bulunmakta, 103. belgedeki tabloda ise çalışan sayısı az fakat devamlılık fazladır. Tabloyu incelemek için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/103.

²⁷⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/106.

²⁷⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/107.

vardır. Duvarlarda bulunan önceki boyaların kapatılması için mat boyalar tercih edilmiştir. (Bkz. Tablo-19).²⁷⁶

Tablo 19. 4 Haziran 1333 Tarihinde Konak Tamirâtı İçin Satın Alınan Boya Ücretlerinin Belirtildiği Tablo

Cinsi	Miktarı	Fiyatı	Guruş
Duvar ve tavanın bastırılmasıyla mat boya ve yıldız imali	43,53	90	38747,70
Duvarlar için mat yağlı boya	535,64	75	40173,00
Kapı camekânlara maun boya	77,74	90	6996,60
Bodrum katı kapu ve çerçevelerine yağlı boya	90,31	50	4765,50
Çevrede tamir olacak yerler ve badana boyası	364,71	6	1948,26
10 Adet kalorifer boyası yıldızsız	10	150	1500
Yekûn 94131,56 guruştur. Daha öncesinden 20.000 guruşluk bir ödeme yapılmıştır. Ödenen fiyat düştükten sonra ödenecek fiyat 74,131 guruştur.			

5 Haziran 1333 (1917) tarihli faturaya göre konaktaki boya işlemleri için bazı malzemeler sipariş edilmiştir. İspirto, gomalak, pamuk, anilin, mum, sünger, mengene, zımpara kâğıdı, cevizî boya, sabun, çivi olmak üzere 11 kalem malzeme alınmıştır. Alınan malzemeler için toplamda 1441 kuruş ödenmiştir.²⁷⁷

5 Haziran 1333 tarihinde ödenmesi için gerekli emirlerin verilmiş olduğu faturaya göre Depardo isimli şirket ile elektrik işlerinin yapılması için anlaşılmıştır. Şirket Beyoğlu'nda Kabristan Sokağı'nda 19 numarada yer almaktadır. Telefon Numarası Beyoğlu: 714'tür. 10 mm'lik siyah bakır tel alınan şirkete toplamda 1160 kuruş ödenmiştir.²⁷⁸ Bkz. (Ek-2).

Konağın alt katlarında bulunan metal salonun tavanı için kartonpiyer, silme ve korniş imal ettirilmiştir. 9 Haziran 1333 (1917) tarihinde yapılan işlemler için 2000 kuruş ücret ödenmiştir.²⁷⁹

Yine 9 Haziran 1333 (1917) tarihinde konak için demirden kement ve demir parmaklık imal ettirilmiştir. Özel işçilikle hazırlanan malzemeler konağa getirilmiş ve montajı yapılmıştır. Yapılan işlemler için toplamda 150 kuruş ücret ödenmiştir.²⁸⁰

²⁷⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/109.

²⁷⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/105.

²⁷⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/104.

²⁷⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/113.

²⁸⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/114.

10 Mayıs 1333 (1917) tarihinde konakta çalışmış olan bir taşçı ustasının İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesinden alacağı olan 1 yevmiyelik ücreti 5 Haziran 1333 tarihinde ödenmiştir. Ustanın 1 günlük yevmiye ücreti 32 kuruştur.²⁸¹

Konakta cam ve çerçevelerinin tamiri için 5 Haziran 1333 (1917) tarihinde malzemeler alınmıştır. Gürgen tahtası, meşe hatılı, mengene, tel çivi, zımpara kâğıdı, hammaliye vesaire masraflar için toplamda 1032 kuruş ödeme yapılmıştır.²⁸²

Konakta kullanılmak üzere işlenmiş ahşap satın alınmıştır. Çırpı pıynar ve çırpı hatıl satın alınmıştır. 8 adet çırpı pıynarların tanesi 5 kuruştan, 12 adet çırpı hatılın tanesi 15 kuruştan satın alınmış ve toplamda İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından 220 kuruş ödeme yapılmıştır.²⁸³

2-8 Haziran 1333 (1917) tarihleri arasında konak inşaatında işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı ustaları, dülgeler, rençberlerin ağırlıklı olarak çalıştığı inşaatda ağır işin yanı sıra beden gücü gerektiren işlerin de fazla olduğu görülmektedir. Marangoz ustaları ile hazırlanan, onarılan ahşap malzemelerin cilalanması için marangoz cilacıları da gelmiştir. Ustaların konağa gelmesi konakta sürdürülen işlere jız verildiği anlamına gelmektedir. Haziran ayının gelmesi ile başlayan inşaat işlerinde hızlanma yoluna gidildiği fikrinden işçi ve usta sayısının arttığı düşünülebilir. Rençberlerin yevmiyeleri 18 kuruş olarak herkese eşit dağıtılmıştır. Sadece bir rençber 21 kuruş yevmiye almıştır. İnşaat en yüksek yevmiyeyi 47 kuruş ile taşçı ustaların ustabaşı olan Marko veled-i Dimitri almıştır. Bir haftalık işçi istihdamının maaliyeti 6361 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-20).²⁸⁴

²⁸¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/108.

²⁸² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/110.

²⁸³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/112.

²⁸⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/115.

Tablo 20. 2-8 Haziran 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Haziran 1333								Zanaat	Âmenin Esâmisi
				Cumartes	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma			
Guruş	Para	Guruş		2	3	4	5	6	7	8			
329		47	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri	
198		32	6	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni	
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Franko Suva	
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedros	
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Mihail Mavru Mara	
48		32	1,5	/2	✓	X	X	X	X	X	Taşçı	Buvan Franko	
160		32	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Lonya Yorgi	
270		45	6	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Artin Harlambo	
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Minya Anasan	
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Seratti Yanni	
168		28	6	✓	✓	/2	✓	✓	/2	✓	Marangoz	Yanni Yorgi	
175		35	5	X	✓	X	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Bodos Lazari	
175		35	5	✓	✓	X	X	✓	✓	✓	Marangoz	Tolugus İbya	
160		32	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Yanni İban	
56		28	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Marangoz	Akitaki Kiryako	
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz Cilacı	Alleko Yorgi	
165		30	5,5	✓	✓	/2	X	✓	✓	✓	Marangoz Cilacı	Nikoli Andon	
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz Cilacı	Andorya Vantoz	
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz Cilacı	Nikoli Yava	
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Bobo Doblo	
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Recep Abdi	
136		34	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Dülger	Nikoli Konstantin	
136		34	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni	
136		34	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Pontaki Konstantin	
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Sani Beyin Oğlu	
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi bin İyas	
217		31	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmed İbrahim	
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Fetullah Abdurrahman	
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Osman Abdullah	
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim	
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halid Rüstem	
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Cengiz Tahir	
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Şeyh Seyyid	
108		18	6	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem	
54		18	3	✓	X	X	X	X	✓	✓	Rençber	Kasım Cengiz	
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim	
90		18	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hasan Emin	
54		18	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Rençber	Nuri İsmail	
54		18	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed Resul	
Yekûn 6361 Guruş													

Konak inşaatında doğan harç ihtiyacını karşılamak için Horasan²⁸⁵ ismi verilen harç çeşidi kullanılmıştır. 12 Haziran 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan belgeye göre miktarı sadece 13 olarak belirtilen ve hacmi ifade edilmeyen miktarda horasan konak için kullanılmıştır. 13 birim horasan için toplam 25 kuruş ücret ödenmiştir.²⁸⁶

12 Haziran 1333 tarihinde hazırlanmış belgede Irgatbaşı İbrahim tarafından dışarıdan temin edilen bazı malzemeler faturalandırılmıştır. Zımpara kâğıdı, vernik, gomalak, ispirto, kum çengeli, ahır kilidi, menteşe vesaire malzemeler satın alınmıştır. Toplamda 613 kuruş tutan malzemelerin ödemesi aynı gün yapılmıştır. (Bkz. Tablo-21).²⁸⁷

Tablo 21. 12 Haziran 1333 Tarihinde Irgatbaşı İbrahim Tarafından Temin Edilen Malzemelerin Listesi

Cinsi	Dirhem	Kıyye	Fiyat	Adet	Guruş	Para
Çivi Başlı	50		50		6	
Zımpara Kâğıdı			30	30	22	20
Çivi		1	38		38	
Ahır Kidi					1	3
Menteşe					2	2
Kilit Başlıkları İçin Halka					1	2
Zımpara Kâğıdı					24	18
İspirto	180		120	20	58	20
Çivi Bağdadi	1	38			38	
İspirto	1	130			130	
Gomalak	50				100	
Vernik	300				150	
Yarım Kilo Kum Çeliği ile yekûn 613 guraştır.						

14 Haziran 1333 (1917) tarihinde kesilmiş faturaya göre konaktaki sıva işlemleri için konağa alınan sıva kirecinden bahsedilmektedir. *Edhem&Nourdiyan* isimli şirketten 15 çuval sıva kireci satın alınmıştır. Kireçlerin çuvalı 36 kuruşa mal edilmiştir. 15 çuval kireç için toplamda 540 kuruş ödenmiştir. Belgenin altında düşülen nota göre kireçlerin bulunduğu çuvalların iade edilmesi ile 225 kuruş fayda elde edilmiştir.²⁸⁸ 2 gün sonra kesilmiş olan faturaya göre tekrardan kireç alınmıştır. Bu sefer kirecin yanına kum da eklenmiştir. Kum ve kireç bedeli olarak 460 kuruş ödenmiştir. Kireçlerin ve kumların nereden satın alındığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.²⁸⁹

²⁸⁵ Horasan Harcı kireç, tuğla kırığı, çeşitli lifler ve bir miktar suyun birleştirilmesi ile elde edilmiş yapıştırıcı ve taşıyıcı özellikleri olan bir harç çeşididir. Detaylı bilgi için bkz. İsmail Kılıç- Gözde Gökçen, “Horasan Harcında Farklı Karışım Oranlarının Taze ve Sertleşmiş Harç Özelliklerine Etkisi”, *ECJSE* 9/2 (2002), 204.

²⁸⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/117.

²⁸⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/275. 276. Belgede Mehmet Ağa’ya sipariş edilen malzemelerin listesinin orijinal hali bulunmaktadır. Tablo 67’de bu liste gösterilmiştir.

²⁸⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/123.

²⁸⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/124.

Kızıl Konak inşaatı için kireç alımı devam etmiştir. Çeşitli kireç türleri alınmıştır. 16 Haziran 1333 (1917) tarihinde kömür kireci adı verilen kireç türünden toplam 214 kantar alınmıştır. 1 kantar fiyatı 25 kuruş olarak belirlenmiş ve toplamda 5350 kuruş kömür kireci için ödenmiştir.²⁹⁰

16 Haziran 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan bir faturada konakta kullanılmak için sipariş edilen menteşe, tel vida, bıçkı kirası, tutkal mandal tokası, keçe gibi malzemeler ve nakliye ücretleri gösterilmiştir. Masraflar için İttihat ve Terakki Merkez-i 'Umumi veznesi tarafından 2440 kuruş ücret ödenmiştir.²⁹¹

9-15 Haziran 1333 (1917) tarihleri arasında Kızıl Konak inşaatında bir grup işçi istihdam olunmuştur. Duvar ve ahşap işlerinin ağırlıklı olduğu konakta taşçı, marangoz, dülger, sebilci ve rençberler çalışmıştır. İşçiler çoklukla işlerin tamamlanması için haftanın 7 günü çalışmaya özen göstermişlerdir. Taşçı ustalarının ustabaşı olan Marko veled-i Dimitri 47 kuruşla tamiratta en çok yevmiyeyi alan kişi olmuştur. Rençberler arasında maaşlardaki düzen devam etmiş ve 18 kuruş ortak yevmiye almışlardır. Sadece üç rençber farklı yevmiye almıştır. Bunun sebebi fazla mesai yapmış olmalarıdır. 9-15 Haziran 1333 tarihleri arasında istihdam edilen işçilerin maaliyeti 6442 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-22).²⁹²

Tablo 22. 9-15 Haziran 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Haziran 1333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
				Cumarte	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamb	Perşemb	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		9	10	11	12	13	14	15		
329		47	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
140		35	4	X	X	✓	✓	✓	X	✓	Taşçı	Apro Yanni
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Franko Suva
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Lonya Yorgi
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedros
120		30	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Yorgi Apostol
310		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Marangoz Artin Harlambo
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Minya Anasan
126		28	4,5	✓	/2	X	X	✓	✓	✓	Marangoz	Seranni Yanni

²⁹⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/125.

²⁹¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/126.

²⁹² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/127.

240		40	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Bodos Lazari
140		28	5	✓	✓	✓	X	X	✓	✓	Marangoz	Akitaki Kiryako
80		40	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Marangoz	Tolgos İbya
128		32	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Marangoz	Yanni İban
90		30	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Marangoz	Parambos Toma
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Nikoli Andon
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Andorya Vantoz
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Nikoli Pava
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cillacı	Alleko Yorgi
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Baba Doblo
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Nikoli Konstantin
64		32	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Dülger	Receb Abdi
180		30	6	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	Duvarcı	Sani Beyin Oğlu
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
108		27	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Adem Tahir
64		32	2	X	X	X	X	✓	✓	X	Dülger	Dimitri Agustos
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Polihorni Konstantin
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni
217		31	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	İrgat Başı	Mehmed İbrahim
64		21	3	✓	✓	✓	X	X	X	X	Rençber	Fetullah Abdurrahman
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Cengiz Tahir
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Şeyh Seyyid
114		19	6	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
18		18	1	✓	X	X	X	X	X	X	Rençber	Hasan Emin
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Nuri İsmail
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed Rüsen
18		18	1	✓	X	X	X	X	X	X	Rençber	Tahir Mustafa
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Osman Abdurrahman
168		28	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Yanni Yorgi
Yekün 6442 Guruş												

19 Haziran 1333 (1917) tarihinde kesilmiş olan faturaya göre inşaatta kullanılmak üzere bir harç çeşidi olan Horasan harcı satın alınmıştır. Bir ambarı 25 kuruştan olmak üzere 8 ambar satın alınmıştır. Toplam 200 kuruş ödenen horasan, konak inşaatında kullanılmıştır.²⁹³

Kızıl Konak'ın estetik yapısını sağlayan panjurların yenilenmesi için özel kesim 5 adet panjur siparişi verilmiştir. 0,54x2,60 cm ölçülerinde sipariş edilen panjurlar 2975 kuruşa mal olmuştur. Panjurların konağa nakliyesi için ayrıca 45 kuruş ödenmiştir. İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından 19 Haziran 1333 tarihinde toplam 3020 kuruş ücret ödenmiştir.²⁹⁴

Konaktaki ibadethanenin abdesthanesindeki sifon ve rezervuarlarının yenileri yaptırılmıştır. İbadethanenin temiz ve bakımlı olması gerekliliği düşünülmüş ve

²⁹³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/128.

²⁹⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/190.

191. Belgede konakta çalışan bir kalorifercinin 100 kuruşluk maaşını aldığına dair bir ifade bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/191.

yenilenmiştir. Yapan usta sifon ve rezervuarların imalinden toplam 1500 kuruş olan ücretini 19 Haziran 1333 (1917) tarihinde almıştır.²⁹⁵

17 Haziran 1333 (1917) tarihinde *Hovanghümia Biraderler* şirketinden konakta kullanılmak üzere hurda kurşun boru satın alınmıştır. Kurşun borular izabe²⁹⁶ edildikten sonra konağa nakil işlemi yapılmıştır. Borular için 373,50 kuruş, 2 kerede nakledilen borular içinse 50 kuruş nakliye ücreti olmak üzere toplamda 432,50 kuruş İttihat ve Terakki Merkez-i 'Umumi veznesi tarafından 20 Haziran 1333 tarihinde ödenmiştir. Bkz. (Ek-3).²⁹⁷

Konakta yapılacak olan boya işlemleri için boya satın alınmıştır. 20 Haziran 1333 (1917) tarihinde kesilen bir faturaya göre ne miktarda alındığı belli olmayan boya için toplam 20.000 kuruş ödenmiştir.²⁹⁸

21 Haziran 1333 (1917) tarihinde konağın muhtelif yerlerinde kullanılmak için satın alınmış olan mermerler getirilmiştir. Nereden ve kimden satın alındığı belli olmayan mermerler için 2475 kuruş maliyet çıkarılmıştır. Nakliye ücretleriyle birlikte toplamda 2735 kuruş aynı gün ödenmiştir.²⁹⁹

23 Haziran 1333 (1917) tarihinde konaktaki zillerin tamiratı için zil kordonu satın alınmıştır. Toplam 10 adet siyah zil kordonu temin edilmiştir. Metresi 6 kuruş olan zil kordonu için toplamda 30 kuruş ücret ödenmiştir.³⁰⁰

23 Haziran 1333 (1917) tarihinde *Gülnehal Elektrik Mağazası* isimli şirketten konağın elektrik tesisatının tamiri için gerekli olan malzemeler satın alınmıştır. 6 kalem malzeme için toplam 927 kuruş ücret İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından ödenmiştir. Şirket İstanbul'un Sirkeci semtinde Hamidiye Caddesi 20 numarada bulunmaktadır. (Bkz. Tablo-23). Bkz. (Ek-4).³⁰¹

²⁹⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/129.

²⁹⁶ İzabe etmek, madenlerin yüksek sıcaklıklarla eritilerek içerisindeki diğer metallerden ayrılma işlemidir. Detaylı bilgi için bkz. ²⁹⁶ Kubbealtı Lugatı, "İzabe", 07 Ekim 2024 tarihinde erişildi, <https://lugatim.com/İZÂBE>

²⁹⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/130.

²⁹⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/132.

²⁹⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/133.

³⁰⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/134.

³⁰¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/135.

Tablo 23. Konak Tamirâtı İçin Satın Alınan Elektrik Malzemelerinin Belirtildiği Makbuz

Cinsi	Fiyat	Miktar	Guruş
İpekli Kordon	6 Beher Metrosu	28 Adet	231 Guruş
Buton	4 Beher Buton	19 Adet	76 Guruş
İzole Bant	2 Beher Metrosu	8 Metro	16 Guruş
Lostra İçin İnce Tel	6 Beher Metrosu	85 Metro	510 Guruş
Filkete Çivisi	Kıyyesi 50 Guruş	100 Dirhem	12 Guruş
Vida		Yarım Paket	12 Guruş
Yekûn			927 Guruş.

25 Haziran 1333 (1917) tarihinde Balat semtinden konağa çimento nakli gerçekleşmiştir. Ne miktarda çimento geldiğine dair bir bilgi bulunmazken çimento için 225, nakliyesi için 15 olmak üzere toplam 240 kuruş ödenmiştir.³⁰²

16-22 Haziran 1333 tarihleri arasında konak tamiratında işçiler istihdam edilmiştir. Bu tarihler arasında taşçı usları taşçıbaşı olarak görev yapmaya başlamışlardır. Marangoz sayısında artış olması ve cılacı sayısının aynı oranda yükselmesi konaktaki ahşap işlerinin arttığını göstermektedir. İşçi maaşlarında yükseliş de gözlemlenmiştir. Bu tarihler arsında en yüksek yevmiyeyi 50 kuruşla Marko veled-i Dimitri almıştır. Bir haftalık istihdamın maliyeti 6832 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-24).³⁰³

Tablo 24. 16 Haziran 1333- 22 Haziran 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Haziran 333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
Guruş	Para			Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
16	17	18	19	20	21	22						
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
210		35	6	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Apro Yanni
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Franko Sava
196		32	6	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	Taşçı Başı	Lonya Yorgi
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Bogos Bedros
210		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Yorgi Apastol
315		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Artin Karlanpo
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mınya Anasan
168		28	6	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Saranni Yanni
168		28	6	✓	/2	✓	✓	/2	✓	✓	Marangoz	Yanni Yorgi
210		35	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	Marangoz	Bodos lazari
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Akitaki Kıryako
204		34	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Yanni İban
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Perembos Toma
64		32	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Marangoz	Mihal Andon
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Polihorni Konstantin
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Bogos Konstantin

³⁰² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/137.

³⁰³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/138.

280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koço baba dobro
195		30	6/2	✓	/2	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Nikoli Andon
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Andorya Vantoz
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Nikoli Pava
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Aleko yorgi
175	50	27	6/2	✓	✓	✓	/2	✓	✓	✓	Duvarcı	Adem tahir
208		36	6/2	/2	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Bekmezoğlu jan
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmet İbrahim
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Osman Abdullah
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
54		18	3	✓	✓	X	X	X	✓	X	Rençber	Cengiz Tahir
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
108		18	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Nuri İsmail
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Tahir Mustafa
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Şeyh Seyyid
108		18	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Kasım Genco
36		18	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Rençber	Cafer Ali
Yekün 6832 Guruştur.												

28 Haziran 1333 (1917) tarihinde düzenlenen faturada konaktaki kapıların tamirâtı için alınan malzemeler sıralanmıştır. 6 kalem malzeme için toplam 1647 kuruş ücret ödenmiştir. Ücret Amerikan menteşesi, pomel menteşe, kilitleriyle beraber nikel anahtar, gomalak, ispiroto, tel çivisi, zımpara kâğıdı, tutkal, sarı tel, zeytinyağı, mandal, toka, bıçkı kirası, cila gibi malzemeler için ödenmiştir.³⁰⁴

28 Haziran 1333 (1917) tarihinde konaktaki pencerelerde yenileme işlemleri yapılmıştır. Konak pencerelerinde bulunan ispanyoletlere lazım olan malzemeler satın alınmıştır. Satın alınan 14 adet İspanyol mandalı ve 5 adet İspanyol mili için toplam 175 kuruş ödenmiştir.³⁰⁵

28 Haziran 1333 (1917) tarihinde konakta kullanılmak üzere ip ve çeşitli malzemeler satın alınmıştır. 15 metre “bir parmak kalınlığında ip” için 80 kuruş ödenmiştir. Zımpara kâğıdı, çivi, pamuk, tutkal, gomalak, ispiroto, başlı çivi için ise 789 kuruş ücret ödenmiştir.³⁰⁶

Konak çalışanlarından Mehmed Ağa konakta 14 Haziran 1333 günü kullanılacak malzemeleri satın almak için alışverişe çıkmıştır. Ahşap cilalama işlemi için gerekli olan zımpara kâğıdı, bağdadi çivisi, siyah başlı çivi, pamuk, tutkal, ispiroto, gomalak, kenevir, gibi malzemeler satın almıştır. Aldığı malzemeleri ve ücretleri tek tek kayıt

³⁰⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/139.

³⁰⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/140.

³⁰⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/141,142.

altına aldırılmış ve İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi İdaresine sunmuştur. (Bkz. Tablo-25).³⁰⁷

Tablo 25. 14 Haziran 1333 Tarihinde Mehmed Ağa Tarafından Satın Alınan Malzemenin Listesi ve Fiyatları

Cinsi	Kıyye	Fiyat	Aded	Guruş
Zımpara Kâğıdı		30	24	18
Bağdadî Çivisi	200		38	19
Siyah Başlı Çivi	200		50	25
Pamuk	25		40	2 guruş 20 Para
Tutkal	50		36	3 guruş 20 Para
İspirto		2	130	260
Gomalak	100		800	200
Kenevir	100		800	200
Zımpara Kâğıdı		30	38	27
Başlı Çivi	100		50	12 Guruş 20 Para
Kazma Sapı		3	2	6
İspirto	200			97 Guruş 20 Para
Yekün				789 Guruş 20 Para

28 Haziran 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında kullanılmak üzere özel kesim kartonpiyer satın alınmıştır. Özel kesim olan kartonpiyer için toplamda 2500 kuruş ücret ödenmiştir.³⁰⁸

30 Haziran 1333 (1917) tarihinde Galata'da bulunan *Jean Condaroudas* isimli şirketten yapı malzemeleri satın alınmıştır. Kalay, demir kement, mum, tuz ruhu ve ispirto gibi konak tamiratu için gerekli olan malzemeler toplu bir şekilde satın alınmıştır. 4942 kuruş 20 para ücret ödenmiştir.³⁰⁹

30 Haziran 1333 (1917) tarihinde Galata'da Voyvoda Caddesi'nde Bahtiyar Hanı'nda bulunan *Edhem&Noridjan* isimli şirketten konak tamiratında kullanılmak üzere sıva kireci satın alınmıştır. 20 çuval sıva kireci için 720 kuruş ücret ödenmiştir. Şirket kestiği faturada boş çuvalların iade edilmesini rica etmiştir.³¹⁰

30 Haziran 1333 (1917) tarihinde konak inşaatında kullanılmak üzere 12 ambar kum alınmıştır. Ambarı 80 kuruştan olan kum için toplam 960 kuruş ücret ödenmiştir. Kum konağa nakledildikten sonra ücreti derhal teslim edilmiştir.³¹¹

³⁰⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/143.

³⁰⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/144. 149. Belgede aynı şekilde özel kesim bir kartonpiyer alındığı ve 4000 kuruş ücret ödendiğinden bahsedilmektedir.

³⁰⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/145.

³¹⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/146.

³¹¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/147.

23-29 Haziran 1333 (1917) tarihleri arasında konak inşaatında işçiler istihdam edilmiştir. Bunlar taşçı ustaları, duvarcı ustaları, marangozlar, cilacılar, dülgerler ve rençberlerdir. Ustaların birçoğu inşaatı haftanın 7 günü çalışmıştır. Gayrimüslim ustaların bazıları pazar günü yarım gün çalışmışlardır. Müslüman işçi ve ustalar cuma günü çalışmamış, izin yapmışlardır. 1 haftalık süreçte en yüksek yevmiyeyi taşçı ustaların ustabaşı olan Marko veled-i Dimitri almıştır. Marko veled-i Dimitri günlüğü 50 kuruştan çalışmıştır. Bir haftalık istihdamın maaliyeti 6404,50 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-26).³¹²

Tablo 26. 23-29 Haziran 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Haziran 333							Hicaz Varakası	Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
Guruş	Para			Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma			
		Guruş		23	24	25	26	27	28	29			
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Taşçı Başı	Marko veledi Dimitri
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Taşçı	Apro Yanni
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Taşçı	Franko Suva
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Taşçı	Lonya Yorgi
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Taşçı	Bogos Bedroki
60		30	2	✓	✓	X	X	X	X	X		Taşçı	Yorgi Apaostol
310		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Marangoz	Artin Harlambu
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Marangoz	Miya Anasyas
142		28	6/2	✓	/2	✓	✓	✓	✓	✓		Marangoz	Serandi Yanni
142		28	6/2	✓	/2	✓	✓	✓	✓	✓		Marangoz	Yanni Yorgi
196		45	5/2	X	/2	✓	✓	✓	✓	✓		Marangoz	Bogos Lazari
182		28	6/2	✓	/2	✓	✓	✓	✓	✓		Marangoz	Akitaki kiryako
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Marangoz	Yanni İsak
204		34	6	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓		Cilacı	Koçi Manol
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Marangoz	Mihail andon
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Sebilci	Polihorni konstantin
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Sebilci	Dimitri Yanni
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Dülger	Marko Konstantin
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Dülger	Koçu Baba Doblo

³¹² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/150. 30 Haziran- 6 Temmuz 1333 (1917) tarihleri arasında konak inşaatında işçiler istihdam edilmiştir. Bu inşaatı 23-29 Haziran 1333 tarihleri arasında çalışan işçilerden farklı olarak işçi sayısının azaldığı görülmektedir. Bu tarihler arasında işçi sayısının neden azaldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. İşçi sayısının azalması ile işçilere ödenen ücret azalmıştır. 30 Haziran- 6 Temmuz 1333 tarihleri arasında istihdam edilen işçilerin İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi İdaresine toplam maliyeti 5652 kuruş olmuştur. Bir hafta önceye göre 752 kuruş az ücret ödenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/151.

210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Niko Andon
32		32	1	✓	X	X	X	X	X	X	X	Cilacı	Anderya Vantuz
20		20	1	✓	X	X	X	X	X	X	X	Cilacı	Nikola Yala
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Alleko Yorgi
189		27	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Adem Tahir
196		36	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Duvarcı	Abdi Abbas
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Pekmezoglu Jani
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mecid bin İbrahim
100		20	5	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Rençber	Osman Abdullah
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
18		18	1	✓	X	X	X	X	X	X	X	Rençber	Nuri İsmail
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Tahir Mustafa
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Seyh seyyid
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Kasım Ketüth/a)
18		18	1	✓	X	X	X	X	X	X	X	Rençber	Cafer Ali
36		18	2	X	X	X	X	X	X	✓	✓	Rençber	Halid Rüstem

Yekün 6404,50 Guruştur.

3.3 TEMMUZ 1333- EYLÜL 1333 ARASI YAPILAN ÇALIŞMALAR.

3.3.i Temmuz Ayı Çalışmaları

4 Temmuz 1333 (1917) tarihli bir fatura alt katların birisinin tavan boya işlemleriyle ilgilidir. Boya işleminin yanı sıra tavan için yıldız da yaptırılmıştır. Bu işlemler için İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından 27045 kuruş ücret ödenmiştir.³¹³

7-13 Temmuz 1333 (1917) tarihleri arasında konak inşaatında işçiler istihdam edilmiştir. Bu tarihler arasında konakta taşçılar, marangozlar, sebileciler, cilacılar, dülgerler ve rençberler çalışmıştır. İşçi sayısı Haziran ayında çalışan işçi sayısına göre azdır. İşçi sayısı az olmasına rağmen çalışan işçiler devamlılık göstermiş ve birkaç istisna haricinde bütün işçiler her gün çalışmıştır. İşçi yevmiyeleri Haziran ayındaki ile benzerlik göstermektedir. En yüksek yevmiyeyi taşı ustaların başı olan Marko veled-i Dimitri almıştır. Onun yevmiyesi 50 kuruştur. Belgede farklı olarak dülger Niko Konstantin ve Koçi Baba Doblo'nun yevmiyelerinden 67 kuruş kesinti yapıldığı belirtilmiştir. Sebep olarak telefon teli gösterilmiş fakat ayrıntı verilmemiştir. Belgede geçen tam cümle şöyledir. “Yevmiyesi 67 gurus telefon teli için tevkifi edilmiştir.” Bu

³¹³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/174.

da muhtemelen iş sırasında bu kişilerin telefon teline zarar verme ihtimalini akla getirmektedir. Bir haftalık istihdamın maaliyeti 5587 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-27).³¹⁴

Tablo 27. 7 Temmuz 1333- 13 Temmuz 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Temmuz 333							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		7	8	9	10	11	12	13		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
60		30	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Taşçı	Franko Suva
128		32	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Taşçı	Lonya Yorgi
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedos
315		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Artin Garlabo
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mınya Anasyas
210		35	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Bodus Lazari
196		28	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Akitaki Kiryako
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Yanni İsak
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Michael Andon
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Polihorni Konstantin
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni
175		35	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Niko Yorgi
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Niko Konstantin
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi baba Doblo
180		30	6	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	Cilacı	Niko Andon
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Alleko Yorgi
162		28	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Adem Tahir
192		32	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	İrgat Başı	Mehmet İbrahim
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmet İbrahim
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Tahir Mustafa
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Seyh Seyyid
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Kasım Kethüd(a)
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halid Rüstem
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Mehmet
Yekûn 5587												
Yevmiyesinden 67 guruş telefon teli için tevkif edilmiştir.												

16 Temmuz 1333 (1917) tarihinde konakta kullanılmak üzere 15 çuval sıva kireci alınmıştır. Kirecin çuvalı 36 kuruştan olmak üzere toplam 540 kuruş ücret ödenmiştir. Kireç Galata'da Voyvoda Caddesi'nde Bahtiyar Han numara 109'daki

³¹⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/152.

Edhem&Noridjan Şirketinden gelmiştir. Çuvalları gönderen şirket boş çuvalların iade edilmesi için belgenin altına bir not düşmüştür. Bkz. (Ek-11).³¹⁵

17 Temmuz 1333 (1917) tarihinde konak için satın alınan camların ücreti ödenmiştir. Toplam 10.000 kuruş Merkez-i 'Umumi veznesi tarafından verilmiştir.³¹⁶

17 Temmuz 1333 (1917) tarihinde Kızıl Konak'ın aydınlatma işlemleri için *Magasin D'Electricite* isimli elektrik mağazasından gerekli malzemeler satın alınmıştır. Alınan malzemeler konağa getirildikten sonra ödemesi yapılmıştır. Boru, kroşe, kol, izole bant ve bakır tel olmak üzere 5 kalem malzeme için toplam 409,50 kuruş ödenmiştir.³¹⁷

Kızıl Konak tamiratında ahşap cila işlemleri için bazı malzemeler satın alınmıştır. 17 Temmuz 1333 tarihinde alınan malzemeler için toplamda 1433 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-28). Bkz. (Ek-12).³¹⁸

Tablo 28. 17 Temmuz 1333 Tarihinde Konaktaki Ahşap Cila İşlemleri İçin Satın Alınan Malzeme ve Fiyatları

Cinsi	Kıyye	Dirhem	Fiyat	Adet	Para	Guruş
Çivi		200	50			25
El Kalburu			15	1		15
Çivi	2		38			76
Ponza Taşı ³¹⁹		50	40			5
İye		10	1			10
Zımpara Kâğıdı			30	6	20	4
İspirto			50	800		100
Bez			15	1 Arşun		15
Anilin			5	2 Paket		10
Çivi			200	60		30
Zeytin Yağı			100	60	20	22
Bez				15	1 Arşun	15
İspirto	1	200	140			210
Gomalak		75	800			150
Pamuk		50	60		20	7
Vida			1	6		6
Çivi		200	38			19
İspirto		2,00	140			280
Gomalak		100	800			200
Beton Çivisi		750	60		20	7
Zeytin Yağı		8	80			10
Yekûn 1433 Guruş						

³¹⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/154.

³¹⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/155.

³¹⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/156.

³¹⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/160,161.

³¹⁹ Pomza (ponza) taşı; volkanik kökenli, silikat esaslı, camla aynı özellikleri gösterebilen doğal bir kayaç türüdür. Rengi genel olarak açık olsa da kahverengi ve siyah renklerde pomza taşları da mevcuttur. Isı ve ses yalıtımında kullanılır. Detaylı bilgi için bkz. Gonca Eroğlu-Mesut Şahiner, *Dünyada ve Türkiye'de Pomza*, (Maden Tektik ve Arama Genel Müdürlüğü, 2020), s. 9.

Konak inşaatında kullanılmak üzere 17 Temmuz 1333 (1913) tarihinde kum gelmiştir. Satın alınan kum için toplamda 4720 kuruş İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir.³²⁰

17 Temmuz 1333 (1917) tarihinde tarafından tamiratın farklı aşamalarında kullanılmak üzere malzemeler satın alınmıştır. Tutulan pusulada bazı işçilerin yevmiyeleri de mevcuttur. Hazırlanan pusulada gösterilen ücret toplam 2844 kuruştur. Satın alınan malzemeler ahşap ve ahşap malzemelerin cilalanması ile alakalıdır. Ahşapların cila işlemleri için çalıştırılan Koçu'ya 52 kuruş yevmiye ödenmiştir. (Bkz. Tablo-29).³²¹

Tablo 29. 17 Temmuz 1333 Tarihinde Konak Tamirâtı İçin Alınan Malzeme ve Fiyatları

Cinsi	Guruş	Para
Pamuk	2	20
Cilacı Koçu'ya yevmiye	52	
Ambar	5	
Tutkal	30	
Sarı Çivi	5	
Bıçkı Kirası	40	
Eğ	20	
İki bâba çevrilmiş	80	
Komalan	40	
Revgan-ı Zeyt	15	
İki Kapı Çekçeki	1300	
(okunamadı).	15	
Dülger Farkı	41	
Dört Adet Hatıl	1200	
Araba Kirası	40	
Köprü Teli	20	
Yekûn 2905 gurus 20 para. 61 gurus köprü parasıyla dülger farkı tenzil edilmiştir. Yeni yekûn 2844 gurus 20 para.		

20 Temmuz 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan bir faturaya göre, konakta çalışan iki işçi ve satın alınan malzemeler için ödeme yapılmıştır. Bir işçi 14-20 Temmuz tarihleri arasında 6,5 gün çalışmıştır yevmiyesi 50 kuruş olan işçi 325 kuruş almıştır. Yine aynı tarihler arasında çalışan diğer bir işçi toplam 7 gün çalışmıştır ve yevmiyesi 40 kuruş olan işçi 280 kuruş almıştır. Diğer yandan konak için satın alınan kalay, tuz ruhu, ispiroto, hamam için soba kovası, musluk gibi malzemeler için 496 kuruş

³²⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/162.

³²¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/163,164.

ücret ödenmiştir. İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından 20 Temmuz 1333 tarihinde 1101 kuruş ücret ödenmiştir.³²²

14-20 Temmuz 1333 tarihleri arasında konak tamiratında istihdam edilmiş işçiler bulunmaktadır. Bu süreçte taşçı, duvarcı, dülger, sebilci, marangozlar çalışmıştır. Usta ve rençber sayısında sayının azaldığı görülmektedir. 14 Temmuz 1333 Cumartesi günü ustaların hiç birisi çalışmamıştır. Aynı gün sadece rençberler çalışmıştır. Yevmiyeler Haziran ayındaki gibi seyretmektedir. En yüksek yevmiyeyi Taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri almıştır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 5020 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-30).³²³

Tablo 30. 14 Temmuz 1333- 20 Temmuz 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Temmuz 333							Hicaz Varakası	Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma			
Guruş	Para	Guruş		14	15	16	17	18	19	20			
300		50	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
210		45	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Taşçı	Apro Yanni
180		30	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Taşçı	Bogos Bedos
270		45	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Marangoz	Artin Veledi Harlanmo
175		45	5	✓	✓	X	✓	✓	✓			Marangoz	Minya Anastas
175		45	5	X	✓	✓	✓	✓	✓			Marangoz	Bodus Lazari
168		28	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Marangoz	Akitaki Kiryako
204		34	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Marangoz	Yanni İban
240		40	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Marangoz	Michail Andon
204		34	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Sebilci	Polihorni Konstantin
204		34	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Sebilci	Dimitri Yanni
204		34	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Dülger	Nikola Konstantin
240		40	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Dülger	Koçi Baba Doblo
180		30	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Cilacı	Niko Andon
120		40	3	X	X	X	✓	✓	✓			Cilacı	Koçi Manul
120		20	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Cilacı	Alleko Yorgi
162		27	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Duvarcı	Adem Tahir
192		32	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Duvarcı	Abdi Abbas
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓			Irgat Başı	Mehmed İbrahim
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Rençber	Mecid İbrahim
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Rençber	Mehmed İbrahim
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Rençber	İbrahim Rüstem
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Rençber	Halit Rüstem
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Rençber	İbrahim Mehmed
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Rençber	Şeyh Seyyid
126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Rençber	Kasım Kethüda

³²² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/166.

³²³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/167.

126		18	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Tahir Mustafa
210		35	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Cilacı Başı	Nikoli Yorgi
Yekûn 5020 guruştur.													

21-27 Temmuz 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında istihdam edilen işçiler olmuştur. Tamiratta taşçı, marangoz, cilacı, duvarcı, sebilci gibi ustalar çalışmıştır. İşçiler genel olarak Pazar ve Pazartesi günleri çalışmamışlardır. Geri kalan haftanın 5 günü çalışmış işlerine devam etmişlerdir. Yevmiyeler aynı düzende devam etmiştir. En yüksek yevmiyeyi 50 kuruş işe Taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri almıştır. Konaktaki 1 haftalık istihdamın maaliyeti 3317 kuruş olmuştur. Ödemeler Merkez-i 'Umumi veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-31).³²⁴

Tablo 31. 21-27 Temmuz 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Temmuz 333							Zaanatı	Âmelenin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		21	22	23	24	25	26	27		
250		50	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marco Velidi Dimitri
70		35	2	✓	X	X	X	✓	X	X	Taşçı	Apro Yanni
150		30	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedros
225		45	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Artin Marlanbo
200		40	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Michael Andon
170		34	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Yanni İban
140		28	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Aktati Kiryako
140		28	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Akitaki Kiryako
70		35	2	✓	X	X	✓	X	X	X	Marangoz	Bodos Makdari
200		40	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Koçu Manul
150		30	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Cilacı	Niko Andon
54		27	2	✓	X	X	✓	X	X	X	Duvarcı	Adem Tahir
160		32	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
170		34	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Dülger	Nikola Kostantin
200		40	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Baba Doblo
102		34	3	✓	X	X	✓	✓	X	X	Sebilci	Polihonni kostantine
170		34	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni
192		32	6	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmed İbrahim
100		20	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
90		18	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Kasım Cengiz
18		18	1	✓	X	X	X	X	X	X	Rençber	Tahir Mustafa
90		19	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
76		19	4	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
90		19	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halit Rüstem
90		19	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Şeyh Seyyid
80		20	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Cemil Mustafa
Yekûn 3317												

³²⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/178.

Temmuz ayına ait olduğu belirtilen bir işçi pusulasında tarihler tam olarak verilmemiştir. Yine aynı ustaların çalıştığı pusulada ustalar genel olarak haftanın ya tek günü ya da üç gün çalışmışlardır. Eksik çalışma günü olan işçiler ekstra olarak bu pusuladaki istihdamın maaliyeti 1366 kuruştur. (Bkz. Tablo-32).³²⁵

Tablo 32. Temmuz Ayına Ait Olduğu Bilinen Fakat Tam Tarihleri Verilmeyen İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Temmuz 333							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş										
150		50	3					✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Dimitri
105		35	3					✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
90		30	3					✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedros
135		45	3					✓	✓	✓	Marangoz	Artin veledi Harlambo
35		35	1							✓	Marangoz	Minya Anastas
35		35	1							✓	Marangoz	Bedos Makdari
28		28	1							✓	Marangoz	Akitati Kiryako
102		34	3					✓	✓	✓	Marangoz	Yanni İban
120		40	3					✓	✓	✓	Marangoz	Michael Andon
34		34	1							✓	Sebilci	Polihorni Konstantin
34		34	1							✓	Sebilci	Dimitri Yanni
34		34	1							✓	Dülger	Nikola Konstantin
40		40	1							✓	Dülger	Koçi Papa Doblo
30		30	1							✓	Cilacı	Nikola Andon
20		20	1							✓	Cilacı	Alleko Yorgi
35		35	1							✓	Cilacı	Nikoli Yorgi
27		27	1							✓	Duvarcı	Adem Tahir
32		32	1							✓	Duvarcı	Abdi Abbas
64		32	2						✓	✓	Irgat Başı	Mehmed İbrahim
38		19	2						✓	✓	Rençber	Kasım Abbas
20		20	1							✓	Rençber	Mecid İbrahim
18		18	1							✓	Rençber	Tahir Mustafa
19		19	1							✓	Rençber	Mecid İbrahim
19		19	1							✓	Rençber	İbrahim Rüstüm
19		19	1						✓	✓	Rençber	Halit Rüstem
19		19	1						✓	✓	Rençber	Şeyh Seyyid
44		22	2							✓	Rençber	Arif Resul
36		18	2						✓	✓	Rençber	Nazmi Osman
19		19	1							✓	Rençber	İbrahim Mehmed
Yekûn 1366												

26 Temmuz 1333 (1917) tarihinde konak camların için yeni camlar satın alınmıştır. Camlar satın alınıp değiştirildikten sonra ödemesi yapılmıştır. Yeni camlar için toplam 10000 kuruş harcanmıştır.³²⁶

³²⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/179.

³²⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/169.

28 Temmuz-3 Ağustos 1333 (1917) tarihleri konak tamiratında çalıştırılmak üzere işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, marangoz, cilacı, dülger, duvarcı ustalar çalışmıştır. İzinli veya inşaata gelmeyenler haricinde ustalar ve işçiler haftanın her günü çalışmışlardır. Yevmiyelerde bir değişiklik olmazken en yüksek yevmiyeyi 50 kuruş ile Taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri almıştır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 3162 kuruş olmuştur.³²⁷

29 Temmuz 1333 (1917) tarihinde konaktaki cila işlerinde kullanmak için malzemeler satın alınmıştır. Gomalak, ispirto, pamuk, zımpara kâğıdı, mum gibi satın alınan malzemeler için toplam 848 kuruş ücret ödenmiştir.³²⁸

31 Temmuz 1333 (1917) tarihinde konaktaki molozların tamirat alanının dışına götürülmesi ve konağa kum, kireç nakliyesi işleri yapılmıştır. Molozların nakliyesi için 1170, kum için 160, kireç için 80 olmak üzere toplamda 1410 kuruş ücret ödenmiştir.³²⁹

28 Temmuz 1333- 4 Ağustos 1333 (1917) tarihleri arasında Dimitri Lityarki, Hristo Yorgi, Dimitri Yorgi isimli ustalar tarafından konaktaki sobaların tamirata gerçekleştirilmiştir. Ustaların tamiratta kullandığı malzemenin listesi kalem kalem tutulmuştur. Kalay, tuz ruhu, ispirto, nişadır, mum gibi malzemeler kullanılmıştır. Malzemelerin nereden alındığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ustaların kendilerinin getirdiği düşünülmektedir. 5 kalem malzeme ve ustaların yevmiyesi toplamda 490 kuruş tutmuş ve Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödemesi gerçekleştirilmiştir.³³⁰

3.3.ii. Ağustos Ayı Çalışmaları³³¹

1 Ağustos 1333 (1917) tarihinde konak için özel camlar satın alınmıştır. Demirli cam, keresteli cam, buzlu cam, keresteli ayna gibi cam ve aynalar satın alınmıştır. Konakta kullanılır durumda fakat tamir gerektiren cam ve aynalar da tamir edilmiştir. Yeni takılan camlar ve tamir edilen camlar için İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından 22885 kuruş ücret ödenmiştir.³³²

³²⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/180.

³²⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/170.

³²⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/171.

³³⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/13.

³³¹ Belge tahlilleri yapılırken sıra ile giderken Ağustos ve Temmuz aylarının belgeleri karışık verilmiştir. Ağustos ayına ait belgelerin arasında Temmuz ayına ait belgelerin bulunması bu sebeptendir.

³³² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/172.

4 Ağustos 1333 (1917) tarihinde kesilmiş bir fatura konakta yapılan sıva işlemlerinin ücretiyle ilgilidir. 21 Temmuz 1333-1 Ağustos 1333 tarihleri arasında çalışan sıvacının işçilik ücreti ve satın alınan sıva için toplamda 1680 kuruş ücret İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir.³³³

6 Ağustos 1333 (1917) tarihinde konak için sıva kireci satın alınmıştır. Kireç daha önceden olduğu gibi *Edhem&Noridjan* firmasından temin edilmiştir. Faturada 6 çuval sıva kireci verildiği belirtilmiştir. Her bir çuval için 36 kuruş ödenmiştir. Toplam ücret ise 216 kuruş çıkmış ve ödemesi ilgili firmaya yapılmıştır.³³⁴

4-10 Ağustos 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında çalıştırılmak üzere işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı dülgere, marangoz, sebilci, duvarcı ustalar konak tamiratında çalışmıştır. Bu zaman diliminde usta ve işçi sayısında azalma görülmektedir. İzinli veya çalışmayanların haricinde konakta işler durmamış ve haftanın her günü çalışılmıştır. Yevmiyelerde artış gözükmezken en yüksek yevmiyeyi 50 kuruş ile Marko veled-i Dimitri almıştır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 2966 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-33).³³⁵

Tablo 33. 4-10 Ağustos 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Ağustos 333							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
Guruş	Para			Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Cuma	Cumartesi		
4	5	6	7	8	9	10						
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçıbaşı	Marko Dimitri
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bodos Lazari
70		35	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Nikola Konstantin
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Baba Doblo
90		45	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Marangoz	Artin Marlambo
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Michael Andon
238		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas

³³³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/173.

³³⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/177.

³³⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/181.

182, 183. Belgelerde konağın neresinde kullanıldığı belli olmayan bazı malzemeler satın alınmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/182,183.

184, 185. Belgelerde konakta çalışan işçilerin maaşlarının ödendiğine dair belgeler bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/184,185.

224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmet İbrahim
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
108		18	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Kasım Rüstem
114		19	6	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halid Rüstem
120		20	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Cemal Mustafa
Yekün 2966													

Akribas Stepnian Şirketi'nden konak tamiratında kullanılmak üzere bazı malzemeler satın alınıp faturalandırılmıştır. Malzemeler konağa 11 Ağustos 1333 (1917) tarihinde gelmiştir. Malzemelerin ücreti konağa nakil olduktan hemen sonra ödenmiştir. Malzemeler kapı ve pencere gibi açılıp kapanabilen ahşap malzemelerin tamirâtı satın alınmıştır. İspanyolet pencereler için kilit malzemesidir, pomel menteşe ahşap doğramada kullanılan menteşe çeşididir. Maymuncuk anahtar çeşididir, evrensel olması sebebiyle tüm kapı ve pencerelerde kullanılabilir. (Bkz. Tablo-34).³³⁶

Tablo 34. 11 Ağustos 1333 Tarihinde Akribas Stepnian Şirketinden Satın Alınan Malzemeler ve Fiyatlarının Bulunduğu Liste

Cinsi	Birim fiyatı	Guruş	Para
2 Aded İspanyolet	27	54	
12 Aded Pomel Menteşe	4,2	54	
5 Aded Halka	0,3	3	30
5 Aded Mandal		3	30
10 Aded Menteşe	3	30	
8 Zemin Pomel Menteşe Vidası	2,2	20	
11 Aded Maymuncuk 30 Santim	3	33	
1 Kıyye 300 dirhem gönye	25	43	30
15 düzine vida 2 santim	1,30	26	10
Yekün 268 guruş 20 paradır.			

13 Ağustos 1333 (1917) tarihinde kesilmiş olan bir faturaya göre Konak için satın alınan kerestenin ücretinin ödendiği belirtilmiştir. Kerestenin sadece cinsi belirtilirken ne amaçla ve nerede kullanıldığı belirtilmemiştir. Ücrete nakliye de dâhildir. İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından alınan malzemeler için toplam 7580 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-35).³³⁷

Tablo 35. 13 Ağustos 1333 Tarihinde Sipariş Edilen Kerestelerin Ölçü Tablosu

Guruş	Fi	Yekün	Metro Meküp	İbar?	Cinsi	Aded	Tarihi
			54	3,00x30x20	Çıradan	30	16 Haziran 333
			54	3,00x30x20	Çıradan	3	16 Haziran 333

³³⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/186.

³³⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/187. Belgede verilen bilgiler bir sonraki belgede bulunan tabloya aittir. Eklenmiş olan tablo 188. belgedir. 18 Ağustos 1333 (1917) tarihli 189. belgede konakta çalışan 2 işçi ve konak inşaatında kullanılmak üzere kalay, ispirto gibi cila malzemelerinin satın alındığı belirtilmiştir. Alınan malzemeler için toplam 288 kuruş ücret ödenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/189.

			900	3,00x30x20	Çıradan	50	27 Haziran 333
17500	2500 Gurus	3,00	970	3,00x32c20	Çıradan	50	19 Temmuz 333
7580	İki Arabanın ücreti nakliyesi						

11-17 Ağustos 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında çalıştırılmak üzere işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, dülgere, marangoz, sebilci, duvarcı ustaları konak inşaatında görev almışlardır. İşçi sayısında bir azalma vardır. İşçi sayısında azalma olmasına rağmen işçilerin çoğu haftalık 6 ila 7 gün çalışmışlardır. Konaktaki tamiratın sona yaklaşmasından dolayı işçi sayısında azalma olduğu düşünülmektedir. Taşçı ustaları olan Bogos Bedros ve Apro veled-i Yanni Taşçıbaşı olarak görev almaya devam etmişlerdir. Tamirattaki unvanları yükselmiş olsa da yevmiyeleri aynı kalmıştır. Yevmiye olarak en yüksek yevmiye Taşçıbaşı olan Marko veled-i Dimitri'ye aittir. Günlük 50 kuruşluk yevmiye alan Dimitri inşaatı bugüne kadar en çok kazanan ustalardan birisi olmuştur. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 2942 kuruştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-36).³³⁸

Tablo 36. 11 Ağustos 1333- 17 Ağustos 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Ağustos 333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
Guruş	Para			Guruş	Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe		
				11	12	13	14	15	16	17		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
180		30	6	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Bogos Veledi Bedros
240		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Apro veledi Yanni
68		34	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Dülger	Nikola Konstantin
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Baba Doblo
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Machael Andon
204		34	6	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Veledi Yanni
210		35	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Vasil Vantuz
208		32	6/2	✓	✓	✓	✓	✓	✓	/2	Duvarcı	Abdi Abbas
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	İrgat Başı	Mehmet İbrahim
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmet İbrahim
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Reçnber	İbrahim Rüstem
133		19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Kasım Rüstem
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Cemal Mustafa
Yekûn 2942 gurus												

³³⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/197.

Kızıl Konak için satın alınmış olan bir kalorifer kazanına ait bilgiler bulunmaktadır. Kalorifer kazanının nereden alındığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Kalorifer kazanının özelliklerini belirten belgelerin Fransızca olması sebebiyle Fransa'dan ithal geldiği düşünülmektedir. (Bkz. Tablo-37). Bkz. (Ek-5).³³⁹

Tablo 37. Kızıl Konak İçin Satın Alınmış Olan Kalorifer Kazanının Özelliklerinin Belirtildiği Tablo

Chaudieres “İdeal” Sectionnees

No. 3 Serie “C” pour eau chaude

Nos.	Nombre de Sections	Contenance totale d’eau en litres	Chargement maximum de combustible en litres	Surface de chauffe en m.q.	Puissance en calories	...
535	5	150	150	3,75	37.500 à 52.500	22 18
636	6	180	190	4,50	45.500 à 63.000	26 6
737	7	210	230	5,25	52.500 à 73.500	29 14
838	8	240	270	6,00	60.600 à 84.000	33 2

18 Ağustos 1333 (1917) tarihli belgeye göre konak tamiratında kullanılmak üzere kireç, demir ve kum satın alınmıştır. Malzemelerin nereden satın alındığına dair bir bilgi belgede belirtilmemiştir. Belgede sadece nakliye ücretlerinden bahsedilmiştir. Nakliye ücreti 470 kuruş olarak gösterilmiştir.³⁴⁰

19 Ağustos 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında kullanılmak üzere Altıncı Daire³⁴¹’den demir nakliyesi yapılmıştır. Düzenlenen belgede sadece demirin nakliye ücretinden bahsedilmiştir. Demirin nereden ve ne kadara alındığı belirtilmemiştir. Nakliyeciler demirleri konağa iki seferde getirmiştir. Her bir sefer için 122,50 kuruş ücret almıştır. Nakliyeciyeye toplam 245 kuruş ücret ödenmiştir.³⁴²

³³⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/192.

³⁴⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/196.

³⁴¹ Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılda mahalli idari yönetimlerinde yapılan değişiklikler sonucu şehremaneti adı altında günümüz belediyelerinin temelleri kurulmuştur. 1855 yılında İstanbul Şehremaneti adı altında görev yapan kurum çatısında 1857-1858 yıllarında çıkarılmış olan kanunlar ile Altıncı Daire isimli belediye örgütü kurulmuştur. Bu örgüt Galata ve Beyoğlu semtlerinden sorumludur. Detaylı Bilgi için bkz. Emre Kolay, “Osmanlı Belediye Binalarının İlk Örneği: Altıncı Daire-i Belediye Binası”, *Palmet Dergisi* 3 (Mart 2023), 28.

³⁴² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/193. 194. belgede konak kaldırımlarının yenileme işlemlerinin yapıldığına işaret eden emareler bulunmaktadır. Tarih ve fiyat bilgisi verilmemiştir. Belge dilinin Fransızca olması sebebiyle yapılan işlemin Fransızlar tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

20 Ağustos 1333 (1917) tarihli belgeye göre konak tamiratında boya, cila ve tamir işlemleri için bazı malzemeler satın alınmıştır. Bunlar menteşe, mandal, ispirto, gomalak, pamuk, zımpara kâğıdı, çivi, tutkal, vida gibi malzemelerdir. Malzemeler toplam 422 kuruş 10 para tutmuştur. Malzemeler alındıktan sonra İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından aynı gün ödemesi yapılmıştır.³⁴³

22 Ağustos 1333 (1917) tarihli belgeye göre konakta hasar gören duvarların tamir edilmesi için malzeme satın alındığı görülmektedir. Alınan malzemeler içerisinde tuğla, alçı, bezir yağı, petrol yağı gibi ürünler vardır. Alınan malzemeler için toplam 565 kuruş İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir.³⁴⁴

25 Ağustos 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış faturada konakta yapılacak tamirat için gerekli olan malzemelerin satın aldığı görülmektedir. Demir parmaklıklar için askı, elektrik işleri için kanca, demir parmaklıkları birbirine bağlamak için kancalar, kapılar için mil ve kavs? gibi malzemeler satın alınmıştır.³⁴⁵

20 Ağustos 1333 (1917) tarihinde düzenlemiş olan bir faturaya göre konak için camdan eşyalar satın alınmıştır. Özel ölçülerde yaptırılan eşyalar konağa getirilerek yerlerine yerleştirilmiştir. Kristal cam, kanallı cam gibi cam türlerinden üretilen raflık bu eşyalardan birisidir. Belgenin altındaki notta göre kristal camın fiyatının piyasa ile aynı seviyede olduğu, fazla ücret ödenmediği belirtilmiştir. Konağa gelen camlar için toplamda 4757 kuruş 50 santim ücret 25 Ağustos 1333 tarihinde İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir.³⁴⁶

18-24 Ağustos 1333 tarihleri arasında konak tamiratında işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, marangoz, sebilci, duvarcı ustaları çalışmıştır. Bir önceki haftada taşçıbaşı olan ustalar bu hafta normal taşçı olarak belirtilmiştir. Yevmiyelerinde yükselme veya azalma olmamıştır. Bu haftaki işçi sayısı 14'e kadar düşmüştür. En yüksek yevmiyeyi 50 kuruş ile Marko veled-i Dimitri almıştır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti

Yapılan işlem toplam 24,54 lira tutmuştur. Bir sonraki belgede yapılan işlemin tarihi için 20 Ağustos 1333 (1917) gösterilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/194. 195. Belgede 194. belgedeki Fransızca olan belgenin Osmanlı Türkçesi ile yazılmış nüshası bulunmaktadır. Detaylı Bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/195.

³⁴³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/198.

³⁴⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/199.

³⁴⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/200.

³⁴⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/201.

2925 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-38).³⁴⁷

Tablo 38. 18-24 Ağustos 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Ağustos 333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		18	19	20	21	22	23	24		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedros
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Baba Doblo
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Vasil Kuzma
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Michael Andon
248		34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni
208		32	6/2	/2	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmet İbrahim
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hacı Mecid İbrahim
140		20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmet İbrahim
114		19	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	İbrahim Rüstem
114		19	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Cemal Rüstem
120		20	6	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	Rençber	Cemal Mustafa
Yekûn 2925												

27 Ağustos 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış faturaya göre konakta soba işleri yapılmıştır. Sobacı olarak çalışan 2 kişinin yevmiyesinin ödendiği, ek olarak kalay, fırıldak, nikel vida alındığı belirtilmiştir. Yevmiyeler ve malzemenin toplam maaliyeti 410 kuruş tutmuştur. Ücret İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir.³⁴⁸

İstanbul'da Altıncı Daire olarak bilinen Beyoğlu ve Galata belediyelerinden konak tamiratında kullanılmak üzere demir nakliyesi yapılmıştır. Demir için ücret ödenip ödenmediği hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Nakliyecisi bir seferi 5 kuruştan iki sefer yapmış ve toplam 10 kuruşluk bir fatura çıkartmıştır. Nakliyecinin ücreti 27 Ağustos 1333 (1917) tarihinde ödenmiştir.³⁴⁹

Konakta tamirat devam ederken mevcut kirli veya yeni takılmış camların temizlik işleri bir kişiye verilmiştir. Camların temizlenmesi için gelen işçi camları temizledikten

³⁴⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/202.

³⁴⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/203.

³⁴⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/204.

sonra ücreti olan 90 kuruşu İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi'nden almıştır. Ödeme 29 Ağustos 1333 (1917) tarihinde gerçekleşmiştir.³⁵⁰

29 Ağustos 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında kullanılmak için satın alınmış olan kırmızı toprak, kireç gibi malzemelerin konağa taşınması işlemi gerçekleşmiştir. Malzemeler konağa taşınırken ayrıca konaktaki molozlar da inşaat alanı dışına çıkarılmıştır. Bütün bu işlemleri gerçekleştiren nakliyecisi İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi İdaresi'ne 4355 kuruşluk bir fatura çıkartmıştır. Nakliyecinin ücreti 29 Ağustos 1333 tarihinde ödenmiştir.³⁵¹

30 Ağustos 1333 (1917) tarihinde düzenlenen bir faturaya göre konakta elektrik işleri ile uğraşmıştır. Konakta işçiler çalışmış ve malzemeler satın alınmıştır. Tamiratta 4 işçi çalıştırılmıştır. Elektrik tamiratu için gerekli olan malzemeler dışarıdan temin edilmiş ve kırılıp dökülen yerlerin tamiratu için de malzeme satın alınmıştır. Satın alınan duy, avize gibi malzemelerden aydınlatma sistemlerinin yenilendiği anlaşılmaktadır. Yapılan elektrik işlerinin maliyeti 5405 kuruş olmuştur. (Bkz. Tablo-39). Bkz. (Ek-14).³⁵²

Tablo 39. 30 Ağustos 1333 Tarihinde Konakta Çalışan Elektrik İşçilerinin Yevmiyeleri ve Satın Alınan Malzemelerin Fiyatlarının Belirtildiği Tablo

Cins/İşçi	Adet	Fiyat	Guruş
Elektrikçi Usta Başı	3 Yevmiye	50	150
Elektrikçi Usta	3 Yevmiye	35	105
Elektrikçi Çırak	3 Yevmiye	20	60
Elektrikçi Çırak	3 Yevmiye	18	54
Duy	15 Adet	6	90
Mücerret (Çıplak) Kordon Teli	15 Metre	25	375
38/30 Vida	1 Paket	40	40
Dübel	1 Paket	120	120
Alçı	1 Çuval	240	240
Kebir (Büyük) Avize Tamiratu ve Cilası	2 Adet	750	1500
Sagır (Küçük) Avize ve Cilası	1 Adet	700	700
Avize Tamiri ve Altın Yıldız	1 Adet	1000	1000
Kum	5 Ambar	100	500
Yekün			4914
%10 İtibariyle Mesarifi Umumiye ve Ticaret			491
Yalnız beş bin dört yüz beş guraşdur.			5405

25-31 Ağustos 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında çalıştırılmak üzere işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, dülgere, marangoz, sebilci ve duvarcı ustaları

³⁵⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/205.

³⁵¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/206.

³⁵² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/207.

tamiratta çalışmıştır. 8 usta ve 5 rençber belirli tarihler arasında konak tamiratında görev almıştır. İşçi sayısının azalması konak işlerinin giderek azaldığını göstermektedir. Yevmiyeler önceki haftalara göre aynı seviyede seyretmektedir. En yüksek yevmiyeyi Taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri 50 kuruş ile almıştır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 2514 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-40).³⁵³

Tablo 40. 25-31 Ağustos 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Ağustos 333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
Guruş	Para			Cumart	Pazar	Pazartes	Salı	Çarşam	Perşem	Cuma		
		Guruş		25	26	27	28	29	30	31		
50		350	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Velede Dimitri
70		35	2	✓	✓	X	X	X	✓	✓	Taşçı	Apro Yanni
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedros
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Baba Doblo
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Vasil Kozmi
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Michael Andon
35		245	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni
160		32	5	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	Duvarcı	Abdi Abbas
231		33	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmet İbrahim
143		22	6/2	✓	✓	✓	/2	✓	✓	✓	Rençber	Hacı Mecid İbrahim
80		20	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Rençber	Cemal Mustafa
100		20	5	✓	✓	✓	X	✓	✓	X	Rençber	Halid Rüstem
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmet İbrahim
Yekûn 2541 guruş												

3.3.ii Eylül Ayı Çalışmaları

1 Eylül 1333 (1917) tarihinde konak tamiratu tuvaletlerin yenilenmesi ile devam etmiştir. Galata'da bulunan *Franz Thamm Şirketi*'nden abdesthane için 3'er adet rezervuar ve tuvalet taşı satın alınmıştır. Rezervuarlar için 1450, taşlar için 90 kuruş ödenmiştir. Alınan malzemelerin montajını gerçekleştiren iki işçiye 320 kuruş ücret ödenmiş ve toplamda şirketin iskontoları ile 1300 kuruş ücret *Franz Thamm Şirketi*'ne ödenmiştir.³⁵⁴

1 Eylül 1333 (1917) tarihinde *Gabris Gureghian Şirketi* tarafından hazırlanmış faturadan konakta aydınlatma sistemleri için yeni lambalar satın alındığı görülmektedir. Lamba çeşitleri sırasıyla, üçer kollu, altı kollu, alaturka altı kollu, beş kollu gibi

³⁵³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/209.

³⁵⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/208.

lambalardır. Konağa gelen bu ağır lambaların taşınması için de ücret alınmıştır. Lambaların toplam ücreti 3636 kuruş tutarken şirketin iskontosu 36 kuruş faturadan düşülerek toplamda 3600 kuruş ücret *Gabris Gureghian* şirketine ödenmiştir. Şirketin konumu, Beyoğlu'nda Cadde-i Kebirde Kumbaracı Sokağın Başında 98 Numara olarak belirtilmiştir. Bkz. (Ek-6).³⁵⁵

1 Eylül 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında kullanılmak üzere sıva kireci siparişi verilmiştir. Kireçler konağa getirilmiş ve tamiratta kullanılmıştır. Toplam 18 çuval sıva kireci getirilmiştir. Çuvalı 36 kuruştan satın alınan kireçler için toplam 648 kuruş ücret ödenmiştir.³⁵⁶

1-7 Eylül 1333 tarihleri arasında konak tamiratında işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, dülgere, marangoz, sebilci ve duvarcı ustaları çalışmıştır. Taşçı ve dülgere 2 usta diğer alanlarda sadece 1'er usta çalışmıştır. 5 tane işçi ustalara yardım konusunda çalışmıştır. Ustalar haftanın her günü çalışmış işçilerde 2 işçi sadece haftanın 1 veya 2 günü çalışmamıştır. Konakta işlerin azalması tamiratta sona yaklaşıldığını göstermektedir. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 2573 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-41).³⁵⁷

Tablo 41. 1-7 Eylül 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn	Guruş	Para	Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Eylül 1333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
					Cumartes	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamb	Perşembe	Cuma		
					1	2	3	4	5	6	7		
350			50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçıbaşı	Marko veledi Dimitri
210			30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedos
280			40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülgere	Koçi baba Doblo
280			35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülgere	Vasil Kozmi
280			40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mihail Andon
238			34	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni
224			32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
231			33	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgatbaşı	Mehmed İbrahim
154			22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
140			20	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halid Rüstem
126			21	6	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
95			19	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
Yekûn 2573 Guruş.													

³⁵⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/210.

³⁵⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/217.

³⁵⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/218.

3 Eylül 1333 (1917) tarihinde düzenlenen fatura konak için verilen boya siparişi ile ilgilidir. Faturada boyaların nereden satın alındığına dair bir bilgi bulunmazken boyaların fiyatları belirtilmiştir. Boyanacak her kısım için ayrı boyalar satın alınmıştır. Kaloriferler için ayrı merdivenlerin korkulukları için ayrı renk boyalar satın alınmıştır. İnce işçilikler için yağlı boya ve mat yağlı boya da satın alınmıştır. Alınan boyaların maaliyeti 128.819 kuruş 20 para olmuştur. Satın alınan boyaların ödemesi İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-42). Bkz. (Ek-7).³⁵⁸

Tablo 42. 3 Eylül 1333 Tarihinde Siparişi Verilen Boyaların Miktarı ve Fiyatlarının Belirtildiği Tablo

Boya Çeşidi	Metrekare	Fiyatı	Guruş	Para
Kırmızı Yağlı Boya	1309,85	60	78591	
Merdiven Başları İçin Maun Boya	114,62	90	10315	80
Yağlı Boya	337,50	70	23625	
Mat Yağlı Boya	384,45	40	15378	
Kalorifer Boyası	7 Adet	140	910	
Yekün			128819	80

4 Eylül 1333 (1917) tarihinde konakta bulunan bir ayna için özel kesim mermer satın alınmıştır. Mermerin nereden alındığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. 3 santim kalınlığında hazırlanmış olan mermer 0,55 milimetre ölçülere sahiptir. Bu mermer için İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından nakliyesi de içinde olmak üzere 375 kuruş ücret ödenmiştir.³⁵⁹

8 Eylül 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında kullanılmak üzere satın alınmış bazı malzeme ve yine konak restorasyonunda çalışan işçi ücretlerinin ödendiğine dair bir makbuz bulunmaktadır. Ayna çerçevesinin nakli, nikelden kurşun, kalay, tuz ruhu, ispirto ve iki işçinin ücretlerinin ödendiğine dair makbuz toplam 1290 kuruş tutarındadır. Ödemeleri 8 Eylül 1333 tarihinde yapılmıştır.³⁶⁰

10 Eylül 1333 (1917) tarihinde *Estrati Sabuncaki* isimli şahıs şirketinden konak peyzajı için palmye satın alınmıştır. Beyoğlu Cadde-i Kebir’de bulunan şirket peyzaj

³⁵⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/211. 212. belgede konakta çalışmış olan bir işçinin 3 Eylül 1333 tarihinde 200 kuruşluk maaşını aldığına dair bir belge bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/212.

³⁵⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/213.

³⁶⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/214.

amaçlı dekor çiçekleri satmaktadır. Konağa getirilen palmyeler için toplam 1200 kuruş ücret ödenmiştir.³⁶¹

10 Eylül 1333 (1917) tarihinde konak inşaatında kullanılmak üzere 63 ambar sarı toprak satın alınmıştır. Toprağın nereden satın alındığına, nerede kullanıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ambarı 100 kuruştan satın alınan toprak için 6300 kuruş ücret ödenmiştir.³⁶²

13 Eylül 1333 (1917) tarihinde konağın tamiratında kullanılmak üzere özel ölçülere sahip bir mermer sipariş edilmiştir. 1,24 milimetre ölçülere sahip 2 santim kalınlığında özel İtalya Mermeri konak tamiratına getirilmiştir. Mermer için toplamda 707 kuruş ücret ödenmiştir.³⁶³

13 Eylül 1333 (1917) tarihinde konağın dış duvarları için imal edilmiş olan demir parmaklık ücreti ödenmiştir. Ne kadar yapıldığı belli olmayan parmaklık için 50 Osmanlı Lirası ücret ödenmiştir.³⁶⁴

15 Eylül 1333 tarihinde konakta kullanılmak üzere kırmızı toprak ve kum satın alınmıştır. Toprak ve kum konağa getirilirken konaktaki molozların da dışarıya nakliyesi gerçekleştirilmiştir. Bu işlem için 7400 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-43).³⁶⁵

Tablo 43. 15 Eylül 1333 Tarihinde Satın Alınan Kırmızı Toprak ve Kumun Miktar ve Fiyatını Belirten Tablo

Cins	Ambar	Fiyat	Guruş
Kırmızı Toprak	46	100	4600
Kum	8 Metrekare	80	640
Moloz Nakliyesi	48	45	2160
Yekün			7400

15 Eylül 1333 (1917) tarihinde konaktaki tamirat işlerinde kullanılmak üzere genel inşaat malzemeleri satın alınmıştır. Malzemelerin kapılar, camlar, gibi konakta sık kullanılan malzemelerin tamiri için satın alındığı düşünülmektedir. Alınan malzemeler arasında menteşe, mandal, çivi, beton çivisi, halka, alçı, maymuncuk, ispirto, gomalak öne çıkmaktadır. Tamir edildikten veya değiştirildikten sonra kapı ve camların cilalandığı

³⁶¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/215.

³⁶² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/216.

³⁶³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/219.

³⁶⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/220.

³⁶⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/221.

anlaşılmaktadır. Alınan malzemelerin maaliyeti 566 kuruş olmuştur. Ücreti 15 Eylül 1333 tarihinde İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir.³⁶⁶

16 Eylül 1333 (1917) tarihinde düzenlenen bir faturadan anlaşıldığına göre konakta bulunan kapıların alt kısımları 7 santim genişliğinde bir buçuk milimetre kalınlığında sarı pirinç ve cila ile kaplanmıştır. Yapılan işlemin maaliyeti 2250 kuruş olmuştur.³⁶⁷

8-14 Eylül 1333 tarihleri arasında konak tamiratında işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, duvarcı, sebilci, marangoz ustaları konak inşaatında çalışmıştır. İşçi sayısı 12'dir. İşçi sayıları giderek azalmaktadır. İşçiler haftanın her günü çalışmış sadece sebilci haftanın 1 günü çalışmıştır. Rençberlerde özel durumları olduğu düşünülerek izin kullandığı düşünülmektedir. Konak tamiratında işler haftanın 7 günü devam etmiştir. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 2370 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından yapılmıştır. (Bkz. Tablo-44).³⁶⁸

Tablo 44. 8-14 Eylül 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Eylül 333							Zanaatı	Âmenin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		8	9	10	11	12	13	14		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedos
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi baba Doblo
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Vasili kozme
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mihail Andon
34		34	1	✓	X	X	X	X	X	X	Sebilci	Dimitri Andon
224		32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
231		33	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgatbaşı	Mehmed İbrahim
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
120		20	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Halid Rüstem
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
95		19	5	✓	✓	✓	X	X	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
Yekûn 2370 Guruş												

15-21 Eylül 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında çalıştırılmak üzere 10 adet işçi ve usta istihdam edilmiştir. Taşçı, duvarcı, dülger ve marangoz ustaları konak tamiratında çalıştırılmıştır. 6 adet ustaya 4 adet rençber yardımcı olmuştur. 1 usta

³⁶⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/222.

³⁶⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/223.

³⁶⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/224.

haricinde diğer tüm ustalar ve işçiler tamirata haftanın 7 günü gelmiştir. Yevmiyeler önceki aylardaki gibi seyretmiştir. En yüksek yevmiyeyi 50 kuruş işe Taşçıbaşı olan Marko veled-i Dimitri almıştır. Bu tarihler arasındaki pusulada önceki pusulalara göre sıralamada bir farklılık görülmüştür. İrgatbaşı listenin başında yer almıştır. Normalde listenin başında Taşçıbaşı yazılırdı. Bu sefer İrgatbaşı listenin başına yazılmıştır. Bir haftalık istihdamın maaliyeti 2324 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-45).³⁶⁹

Tablo 45. 15 Eylül 1333- 21 Eylül 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekün	Guruş	Para	Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Eylül 1333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
					Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
					15	16	17	18	19	20	21		
231			33	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	İrgat Başı	Mehmed İbrahim
350			50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
210			30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedos
280			40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Baba Doblo
175			35	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Vasil Kozme
280			40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mihail Andon
224			32	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
154			22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halid Rüstem
147			21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
133			19	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
Yekün 2324													

18 Eylül 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan bir faturaya göre konak tamirati için imal edilen kerestelerin ücreti ödenmiştir. Keresteleri kimin imal ettiği veya nerede kullanıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. İmal edilen keresteler için toplam 4950 kuruş İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir.³⁷⁰

21 Ağustos 1333 (1917) tarihinde *Musa Reiszade ve Biraderler* isimli kereste şirketi tarafından Kızıl Konak inşaatına 50 adet 340 birim uzunluk, 32 birim genişlik, 3 birim yüksekliğinde Bartın'a has olan Bartın Çektirmesi isimli ahşap keresteden sipariş edilmiştir.³⁷¹

³⁶⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/234.

³⁷⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/225.

³⁷¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/226. Bir sonraki belge de yine aynı şirket tarafından sipariş edilen malzemelerin nakliyesi gerçekleştirilmiştir. Keresteler 1 Eylül 1333 tarihinde gelmiş ve nakliye ücreti olarak 4950 kuruş ödeme yapılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/227.

15 Ağustos 1333 (1917) tarihinde *Franz Thamm Şirketi*'ne Kızıl Konak restorasyonunda kullanılmak için bazı malzemelerin siparişi verilmiştir. Bu malzemelerin içerisinde yağ, keten, nipel, dirsek, dekor gibi malzemeler bulunmaktadır. Malzemelere ek olarak usta ücretleri de faturaya yansıtılmıştır. 19 kalem masraf için toplamda 6700 kuruş ücret ödemesi yapılmıştır. Ödemeler 25 Eylül 1333 tarihinde gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-46).³⁷²

Tablo 46. Franz Thamm Şirketinden Satın Alınan Malzeme ve Usta Yevmiyelerinin Bulunduğu Liste

Cinsi	Fiyatı	Guruş
İki Kazgan? Hesabı		1000
İki Aded Derin Ağızlı 2x2 pus ³⁷³	Beheri 70 Guruş	140
Dört Aded Dirsek 1,5 pus	Beheri 12 Guruş	48
Bir Aded Redüksiyon ³⁷⁴ 2x3 pus	Beheri 40 Guruş	40
Bir Adet T 3 pus	Beheri 45 Guruş	45
1 Adet Rekor	Beheri 40 Guruş	40
1 Aded Nipel ³⁷⁵	Beheri 20 Guruş	20
1 Aded Redüksiyon 2x3 pus	40	40
Bir Aded Dirsek 2x2,5 pus	Beheri 45 Guruş	45
Yarım Kıyye Keten		60
Yüz Dirhem (okunamadı)		25
Yarım Kıyye Yağ		30
3,80 Metre Boru 1,5 pus	Beheri 50 Guruş	190
(Okunamadı)	Beheri 20 Guruş	60
Bir Aded Nipel 3 Pus	Beheri 20 Guruş	20
(Okunamadı)	Beheri 12 Guruş	24
İkinci Usta 16 Gündelik	65 Guruş	1040
Üçüncü Usta 20 Gündelik	45 Guruş	900
Yalnız 6700 guruş		

22 Eylül 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında kullanılmak üzere kömür kireci satın alınmıştır. Kirecin nereden alındığına ve nerede kullanıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. 27 kantar kömür kireci satın alınmıştır. 1 kantarı 25 kuruştan toplam 675 kuruş ücret ödenmiştir.³⁷⁶

24 Eylül 1333 (1917) tarihinde İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi İdaresi tarafından hazırlanmış olan bir makbuzda konakta çalışan iki işçinin ödenen yevmiyeleri

³⁷² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/228.

³⁷³ Kubbealtı Lugatı, “İnç”, 07 Ekim 2024 tarihinde erişildi, <https://lugatim.com/İNC>.

³⁷⁴ Dökerler, “Redüksiyon Nedir Nerelerde Kullanılır” (Erişim 07.10.2024).

³⁷⁵ Boruları birbirine bağlamak için kullanılan malzeme. Detaylı bilgi için bkz. Kubbealtı Lugatı, “Nipel”, 07 Ekim 2024 tarihinde erişildi, <https://lugatim.com/NİPEL>.

³⁷⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/229.

25 Eylül 1333 tarihinde konakta çalışmış olan bir işçinin ücretinin ödendiğine dair makbuz bulunmaktadır. Maaşı ödenen kişi konağın bekçisidir. Bekçinin 10 günlük maaşı 134 kuruş olarak İttihat ve Terakki Merkez-i 'Umumi veznesi tarafından ödenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/230.

ve alınan malzemelerin ücretleri yazılmıştır. 21 Eylül 1333'ten 23 Eylül 1333'e kadar 3 gün çalışmış olan işçilerin ücretleri şu şekildedir: Birisi günlüğü 60, diğeri günlüğü 30'dan olmak üzere kendilerine 240 kuruş ücret ödenmiştir. Satın alınan malzemeler ve bu malzemeler için ödenen ücretlerse şöyledir: 250 dirhem kalay için 225 kuruş, 100 dirhem çivi için 25 kuruş, 50 dirhem ispirto ve tuz ruhu için 37 kuruş 50 para. Satın alınan malzemeler ve işçi ücretlerinin toplamı 527 kuruş 50 para olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir.³⁷⁷

26 Eylül 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında kullanılmak için kırmızı toprak ve kum satın alınmıştır. Faturada satın alınan malzemelerle moloz nakliyesi ve araba kiralalarının ücretlerinin ödendiği de belirtilmiştir. Satın alınan ve yapılan diğer işlemlerin maaliyeti 8050 kuruş olmuştur. (Bkz. Tablo-47).³⁷⁸

Tablo 47. 26 Eylül 1333 Tarihinde Konak İçin Satın Alınan Malzeme ve Yapılan İşlemlerin Belirtiliği Tablo

Cins	Fiyat	Guruş
73 Ambar Kırmızı Toprak	100	7300
1 Ambar Kum		70
14 Metreküp Moloz Nakliyesi	45	630
2 Sefer kireç ambardan nakledilmiştir.	20	40
Yekün		8050

22 Eylül 1333 (1917) tarihinde Galata'da bulunan *Maison Pygmalion Şirketi*'nden Kızıl Konak için 1 adet elektrik avizesi satın alınmıştır. 1 adet avize için 1800 kuruş ücret ödenmiştir. Avizenin ücreti 26 Eylül 1333 tarihinde ödenmiştir.³⁷⁹

22-28 Eylül 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında ustalar ve işçiler istihdam edilmiştir. İşçi sayısı bir önceki haftaya göre 3 kişi artmıştır. Taşçı, duvarcı, dülger, marangoz ustaları konak tamiratında çalışmıştır. Taşçı ustalarından iki adet ustabaşı konak tamiratında hazır bulunmuştur. Yevmiyeler aynı seviyede seyretmiştir. En yüksek yevmiyeyi Taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri almıştır. 28 Eylül 1333 Cuma günü tamiratta kimse çalışmamıştır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 2101 kuruş olmuştur. Bu

³⁷⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/231.

³⁷⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/232.

³⁷⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/233.

meblağ İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-48).³⁸⁰

Tablo 48. 22 Eylül 1333- 28 Eylül 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Eylül 1333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		22	23	24	25	26	27	28		
300		50	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Taşçıbaşı	Marko veledi Dimitri
120		30	4	X	X	✓	✓	✓	✓	X	Taşçıbaşı	Bogos Bedos
240		40	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Dülger	Koçi baba Doblo
175		35	5	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	Dülger	Vasil Kozme
200		40	5	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	Marangoz	Mihail Andon
210		35	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Taşçı	Yorgi Andon
96		32	3	X	X	X	✓	✓	✓	X	Duvarcı	Abdi Abbas
168		33	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Irgatbaşı	Mehmed İbrahim
132		22	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Mecid İbrahim
126		21	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Mehmed İbrahim
120		20	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	İbrahim Rüstem
114		19	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Halid Rüstem
70		35	2	X	X	X	X	✓	✓	X	Taşçı	Lonya Yorgi
Yekûn 2101												

3.4. TEŞRİNİEVVEL 1333 (EKİM 1917)-KANUNUSANİ 1334 (OCAK 1918) ARASI YAPILAN ÇALIŞMALAR.

3.4.i. Teşrinievvel (Ekim) Ayı Çalışmaları

3 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan faturaya göre konak tamiratında kullanılmak üzere sıva kireci satın alınmıştır. Kireçlerin satın alındığı firma Galata'da Voyvoda Caddesi Bahtiyar Han'da bulunan *Edhem&Noridjan* şirkettir. Çuvalı 16 kuruştan toplam 36 çuval kireç satın alınmıştır. Kireçler için 576 kuruş, nakliyesi için 85 kuruş olmak üzere toplam 661 kuruş ücret ödenmiştir. Faturanın altında belirtilen nota göre kireçleri gönderen firma çuvalların iade edilmesini talep etmiştir.³⁸¹

³⁸⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/235. 235. belgede bulunan pusulada çalışmış olan işçilerden 4 tanesinin bir sonraki belgede ayrı bir pusulası da bulunmaktadır. Hafta içi çalışmadıkları günlerin pusulası tutulmuştur. Taşçı Bogos Bedos, dülger Vasil Kozme, Marangoz Mihail Andon, Duvarcı Abdi Abbas'ın bir önceki pusulada çalışmadıkları günler bu pusulada çalıştıkları olarak gösterilmiştir. Bu pusulanın düzeltme pusulası veya eksik günleri için çalıştırıldıklarını gösteren bir belge olduğu düşünülmektedir. 2 tablo birbiriyle uyusmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/236.

³⁸¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/238.

4 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde Beyoğlu'nda Şişhane Karakolu'ndan İttihat ve Terakki Merkez-i Umumisi Kızıl Konak'a kapı nakliyesi gerçekleşmiştir. Faturada sadece nakil ücretinden bahsedilmiştir. Nakliye için iki sefer yapan arabacı İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi İdaresi'nden 200 kuruş ücret talep etmiştir. Aynı gün ödemesi yapılmıştır.³⁸²

29 Eylül 1333-5 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, dülger, marangoz, duvarcı, sebilci ustaları konak tamiratında çalışmıştır. Bir usta haricinde genel olarak haftanın 6-7 günü çalışmalar devam etmiştir. Yevmiyeler önceki aylarla aynı seviyede seyretmiştir. En yüksek yevmiyeyi 50 kuruş ile Taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri almıştır. Konakta tadilat işlemleri sona yaklaştıkça usta sayısındaki azalma devam etmiştir. Bir haftalık istihdamın maaliyeti 2475 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-49).³⁸³

Tablo 49. 29 Eylül 1333- 5 Teşrinievvel 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Eylül- Teşrinievvel 1333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		29	30	1	2	3	4	5		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçıbaşı	Marko veledi Dimitri
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Bogos Bedos
70		35	2	X	X	X	X	X	✓	✓	Taşçı	Andon Yanni
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi baba Doblo
135		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Vasil kozme
240		40	6	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓	Marangoz	Mihail Andon
214		32	7	✓	✓		✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
241		33	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgatbaşı	Mehmet İbrahim
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hacı Mehmed İbrahim
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
120		20	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Halid Rüstem
120		20	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
204		34	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Dimitri Yanni
Yekûn 2475												

³⁸² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/239.

³⁸³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/240. Tabloda Dülger Vasil Kozme'nin yevmiyesi 35 kuruş olarak belirtilmiştir. Fakat aldığı toplam ücret orijinal belgede 135 kuruş olarak belirtilmiştir. Bir hesaplama hatası veya yanlış yazım olduğu anlaşılmaktadır. Belgenin orijinallğine sadık kalınarak bu şekilde aktarılmıştır. Bir sonraki belgede konak tadilatında istihdam edilen iki işçinin ücretlerinin ödendiğine dair bir makbuz bulunmaktadır. 2 işçinin 1'er günlük yevmiyelerinin ödendiğini belirten makbuzun İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi İdaresi'ne maaliyeti 54 kuruş olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. BOA., ML. EEM. 1254-20, 241.

6 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan faturaya göre konak tamiratında kullanılmak için bazı malzemeler satın alınmıştır. Malzemelerin nereden satın alındığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Köşeler için köşebent demiri, pencereler için kenarlıklar, alınan malzemeleri tutturmak için cıvata vb ürünler satın alınmıştır. Alınan 4 kalem malzeme için 3095 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-50).³⁸⁴

Tablo 50. 6 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konak İçin Satın Alınan Malzemelerin Listesi ve Fiyatlarının Tablosu

Cinsi	Miktar	Fiyat	Guruş
Beş Santim köşebent demiri	47	30	1410
Çift Pencere kenarları	52	30	1560
44 Santim uzunluğunda cıvata	3 Adet	25	75
Demir (okunamadı)	2		50
			Yekün 3095

6 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış olan bir faturada konak tamiratında kullanmak için satın alınan malzemeler, yapılan işçilikler ve işçi yevmiyelerinin ücretleri belirtilmiştir. Toplam 6 kalem masraf için İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından 1178 kuruş 30 para ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-51).³⁸⁵

Tablo 51. 6 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konakta Kullanılmak Üzere Satın Alınmış Malzemenin Listesi ve Fiyatı

Cins	Miktar	Fiyat	Guruş
Kalay	200 Dirhem	400	200
Karfiç ³⁸⁶	200 Dirhem	100	50
Tuz Ruhı	75	300	48 Guruş 30 Para
Tulumba ve Haznesinin düzenlenmesi			300
7 Günlük Dimitri Linyari'nin yevmiyesi	7 Günlük 29 Eylül 6 Teşrinievvel arası.	60	320
4 Günlük Yanni Dimitri Yevmiyesi	4 Günlük 29 Haziran 4 Teşrinievvel arası.	40	160
Yekün			1178 Guruş 30 Para

9 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde konaktaki inşaat işleri için kırmızı toprak, kum ve demir satın alınmıştır. Satın alınan malzemeler konağa getirildikten sonra ödemesi yapılmıştır. Alınan malzemelerin maaliyeti 5240 kuruş olmuştur. Ödemesi İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-52).³⁸⁷

³⁸⁴ BOA., ML. EEM. 1254-20, 242.

³⁸⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/243. Bir sonraki belge de Dülger Vasil Kozme'nin 3 günlük yevmiyesini aldığını gösteren bir belge bulunmaktadır. 105 kuruşluk ücretini Merkez-i Umumi veznesinden aldığını beyan etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/244.

³⁸⁶ Geniş başlı orta boy çivi. Lügatim.com/s/karfiçe

³⁸⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/245.

Tablo 52. 9 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konağa Satın Alınan Kum, Demir, Toprağın Miktar, Fiyat, Ücretinin Belirtildiği Tablo

Cins	Miktar	Fiyat	Guruş
Kırmızı Toprak	48 Ambar	100	4800
Kum	3 Ambar	80	240
Hazhaneden Demir Nakliyesi	1 Sefer	50	50
Merkez-i 'Umumiye Faidat? Merkez-i 'Umumiye	3 Sefer	50	150
			Yekün 5240

10 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde konaktaki elektrik işlerinin tadilatı sürerken aydınlatmaların değiştirilmesi için *Magasin D'electricite* isimli şirketten lamba satın alınmıştır. Lambalar için uygun duylar da temin edilmiştir. 1 adet 3 kollu duy için 50, 3 adet 100 mumluk lamba için 54, toplamda 105 kuruş ücret ödenmiştir.³⁸⁸

10 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde *Garbis Gureghian* isimli elektrik şirketi tarafından hazırlanmış bir fatura bulunmaktadır. Faturada satın alınan elektrik malzemeleri ve lambaların fiyatları belirtilmiştir. Alınan bütün malzemelerin toplam fiyatı 5500 kuruş tutmuştur. Merkez-i Umumi tarafından ödemesi gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-53).³⁸⁹

Tablo 53. 10 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konağa Satın Alınan Lambaların Listesi

Cins	Fiyat (Guruş)
Lamba Beş Kollu Çiçekler İlavesi ile	820
Lamba Beş Kollu	550
Lamba Dokuz Kollu Zincirler İlavesi ile	1340
Lamba Üç Kollu	350
İki Lamba Üç Kollu Çenberli Tepe Tablaları ile (Tanesi 550 Guruş)	1100
Lamba Üç Kollu	500
Üç Adet Lamba Yerli Boy Boruları ve Tepe tablaları ilavesi ile 320 Guruştan	960
On kez Lambaların Nakliyesi İçin	220
Toplam 5840 Guruş İndirimi ile yekün	5500

6-12 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, duvarcı, dülger, marangoz ustaları çalışmıştır. İşçi sayısında artış olmuştur. Usta ve işçi kadrosunda değişiklikler görülmüştür. Tadilatın başladığı günden beri rençber kadrolarında Müslim kişiler çalıştırılırken ilk kez bu belgede rençber kadrosunda gayrimüslim kişilere rastlanmıştır. Konak tamiratına ilk kez gelmelerine rağmen diğer rençberlerle aynı ücreti, hatta bazıları diğer müslim rençberlerden fazla ücret almışlardır. Diğer çalışanların yevmiyeleri önceki aylardaki

³⁸⁸ Duy ve Lamba bedellerinin toplam 104 kuruş olması gerekirken belgede 105 kuruş olarak belirtilmiş, nedeni açıklanmamıştır. Orijinal belgeye sadık kalınarak o şekilde aktarılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/246.

³⁸⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/247.

ile benzerlik gösterirken en yüksek yevmiyeyi 50 kuruş ile Taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri almıştır. Rençberlerin büyük çoğunluğu Cumartesi, Pazar ve Pazartesi günleri çalışmamışlardır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 2969 kuruş olmuştur. Ödemeleri İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-54).³⁹⁰

Tablo 54. 6 Teşrinievvel- 12 Teşrinievvel 1332 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn			Yevmiye Adedi	Teşrinievvel 1333							Zanaatı	Âmelerin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		6	7	8	9	10	11	12		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçıbaşı	Marko Veledi Dimitri
175		35	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Andon Yanni
120		40	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Taşçı	Yanni Andon
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Baba Doblo
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Vasil Kozme
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mihail Andon
175		35	5	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
231		33	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgatbaşı	Mehmed İbrahim
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mecid İbrahim
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
80		20	4	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	Rençber	İbrahim Rüstem
80		20	4	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	Rençber	Halid Rüstem
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Dimitri Yanni
57		19	3	X	X	X	✓	✓	✓	X	Rençber	Kotas Şali
63		21	3	X	X	X	✓	X	✓	✓	Rençber	Hayul Kotan
38		19	2	X	X	X	✓	✓	X	X	Rençber	İsmail Yusuf
72		18	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Ali Halil
80		20	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Raşid Kohan
76		19	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mustafa Hasan
21		21	1	X	X	X	X	X	X	✓	Rençber	Hestiz Dimitri
Yekûn 2969 guruş.												

18 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde konak tadilatında kullanılmak üzere 105 ambar kırmızı toprak satın alınmıştır. Ambarı 100 kuruştan alınan toprak için nakliyesi ile beraber toplamda 10.500 kuruş ücret ödenmiştir.³⁹¹

³⁹⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/248.

³⁹¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/249.

18 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde hazırlanmış bir fatura konak tamiratında kullanılmak için satın alınan avize kancalarıyla ilgilidir. 2 çeşit alınan kanca için toplamda 260 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-55).³⁹²

Tablo 55. 18 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Konağa Satın Alınan Avize Kancalarının Tablosu

Cinsi	Adet	Fiyat	Guruş
Avize Kancası	4	30	120
25 Santim Avize Kancası	4	35	140
Yekün			260

13-19 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında çalıştırılmak üzere ameleler istihdam edilmiştir. Taşçı, dülgere, marangoz, sebilci, duvarcı ustaları çalışmıştır. Bu tarihler arasında tekrardan rençberler arasında gayrimüslimlerden kişilerde istihdam edilmiştir. Yevmiyelerde önceki aylara göre fark bulunmamaktadır. En yüksek yevmiyeyi Taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri almıştır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 3540 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-56).³⁹³

Tablo 56. 13 Teşrinievvel 1333- 19 Teşrinievvel Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekün	Guruş	Para	Guruş	Yevmiye Adedi	Teşrinievvel 1333							Zanaatı	Âmenin Esâmisi
					Cumartes	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamb	Perşembe	Cuma		
					13	14	15	16	17	18	19		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veleli Dimitri
40		40	1	✓	X	X	X	X	X	X	X	Taşçı	Yanni Andon
210		30	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Andon Yanni
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülgere	Koçi Baba Doblo
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülgere	Vasil Kozme
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mihail Andon
90		45	2	✓	✓	X	X	X	X	X	X	Sebilci	Nikoli Tanas
210		35	6	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Dimitri Yanni
245		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmed İbrahim
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hacı Mecid İbrahim
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hayol Kohan
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Yanni Kohan
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mustafa Hasan
147		21	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Heresto Dimitri

³⁹² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/250.

³⁹³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/251.

Bir sonraki belgede bu tablodan bağımsız olarak konakta istihdam edilmiş bir rençberin ücretinin ödendiğine dair bir belge bulunmaktadır. 7 gün çalışmış olan rençber günlüğü 21 kuruştan toplam 147 kuruş ücret almıştır. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti, BOA. 1254/20/252.

225		45	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Apro Kosti
105		21	5	X	✓	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Ali Halil
42		21	2	X	X	X	X	✓	✓	X	Rençber	Andorya Apro
21		21	1	X	X	X	X	✓	X	X	Rençber	Tohri Nikola
Yekün 3540 Guruş												

25 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde düzenlenen bir fatura konak tamiratında kullanmak için temin edilen araç gereç ve inşaata lazım olan malzemelerle ilgilidir. Satın alınan malzemeler; kürek, merdivenler için parmaklık ve çapa sapıdır. Satın alınan 3 kalem malzeme için 160 kuruş ücret ödenmiştir.³⁹⁴

27 Teşrinievvel 1333 tarihinde hazırlanmış olan bir faturaya göre konakta kullanılmak için 52 adet özel kesim mermer taşı satın alınmıştır. Mermerlerin nereden ve kimden satın alındığına, nerede kullanılacağına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Satın alınan mermerler için 6000 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-57).³⁹⁵

Tablo 57. 27 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Kızıl Konak İçin Satın Alınan Özel Kesim Mermerlerin Ölçü Tablosu

Merkez İttihad Kulübüne Verilen Mermer Taşların Cetveli			
692	10x40x115	264	11x40x60
1012	22x40x115	338	13x40x65
1073	23x37x122	371	10x45x55
663	20x37x90	231	12x35x55
669	20x32x93	202	13x35x45
792	22x36x100	253	13x31x63
721	20x35x103	448	16x40x70
880	20x40x110	201	12x35x48
735	20x35x105	260	13x40x50
680	18x36x105	287	14x41x50
651	19x35x98	273	13x32x50
944	18x41x128	277	17x42x55
684	18x38x100	440	16x50x55
1045	22x38x145	211	14x35x55
960	20x40x120	296	13x38x60
735	20x35x105	798	21x38x100
693	22x35x90	941	21x38x118
699	16x38x115	819	22x38x98
480	16x30x100	804	20x40x105
792	21x45x120	490	19x39x68
661	21x45x90	459	18x34x75
760	17x38x125	576	20x38x60
598	19x35x90	602	22x34x110
808	22x35x105	679	17x36x118
752	17x36x126	882	20x42x105
293	13x41x55	798	20x45x82
31650		12176	

³⁹⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/253.

³⁹⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/254. Belirtilen tablo belgede olduğu gibi aynen aktarılmıştır.

27 Teşrinievvel 1333 (1 Ekim 1917) tarihinde İbrahim Efendi'ye yazılan bir notta inşaat ambarından parmaklıklar için demir ve üç bin kuruş alındığı belirtilmektedir. Paranın daha sonra kendisine teslim edildiği bildirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/255.

27 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında lazım olan demir malzemeler satın alınmıştır. Demirlerin nereden alındığı ve nerede kullanıldığı belirtilmemiştir. Demirleri konağa getiren kişi inşaatın ambarının karşısına demirleri teslim ettiğini belirtmiştir. 5 kalem demir ve 1 kürek için toplamda 10.000 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-58).³⁹⁶

Tablo 58. 27 Teşrinievvel 1333 Tarihinde Kızıl Konak Tamiratında Kullanılmak İçin Satın Alınan Demirlerin Fiyat Listesi

Cinsi	Ölçüleri	Fiyatı	Miktarı	Guruş
Kordon Demiri	7,50x 0, 25x0,09	17,00	131	2225
Lume Demiri	3,50x 0,38x0,09	13,25	73	967
Dört Köşe Demir	4x 0,38x038	13,25	402	5326
Lume Demiri	12x 0,38x0,06	13,25	18	238
Ayak Tok Küreği?		700	1000	700
Lume Demiri		13,25	41	543
Yekün				10000

20-26 Teşrinievvel (Ekim) 1333 (1917) tarihleri arasında konakta çalıştırılmak üzere işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, dülger, marangoz, sebilci, tenekeci, sobacı ve duvarcı ustaları istihdam olunmuştur. Rençber sayısı ve usta sayısı birbirine yakındır. Kış aylarının yaklaşması ile konak tamiratına sobacı ve tenekeci ustaları da dâhil olmuştur. Yevmiyeler aynı seviyede seyretmektedir. En yüksek yevmiyeyi alan usta uzun bir aradan sonra el değiştirmiştir. En yüksek yevmiyeyi taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri almaktayken bu hafta sobacı ustası olan Dimitri Linadi 60 kuruş ile en yüksek yevmiyeyi almıştır. 1 Haftalık istihdamın maaliyeti 3376 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-59).³⁹⁷

Tablo 59. 20 Teşrinievvel 1333- 26 Teşrinievvel 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekün	Guruş	Para	Guruş	Yevmiye Adedi	Teşrinievvel 1333							Zanaatı	Âmelenin Esâmisi
					Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
					20	21	22	23	24	25	26		
350			50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı Başı	Marko Veledi Dimitri
301			43	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi Baba Doblo
301			43	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Marangoz	Mihail Andon
315			45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Nikola Tanas
266			38	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
35			35	1	X	X	✓	X	X	X	X	Duvarcı	Dimitri Yanni

³⁹⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/256.

³⁹⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/257.

280		40	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Apro Kosti
35		35	1	X	X	✓	X	X	X	X	Tenekeci	Dimitri Linyari
245		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgat Başı	Mehmed İbrahim
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hacı Mecid İbrahim
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hayul Kohan
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Raşid Kohan
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mustafa Hasan
63		21	3	✓	✓	✓	X	X	X	X	Rençber	Ali Halil
42		21	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Rençber	Anderya Apro
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Kotas Şali
120		60	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Sobacı	Dimitri Linadi
Yekün 3376												

3.4.ii Teşrinisani (Kasım) Ayı Çalışmaları

3 Teşrinisani (Kasım) 1333 (1917) tarihli bir belgede konak tamiratında ortaya çıkan molozların taşınması için küfe ve ip alındığına dair bir bilgi bulunmaktadır. 3 adet moloz küfesi ve ip için toplamda 70 kuruş ücret ödenmiştir.³⁹⁸

3 Teşrinisani (Kasım) 1333 (1917) tarihinde düzenlenen faturadan öğrenildiğine göre konak tamiratında kullanılmak için kırmızı toprak, kum satın alınmıştır. Satın alınan malzemelerin yanı sıra moloz nakliyesi de yapılmıştır. Kırmızı toprak ve kumun nereden alındığına, nerede kullanıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Yapılan işlemler için 10.187 kuruş 50 para ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-60).³⁹⁹

Tablo 60. 3 Teşrinisani 1333 Tarihinde Satın Alınan Toprak, Kum ve Moloz Nakliyesinin Fiyat Listesi

Cinsi	Ambar	Fiyatı	Guruş
Kırmızı Toprak	76	100	7600
Kum	15	120	1800
Moloz Makliyesi	17,5	45	787,50
			Yekün 10187,50

27 Teşrinievvel (Ekim)-2 Teşrinisani (Kasım) 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında çalıştırılmak üzere işçiler istihdam edilmiştir. Bunlar taşçı, dülgere, marangoz, sebilci, duvarcı ve sıvacılardır. İşçi sayısı bir önceki haftaya göre azalmıştır. Irgatbaşı Mehmed İbrahim'in yevmiyesi son haftalarda değişiklik göstermeye başlamıştır. 6-12 Teşrinievvel 1333 tarihleri arasında 33, 20-26 Teşrinievvel 1333 tarihleri arasında 35, 13-19 Teşrinievvel 1333 tarihleri arasında 45 kuruş yevmiye alan

³⁹⁸ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/258.

³⁹⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/259. Aynı gün satın alınan malzemelerden hariç olarak kömür kireci de satın alınmıştır. Kantarı 25 kuruştan 25 Kantar kömür kireci için toplamda 625 kuruş ücret ödenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/260.

Mehmed İbrahim 27 Teşrinievvel-2 Teşrinisani tarihleri arasında 35 kuruş yevmiye almıştır. Mehmed İbrahim'in yevmiyesi her hafta farklılık göstermiştir. Bu yaptığı işin yoğunluğuyla ilgili olmalıdır. Mehmed İbrahim'in haricinde yevmiyeler diğer haftalara göre aynı seviyede seyretmiştir. En yüksek yevmiyeyi taşçıbaşı Marko veled-i Dimitri 50 kuruş olarak almıştır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 3010 kuruş 50 para olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir.⁴⁰⁰

14 Teşrinisani (Kasım) 1333 (1917) tarihinde *Franko Ottoman Elektrik Ticarethanesi*'nden biradet Franko Memuru kiralanmıştır. Memurun ne iş yaptığı bilinmemektedir. Elektrik tatbikatı yapılmış olabileceği düşünülmüştür. Memur için istenilen 350 kuruş İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından ödenmiştir. (Bkz. Tablo-61).⁴⁰¹

Tablo 61. 27 Teşrinievvel-2 Teşrinisani 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konak'ta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Teşrinievvel- Teşrinisani 1333							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
				Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		27	28	29	30	31	1	2		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçıbaşı	Marko veledi Dimitri
215		43	5	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi baba Doblo
279	50	43	6,5	✓	✓	✓	✓	✓	✓	/2	Marangoz	Mihail Andon
310		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Nikola Tanas
266		38	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Abdi Abbas
240		40	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Apro Koti
176		43	4	X	X	✓	X	✓	✓	✓	Sıvacı	Kombato Lefter
235		35	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Irgatbaşı	Mehmed İbrahim
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hacı Mecid İbrahim
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hayul Kohan
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Raşid Kohan
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mustafa Hasan
154		22	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Kotas Şali
Yekûn 3010 Guruş 50 Para												

18 Teşrinisani (Kasım) 1333 tarihinde *Şerif Alizade Mahmud Murad Şirketi*'nden konak tamiratında kullanılmak üzere fabrikasyon kesim kalas satın

⁴⁰⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/261.

⁴⁰¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/267.

alınmıştır. Üç farklı kalas türü için toplamda 5000 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-62).⁴⁰²

Tablo 62. 18 Teşrinisani 1333 Tarihinde Konak İçin Satın Alınan Kalasların Fiyat Listesi

Cinsi	Fiyatı	Guruş
Tavalık kalas (Fabrikasyon)	70	3500
Döşemelik kalas (Fabrikasyon)	152	915
Çıralı kalas (Fabrikasyon)	160	960
Nakliyesi		60
5432 guruş indirim ile ueni yekün		5000 guruş.

21 Teşrinisani (Kasım) 1333 (1917) tarihinde konak tamiratında kullanılmak üzere hurda kurşun satın alınmıştır. Kurşunun nerede ne amaçla kullanıldığı bilinmemektedir. Kurşun Galata'daki *Hovaghimian Freres Şirketi*'nden satın alınmıştır. Kurşun için toplamda nakliyesi ile birlikte 4700 kuruş ücret ödenmiştir.⁴⁰³

24 Teşrinisani (Kasım) 1333 (1917) tarihinde konak tamirâtı için *Mihran Kesaryan Şirketi*'nden konak tamirâtı için bazı malzemeler satın alınmıştır. Satın alınan malzemeler konak ambarına teslim edildikten sonra ödemesi gerçekleştirilmiştir. Satın alınan malzemeler için toplamda 24.000 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-63).⁴⁰⁴

Tablo 63. 24 Teşrinisani 1333 Tarihinde Mihran Kesaryan'dan Satın Alınan Boruların Fiyat Listesi

Cinsi	Miktarı	Fiyatı	Guruş
Pik Boru 60 mm.	70 Metre	200	14000
Pik Boru 40 mm.	60 Metre	120	7200
Pik Boru kıyye 60 mm.	4 Adet	266	1064
Pik Boru Dirseği 40 mm	4 Adet	80	320
Budaksız Meşe 40mm	4 Adet		

17-23 Teşrinisani (Kasım) 1333 (1917) tarihleri arasında konak tamiratında Taşçı, dülger, duvarcı, sebilci, sıvacı ustaları ve işçiler istihdam edilmiştir. İnşaatın en başından beri listelerde Irgatbaşı olarak görev yapan Mehmed İbrahim bu cetvelde bulunmamıştır. İnşaatın sonlarına yaklaştıkça son rötuşları yapmak için sıvacı listelere dâhil olmuştur. Rençberlere bakıldığı zaman inşaatın başından bu yana gayrimüslim sayısı ilk defa bu kadar artmıştır. İnşaatın başlarında gayrimüslim rençber bulunmazken sona yaklaştıkça bu sayı giderek artmıştır. Rençberlerin yevmiyeleri 1'er kuruş artış göstermiştir. Irgatbaşı Mehmed İbrahim'in olmaması bu durumu etkilemiş olabilir. 1

⁴⁰² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/262.

⁴⁰³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/263.

⁴⁰⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/264.

haftalık istihdamın maaliyeti 3015 kuruş olmuştur. Ödemeler İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-64).⁴⁰⁵

Tablo 64. 17-23 Teşrinisani 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn		Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Teşrinisani 1333							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
				Cumart	Pazar	Pazarte	Salı	Çarşam	Perşem	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		17	18	19	20	21	22	23		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçıbaşı	Marko veledi Dimitri
301		43	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi baba Doblo
315		45	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Apro Mihail
135		45	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Dülger	Yorgi Andon
76		38	2	✓	✓	X	X	X	X	X	Duvarcı	Abdi Abbas
43		43	1	X	X	X	X	X	X	✓	Duvarcı	Yorgi Françe
315		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Nikoli Tanas
315		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sıvacı	Kombato Lefter
168		24	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Haci Mecid İbrahim
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hayul Kohan
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mustafa Hasan
168		24	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Nikoli Harlambo
168		24	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Anastas Apostol
63		21	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Rençber	Anderya Apro
115		23	5	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	Rençber	Resul Yusuf
Yekûn 3015 guruş												

27 Teşrinisani (Kasım) 1333 (1917) tarihinde konağa gelen malzemelerin ve satın alınan ürünlerin cetveli tutulmuştur. Satın alınan kireç ve kurşunlar ambardan Merkez-i Umumiye binasına, ambarda bulunan hurda kurşunlar Karaköy’e, Karaköy’de sağlam halde bulunan kurşun borular Merkez-i ’Umumiye’ye taşınmıştır. Bu ürünlerin yanı sıra çakıl nakliyesi yapılmış ve konak tamiratından çıkan molozların nakliyeleri de gerçekleştirilmiştir. Satın alınan ürünler ve nakliyesi için toplamda 3940 kuruş ücret ödenmiştir. (Bkz. Tablo-65).⁴⁰⁶

Tablo 65. 27 Teşrinisani 1333 Tarihinde Konak İçin Satın Alınan Malzemenin Fiyat Listesi

Cins	Adet (miktar)	Fiyat	Guruş
Kireç ve Kurşun ambarından nakliyesi	4 araba	25	100
Ambardan Karaköye hurda kurşun nakliyesi	2 Araba	100	200
Karaköyden Merkez-i ’Umumiye kurşun boru nakliyesi	4 Araba	100	400
Çakıl Bedeli	5 Araba	150	750
Moloz Nakliyesi	3Mim? 32	35	1890
Kum Bedeli	5 Ambar	120	700
			Yekûn 3940

⁴⁰⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/265.

⁴⁰⁶ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/266.

24 -30 Teşrinisani (Kasım) 1333 (1917) tarihleri arasında konak inşaatında çalıştırılmak üzere taşçı, dülger, sıvacı, sobacı, duvarcılar ve işçiler istihdam edilmiştir. İnşaata gelen ustalarda değişiklikler görülmüştür. Yeni gelen ustaların yevmiyelerinde farklılıklar da tespit edilmiştir. Önceki haftalarda konağa gelen sobacı 60 kuruş yevmiye alırken yeni gelen sobacı 50 kuruş yevmiye almıştır. Duvarcı Abdi Abbas'ın inşaata gelmemesi ile bir önceki hafta tamirata dâhil olan Yorgi France'nin yevmiyesi 50 kuruşa yükselmiştir. Ustalar arasında 43 kuruşun altında yevmiye alan usta kalmamıştır. Sıvacı ustasının yevmiyesi de artarak 50 kuruşa yükselmiştir. Ustaların yevmiyesinin artması ile 1 haftalık istihdamın maaliyeti 3468 kuruş olmuştur. (Bkz. Tablo-66).⁴⁰⁷

Tablo 66. 24 Teşrinisani 1333- 30 Teşrinisani 1333 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekûn	Guruş	Para	Ücret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Teşrinisani 1333							Zanaatı	Âmelerin Esâmisi
					Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma		
					24	25	26	27	28	29	30		
350			50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçıbaşı	Marko veledi Dimitri
301			43	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Koçi baba Doblo
315			45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Apro Mihail
45			45	1	✓	X	X	X	X	X	X	Dülger	Yorgi Andon
315			45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sıvacı	Kombato Lefter
350			50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sobacı	Yanni Saru
350			50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Yorgi France
258			43	7	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Eliya Franko
168			24	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hacı Mecid İbrahim
161			23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mehmed İbrahim
161			23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hayul Kohan
161			23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mustafa Hasan
168			24	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Niyako Harlambo
168			24	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Anastas Apostol
105			21	5	✓	✓	✓	✓	✓	X	X	Rençber	Anderya Apro
92			23	4	✓	✓	✓	✓	X	X	X	Rençber	Resul Yusuf
3468													

3.4.iii. Kanunuevvel 1333 (Aralık 1917)-Kanunusani 1334 (Ocak 1918) Ayı Çalışmaları⁴⁰⁸

3 Kanunusani (Ocak) 1334 (1918) tarihinde Kızıl Konak'ın tamiratında kullanmak üzere satın alınan malzemelerin listesi ve yapılan işler sıralanmıştır. 6 kalem

⁴⁰⁷ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/268.

⁴⁰⁸ Belgeler tarih sıralamasına göre ilerlerken 24 Teşrinisani 1333 tarihinden sonra belge tarihleri Kanunusani 1334'e atlamıştır. Arada 1 aylık boş zaman bulunmaktadır. Bu 1 aylık zaman zarfında belge bulunamamıştır.

masraf için Merkez-i Umumi Veznesi tarafından 8155 kuruş ödeme yapılmıştır. (Bkz. Tablo-67).⁴⁰⁹

Tablo 67. 4 Kanunusani 1334 Tarihinde Satın Alınan Malzemelerin Listesi

Cinsi	Miktarı	Fiyatı	Guruş
Moloz Nakliyesi	27 Defa	45	1215
Kum	21 Ambar	120	2520
Çakıl	12 Ambar	150	1800
Kırmızı Toprak	22 Ambar	100	2200
Kireç Nakliyesi	4 Araba	25	100
Mermer Nakliyesi	4 Araba	80	320
			Yekün 8155

29 Kanunuevvel (Aralık) 1333(1917)-4 Kanunusani (Ocak) 1334 tarihleri arasında konak tamiratında çalıştırılmak üzere işçiler istihdam edilmiştir. Taşçı, duvarcı, sıvacı, sobacı, dülger, sebilci, doğramacı ve cilacı ustaları konak tamiratında çalıştırılmıştır. Bazı rençberler ve haricinde birçok usta Cumartesi ve Pazar çalışmamıştır. Doğramacı ustasının tamirata gelmesi kapı ve pencerelerin son kez elden geçirildiğini göstermektedir. Yevmiyelerde artış gözlemlenmemiştir. Sobacı, duvarcı ve taşçıbaşı ustaları en yüksek yevmiyeleri almışlardır. 1 haftalık istihdamın maaliyeti 3792 kuruş olmuştur. Ödemeleri İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi Veznesi tarafından gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Tablo-68).⁴¹⁰

Tablo 68. 29 Kanunuevvel 1333- 4 Kanunusani 1334 Tarihleri Arasında Kızıl Konakta İstihdam Olunan İşçi Pusulası

Yekün		Üret-i Yevmiye	Yevmiye Adedi	Kanunuevvel ve Kanunusani 1334							Zanaatı	Âmelinin Esâmisi
				Cumartes	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamb	Perşembe	Cuma		
Guruş	Para	Guruş		29	30	31	1	2	3	4		
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçıbaşı	Marko veledi Dimitri
301		43	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Taşçı	Linya Franko
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Duvarcı	Yorgi Françe
315		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sıvacı	Komiyazo Lefter
168		24	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Hacı Mecid İbrahim
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Resul Yusuf
161		23	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Mustafa Hasan
168		24	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Yinako Harlambo
120		24	5	✓	✓	X	X	✓	✓	✓	Rençber	Anastas Apostol
350		50	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sobacı	Yanni Saru
315		45	7	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Dülger	Yorgi Dail
23		23	1	X	✓	X	X	X	X	X	Rençber	Kiryako Paraskove
138		23	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Saki Ali

⁴⁰⁹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/273.

⁴¹⁰ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdüriyeti, BOA. 1254/20/274.

92		23	4	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Rençber	Nikoli Yanni
270		45	6	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Sebilci	Koti Hasto
225		45	5	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	Doğramacı	Uram Buvan
92		23	4	X	X	X	✓	✓	✓	✓	Rençber	Yorgi Yanni
150		50	3	X	X	X	X	✓	✓	✓	Cilacı	Taşçı Bogos Bedos
43		43	1	X	X	X	X	X	X	✓	Sıvacı	Konstantin Komiyaz
Yekün 3792												

5 Kanunusani (Ocak) 1334 (1918) tarihinde konak tamiratı için çatal ve dirsek satın alınmıştır. Alınan malzemelerin nereden alındığı, nerede kullanıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Satın alınan malzemeler nakliyesi ile 280 kuruş tutmuştur. Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödemesi gerçekleştirilmiştir.⁴¹¹

5 Kanunusani (Ocak) 1334 tarihinde konaktaki kapılar ve kilitleri tamir görmüştür. Anahtarların fiyatları dâhil edilmemiş ve fiyatlandırması o şekilde yapılmıştır. Kapıların tamiri için Merkez-i Umumi Veznesi tarafından 800 kuruş ücret ödemesi yapılmıştır.⁴¹²

5 Kanunusani (Ocak) 1334 (1918) tarihinde Evkaf Dairesi tarafından hazırlanan makbuzda Kızıl Konak tamiratına inşaat malzemelerinin gönderildiğine dair bilgiler verilmiştir. Kızıl Konak'a gönderilen malzemeler hakkında bilgi verilmemiştir. Makbuzda İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi İdaresi tarafından 16.739 kuruş ödenmesi istenilmiştir.⁴¹³

5 Kanunusani (Ocak) 1334 (1918) tarihinde konağın peyzaj çalışmaları için çakıl taşı satın alınmıştır. Çakılların nereden alındığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Satın alınan çakıl taşları için 2000 kuruş Merkez-i Umumi Veznesi tarafından ödenmiştir.⁴¹⁴

İttihat ve Terakki Genel Merkezi olan Kızıl Konak tamiratının son belgesinde konağın peyzajında çalışmış olan taşçı ustalarının iş için gelirken kullanmış oldukları vapur, burada çalıştıkları sürece günlük yemek ve konaklama masraflarının Merkez-i Umumi tarafından karşılandığından bahsedilmektedir. Toplamda 203 kuruş 50 para olan usta masrafları İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesi tarafından 9 Kanunusani (Ocak) 1334 (1918) tarihinde ödenmiştir.⁴¹⁵

⁴¹¹ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/269.

⁴¹² Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/270.

⁴¹³ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/272.

⁴¹⁴ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/271.

⁴¹⁵ Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti, BOA. 1254/20/277.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türk siyasi tarihi açısından önemli bir yere sahip olan İttihat ve Terakki Cemiyeti tarih araştırmaları açısından günümüzde popülerliğini korumaktadır. 1908 yılında II. Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi ile iktidarı eline alan İTC, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Osmanlı Devleti'nin yönetiminde söz sahibi olmuştur. Kanun-ı Esasi'nin tekrar yürürlüğe konulması İTC'nin en önemli hedeflerinden birisi olmuştur. İttihatçılar, Sultan II. Abdülhamid'in yönetiminde bulunduğu yıllarda uygulanan baskıcı yönetimi kaldırmak ve bütün Osmanlı Devleti'ni padişahın yanında meclis ile yönetmek fikrinde olmuşlardır. Başka ülkelerde farklı merkezlerde faaliyet gösterecekleri de ilk önemli merkezleri Selanik olmuştur. Kısa süre içerisinde Paris, İstanbul gibi yerlerde de örgütlenmişlerdir fakat kurucu ve yönetici ekip Selanik'te bulunmayı tercih etmişlerdir. İstanbul'daki merkez ilk olarak il şubesi olarak hizmet etmekte olsa da 8 Kasım 1912'de Selanik'in düşmesi ile genel merkeze dönüşmüştür.

Selanik'in düşüşüyle İstanbul'da bir genel merkez binası arayışı başlamış; İstanbul'da en uygun binanın İTC İstanbul Şubesi olan Kızıl Konak olduğunda uzlaşılarak bu konağa yerleştirilmiştir. Konağın ne zaman yaptırıldığına dair kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Mevcut bilgilere göre Kızıl Konak'ın bilinen ilk sakini ve sahibi dönemin Maarif Nazırı olan Münif Paşa'dır. 1860'lı yılların başında konağa yerleşen Münif Paşa'nın yaptırdığı bilhassa Avrupa tarzı restorasyon ve eklemelerden dolayı konak *Münif Paşa Konağı* ya da *Frenk Evi* olarak da anılmıştır. Münif Paşa Konağı 1908 senesinde İTC İstanbul Vilayet Merkezi olarak hizmet vermeye başlamıştır. 1912 yılında İTC Merkez-i Umumisi sıfatını almıştır.

Münif Paşa döneminde *Frenk Evi* ismi ile anılan konak İTC döneminde *Kızıl Konak* ismiyle anılmıştır. Bunun sebeplerinden ilki ahşap konağın dış cephe renginin kırmızı olmasıdır. İkincisi halk tarafından devleti çöküşe götüren kararların bu konakta alındığına inanılması, konağın lanetli addedilmesidir. Babıali Baskını, Birinci Dünya Savaşı gibi devletin gidişatında önemli rol oynayan olaylara dair mühim kararlar bu konakta alınmıştır. Osmanlı Arşivindeki bir belgeye göre Münif Paşa'dan sonra konak bir ara Numune-i İnas Mektebi tarafından kullanılmak istenmiş ancak mektebin konağa taşınıp taşınmadığı konusunda herhangi başka bir bilgi ve belgeye rastlanmamıştır.

İTC'nin Vilayet ve Merkez-i Umumi Binası olduğu yıllarda konak bir hayli yıpranmış; konakta restorasyon yapılması kaçınılmaz olmuştur. İTC'nin konağa yerleşmesinin üzerinden dokuz sene geçtikten sonra 31 Kanunuevvel 1332 (13 Ocak 1917) günü konak restorasyonuna başlanmıştır. İlk işçi grubu bu tarihte konağın restore edilmesi için gerekli çalışmalara başlamıştır. Konakta yaklaşık bir sene sürecek hummalı bir çalışma süreci başlamıştır. Taş işçiliğinden konağın ana yapı malzemesi olan ahşap işçiliğine, zeminlerden, tavanlara, dönemine damga vuran panjurlarından, musluklara, avizelere, camlara ve peyzaja, boya işlemlerinden, korkuluklardan, elektrik tesisatına her detayıyla konak baştan sona restore edilmiştir.

Bir sene boyunca her hafta gelen işçilerin yevmiye pusulaları tutulmuştur. İşçi yevmiyelerinin yanı sıra alınan malzemeler, giderlerin tamamı kayıt altına alınmış ve bütün giderler Merkez-i Umumi tarafından Defter-i Mahsusa'ya kayıt edilmiştir. Sadece büyük giderler değil çivisinden, boyasına, mermerinden, zımpara kâğıdına küçük büyük demeden bütün masraflar kaydedilmiştir. Konakta usta kadrosunda çalışan kişilerin genellikle gayrimüslim oldukları tespit edilmiştir. Rençber kadrosunda çalışan kişiler tamiratın ortasına kadar sadece Müslim ahaliden oluşurken tamiratın sonuna doğru gayrimüslim tebaadan bu kadroya girenler olmuştur. Konak tamirati için gerekli malzemelerin çoğunun gayrimüslim (Rum) tebaadan satın alınması, 1917-1918 yılları arasında İstanbul'da inşaat sektöründe gayrimüslimlerin önemli bir ağırlığının olduğunu göstermektedir.

Kızıl Konak'ın elektrik tesisatının *İsmail Hakkı ve Şürekâsı* isimli bir şirket tarafından onarıldığı veya yeniden çekildiği tespit edilmiştir. Şirket kendi elemanlarını tahsis ederek konakta çalışan işçi grubundan ayrı bir pusula tutmuştur. Konağın tamiratında yoğun mermer kullanımına şahit olunmuştur. Çoğu kez mermerler özel kesim olarak satın alınmıştır. Mermerler, Yenikapı ve Galata'dan konağa getirilmiştir.

Restorasyonda en büyük gider kalemlerini işçi ücretleri, mermerler ve boyalar oluşturmıştır. Konak için hiçbir masraftan kaçınılmamış bütün malzemelerin kalitelisi ve ithal olanı kullanılmaya özen gösterilmiştir. Konağın ahşap olması cila, ispirto, gomalak, boya gibi malzemelerin çok kez kullanılmasına ve bu kalemlerde sıklıkla satın alımlar yapılmasına neden olmuştur.

Bazı durumlarda diğer kamu kurumlarından kullanılır durumdaki malzemeler de getirilmiştir. Konağa satın alınan malzemeler toptan olarak değil ihtiyaç duyuldukça alınmış; böylece israfın ve fazla kullanımın önüne geçilmiştir. Giderler arasında dikkat çeken bir diğer kalem yıldız motifleri olmuştur. Ay ve yıldız motifleri her birisi özel olmak üzere ayrı ayrı yaptırılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyetinin bayrağı ve Türk Bayrağında bulunan ay-yıldız motifi konağın belirli kısımlarına, özellikle tavan süslemelerine yerleştirilmiştir.

Konağın dış kısmında parmaklıklar baştan sona yenilenmiş ve boyama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Konağın etrafına çakıl taşları döşenerek güzel bir görüntü elde edilmek istenmiştir. Ayrıca güzel çiçekler alınarak konak bahçesinde ferah bir ortam oluşturulmuştur. Getirilen çiçeklerle beraber palmiye ağaçları da konak bahçesinde yerini almıştır. Palmiye ağacının zaferi simgelemesi ve konağın bahçesinde bulunması İTC'nin gücüne bir gönderme olarak düşünülmüştür.

Konağa dışardan gelen bütün malzemeler için nakliye ücreti ödenmiştir. Konağın kendisine ait taşıma aracı bulunmamaktadır. İşçilerin, satın alınan malzemelerin ücreti Merkez-i Umumi Veznesi memurları tarafından onaylandıktan sonra yine onlar tarafından ödenmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın son dönemlerine denk gelmesi restorasyonun enflasyonist bir ortamda yüksek maliyet baskısıyla yapıldığını ortaya koymaktadır. 31 Kanunuevvel 1332 (13 Ocak 1917) tarihli ilk ve 6 Kanunusani 1334 (6 Ocak 1918) tarihli son işçi pusulaları karşılaştırılarak yevmiyelerdeki enflasyon farkı hesaplanmıştır. Fark aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. (Bkz. Tablo-69).

Tablo 69. Restorasyon Sırasında İşçi Yevmiyelerindeki Değişim

Usta	Başlangıç Yevmiyesi	Bitiş Yevmiyesi	Aradaki Fark
Duvarcı	28	50	+%78
Rençber	13-17	21-24	+%61
Irgatbaşı	27	35	+%29
Sebilci	18	45	+%149
Dülger	18	45	+%149
Taşçı	27-30	30-40	+%48
Marangoz	30	40	+%33
Doğramacı	28	45	+%60
Cilacı	30	50	+%66

*Usta sayıları birden fazla olmasından dolayı ortalama değerler referans olarak alınmıştır.

Kızıl Konak'ın tamiratında yeni teknolojiler de tercih edilmiştir. Tadilat işlemlerinde Fransa'dan son model kalorifer kazanları getirilmiş ve konakta kullanılmıştır.

Kızıl Konak'ın restorasyon çalışmaları 5-6 Kanunusani 1334 (5-6 Ocak 1918) tarihinde sona ermiştir. 1912 yılından sonra devletin yönetildiği konak tam yeni haliyle hizmet vermeye başlayacakken 1918 yılında İTC'nin kendini feshetmesiyle; İTC kısa süre sonra konağın sahibi olma vasfını yitirmiştir. İTC'nin kendini feshetmesinin ardından konağın yeni sahibi Teceddüd Fırkası olmuştur. İTC'nin yönetici kadrosunun istifa etmesi ile birlikte parti üyelerinin yeni bir isimle siyaset hayatına devam edilmesi fikri ile Teceddüd Fırkası kurulmuştur. Uzun ömürlü olmayan Teceddüd Fırkası konağı bir sene gibi kısa bir süre kullandıktan sonra konak sahipsiz kalmıştır.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra 13 Kasım 1918'de İtilaf Devletleri İstanbul'u fiilen işgal etmiştir. Bu işgalden itibaren konak bir dönem İtilaf Devletlerinin karakolu olarak kullanılmıştır. Akabinde İstanbul'un işgalinin bitmesi ile yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne miras olarak devrolmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün Yunus Nadi'den yeni bir gazete çıkarılmasını istemesi üzerine Kızıl Konak, Cumhuriyet Gazetesi'ne 1924 yılında 1000 lira kira bedeli ile kiralanmıştır.

Kızıl Konak 1924'ten 1974'e kadar yarım asır boyunca Cumhuriyet Gazetesi'ne ev sahipliği yapmıştır. Cumhuriyet Gazetesi Merkezi olduğu tarihlerde kırmızı boyalarının solması ile rengi soluklaşmış; *Pembe Konak* olarak anılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi himayesinde iken konak bakımsız kalmış ve ahşap olması sebebi ile zamanla iyice yıpranmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi'nin taşınması ile sahipsiz kalan bina 2012 yılında İpekyolu Kuyumculuğa satılmıştır. Konağın yeni sahibi konağın aynı şekilde restore edileceğini veya yeniden yapılacağını, bu tarihin yaşatılacağını belirtmiştir. İzinler için gerekli mercilere başvuran şirket sahibi izinlerin çıkmadığını ve sürecin uzadığını belirtmiştir. Bu uzun süreçte yorgun düşen Kızıl Konak 2019 yılında daha fazla dayanamamış ve yıkılmıştır. Günümüzde yerinde bir otopark bulunmakta ve konaktan hiçbir esere rastlanmamaktadır. Konağın tam yeri bugünkü İstanbul'da Cağaloğlu Semtinde Türkyurdu Caddesi'nde Yanıksaraylar mevkisindedir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı, Dosya No: 38, Gömlek No:1 (10/38/1), Tarih: H.10. Şaban. 1340/8 Nisan 1922.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), (30-18-1-1) Kutu: 10 – Gömlek: 38 – Sıra: 20 (10-38-20), Tarih: 10 Ağustos 1924.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyyeti (ML.EEM.), Dosya No: 1254- Gömlek No: 20 (1254-20), Belge: 1-21, 31-41, 43-75, 77- 83, 85-110, 112-117, 121-135, 137-147, 149-151, 153- 156, 160-164, 166-167, 169-174, 177-187, 189-225, 229-236, 238-269, 271, 273-277.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası, Dosya No: 3594, Gömlek No: 269548 (3594-269548), Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Zabtiye, Dosya No: 405, Gömlek No: 63, 74, 85.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri (BOA), Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi (MF. İBT), Dosya No: 247, Gömlek No: 51 (247/51), Tarih: 10 Şevval 1327/25 Ekim 1909.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivleri (BOA), Hariciye Nezareti İstanbul Murahhaslığı, Dosya No: 236 Gömlek No: 38 (236-38).

TELİF ESERLER

Ağanoğlu, H. Yıldırım. *Türkiye’de Göç ve Göçmen Meselesi, (Balkan Harbi Sonrası Örneği 1912-1914)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

Ahmad, Feroz. *İttihat ve Terakki 1908-1914*. çev. Nuran Yavuz. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999.

Ahmet Turan Alkan, “Ordu Siyaset İlişkisinin Tarihine Bir Derkenar: 31 Mart Vakası ve Sonuçları”, *Osmanlı*, Cilt 11, (1999), s. 420-429.

- Ak, İlyas. “Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girişindeki Kritik Dönemeç: İngiliz Basınına Göre Goeben ve Breslau’nun Osmanlı Donanmasına Katılması ve Rus Limanlarını Bombalaması (10 Ağustos 1914- 29 Ekim 1914)”, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Eşref Buharalı Özel Sayısı, Kasım 2024, s. 463-496.
- Aksular, Ayten. *İmparatorluktan Ulus-Devlete Jön Türkler*. Hakkari: Hakkari Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Akşin, Sina. *100 Soruda Jön Türkler ve İttihat Terakki*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1980.
- Akşin, Sina. *31 Mart Olayı*. İstanbul: Sinan Yayınları, 1972.
- Akşin, Sina. *Jön Türkler ve İttihat Terakki*. Ankara: İmge Kitabevi, 2009.
- Arpacık, Cihat. “Bir Dönem Osmanlı’nın Yönetildiği Pembe Konak’tan Geriye Hiçbir şey Kalmadı: Bina Bürokrasi Yüzünden Mi Yıkıldı.” *Independent Turkish*, Erişim 16 Ağustos 2024. <https://www.indyturk.com/node/62036/kültür/bir-dönem-osmanlı-nın-yönetildiği-pembe-konaktan-geriye-hiçbir-şey-kalmadı-bina>.
- Arslan, Lütfi. “Birinci Dünya Savaş’ında İttihat ve Terakki Hükümetlerinin Aldığı İktisadi Tedbirler ve Uygulamalar: Savaş Ekonomisi Ekseninde Bir Değerlendirme”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21/ 4, (2022), s. 2321-2340.
- Arslanmirza, Burak. *İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Kızıl Konak Evrakı*. İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları, 2021.
- Atatürk Ansiklopedisi. “Cumhuriyet Gazetesi”. Erişim 10 Ağustos 2024. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cumhuriyet-gazetesi/>.
- Atatürk Ansiklopedisi. “Teceddüt Fırkası”. Erişim 15 Temmuz 2024. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/teceddud-firkasi/>.
- Ateş, Mustafa. *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Balkanlar*. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Ayvazoğlu, Beşir. *Bozgunda Fetih Rüyası*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2001.
- Balcı, Atakan. Atak, Erkan. “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nden Bir Örnek: Edirne İttihat ve Terakki Kulübü Binası”. *Art-Sanat Dergisi* 21 (Ocak 2024), s. 137-159.
- Batır, Betül. “Türk Eğitim Reformunda Bir İsim Mehmet Tahir Münif Paşa”. *HAYEF Journal of Education* 1/2, (Mart 2012), s. 10-24.

- Berkes, Niyazi. *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- Birinci, Ali. “*Hürriyet ve İtilâf Fırkası*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/507-511. İstanbul: TDV Yayınlar, 1998.
- Bleda, Mithat Şükrü. *İmparatorluğun Çöküşü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1979.
- Blog Bisav. “Osmanlı ve Cumhuriyet İstanbul’unda Bir Hafıza Mekânı: Kırmızı Konak”. Erişim 15 Ağustos 2024. <https://blog.bisav.org.tr/2022/10/22/osmanli-ve-cumhuriyet-istanbulunda-bir-hafiza-mekani-kirmizi-konak/>.
- Bozkurt, Abdurrahman. *İtilaf Devletlerinin İstanbul’da İşgal Yönetimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Budak, Ali. *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- Çakmakkaya, Buse. *İttihat ve Terakki’nin Temel Hedefleri ve II. Meşrutiyetteki Rolü*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Çalışır, Mesut. *İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Anadolu Kulüpleri ve Faaliyetleri*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Çavdar, Tevfik. *İttihat ve Terakki*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Çavdar, Tevfik. *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*. Ankara: İmge Kitabevi, 1999.
- Çetinsaya, Gökhan- Buzpınar, Ş. Tufan. “Midhat Paşa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/7-11. İstanbul: TDV Yayınları, 2020.
- Çobanoğlu, Ahmet Vefa- Ertuğrul, Özkan. “Kemaleddin Bey, Mimar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25, s. 230-231. İstanbul: TDV Yayınları, 2022.
- Danışment, İsmail Hami. *31 Mart Vak’ası*. İstanbul: İstanbul Kitabevi, 1986.
- Doğan, İsmail. “Münif Paşa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32, s. 9-12. İstanbul: TDV Yayınlar, 2006.
- Dokerler, “Redüksiyon Nedir Nereelerde Kullanılır” Erişim 07.10.2024. <https://dokerler.com/tr/reduksiyon-nedir-nerelerde-kullanilir>
- Duran, Recep. “Mehmet Tâhir Münif Paşa, Hayatı, Felsefesi”. *Erdem* 2/6. (Eylül 1986), s. 801-850.

- Durdu, Mehmet Burak. “Osmanlı Devleti’nde Jön Türk Hareketinin Başlaması ve Etkileri”. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 14, (Haziran 2003), s. 291-318.
- Ebüzziya, Ziyad. “Ahmet Rızâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2, s. 124-127. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Eyicil, Ahmet. “Nâzım Bey”. *Türkiye Diyanet vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32/446-447. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Gonca Eroğlu, Mesut Şahiner, Dünyada ve Türkiye’de Pomza, Maden Tektik ve Arama Genel Müdürlüğü, 21 Ağustos 2024.
- Gökalp, Ziya. *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2019.
- Görgülü, İsmet. *On Yıllık Harbin Kadrosu Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Güneş, Gönül. “Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetleri”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 29/85, (Mart 2013), s. 102-130.
- Güneş, İhsan. *Türk Parlamento Tarihi TBMM-V. Dönem 1935-1939 (Özgeçmişler)*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 2000.
- Gürsel, Cemal Necip. *İttihat ve Terakki ve Paramiliter Yan Kuruluşlar*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Hanılçe, Murat. *Coğrafi Keşifler*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2022.
- Hanioğlu, M. Şükrü. “Jön Türkler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 584-587. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- İnceoğlu, F. Samime. “Münif Paşa: İntişar-ı Ulûm u Maarife Adanmış Bir Ömür”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 6/12, (Eylül 2008), s. 629-652.
- İpekçi, M. Vahit. *Dr. Nâzım Bey’in Siyasi Yaşamı*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Jaeschke, Gotthard. "Der Weg Nach Mudros Im Lichte Der Englischen Dokumente", *Belleten* 31/121. (Ocak 1967), s. 113-130.
- Kaan, Oğuz. “Türk Siyasi Tarihi’nde Jön Türk Kongreleri”. *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi* 3/4. (2019), s. 1-19.

- Kabacalı, Alpay (hızl.). *Cemal Paşa Hatıralar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
- Kahraman, Alim. “Yeni Mecmua”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43, s. 428,430. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Karabekir, Kazım. *İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909*. İstanbul: Emre Yayınları, 1995.
- Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Kılıç İsmail, Gökçen Gözde, “Horasan Harcında Farklı Karışım Oranlarının Taze ve Sertleşmiş Harç Özelliklerine Etkisi”, *ECJSE*, 9/2, s. 203-219.
- Kızılkaya, Selçuk. *İttihat Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Kodaman, Bayram. “Osmanlı Devleti’nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış”. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16, (Aralık 2007), s. 1-24.
- Kolay, Emre. “Osmanlı Belediye Binalarının İlk Örneği: Altıncı Daire-i Belediye Binası”, *Palmet Dergisi*, 3, (Mart 2023), s. 28-52.
- Kubbealtı Lügati, *İnç*, lugatim.com.-
- Kubbealtı Lügati, *İzabe Etmek*, lugatim.com.
- Kubbealtı Lügati, *Kantar*, lugatim.com.
- Kubbelatı Lügati, *Karfiçe*, lugatim.com
- Kubbealtı Lügati, *Meclis-i Vükela*, lugatim.com.
- Kubbealtı Lügati, *Nipel*, lugatim.com.
- Kuran, Ahmet Bedevi. *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2000.
- Kuzu, Ali. *31 Mart vakası ve Abdülhamid Han*. İstanbul: Parola Yayınları, 2016.
- Küçük, Cevdet. “Bâbîâli Baskını”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/389-390. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Küçük, Cevdet. “Balkan Savaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/23-25. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Küçük, Cevdet. “Çırağan Vak’ası”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/306-309. İstanbul TDV Yayınları, 1993.
- Küçükkalay, Mesut. “Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2, (Güz 1997), s. 51-68.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı. “Kastamonu- Arkeoloji Müzesi- Atatürk Salonu”. Erişim 21 Temmuz 2024. <https://www.ktb.gov.tr/TR-96375/kastamonu---arkeoloji-muzesi--ataturk-salonu.html>.
- Levent, Agah Sırrı. *Acılar*, İstanbul: Matbayı-ı Ebulziya, 1928.
- Lewis, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kırıatlı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.
- Mardin, Şerif. “Âdem-i Merkeziyet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/364-367. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Mardin, Şerif. *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri 1895-1908*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- Öngüç, Bahar. “1912 Seçimleri: Demokratik Seçim İlkeleri Işığında Kısa Bir İnceleme”. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/2 (Temmuz 2021), s. 307-323.
- Özcan, Azmi. “Otuzbir Mart Vak’ası”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/ 9-11. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Özden, Neşe- Temel, Mehmet- Doğaner, Yasemin- Aslan, Zehra vd. (ed.). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2003.
- Sanal Şantiye. “Hatıl Nedir”. Erişim 21 Eylül 2024. <https://www.sanalsantiye.com/hatil-nedir-hatil-uygulamasi-nasil-yapilir/>
- Semiz, Yaşar. “İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 35, (Haziran 2016), s. 217-244.
- Sonkaya, Mahmut. *İttihat ve Terakki Cemiyet Üyelerinin Kaleme Almış Olduğu Hatıralarda 1. Dünya Savaşı*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- T24. “İttihat ve Terakki'nin genel merkezi olan, Cumhuriyet gazetesinin ilk evi Pembe Konak'ın yerinde artık otopark var”. Erişim 15 Ağustos 2024. <https://t24.com.tr/foto-haber/ittihat-ve-terakki-nin-genel-merkezi-olan-cumhuriyet-gazetesinin-ilk-evi-pembe-konak-in-yerinde-artik-otopark-var,9079/6>.
- Taglia, Stefano. *Osmanlı'da İttihat ve Terakki'nin Fikrî Doğuşu*. çev. Selen Ak. Ankara: Fol Kitap, 2023.
- Tansu, Samih Nafiz. *İttihâd ve Terakkî İçinde Dönenler*. İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları, 2003.

- Tekinsoy, Yunus Emre “Tokat Yüksek Kahve Demokrasi Müzesi”, *Türkiye Turizm Ansiklopedisi*, ed. N. Kozak, Online: Türkiye Turizm Ansiklopedisi, <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/tokat-yuksek-kahve-demokrasi-muzesi> (Erişim tarihi: 15.01.2025).
- Tekinsoy, Yunus Emre. *Balkan Harpleri Esnasında Osmanlı Kamuoyu (1912-1913)*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Temo, İbrahim. *İttihad ve Terakki Anıları*, İstanbul: Arba Yayınları, 2. Baskı, 2000.
- Toprak, Zafer. “Cihan Harbi’nin Provası: Balkan Harbi”. *Toplumsal Tarih* 104, (Ağustos 2002), s. 44-51.
- Tunaya, Tarık Zafer. *Hürriyetin İlanı İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar*. İzmir: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1998.
- Tunaya, Tarık Zafer. *Türkiye’de Siyasal Partiler I. Cilt İkinci Meşrutiyet Dönem*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988.
- Tunaya, Tarık Zafer. *Türkiyede Siyasal Partiler III. Cilt İttihat ve Terakki*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1989.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. “Kurtuluş Savaşı Müzesi (I. TBMM Binası). Erişim 21 Temmuz 2024. <https://www.tbmm.gov.tr/Sayfa/KurtulusSavasiMuzesi>.
- Türkiye Kültür Portalı. “Kastamonu Arkeoloji Müzesi- Kastamonu”, Erişim 16 Ağustos 2024. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kastamonu/gezilecek-yer/arkeoloji-muzesi219478>.
- Türkmen, İsmet- Dalan, Mustafa Ersagun. *Birinci Dünya Savaşı 1914-1918*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2024.
- Türkmen, İsmet- Tekinsoy, Yunus Emre- Hanilçe, Murat- Boy, Nazım- Erarslan, Fatih (ed.). *TBMM’nin Açılışının 101. Yıl Dönümünde Türk Demokrasi Tarihi Yazıları*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2021.
- Türkmen, Kadir. *Tanzimat’tan Sonra Karahisar-ı Sahip Sancağında Türk Mimarisi (1839-1923)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Tütengil, Cavit Orhan- Günyol, Vedat. *Prens Lütfullah Dosyası*. İstanbul: Can Yayınları, 1991.

- Uçman, Abdullah. “Prens Sabahaddin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/341,342. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Uğurlu, Nurer. *İsmet İnönü Birinci Dünya Harbi Hatıraları*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1999.
- Usta, Tamer. *İttihat ve Terakki: Zihniyet ve Siyaset*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Ünlü, Eser. *Klasik Dönem Osmanlı Tımar Sisteminin Taşra İdaresine Etkisi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Yalman, Ahmet Emin. *Birinci Dünya Savaşı’nda Türkiye*, çev. Birgen Keşoğlu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.
- Yalvaç, Melek. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Tarihi Kentsel Çevrede Mekânlar Üzerinden Bir Semt Okuması: Cağaloğlu Semt Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yıldırım, Rüveyda Nida. *II. Mahmut Dönemi Islahat Hareketleri*. Elâzığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

EKLER

Ek-1. 21 Nisan 1333-27 Nisan 1333 (21-27 Nisan 1917) tarihleri arasında Kızıl Konak restorasyonunda çalışan işçilerin yevmiye ve çalıştıkları günlerin tutulduğu pusula (BOA. ML. EEM, 1254-20-75)

Konak restorasyonunda çalışan işçilerin, isimleri, zanaatı, hangi gün çalıştıkları ve ne kadar yevmiye aldıklarını belirten tablodur. Tablonun alt tarafında bir açıklama ve açıklamadan sonra ücretlerin ödenmesi için gereken imza bulunmaktadır.

The image shows two pages of a handwritten manuscript, likely a ledger or account book, written in Arabic. The pages are filled with tables of data, organized into columns and rows. The text is written in a cursive script, and there are several red circular stamps or seals scattered across the pages, particularly along the left margins. The top of each page features a header with Arabic text, possibly indicating the title or date of the document. The tables contain various numerical entries and descriptive text, suggesting a record-keeping or administrative function. The paper appears aged, with some discoloration and wear visible.

Ek-2. D. PARDO şirketinden alınan fatura (BOA. ML. EEM, 1254-20-104)

5 Haziran 1333 (5 Haziran 1917) tarihinde Kızıl Konak’ taki elektrik tesisatının yenilenmesi işlerinde kullanılmak üzere satın alınan 10 mm’lik bakır telin faturasıdır. 58 metre tel için toplamda 1160 kuruşluk bir ücret ödenmiştir.

Ek-3. HOVAGHIMIAN FRERES şirketine ait fatura (BOA. ML. EEM, 1254-20-130)

20 Haziran 1333 (20 Haziran 1917) tarihinde ödemesi yapılmış faturadır. Konak tamiratında kullanmak için satın alınan hurda kurşun boruların izabe edilmesi için ödenen ücretin belirtildiği faturadır. Toplamda 423 kuruş, 50 para tutan faturanın orta kısmında şirket yetkililerinin paralarını aldığına dair bir not bulunmaktadır. Belgenin sol alt tarafında kırmızı bir yazı ile Merkez-i Umumi tarafından ücretin ödenmesi için gerekli emir verilmiştir.

T.C. BASKANKLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

HOVAGHIMIAN FRÈRES
FABRICATION & VENTE DE TUYAUX DE PLOMB
ACHAT & VENTE DE MÉTAUX - VIEUX
Galata, Mahmudié Djaddé, Rue Kouyoumdji N° 3
Perchembé Bazar, Rue Samour N° 86
CONSTANTINOPLE

قوت و وفاء
هواغیمیان برادرار
قاریقه: غلطه محدودیه جاده سی قیومی زقاقی نومرو ۳
دیو: غلطه پخشیه بازار صامور زقاقی نومرو ۸۶
اسکی معدنلر میایعه اولنور

1917

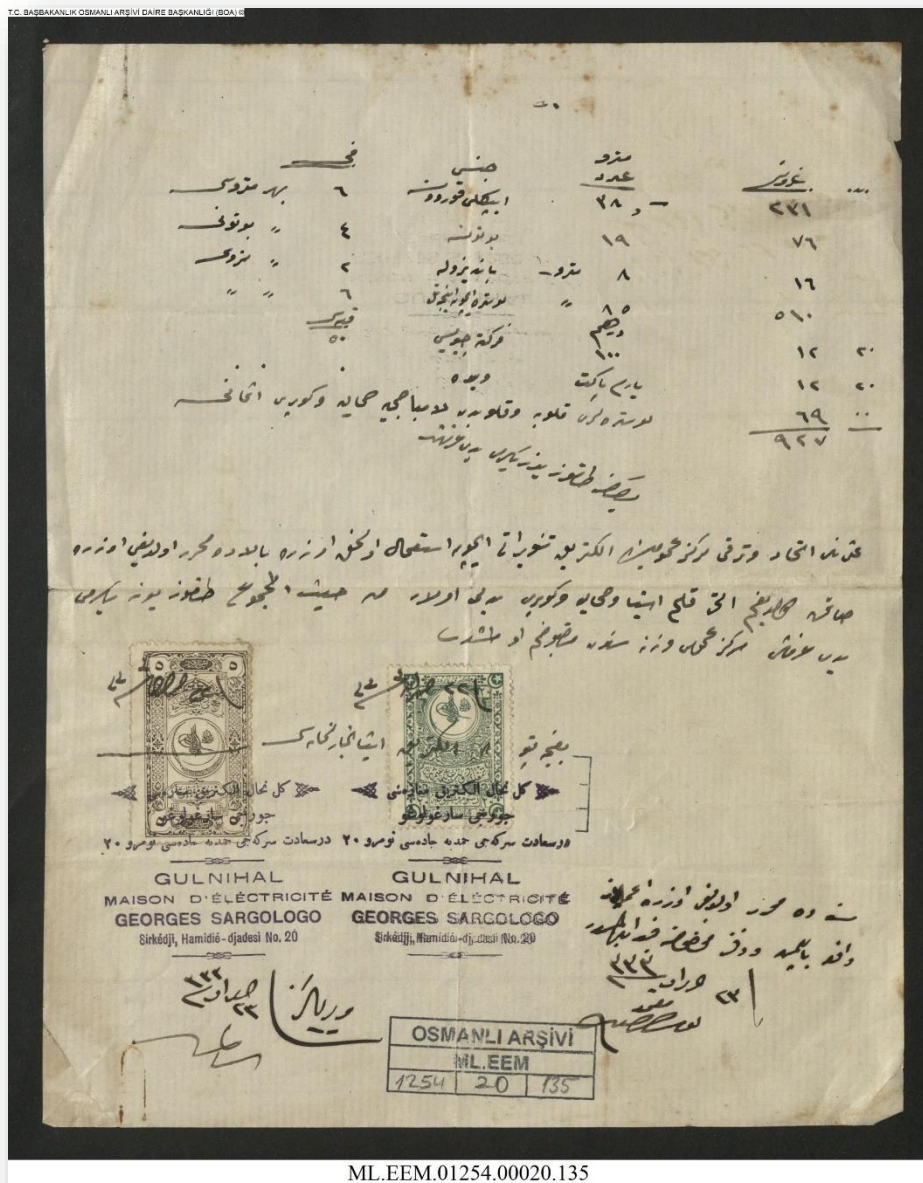
DATE	POIDS	DÉSIGNATION	PRIX piastres	TOTAL
		خودم خوشنور بور ازابیه اجده	۲۷۴۰۰	
		تقلیه	۵۰	
		نقشیده ادبی عیون خنک	۴۴۲۰۰	
		مذکر عیون نقاشیه ایچوبه ازابیه ایچمه اولدیغی دلام بور خودم خوشنور ازابیه اجده اولان برایه بلا مع تقلیه درینیز لکه صادی عیون خنک مذکر عیون خنک اولان ایچوبه توسنلر ایچمه تقلیه		
		ایچمه		
		ایچمه		
		ایچمه		

OSMANLI ARSIVI
MLEEM
1254 20 130

ML.EEM.01254.00020.130

Ek-4. GÜLNİHAL şirketine ait fatura (BOA. ML. EEM, 1254-20-135)

23 Haziran 1333 (23 Haziran 1917) tarihli belgede konağın elektrik tesisatında kullanılmak için satın alınan malzemeler listelenmiştir. Şirketten ipekli kordon, buton izole bant, lostra için ince tel, firkete çivisi, vida gibi malzemeler satın alınmıştır. Şirketin kaşesinde bulunan bilgide şirketin Sirkeci’de Hamidiye Caddesi’nde 20 numarada bulunduğu yazmaktadır.

Ek-5. Konak için satın alınan yeni kalorifer kazanının özelliklerinin yazılı olduğu görsel (BOA. ML. EEM, 1254-20-192)

Görselin üst kısmındaki Fransızca yazıda “*İdeal Seksiyonel Kazanlar 3C serisi Sıcak su için*” yazmaktadır. Kazan görselinin alt tarafında kazanın özelliklerinin belirtildiği bir tablo bulunmaktadır.

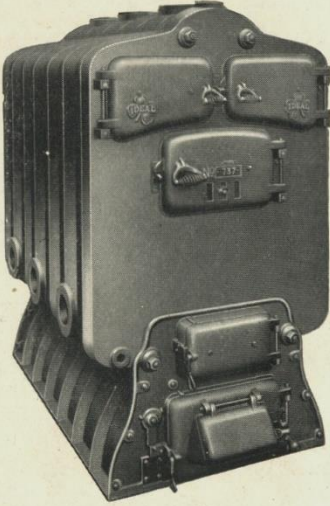
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

**Chaudieres “Idéal” Sectionnées
No. 3 Série “C” pour eau chaude.**

OSMANLI ARŞİVİ

ML.EEM

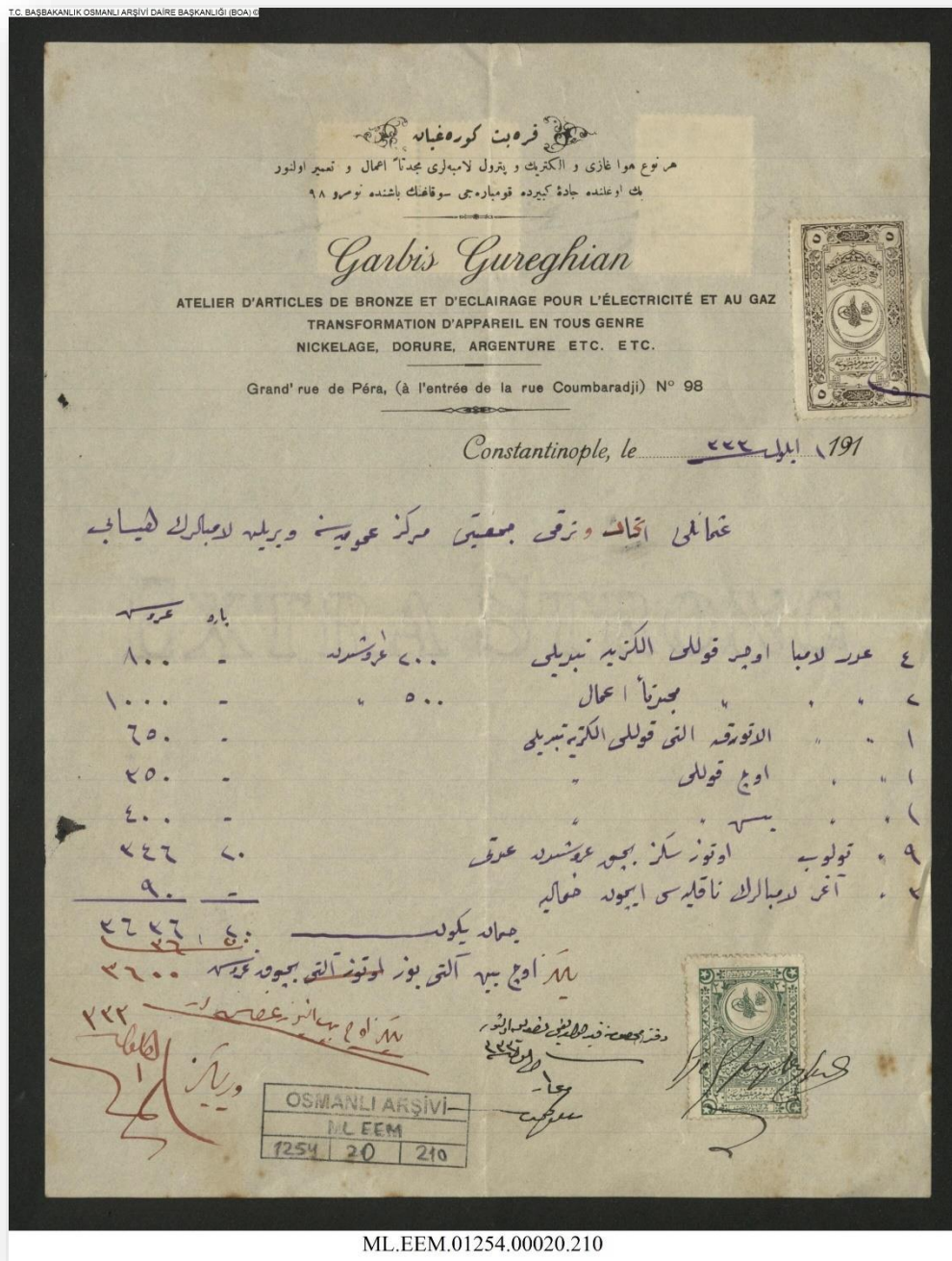
1254 20 192

Nos.	Nombre de Sections.	Conte- nance totale d'eau en litres.	Chargement maximum de combustible en litres.	Surface de chauffe en m.q.	Puissance en calories.	£	s.
535	5	150	150	3.75	37.500 à 52.500	22	18
636	6	180	190	4.50	45.000 „ 63.000	26	6
737	7	210	230	5.25	52.500 „ 73.500	29	14
838	8	240	270	6.00	60.000 „ 84.000	33	2

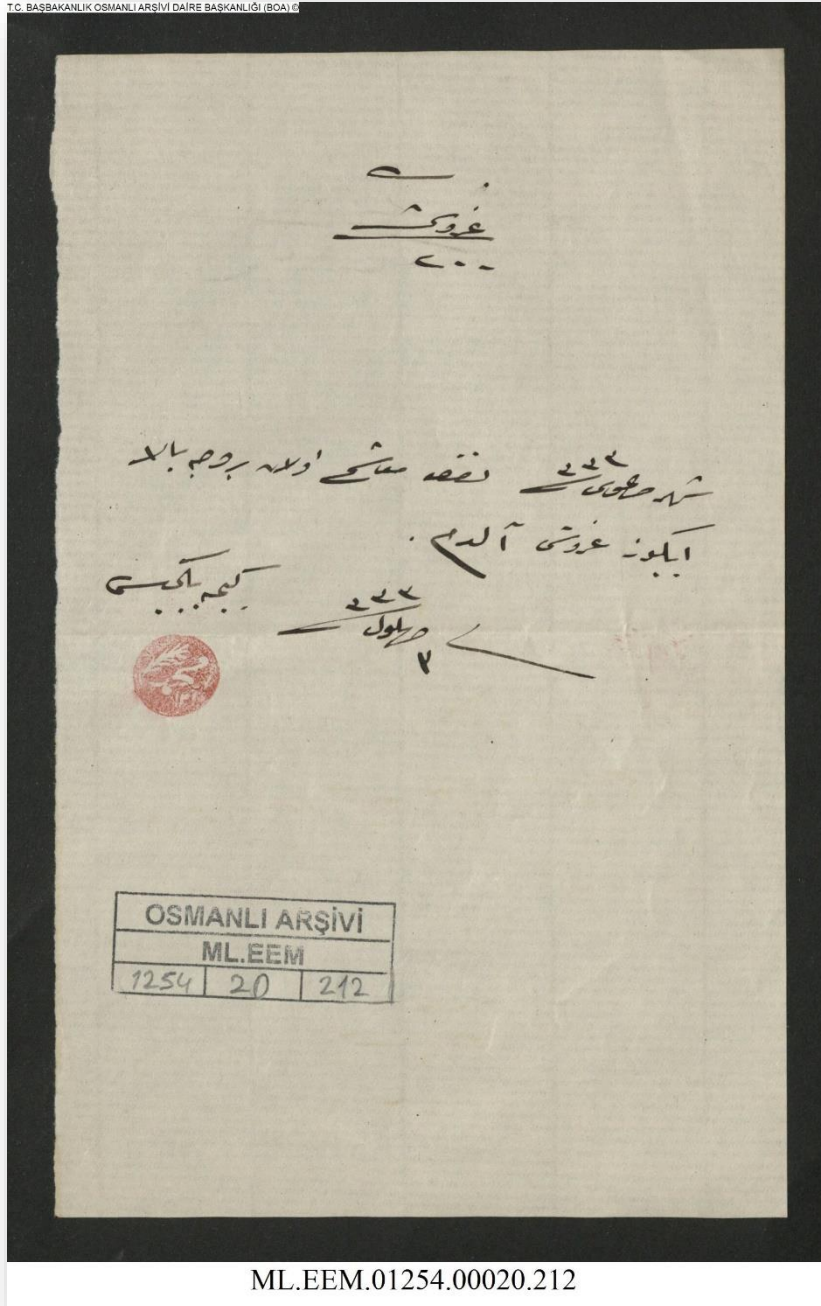
ML.EEM.01254.00020.192

Ek-6. Gabris Gureghian Şirketinden Alınan Fatura (BOA.ML. EEM, 1254-20-210)

Ek-7. Konakta çalışan bir işçinin maaşını aldığına dair hazırladığı bir ödeme pusulası (BOA. ML. EEM, 1254-20-212)

Pusula 3 Eylül 1333 (3 Eylül 1333) tarihinde geçmişe yönelik alacağı olan bir işçinin İttihat ve Terakki Merkez-i Umumi veznesinden maaşını aldığını belirtmektedir.

Ek-9. Kızıl Konak tamiratında kullanılmak üzere hurda kurşunların izabe ettirildiğine dair fatura. (BOA. ML. EEM. 1254-20-82).

6 Mayıs 1333 (6 Mayıs 1333) tarihinde Kızıl Konak tamiratının muhtelif yerlerinde kullanılmak üzere hurda durumda olan kurşun borular izabe edilmek üzere II. ΣΤΕΙΑΝΙΔΟΥ & II. ΚΙΟΜΠΡΟΥΤΑΤΑÇI isimli şirkete gönderilmiş ve izabe işlemi yaptırılmıştır.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

قورشون بورو فابریقه سی پ . استفایدو و پ . کرو اوغلو
غاطه ده یکی جامعه نومرو ۷۳

ΜΟΛΥΒΔΟΣΜΑΗΝΟΧΥΤΗΡΙΟΝ
Π. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ & Π. ΚΙΟΜΠΡΟΥΤΑΤΑÇI
ΓΑΛΑΤΑ ΟΔΟΣ ΓΕΝΙ ΔΖΑΜΙ ΑΡ. 78

Harclanmışlar 1/3 191

ΔΟΥΝΑΙ

تاریخ	مقدار	قیمت	ملاحظات
۱۷۶	۵۸	۲۱	خودم قورشون بورو از ایست

ملاحظه شود که این قورشون بورو از ایست
اولاً به بزرگسالان بوزنجیه در دسترس و گشت عوام و مردم
دسترس نباشد و این قورشون بورو از ایست
فقط به بزرگسالان بوزنجیه در دسترس باشد

OSMANLI ARŞİVİ
ML. EEM
1254 20 82

ML.EEM.01254.00020.082

7 Mayıs 1333 (1917) tarihinde APRAHAM EKCHIAN keresteci dükkânına Kızıl Konak'ta bulunan camların hatıllarının değiştirilmesi için verilen siparişin faturasıdır. Toplam 3 parça meşe hatıl için nakliyesiyle beraber 1230 kuruş ücret ödenmiştir.

ML.EEM.01254.00020.083

Ek-11. Kızıl Konak tamiratı için kullanılmak üzere satın alınan sıva kireçlerinin ücretlerinin yazılı olduğu fatura (ML. EEM. 1254-20-154)

16 Temmuz 1333 (16 Temmuz 1917) tarihinde Kızıl Konak tamiratında kullanılmak üzere Edhem Nouridjan şirketinden satın alınan sıva kireçlerinin faturasıdır. 15 çuval sıva kireci için 540 kuruş ücret ödenmiştir. Belgenin alt kısmında kireç çuvallarının iade edilmesi gerektiğinin notu düşülmüştür.

ML.EEM.01254.00020.154

4 Ağustos 1333 (4 Ağustos 1917) tarihinde Emlak-i Emriyye Dairesi tarafından Kızıl Konak'ın tadilat işlemlerinin yapılabilmesi için gerekli olan ruhsatın çıktığı belirtilmiştir. Belgede konağın İstanbul'da Cağaloğlu'nda Çifte Saraylar civarında olduğu belirtilmiştir. Ruhsat ücreti ile birlikte Hicaz İanesi olarak yardım parası da alınmıştır. Ruhsat için toplamda 51,5 kuruş ücret ödenmiştir.

ML.EEM.01254.00020.175

Ek-14. Kızıl Konak'ta yapılan elektrik tadilatının faturası (BOA. ML. EEM. 1254-20-207)

20 Ağustos 1333 (20 Ağustos 1917) tarihinde Kızıl Konak'ta yapılan elektrik işleri ve konakta çalışan elektrik ustalarının yevmiyelerinin yazılı olduğu faturadır. Tadilatı yapan şirket hakkında bilgi bulunmamaktadır. 14 kalem masraf için 4714 kuruş ücret çıkartılmıştır. %10'luk vergisi ile toplam 5405 kuruş ücret İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumi veznesi tarafından ödenmiştir.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

اتحاد و ترقی مرکز عریض نامنه پایتوده تاسیسات
الکتریق فایده کسبه

۱۳۳۳

تیموت	عدد	قیمت	مجموع
۱۰۰	۵۰	۵۰۰	۵۰۰
۱۰۰	۴۰	۴۰۰	۴۰۰
۶۰	۴۰	۲۴۰	۲۴۰
۵۴	۱۸	۹۷۲	۹۷۲
۹۰	۱۵	۱۳۵۰	۱۳۵۰
۸۰	۱۰	۸۰۰	۸۰۰
۴۷۵	۱۵	۷۱۲۵	۷۱۲۵
۴۰	۱۰	۴۰۰	۴۰۰
۱۴۰	۱۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰
۴۴۰	۱۰	۴۴۰۰	۴۴۰۰
۱۵۰۰	۲۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰
۶۰۰	۱۰	۶۰۰۰	۶۰۰۰
۱۰۰۰	۱۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰
۵۰۰	۱۰	۵۰۰۰	۵۰۰۰
۴۹۱۴			۴۹۱۴
۴۹۱			۴۹۱
۵۴۰۵			۵۴۰۵

۱۰٪ اعتباریه مصالح عریض و تاسیسات
بالکلیه و سبیلک دست برزیده عریض

۱۳۳۳

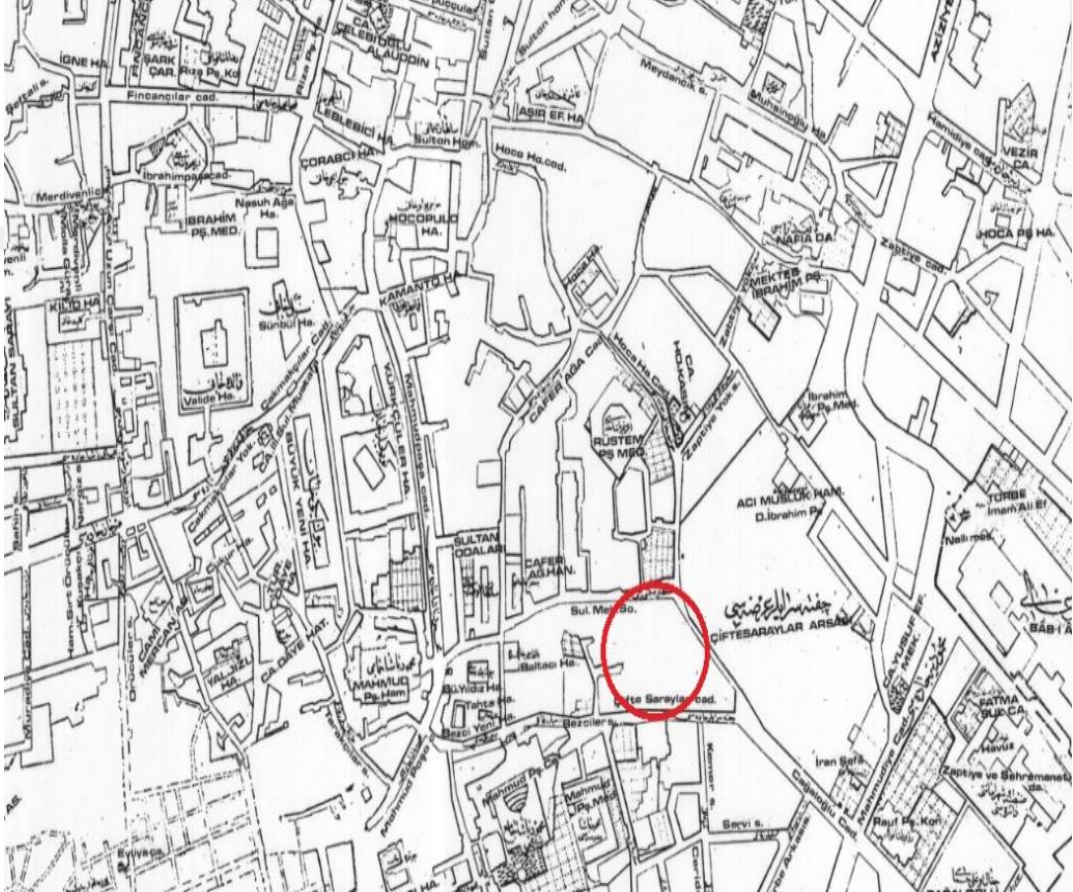
ورلکلیه عریض

OSMANLI ARŞİVİ
ML.EEM
1254 20 207

ML.EEM.01254.00020.207

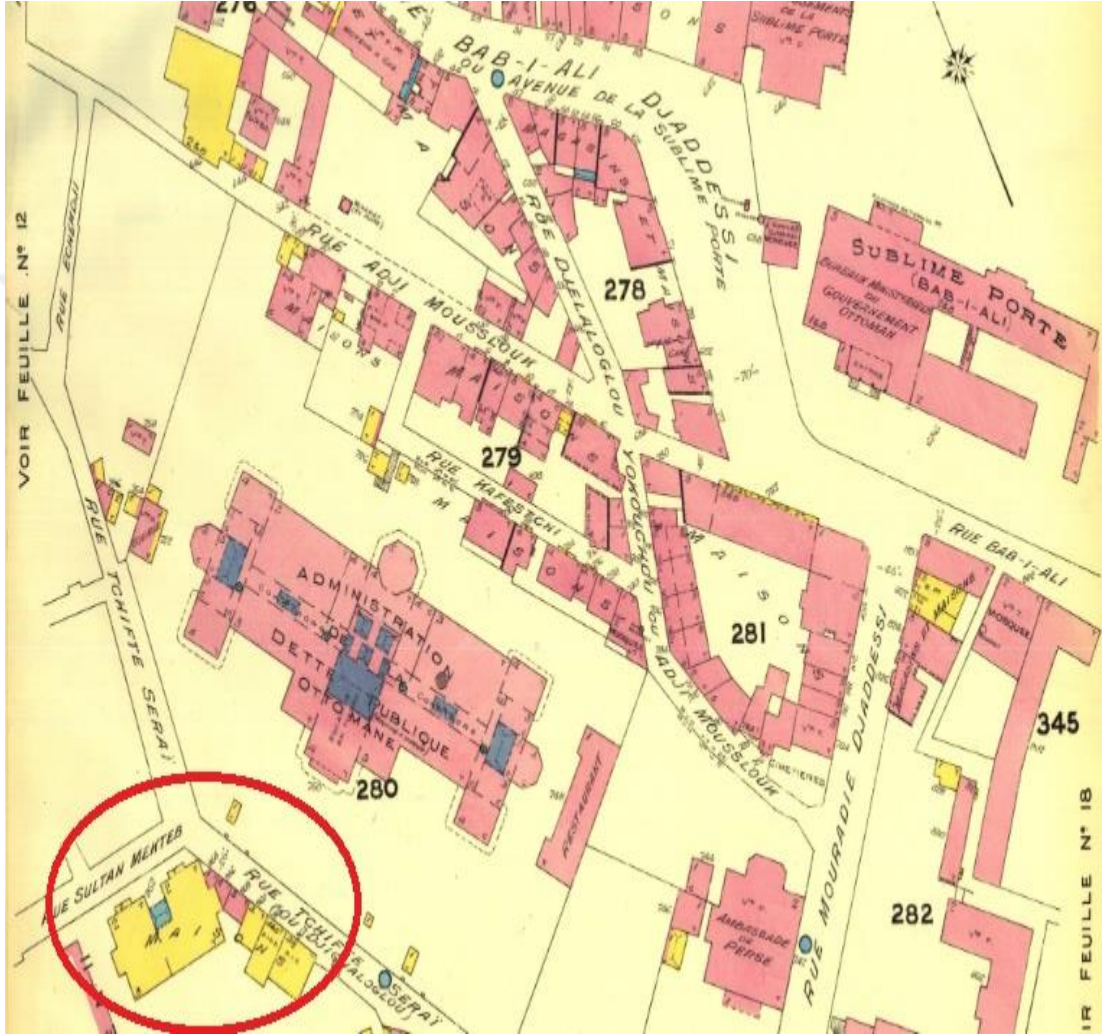
Ek- 15. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin çalışmaları sonucu tarihlendirdiği İstanbul Haritası'nda Kızıl Konağın bulunduğu arsanın görseli

Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından tarihinin belirlenmiş olduğu haritada Kızıl Konak'ın 1875 yılında inşa edilmeden önceki arsanın bulunduğu ve etrafının tasvir edildiği harita.

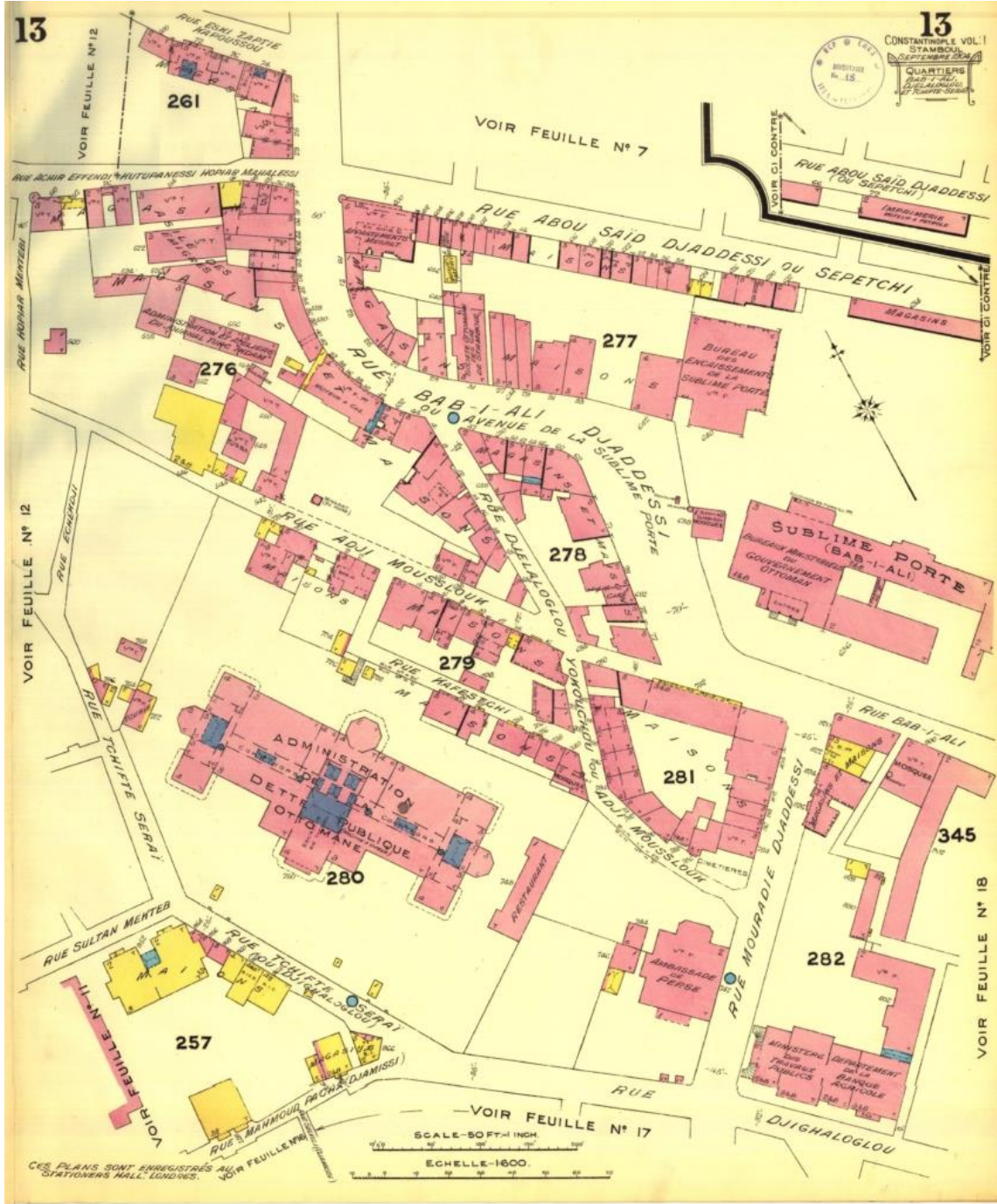

Ek-16. 1904 yılında Charles Edward Goad tarafından hazırlanan harita

1904 yılında Charles Edward Goad tarafından İstanbul'da yangın sigortaları için hazırlanan tarihi yarımada haritasında Kızıl Konak'ın bulunduğu kısım net olarak görülmekte ve etrafındaki yapılar seçilebilmektedir.

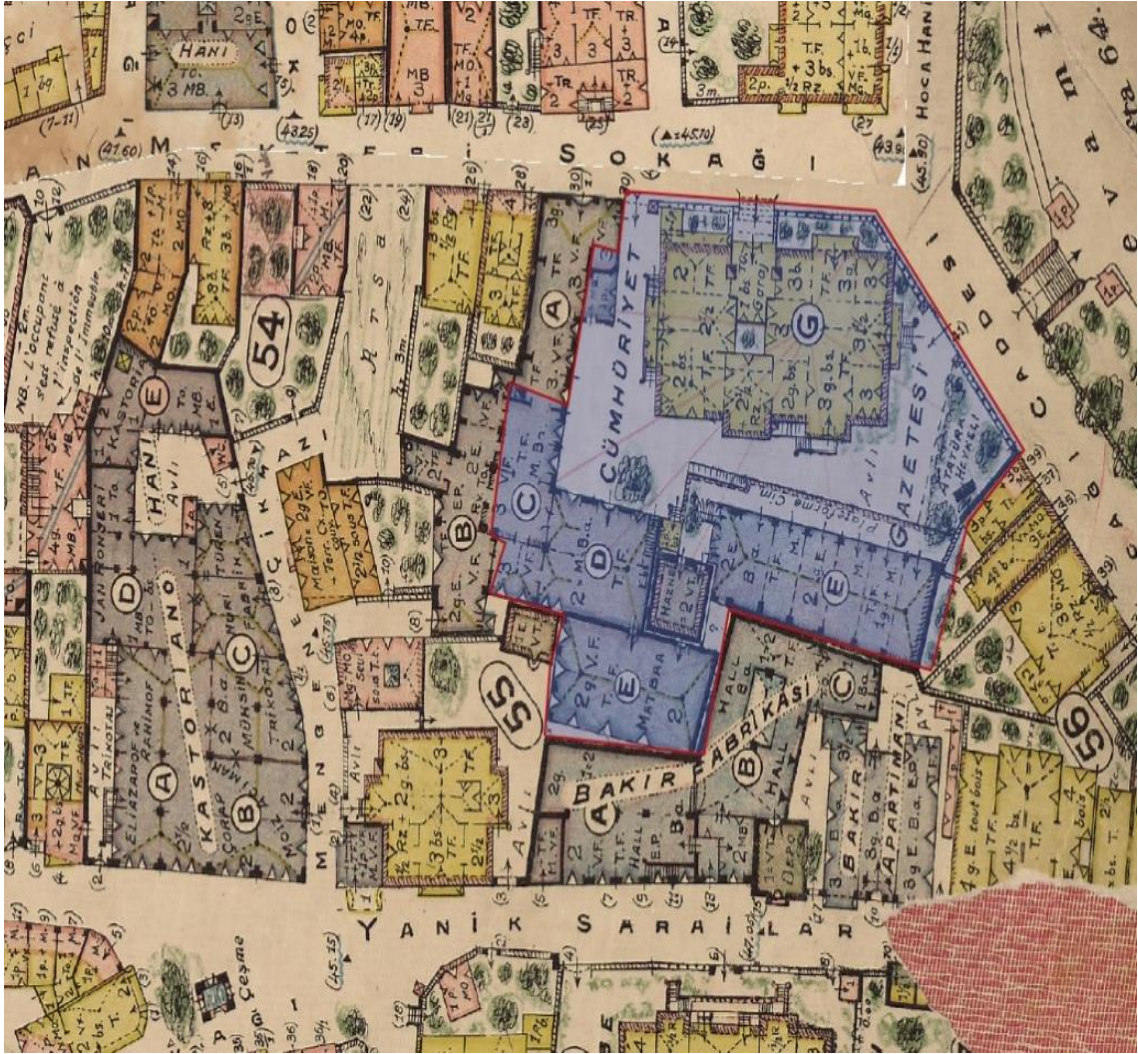

Ek-17. Charles Edward Goad tarafından hazırlanan haritanın daha geniş açılı görüntüsü

Ek-18. Jacques Pervititch tarafından hazırlanan Fatih haritası

1922-1945 yılları arasında Türkiye Sigortacılar Daire-i Merkeziyesi tarafından Jacques Pervititch'e hazırlatılan haritada Kızıl Konak görülmektedir. Kızıl Konak'ın bulunduğu bölge haritada Cumhuriyet olarak gösterilmiştir. Haritanın 1924 yılından sonra Kızıl Konak'ın Cumhuriyet Gazetesi'nin tahsisine verilmesinden sonra çizildiği anlaşılmaktadır.

Ek-19. Kızıl Konak'ın bahçesinden çekilmiş bir fotoğrafı

Ek- 20. Kızıl Konak'ın eski bir fotoğrafı

Kızıl Konak'ın panjurlu Avrupai tarzdaki yapısı bu görüntüde net bir şekilde belli olmaktadır.

Ek-21. Konağın arka tarafına yapılan ek binanın inşaat aşamasından bir fotoğraf

Kızıl Konak Cumhuriyet Gazetesi'nin kullanımındayken ana binanın yetersiz kalması ve ek bina yapılması ihtiyacının doğması üzerine konağın arka tarafına yeni bir bina yapılmıştır.

Ek-22. Konağın 2017 senesindeki durumun gösteren bir fotoğraf

Kızıl Konak'ın 2019 yılında yıkılmadan önceki son durumu görseldeki gibidir. Yaşayan bir tarih durumunda bulunan konağın dışarıdan son fotoğraflarında eski ihtişamlı görüntüsü ve panjurlu yapısından eser kalmamıştır.

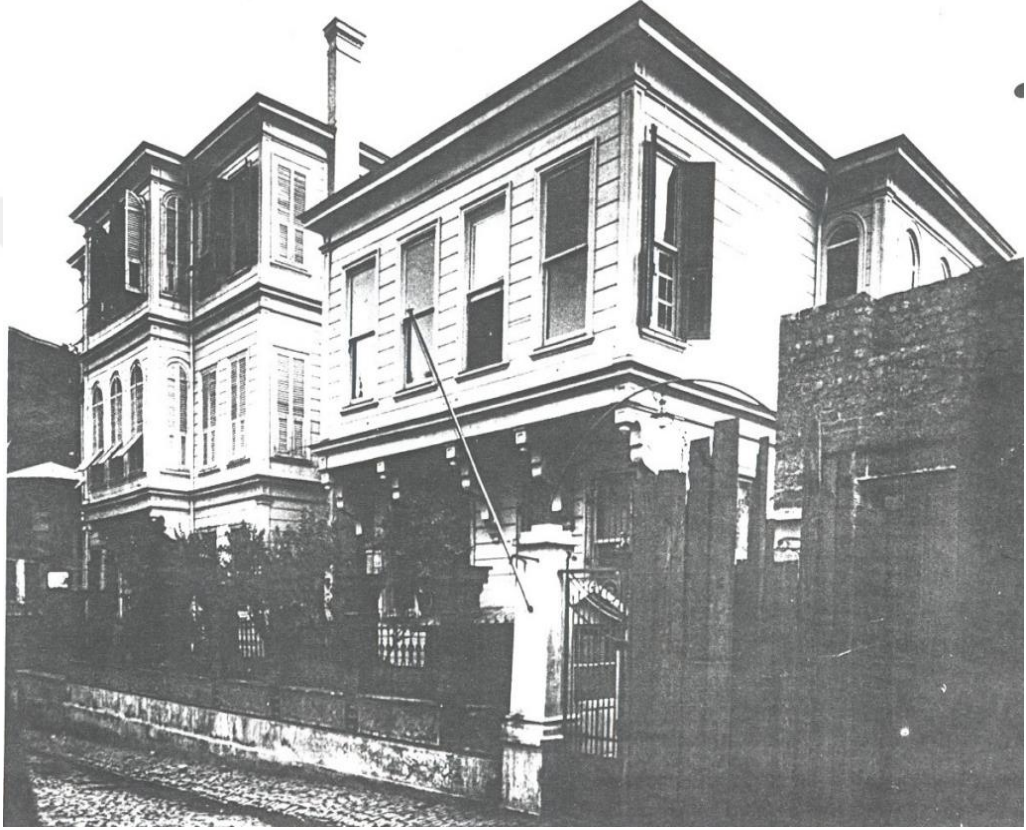
Ek-23. Konağın bodrum katından bir fotoğraf

Kızıl Konağın ambar olarak kullanılan, erzak veya eşya deposunun bir görüntüsü. Görüntü 2017 yılına aittir.

Ek- 23. Kızıl Konak'ın 1930-1940'lı yıllara ait bir fotoğrafı

Konak'ın Cumhuriyet Gazetesi'nin kullanımındayken bir fotoğrafı. Konağın estetik yapısını o yıllarda koruduğu görülmektedir. 1917-1918 yılında yapılan restorasyon sebebiyle ve düzgün kullanım ile konağın dışarıdan yıpranmadığı anlaşılmaktadır.

Ek-24. Kızıl Konak’ın yıkılmadan önceki bir odasının tavan bölümünde bulunan motif

1917-1918 Restorasyonunda yüksek miktarlarda ücretler ödenerek yaptırılan yıldız motifleri konak yıkılana kadar varlığını korumuştur.

Ek-25. Konağın içine ait 2017 tarihli bir fotoğraf

Konağın giriş katındaki bir odadan çekilmiş fotoğraftır.

Ek-26. Kızıl Konak'ın eski ve yıkılmadan önceki fotoğrafları

Kızıl Konak'ın Cumhuriyet Gazetesi döneminde çekilmiş fotoğrafı ve yıkılmadan önce çekilmiş fotoğrafları karşılaştırdığı zaman konağın ana yapı malzemesinin ahşap olması sebebiyle bakımsızlıktan çürüdüğü ve zamanla bazı kısımlarında çökmelerin yaşandığı görülmektedir.

Ek-26. Kızıl Konak'ın giriş katından bir görüntü

Konağın girişinde bulunan merdivenlerin mermerleri üzerinden yıllar geçmesine rağmen orijinalliğini korumuş görülmektedir. Bu mermerler 1917-1918 yıllarında yapılan restorasyonda bahsi geçen mermerlerdendir.

Ek-28. Kızıl Konak'ın üst katlarının birinde bulunan duvar döşemesi

Kızıl Konak'ın üst katlarından birisinde bulunan duvar döşemesindeki işçilikli duvar kâğıdı. Duvar kâğıdının yanındaki pencerenin üst tarafının oval yapısından üst katlardan birisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Ek-29. Kızıl Konak’a ait tavan bezemesi

Kızıl Konak’ın odalarından birisinde bulunan tavan bezemesindeki şekiller sekizgen yıldızı tasvir etmektedir. Sekizgen yıldız hem modernleşmeye hem de toplumsal düzenin yeniden kurulmasına dair güçlü bir mesaj vermektedir. Sembol ayrıca geleneksel değerlere ve Osmanlı mirasına olan bağlılığı da simgelemektedir.

Ek-30. Kızıl Konak’a ait tavan bezemesi.

Ay ve yıldızlı tavan bezemesi İttihat ve Terakki sancağındaki ay ve yıldızdan esinlenilerek yapılmıştır. Kızıl Konak’ın tamiratı sırasında sipariş edilen (özel yaptırılan) ay ve yıldız olduğu düşünülmektedir.

Ek-31. Kızıl Konak’a ait tavan bezemesi

Kızıl Konak’ta bir odanın tavanında bulunan bezemedir. Saltanat sancağı bulunan bezemede Osmanlı Devleti’ne bağlılık gösterilmek istenmiştir.

Ek-32. Yunus Nadi'nin Cumhuriyet Gazetesi dönemi Kızıl Konakta çalışırkenki fotoğrafı

34YIL!

Bundan takriben otuz yıl evvel Cumhuriyet gazetesine girdiğim zaman delikanlılık çağına henüz erişmiş bir çocuktum. Buna rağmen bir gazetenin Yazı İşleri Müdür Muavini idim. Cumhuriyette de meslek hayatımda gördüğüm en iyi Yazı İşleri Müdürü Kemal Salih Selin muavini olarak çağırılmıştım. Birkaç senelik bir ayrılık devresi müstesna, bütün meslek hayatım bu gazetenin çatısı altında geçti.

Bugün, tâbir caizse , gazeteciliğin ilmini yapmış büyük Amerikalı ve Avrupalı müelliflerin eserlerini okuyup üniversitedeki talebeme okuturken, görüyorum ki o zamanlar Cumhuriyetin çatısı altında toplanmış olan' halis kan gazeteciler bu adamların bulup, tesbit etmiş oldukları kaidelerin çoğunu biliyorlardı. Amerikan Gazetecilik Enstitülerinde okumamışlardı, bu eserlerden belki haberdar bile değillerdi, fakat içlerindeki gazetecilik cevheri onları bu kaideleri kendi kendilerine adeta el yordamı ile bulup tatbik etmeğe zorlamıştı.

Bu gazetecilerin başında yalnız Cumhuriyetin kurucusu değil, yalnız patronumuz değil, hepimizi hakikaten ustası olan Yunus Nadi geliyordu. Biz gençler herkele beraber ona karşı büyük bir saygı besliyoruz, hatta galiba kendisinden biraz da korkuyorduk. Halbuki hiç te korkulacak bir adam değildi. O şişman, rahatına düşkün sanılan dış görünüş nasıl tükenmek bilmez bir enerjiyi, nasıl yirtici bir mücadelecinin hırçınlığını saklıyorsa, o nadir gülen asık çehre de yanında çalıştırdığı adamlarına karşı bir baba şefkati ile çarpan altın gibi saf bir kalbi gizlemekteydi.

Ondan sonra usta Kemal Salih, rahmetli Abidin Daver ve diğerleri gelirlerdi. Hep güzide gazeteciler, güzide muharrirler.. Teknik bilgi bakımından en iyileri olmakla beraber hepsi de koyu birer milliyetperver, koyu birer Atatürkçü, çetin birer mücadeleci olan gazeteciler...

Yunus Nadi rotayı evvelâ bol haber, doğru haber olarak çizmişti. Bunun tatbikatçısı olan kapitanlar hedeften kıl kadar ayrılmadılar. Bugün "Cumhuriyet yazmadı ise bu habere inanmam" diyen gazete okuyucularının sarılsız kanakaati işte bu rotanın tutulması için sarf edilen gayretlerin neticesidir.

Masumları müdafaa kötülükleri teşbir, cüretkârlıkları dizginlemek, yeniliklere ifade edilmek imkânı, ilmi ve sanatı himaye de bize ilk gençlik çağlarımızda gösterilen hedefler arasındaydı. Bu hedeflere yürüyüş benim 30 sene

Cevat Fehmi Başkut

zarfında gördüğüme göre pek rahat, pek hâdisesiz geçmedi.

Bizden evvelkiler gelip geçtiler. Biz de geldik geçiyoruz. Yerimizi bıraktığımız gençler de geçecekler ve yerlerine yeniler gelecekler. Fakat ona kamun ki Cumhuriyetin rotası hiçbir zaman değişmeyecek! Ciddiyet, doğruluk, intizam, koyu milliyetperverlik, inkılapları müdafaa, fikir, kalem ve vicdan hürriyetleri uğruna mücadele.

İşte bu vasıflar Cumhuriyeti memlekette münevverin gazetesi yaptı. Ve en popüler gazete 200.000 basarken, ciddi bir gazete için hakikaten çok olan 100.000 tirajı ona temin etti.

Cumhuriyetin 34 yıllık mazisini ve bugününü düşünüp mukayese ettiğim zaman, içimi kolayca gideremediğim bir acı kaplar. Bu gazeteyi kuran Yunus Nadi, Cumhuriyetin, Türk milletinin münevver kitleleri tarafından 100.000 tirajla mükâfatlandırıldığını görmedi. Görse idi ne olurdu? Eminim binlere daha yüksek tirajla, daha uzak hedefler gösterecekti. Hususi hayatında muhtelif ticaret şubelerine merak sardırıp ticari teşebbüsler yaptığı olmuştur. Fakat, gazeteciliğe ticaret sahası diye değil, daima entellektüel bir sporun yapıldığı saha diye bakmıştı. Bu itibarla vasıl olduğumuz hedeften hiçbir zaman tamamiyle memnun olmayacak, daima yeni hedefler için koşmağa ve koşturmağa uğraşacaktı. Onun ruhunun şevki idaresi altında bugün tutulan yolun da bu olduğuna inanıyorum.

Cevat Fehmi BAŞKUT

setecek başka bir gazete çıkarcaksın ve adını CUMHURİYET koyacaksın" dedi.

Kuruluş devresi

Şimdi iş, İstanbulda bir bina temin etmekti. Çareyi, bir zamanlar İstanbulda Mektupçuluk ve Vali Muaviniği yapmış olan Sabur Sami buldu. Yunus Nadiye, Bugün gazetenin çıkmakta olduğu Cumhuriyet binasını tavsiye etti. Bina, İttihat ve Terakki Cemiyetinin Genel Merkeziydi ve Pembe konak diye anılıyordu. Ahşap bir konaktı. İttihat ve Terakki Cemiyeti fesholunca, bina emlakı milliyeden sayılarak Hazineye intikal ettirilmişti. Yunus Nadi bina meselesi ile meşgul olmak üzere Sabur Samiyi İstanbul'a gönderdi. Sabur Sami, İstanbul Defterdarı ile görüştü. Bir takdir komisyonu seçildi ve binaya 40 bin lira fiat biçildi. Fiatı çok yüksek bulan Sabur Sami, vaziyeti telgrafla Yunus Nadiye bildirdi. Fakat İstanbulda bir gazete kurmak için Yunus Nadi o kadar sabırsızlanıyordu ki, pahalıyı ucuzu görmedi. Ancak parası da olmadığından, tutmuş Keçiören'deki bağını 5 bin liraya satmış ve bunu ilk taksidi ödemesi için Sabur Samiye, İstanbul'a gönderdi. O zamanki mevzuata göre, millî emlakê aid gayri menkuller, birer sene vadeli sekiz müsavî taksitle satılabilirdi. Ayrıca, Osmanlı Bankasından bono karşılığında 10 bin liralık kredi temin etti.

Osmanlı Bankasından alınan kredi ile şimdiki depo, makine dairesi ve mürettephanenin inşasına başlandı ve bunlar süratle tekemmül ettirildi. Bir taraftan da matbaa aranmağa başlandı. O da emlakı milliyeden temin edildi. Mücade-

Doğan Nadi

Yazmayan nüktedan kalem